

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Klára Frolková

Zajištění osoby obviněného se zaměřením na institut vazby

Restraint of an accused person with focus on the institution of custody

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Tematický okruh: Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1.5. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 487.739 znaků včetně mezer.

Mgr. Klára Frolková

V Praze dne 1. května 2018

Na tomto místě bych nejprve ráda poděkovala JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D. za vedení mé rigorózní práce, za cenné rady a připomínky po čas celého jejího vzniku a za ochotu s jakou vždy obratem komunikoval.

Poděkování patří dále celé mé rodině, mému partnerovi a synovi za trpělivost a pochopení.

Obsah

Úvod	- 1 -
1 Historický exkurz vývojem institutu vazby	- 4 -
1.1 Trestní řád č. 119/1873 ř.z.	- 4 -
1.1.1 Vazba prozatímní (prozatímní zajištění)	- 5 -
1.1.2 Řádná vazba vyšetřovací	- 7 -
1.1.3 Důvody vazby	- 8 -
1.2 Období Protektorátu Čechy a Morava	- 9 -
1.3 Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví	- 9 -
1.4 Trestní řád z roku 1950	- 10 -
1.5 Trestní řád z roku 1956	- 11 -
1.6 Trestní řád z roku 1961 a nejdůležitější novelizace do roku 2001	- 12 -
2 Ústavněprávní zakotvení práva na svobodu a zákonné limity jeho omezení	- 16 -
2.1 Právo na svobodu z pohledu Listiny základních práv a svobod	- 17 -
2.2 Právo na svobodu z pohledu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech	- 19 -
3 Zajištění obviněného pro účely trestního řízení	- 34 -
3.1 Předvolání a předvedení	- 36 -
3.2 Pořádková pokuta	- 39 -
3.3 Zákaz vycestování do zahraničí	- 40 -
3.4 Zadržení obviněného	- 45 -
3.5 Příkaz k zatčení	- 53 -
3.6 Vazba	- 61 -
4 Materiální pojetí vazebního práva	- 63 -
4.1 Obecně k institutu vazby, základní principy uplatnění vazby	- 63 -
4.2 Podmínky pro vzetí obviněného do vazby	- 71 -
4.3 Jednotlivé důvody vazby	- 74 -
4.3.1 Vazba útěková dle § 67 písm. a) TŘ	- 75 -
4.3.2 Vazba koluzní dle § 67 písm. b) TŘ	- 77 -
4.3.3 Vazba předstižná dle § 67 písm. c) TrŘ	- 80 -
4.3.4 Kvalifikované (zprísňené) důvody vazby	- 82 -
5 Formální pojetí vazebního práva	- 85 -
5.1 K rozhodnutí o vazbě obecně	- 85 -
5.1.1 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby	- 89 -
5.1.2 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby v přípravném řízení	- 89 -
5.1.3 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby ve stádiu projednávání věci před soudem	- 94 -
5.1.4 Orgány rozhodující o vzetí obviněného do vazby	- 94 -
5.2 Vyrozhodnění o vzetí do vazby	- 95 -
5.3 Trvání vazby	- 96 -
5.3.1 Celková přípustná doba trvání vazby	- 97 -
5.3.2 Rozhodování o dalším trvání vazby	- 99 -
5.3.3 Přezkoumávání trvání důvodů vazby	- 102 -
5.3.4 Žádost o propuštění z vazby	- 105 -
5.4 Vazební zasedání	- 107 -
5.4.1 Příprava, průběh a přítomnost osob při vazebním zasedání	- 110 -
5.5 Stížnost proti rozhodnutí o vazbě	- 112 -

5.6	Nahrazení vazby jiným opatřením	- 118 -
5.6.1	Nahrazení vazby zárukou za osobu obviněného	- 118 -
5.6.2	Nahrazení vazby písemným slibem	- 120 -
5.6.3	Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka	- 120 -
5.6.4	Nahrazení vazby peněžitou zárukou	- 123 -
5.6.5	Elektronický kontrolní systém (nárámky)	- 125 -
5.6.6	Nahrazení vazby předběžným opatřením	- 130 -
5.7	Započítání vazby a trestu	- 136 -
5.8	Náhrada škody způsobené nezákonnou vazbou	- 141 -
5.9	Obhajoba obviněného ve vazbě	- 145 -
6	Vazba mladistvého	- 152 -
6.1	Směrnice EU o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými v trestním řízení	- 152 -
6.2	Předpoklady pro vzetí mladistvého do vazby	- 157 -
6.3	Trvání vazby mladistvého	- 160 -
6.4	Přezkoumávání důvodů vazby u mladistvých	- 164 -
6.5	Náhrada vazby mladistvého jiným opatřením	- 165 -
7	Výkon vazby	- 168 -
7.1	Hlavní zásady výkonu vazby	- 168 -
7.2	Přijímání obviněných, jejich umístování do cel a propouštění obviněných	- 169 -
7.3	Práva a povinnosti obviněných ve výkonu vazby	- 171 -
7.4	Výkon vazby zvláštních skupin osob	- 174 -
8	Mezinárodní srovnání právní úpravy vazby na Slovensku	- 176 -
9	Možné tendence dalšího vývoje	- 183 -
	Závěr	- 188 -
	Seznam zkratk	
	Seznam použitých zdrojů	
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Institut vazby v trestním právu představuje nejvýraznější prostředek zajištění osoby, který by kvůli míře intenzity zásahu do práv a svobod člověka měl bez výjimky vycházet ze zásady ultima ratio, ale je tomu skutečně tak?

V této své práci se nezaměřuji pouze na lidskoprávní aspekty institutu vazebního zajištění osoby, ale koncipuji ji jako ucelený rozbor platné právní úpravy v kontextu srovnatelných právních řádů vycházejících z kontinentální právní tradice, s přihlédnutím k otázkám rozhodovací praxe soudů v ČR a rovněž Evropského soudu pro lidská práva. Napříč veřejností, ať již odbornou nebo laickou, panuje zřejmá shoda o nutnosti existence institutu vazby, avšak v názorech na její konkrétní aplikaci se pravidelně objevují rozpory, které jsou předmětem mnohých odborných diskuzí. Diskuze laické ponechme stranou, neboť zde se v touze za domnělou racionalizací hlediska de lege ferenda snadno lze dostat za hranici přijatelnou na území právního státu v srdci Evropy.

Je třeba mít na vědomí, že se u vazby jedná o omezení osobní svobody, které se povahou svých důsledků blíží trestu odnětí svobody, jakkoli je sledován účel odlišný. Primárním důsledkem je zde ztráta osobní svobody, kterou jednotlivci přiznává jak LZPS ve svém osmém článku, tak i řada mezinárodních úmluv, a důsledkem sekundárním pak vícero dílčích, avšak neméně důležitých aspektů života člověka, které se promítnou zejména v soukromé rovině a na osobní důstojnosti. Přihlédneme-li k maximální možné délce vazby, která činí 4 roky v případě obvinění z trestného činu, za který je možné uložit výjimečný trest, nelze odhlédnout od takových sekundárních dopadů na osobu obviněného, které sdílí právě s trestem odnětí svobody. Není tedy pochyb, že pobyt ve vazbě může mít na jednotlivce dopady jednak společenského rázu, obecně zhoršení společenského postavení a rovněž dopady ekonomické, tedy ztrátu zaměstnání, možnosti dalšího pracovního uplatnění a další.

Je třeba poznamenat, že právní řád sice pamatuje na započítávání času stráveného ve vazbě do uloženého trestu, nicméně není možné dovozovat pro vazbu sankční charakter. Jinými slovy, vazba není trestem. Vazba taktéž nemá působit ani výchovně, nemá resocializační poslání, neboť nelze resocializovat někoho, o kom ještě není známo, zda má být výchovnému procesu vůbec podroben. V takovém případě by se jednalo o rozpor s principem presumpce neviny¹, jelikož o osudu vazebně stíhané osoby dosud nebylo rozhodnuto pravomocným

¹ Zákon č. 2/1993 Sb. – Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny Základních Práv a Svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

² Šámal, P. a kol. Trestní řád I. (§ 1-156). Komentář 7. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 735–736

odsuzujícím rozsudkem. Nejedná se tedy o omezení osobní svobody obviněného za účelem nastolení výše uvedených důsledků, neboť tyto zde nastávají až coby externalita zapříčiněná už jen tím, že vůbec došlo k omezení osobní svobody. Vazba je nejzávažnějším zajišťujícím prostředkem, orgány činné v trestním řízení proto musí postupovat s maximální obezřetností.³ Rovněž Mandák ve svém článku uvádí, že „*Pravdu nemají ti, z jejichž názoru je patrné stanovisko, dosti rozšířené, že vazba má plnit mimo jiné funkci jakési okamžité sankce nebo odplaty společnosti.*“⁴ Vazba je pouze opatření procesní povahy, které nikterak nepredikuje vinu, ale má pouze zajistit osobu obviněného před riziky, která by zde byla, pokud by obviněný zůstal na svobodě. „*Osobní svoboda, jejíž ústavní garance je zakotvena v čl. 8 Listiny, představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot, je předpokladem toho, aby si každý mohl uspořádat svůj vlastní život... a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám... do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nemůže se přitom dopustit svévole.*“⁵

Rovněž Evropský soud pro lidská práva hodnotí právo na osobní svobodu, zakotvené v čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jako jedno z nejvýznamnějších práv chránící osobní svobodu jednotlivce.

Institut vazby je, jak jsem již uvedla výše, dlouhodobě diskutovaným tématem, což dokládá i řada novelizací, které byly v této oblasti provedeny. Trestní řád v České republice od roku 1956 připouští pouze tzv. fakultativní vazbu, nezná tedy případy, a to ani i u těch nejzávažnějších trestných činů, kdy obviněný vzat do vazby být musí (tj. obligatorní vazba). Možnost soudního uvážení při posuzování důvodnosti uvalení vazby by zde mohla svádět k nesprávnému závěru, že počet vazebně stíhaných bude relativně nízký, avšak právě situace opačná, tedy vysoký počet vazebně stíhaných, byl pro svou kritiku společně s průměrnou délkou jednotlivých vazeb jedním z důvodů pro přijetí tzv. „velké“ novely TŘ z roku 2001⁶ Značná pozornost bude pak věnována změnám provedeným novelou č. 459/2011 Sb., účinnou od 1.1. 2012.

³ Jak pečlivě je postupováno při vazebních řízeních? Dostupný na <http://www.epravo.cz/top/clanky/jak-peclive-je-postupovano-ve-vazebnich-rozenich> 93752.html

⁴ V. Mandák, Vazba není trest, Bulletin advokacie č. 9/1996, s. 17

⁵ Nález Ústavního soudu III. ÚS 916/13 ze dne 17.2. 2015

⁶ Zákon ze dne 29.6.2001, č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Historický vývoj zkoumaného institutu rozeberu v první kapitole své práce, nicméně již v úvodu mohu předeslat, že vazba sloužící zajištění a nikoli sankcionování osob je v právu celosvětově tradičně etablovaný institut. Historický vývoj není ale hlavní náplní této práce, protože je to natolik objemné a zajímavé téma, že by vydalo a zasloužilo si práci samostatnou. Historický nástin tedy bude v této práci sloužit pouze k uvedení daného tématu. Jelikož v trestním právu a při omezování lidských práv obecně pokládám za zcela neopomenutelné ústavněprávní mantinely, věnuji jim hned kapitolu druhou. Kapitola třetí je pak věnována zajištění obviněného pro účely trestního řízení. Zhodnocení platné právní úpravy, rozdělené v této práci s ohledem na materiální a formální pojetí institutu věnuji dvě poměrně rozsáhlé kapitoly čtvrtou a pátou. Kapitola šestá, jež je věnována speciální úpravě s ohledem na postavení mladistvých pachatelů v sobě zahrnuje také letmý pohled na evropskou úpravu, jež je nedílnou součástí dnešní podoby trestního práva. V kapitole sedmé se věnuji výkonu vazby všech osob, s ohledem na jejich specifické postavení. Kapitola osmá provádí komparativní srovnání právních úprav s naším východním sousedem, Slovenskou republikou. V kapitole deváté se následně zabývám, na základě shrnutí svých poznatků, možnými budoucími vyhlídkami zkoumaného institutu i jeho fungováním v praxi.

Je na místě zmínit, že se poměrně často setkáváme s množstvím silně medializovaných kauz, kde právě vazební stíhání obviněných hraje důležitou roli. V některých případech je jádrem mediálních příspěvků kontrast mezi životem obviněného na svobodě a po dobu jeho pobytu ve vazební věznici. Jakkoli pravděpodobně taková mediální prezentace cílí na bulvárního čtenáře či diváka a jeho touhu po senzaci, je dozajista nutné se v rovině odborné zabývat podmínkami, kterým je obviněný ve vazební věznici vystaven. Představují například elektronické náramky, resp. elektronický dohled namísto vazby vhodné řešení s přihlédnutím ke sledovanému účelu právní úpravy?

Právě synergie ústavněprávního korektivu s pozitivním právem dle mého představuje základní kritérium, které je třeba aplikovat při zkoumání kteréhokoli institutu trestního práva, jakkoli nemusí tento institut mít primárně sankční charakter.

Cílem práce je podat i nezasvěcenému čtenáři poutavý a čtivý historický nástin, dostatečně jasný a ucelený rozbor geneze, fungování a možných novelizačních vyhlídek do blízké budoucnosti institutu vazby, jehož kvalitní úprava je ve vyspělém trestním právu nejen vhodná, ale troufám si říct, že i zcela klíčová, mají-li být orgány činné v trestním řízení schopny účinně potírat trestnou činnost bez zbytečných a nepřiměřených zásahů do lidských práv a základních svobod.

1 Historický exkurz vývojem institutu vazby

V první kapitole této práce, která není na jednu stranu stěžejní kapitolou, ale na stranu druhou by neměla v mé rigorózní práci pro úplnost chybět, bych se ráda na okraj zmínila o historickém vývoji institutu vazby v průběhu času. Samotný historický vývoj by vydal na samostatnou práci, proto se budu snažit vyzdvihnout nejdůležitější momenty a změny, kterými uváděný institut prošel.

1.1 Trestní řád č. 119/1873 ř.z.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného československého státu, ze dne 28. října 1918, jež je označován také jako recepční norma, hlásá ve svém čl. 2, že „*Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti.*“ V Čechách, na Moravě a ve Slezsku nadále platí trestní řád z roku 1873 č. 119 ř.z., na Slovensku a v Podkarpatské Rusi uherský trestní řád ze 4. 12. 1866 č. XXXIII/1866.⁷ Tento právní dualismus zůstal zachován až do roku 1950. Pro oblast vojenského soudnictví zůstaly v platnosti rakouský vojenský trestní řád č. 131/1912 ř.z. a uherský vojenský trestní řád č. XXXIII/1912.⁸

Po celou dobu první republiky probíhaly reformní práce, jejichž cílem bylo vytvořit jednotný trestní řád pro celou Československou republiku. V letech 1928 a 1937 byly zpracovány dvě osnovy, z nichž ani jedna nebyla posléze přijata. Bylo přijato pouze několik novel trestního řádu a řada dílčích zákonů dotýkajících se organizace soudnictví.⁹

Vazba podle trestního řádu rakouského měla charakter donucovacího prostředku, jímž mělo být i proti vůli obviněného zajištěno jeho dostavení se k soudu nebo zabezpečena jeho přítomnost k účelům trestního řízení.

Trestní řád rozeznával dva druhy vazby, a to *vazbu prozatímnou* neboli *prozatímné zajištění a řádnou vazbu vyšetřovací*. F. Storch vysvětluje základní rozdíl mezi oběma vazbami, jímž „*jest že konečným důsledkem prozatímné vazby není, než aby obviněný dodán byl k výsledku příslušnému soudci vyšetřujícímu, tak že, jakmile účelu toho bylo dosaženo,*

⁷ Známý také jako **Glaserův trestní řád**. Julius Anton Glaser, (1831–1885), rodák ze severočeských Postolopr, byl rakouský politik, v letech 1871–1879 ministr spravedlnosti. V roce 1870 byl zvolen do Říšské rady. Poslancem Říšské rady byl ve funkčním období 1871–1873, kdy reprezentoval kurii říšského hlavního a rezidenčního města Vídeň. Jako odborník na trestní právo významně přispěl k zavedení moderních norem trestního práva procesního. V roce 1879 se stal generálním prokurátorem u nejvyššího soudního a kasačního dvora.

⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J., a kol., Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 20

⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 28

prozatímná vazba musí přestat. Proto také vazba prozatímná obmezena jest na určité krátké lhůty, nad kteréž nesmí býti rozšiřována, třeba i trval důvod její. Naproti tomu řádnou vazbou vyšetřovací obviněný má býti zbaven osobní svobody vůbec na celou tu dobu, po kterou trvá důvod vazby, třeba i na celé řízení trestní.“¹⁰ Čímž je řečeno, že prozatímní vazba sloužila pouze k tomu, aby byl obviněný dodán soudci k výslechu a jakmile toho bylo dosaženo, musí být propuštěn na svobodu, i přestože by dále trval důvod vazby. Naproti tomu u řádné vyšetřovací vazby mohl být obviněný zbaven osobní svobody na celou dobu, po kterou trval důvod vazby, tedy třeba i po celé trestní řízení.

Oba dva typy vazby se dělí na vazbu a) *obligatorní* neboli *kategorickou*,¹¹ jejímž jediným důvodem bylo to, že jde o trestný čin zvláště těžký, a b) *vazbu fakultativní*,¹² jejímž důvodem jsou zvláštní okolnosti na povaze činu trestného nezávislé. Vedle toho může být ještě v některých případech uložena vazba za procesní neposlušnost obviněného, která se pak jevila jako trest pro neposlušnost.¹³

1.1.1 Vazba prozatímní (prozatímní zajištění)

Prozatímní vazba bývala v minulosti často prvním úkonem, kterým začínalo trestní stíhání proti určité osobě. Hlavní podmínkou uvalení této vazby bylo, že ten, na koho má být vazba uvalena, je podezřelým z trestného činu a nastal některý z důvodů vazby. Tato vazba může být uvalena jen v přípravném řízení, ve vyšetřování přípravném jen tehdy, pokud obviněný nebyl vyslechnut vyšetřujícím soudcem.

Institut prozatímního zajištění měly podle nařízení Ministerstva spravedlnosti ze dne 12.12.1990 aplikovat zejména bezpečnostní orgány a četnictvo, čímž se mělo předcházet přenášení těchto povinností na soudy a státní zastupitelství. Týkalo se to zejména důvodu uvedeného v § 175 č. 1 zák. č. 119/1873 ř.z., tedy zadržení při činu nebo bezprostředně po něm.¹⁴

Účelem prozatímního zajištění bylo zprostředkování dodání osoby soudu a její výslech. Oproti řádné vyšetřovací vazbě zde byl i rozdíl ve stupni podezření, protože podmínkou

¹⁰ Storch, F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 6

¹¹ Obviněný být vzat do vazby *musí*, jakmile jde o čin trestný, jež zákon za těžký v tomto smyslu pokládá.

¹² Při vazbě fakultativní úřední orgán o vazbě rozhodující má uvažovat, jsou-li přítomny některé ze zvláštních okolností dle zákona vazbu odůvodňujících.

¹³ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 7

¹⁴ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. s. 126

prozatímního zajištění bylo podezření z trestného činu, kdežto v případě řádné vyšetřovací vazby zůstal obviněný podezřelým i po výslechu.¹⁵ Zajištěnou osobu musel soudce (nepříslušný k vyšetřování) nebo bezpečnostní orgán bez odkladu vyslechnout a nebyl-li důvod k dalšímu zajištění, musel ji ihned propustit, jinak předat do 48 hodin vyšetřujícímu soudci.

Zvláštními případy prozatímního zajištění bylo hromadné zatčení osob a tzv. konfinování (internování). Hromadné zatčení osob, upravené v § 181 trestního řádu rakouského, přicházelo v úvahu v případě spáchání trestného činu větším počtem osob, a není - li možné viníky vypátrat ihned, mohou být zatím zatčeni všichni, kteří byli u uvedeného činu přítomni a nejsou zcela zbaveni podezření. Důvodem vazby je zde jen *postižení na místě činu*. Účelem tohoto institutu bylo, aby viníci, nemohli uniknout, dohodnout se mezi sebou nebo jinak mařit výsledek trestního řízení dříve, než je bude možné vypátrat. Podezření útěku nebo koluze zde předpokládá sám zákon, takže není třeba nebezpečí teprve dokazovat a odůvodňovat vazbu. Další zvláštností je, že není třeba, aby byl zatčený *pozitivně podezřelý* z trestného činu, ale stačí, když není *podezření úplně prost*. Tato zvláštní prozatímní vazba nesmí trvat déle než tři dny, v uvedené lhůtě musí být zatčený vyslechnut a nenajde-li se důvod pro nařízení řádné vazby vyšetřovací, musí být ihned z vazby propuštěn.¹⁶

V § 182 zák. č. 119/1873 ř.z. bylo upraveno tzv. konfinování. Znamenalo to, že pokud se vyšetřující soudce vydá ihned na místo skutku, aby věc vyšetřil, mohl každého, u koho shledá potřebu, na tentýž a následující den internovat neboli konfinovat, čímž mu zakáže odcházet z místa jeho pobytu. Ten, kdo by uvedený zákaz porušil, mohl dostat buď peněžitou pokutu anebo na něj mohl být vydán zatýkací rozkaz.

Za zvláštní je možno považovat skutečnost, že zákaz, a tudíž i vazba zde může stihnout nejen podezřelého, ale i každého, u koho soudce shledá tuto potřebu. Zákonným důvodem vazby zde byla pouze procesní neposlušnost – porušení soudcovského zákazu. Storch zde zmiňuje, že zde vazba není výhradně trestem pro neposlušnost, ale má ráz prostředku donucovacího, protože její účel je výhradně spatřován v uvedené konfinaci, tedy možnost zabezpečit soudci výslech zatčeného. Po uvedeném výslechu důvod vazby odpadá.¹⁷

¹⁵ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 126

¹⁶ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 16

¹⁷ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 17

1.1.2 Řádná vazba vyšetřovací

Řádná vyšetřovací vazba mohla být nařízena ve kterémkoli procesním stádiu, kdykoli vzešel její důvod, a může být jak obligatorní (při zločinech, za které hrozí obviněnému trest smrti nebo alespoň trest deseti let vězení), tak fakultativní.

Tento druh vazby bylo možno uvalit jen na toho obviněného, který zůstával podezřelým i po výsledku vyšetřujícím soudcem a musel u něj být dán některý z důvodů vazby podle § 175 body 2 až 4 TrŘ č. 119/1873 ř.z.^{18, 19}

V přípravném vyšetřování může uvalit řádnou vyšetřovací vazbu pouze příslušný vyšetřující soudce, resp. okresní soud, jemuž bylo přípravné vyšetřování odevzdáno. V řízení před okresními soudy mohla být řádná vyšetřovací vazba uplatněna jen z důvodů uvedených v § 175 body 2 a 3 (podezření útěku, koluze)²⁰. Aby bylo rozhodnutí o vazbě vyřízeno co nejrychleji, ukládal zákon vyšetřujícímu soudci, aby byl každý, kdo byl soudu dodán, nebo z rozkazu vyšetřujícího soudce před soud postaven, aby byl do 24 hodin vyslechnut, a hned po výsledku má být stanoveno, zda se obviněný propouští nebo bude vzat do řádné vazby vyšetřovací.²¹

Ve stadiu obžalovacím mohl vazbu nařídit buď soudce vyšetřující (nebylo-li konáno přípravné vyšetřování, tak předsedající radní komory) a je-li ten na pochybách, tak radní komora.²² Proti rozhodnutí o uvalení vazby v přípravném i obžalovacím řízení bylo možné se bránit stížností k radní komoře a proti jejímu rozhodnutí další stížností k vrchnímu soudu.²³

Storch uvádí, že mimo výše uvedených dvou stadií může být vyšetřovací vazba nařízena i v kterémkoli dalším procesním stadiu, i když to není výslovně uvedeno v zákoně, pokud by se teprve tam vyskytl její důvod. Vazbu by zde nařídil ten soud, u nějž se koná příslušná část řízení.

¹⁸ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 126

¹⁹ Vyšetřovací vazba nemohla být uvalena v případech přistižení při činu (§ 175 bod 1), bylo to z toho důvodu, že při pouhém přistižení při činu nebyl ještě patrný žádný účel, jehož by mělo být vazbou dosaženo, na rozdíl od případů uvedených v § 175 bod 2 až 4 TrŘ č. 119/1873 ř.z., ve kterých byla vazba odůvodněná svým účelem.

²⁰ Kallab, J., Učebnice trestního řízení platného v Čechách a zemi Moravskoslezské. Brno, nakl. Právník, s. 123

²¹ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 19

²² Tamtéž.

²³ Kallab, J., Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské, Brno, nakl. Právník, s. 123

1.1.3 Důvody vazby

Rozlišovalo se, zda se jedná o důvody fakultativní nebo obligatorní vazby. U vazby fakultativní existovalo celkem pět zákonných důvodů vazby:

1. *přistížení při samém skutku* (§ 175 č. 1)

2. *podezření útěku* (§ 175 č. 2, tzv. pozitivní podezření útěku)

- útekem bylo myšleno takové vzdálení se z místa dosavadního pobytu s cílem trestní řízení znesnadnit nebo učinit zcela nemožným. Vazba je zde plně odůvodněna, protože provedeným útekem by obviněný unikl trestnímu řízení a jeho výsledku. Konal-li obviněný již přípravy k útěku, je tu obava z útěku naléhavější a tím i odůvodněná vazba. Kromě toho, podezření z útěku se muselo opírat o určité okolnosti, např. velikost trestu, jež obviněnému hrozil, potulný život, že jde o člověka v krajině neznámého, člověka bez domova anebo *jiné závažné příčiny*.²⁴

3. *pokus kolusse anebo důvodná obava kolusse* (§ 175 č. 3)

- jež „zakládá se na domněnce, že obviněnému záleží na tom, aby pravda nevyšla najevo.“ Domněnka se však musí v každém individuálním případě opírat o určité důvody. Jedním z důvodů může být například to, že obviněný již podnikl něco, čím by koluzi způsobil, jinak to mohou být jiné, avšak určité konkrétní okolnosti, které by mohly vzbudit obavu z koluzního jednání.²⁵

4. *důvodná obava opakování nebo provedení činu trestného* (§ 175 č. 4)

- zde lze uložit vazbu jen, jsou-li tu určité zvláštní okolnosti odůvodňující obavu, že by obviněný opakoval skutek již dokonaný nebo provedl skutek, o který se pokusil nebo jímž hrozil.

5. *procesní neposlušnost*

- tento důvod vazby nacházel uplatnění při vazbě z důvodů § 182 TrŘ (bylo to tzv. konfinování) a § 191 TrŘ (šlo o vazbu pro neposlušnost).

Na straně druhé, při vazbě obligatorní je jediným zákonným důvodem pro vzetí do vazby fakt, že jde o zločin, na který zákon ukládá trest smrti nebo alespoň desetileté vězení, rozhoduje přitom zákonná trestní sazba, nikoli trest, který dle pravděpodobnosti bude asi vyměřen. Původ vazby obligatorní je ryze historický.

²⁴ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 10

²⁵ Storch F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011, s. 10

1.2 Období Protektorátu Čechy a Morava

V letech 1928 až 1937 byly vypracovány dvě osnovy nového trestního řádu, žádná z nich ale nebyla přijata. V období tzv. Protektorátu byli z působnosti zákonů vyňati němečtí obyvatelé, jež podléhali německému zákonodárství a soudnictví. Ostatní byli tzv. protektorátní občané. Avšak i ostatní občané Protektorátu mohli být souzeni podle německého práva, jednali-li proti zájmům Říše.²⁶ Byla popřena zásada *nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*, a obecně byla uplatňována *presumpce viny* a tresty většinou několikanásobně překračovaly běžnou sazbu. Nejčastějším trestem byl trest smrti, jež byl častokrát sankcí i za běžné nedbalostní trestné činy. Samozřejmostí bylo odstranění jakýchkoli garancí demokratického soudnictví, včetně rovnosti před zákonem. Charakteristickým rysem této doby bylo zastrasování obyvatelstva, jež mělo za cíl zlomit jakýkoli odpor, a klíčovou roli hrála mimosoudní perzekuce obyvatelstva.²⁷

1.3 Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Po osvobození Československa v roce 1945 byl obnoven právní stav platný až do roku 1938.²⁸ V Čechách a na Moravě nadále platil trestní řád z roku 1873 č. 119 ř.z. Zásahem do procesní úpravy byly dekrety prezidenta republiky, jejichž cílem bylo potrestání nacistických zločinů. Největší význam měl zřejmě tzv. velký retribuční dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, a o mimořádných lidových soudech, dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. o zřízení Národního soudu a dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění národní cti, tzv. malý retribuční dekret. Procesní postup stanovený těmito předpisy byl velmi odlišný od standardního trestního procesu. Účinnost retribučních dekretů skončila 31.12. 1948.²⁹

K zásadním změnám došlo při převzetí moci komunisty v roce 1948, přičemž už Ústava z 9. května a na ni navazující zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb., a zák. č. 320/1948

²⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 28

²⁷ Bianchi, L., Dějiny státu a práva na území Československa v období kapitalizmu, Bratislava, 1971, 1. vydání, Slovenská akademie vied, s. 481-3

²⁸ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11 Úř. věst. čsl. Z 3. 8. 1944, potvrzený zákonem č. 12/1946 Sb., ponechal v platnosti všechny právní předpisy z doby před 29.9. 1938. za neplatné prohlásil mj. všechny trestní normy, vydané v době nesvobody, tj. od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945

²⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 28-29

Sb. o územní organizaci krajských a okresních soudů směřovaly de facto k likvidaci nezávislosti soudů a soudnictví.³⁰

Zákon o zlidovění soudnictví, účinný od 1. 2. 1949 zrušil celou úpravu kauce (záruky), jako i ustanovení o tom, že pokud je odlišné stanovisko vyšetřujícího soudce a státního zástupce k zrušení vazby, rozhoduje o tom radní komora. Bylo provedeno tzv. zlidovění soudnictví, což znamenalo, že soudci z lidu byli postaveni na roveň soudcům z povolání a byla jim zajištěna majorita.³¹ Soudci z lidu byli připuštěni ke všem soudům, včetně soudu Nejvyššího. Na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky a zákona č. 232/1948 Sb., o Státním soudu odstartovala vlna politických procesů, přičemž v této linii docházelo i nadále k odklonu od hodnot právního státu a následná komunistická legislativa pokračovala v tzn. právníké dvouletce mezi lety 1948–50, jejímž výplodem byl i trestní řád č. 87/1950 Sb., vytvořený podle vzoru Sovětského svazu.³²

1.4 Trestní řád z roku 1950

Právní úprava v trestním řádu č. 87/1950 Sb. hrubě deformovala strukturu trestního procesu, neboť bylo zjevné, že celá řada práv a procesních záruk formálně deklarovaných k zajištění pocitu pokrokovosti a demokracie, zůstala pouze na papíře, a ve skutečnosti docházelo k oklešťování práv obviněného, oslabování postavení obhájce, a největší váhu získávalo přípravné řízení, kde měla hlavní slovo tehdy všemocná policie.³³

Podle uvedeného trestního řádu existoval dvojí druh vazby. Vazba obligatorní a vazba fakultativní. Obligatorní vazba byla obsažena v ustanovení § 96 odst. 1 TrŘ č. 87/1950 Sb., a byla uvalena v případě, že obviněný byl podezřelý z trestného činu, za který zákon stanovil trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činila nejméně deset let.³⁴ Jako důvod pro vzetí do obligatorní vazby postačovalo pouhé podezření

³⁰ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 28-29

³¹ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 142

³² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 29

³³ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 144

³⁴ Tamtéž. s. 147

z některého trestného činu naznačeného v § 96 odst. 1 a nebylo třeba dále zkoumat např. nebezpečí útěku, nebezpečí koluze apod.³⁵

Do vazby fakultativní mohl být obviněný vzat tehdy, byly tu skutečnosti odůvodňující obavu, že uprchne, zejména proto, že nelze ihned zjistit jeho totožnost, bydliště nebo pro hrozbu vysokého trestu,³⁶ nebo bude působit na svědky, spoluobviněné nebo jinak mařit objasnění skutečností závažných pro trestní stíhání nebo že se dopustí znovu trestného činu, který spáchal, nebo že dokoná trestný čin, o který se pokusil, anebo že vykoná trestný čin, kterým vyhrožoval (§ 96 odst. 2 z. č. 87/1950 Sb.).

Trestní řád z roku 1950 neobsahoval žádné ustanovení o délce trvání vazby ani nejvyšší přípustné době jejího trvání, ani o způsobu, jakým se mělo rozhodovat o jejím prodloužení. Existovalo jen všeobecně formulované ustanovení v § 104 TrŘ č. 87/1950 Sb., které uvádělo, že pominul-li důvod vazby, propustil prokurátor obviněného ihned na svobodu. V případě, že byla vazba obligatorní, mohl být obviněný propuštěn až tehdy, skončilo-li pravomocně trestní stíhání. Důvod vazby pominul i tehdy, pokud bylo trestní stíhání přerušeno. V ustanovení § 107 TrŘ bylo uzákoněno, že všechny orgány činné v trestním řízení musí působit tak, aby byla vazba co nejvíce zkrácena.³⁷

1.5 Trestní řád z roku 1956

V důsledku vyvolané kritiky a z podnětu reformních sil byl v krátké době vypracován a přijat trestní řád č. 64/1956 Sb., který přinesl podstatné změny a vyrovnával nejvíce do očí bijící deformace trestního procesu vyvolané v důsledku stalinské éry tehdejších socialistických zemí.³⁸ Na svou dobu znamenal trestní řád z roku 1956 pokrok, oproti úpravě obsažené v trestním řádu z roku 1950.

Trestní řád rozlišoval instituty zatčení, zadržení, prozatímní vazby a vazby. Významnou změnou bylo vypuštění *obligatorní vazby*. O tom, zda bude nebo nebude obviněný vzat do vazby, se rozhodovalo podle okolností konkrétního případu. U mladistvých obviněných se přistupovalo k uvalení vazby jen tehdy, nemohlo-li být účelu vazby dosaženo jinak.

Vazba byla tedy pouze *fakultativní* a podle § 79 TrŘ mohl být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže tu jsou skutečnosti, které dostatečně odůvodňují obavu, že uprchne, zejména

³⁵ Šimák, J., Tolar, J., Růžek, A., Dolenský, A., Trestní řád a předpisy souvisící, Praha: Orbis, 1953, s. 91

³⁶ Důvod útekové vazby byl stanoven způsobem, který by dnes zjevně neobstál.

³⁷ Tamtéž s. 149

³⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck 2007, s. 30

proto, že nelze ihned zjistit jeho totožnost nebo bydliště, nebo pro vysoký trest, který ho podle očekávání postihne, že bude působit na svědky nebo spoluobviněné anebo že bude jinak mařit objasnění skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo že se znovu dopustí trestného činu, který spáchal, nebo že dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo že vykoná trestný čin, kterým hrozil. Vzít do vazby lze pouze osobu, proti níž bylo vzneseno obvinění (§ 80 odst. 1). Vzít obviněného do vazby je oprávněn pouze soud a v přípravném řízení prokurátor, a to nejpozději do 48 hodin od dodání osoby zatčené, vzaté do prozatímní vazby nebo zadržené, a to vždy po jejím předchozím výsledku (§ 80 odst. 2 a 3). To byla podstatná odchylka od úpravy trestního řádu z roku 1950, protože tam se pouze vyžadovalo, aby prokurátor (nebo soud po podání obžaloby) o vazbě rozhodl *ihned*.

Proti rozhodnutí o vzetí do vazby (a proti kterémukoli jinému rozhodnutí o vazbě) byla přípustná stížnost (§ 84 odst. 1). Prokurátor i soud měli povinnost zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby ještě trvají a pomine-li vazební důvod, musí být obviněný ihned propuštěn na svobodu (§82 odst. 1). Přezkoumávání důvodnosti vazby se dělo z úřední povinnosti.³⁹

1.6 Trestní řád z roku 1961 a nejdůležitější novelizace do roku 2001

Trestní řád, který je platný a účinný ve znění svých novelizací dodnes, známe pod č. 141/1961 Sb. Trestní řád, jež nabyl účinnosti od 1.1.1962, byl vypracován pod velkým časovým tlakem, tudíž hned po jeho přijetí bylo voláno po jeho změnách.⁴⁰

Úprava důvodů vazby byla podstatně shodná, jako úprava v trestním řádu z roku 1956, přičemž vazba byla nadále pouze fakultativní, obligatorní vazbu trestní řád neznal. V období normalizace v 70. letech však docházelo k příklonu soudní praxe k mechanickému posuzování některých důvodů vazby, což mělo za následek, že hrozil-li obviněnému např. za trestný čin vraždy vysoký trest, považoval to soud za důvod vazby podle § 67 písm. a) a tudíž riziko, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání.⁴¹

Vzít do vazby bylo možné pouze osobu, proti níž bylo vzneseno obvinění, a k vzetí do vazby byl příslušný pouze soud a v přípravném řízení prokurátor. Podle původního znění ustanovení § 71 TrŘ mohla vazba v přípravném řízení trvat nejdéle 2 měsíce. Nadřízený

³⁹ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 164

⁴⁰ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 167

⁴¹ Např. rozhodnutí Tsf 2/71, rozhodnutí NS SSR 1 To 24/71, rozhodnutí NS SSR 1 To 48/71

prokurátor mohl tuto vazbu prodloužit o další měsíc. Na delší dobu mohl vazbu prodloužit jen generální prokurátor. Tímto způsobem šlo prodloužit všechny druhy vazby, i vazbu koluzní. Zvláštností je, že nejvyšší přípustná doba trvání vazby nebyla stanovena.

Teprve až novela trestního řádu provedená zákonem č. 159/1989 Sb. vlivem zásadních změn společenských poměrů po listopadu 1989 upravila zcela novým způsobem trvání vazby. Nově stanovila, že vazba v přípravném řízení mohla trvat jen nezbytně nutnou dobu. Pokud by v přípravném řízení vazba přesáhla 2 měsíce a propuštěním na svobodu by hrozilo zmaření účelu trestního stíhání, mohl nadřízený prokurátor vazbu prodloužit, nejdéle však o jeden měsíc. Vazba v přípravném řízení nemohla překročit jeden rok a nebyla-li podána obžaloba v této lhůtě, musel být obviněný propuštěn na svobodu.⁴²

Dalším z význačných změn přinesla novela provedená zákonem č. 178/1990 Sb., která dala nadřízenému prokurátorovi pravomoc prodloužit vazbu v přípravném řízení až na šest měsíců. Nad uvedenou dobu pak mohl prodloužit vazbu pouze generální prokurátor.⁴³ Novinkou bylo, že vazba v řízení před soudem mohla trvat nejvýše jeden rok, pokud nebylo trestní stíhání v této lhůtě skončeno, musel být obviněný propuštěn na svobodu. Uvedená lhůta počínala běžet doručením obžaloby podané prokurátorem soudu. V každém stadiu řízení běžela vazba samostatně a nebylo možno využít nevykonaného zbytku vazby z jiného stadia trestního řízení k tomu, aby se prodloužila lhůta vazby v rámci jiného stadia trestního řízení.⁴⁴

Novela provedená zákonem č. 558/1991 Sb. přenesla nejzávažnější zásahy do občanských práv v přípravném řízení, jako je vzetí do vazby, nařízení domovní prohlídky apod., z prokurátora na soud.⁴⁵ Vazba v přípravném řízení i v řízení před soudem mohla trvat nejvýše jeden rok. Nebylo-li možné dodržet uvedené lhůty a propuštěním obviněného na svobodu hrozilo zřejmé nebezpečí životu a zdraví lidí nebo porušení jiných základních práv a svobod občanů, mohl Nejvyšší soud vazbu na nezbytně nutnou dobu prodloužit. Zcela nová úprava proběhla i v otázce § 72 TrŘ, kdy všechny orgány byly povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby ještě trvají.

Novela provedená zák. č. 292/1993 Sb. formulovala zcela nově § 71 TrŘ. Předně se vycházelo z toho, že vazební věci je třeba vyřizovat s co největším urychlením. Cit. novela

⁴² Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 192-3

⁴³ Vazba v přípravném řízení i nadále nemohla trvat déle než jeden rok.

⁴⁴ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 194

⁴⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2007 s. 31

zvýšila základní lhůtu vazby v přípravném řízení ze dvou na šest měsíců jako reakci na stav, kdy se v praxi nedařilo dodržet lhůtu dvou měsíců. Jestliže by vazba přesáhla šest měsíců a propuštěním obviněného by byl zmařen nebo ztížen účel trestního stíhání, mohl na návrh státního zástupce⁴⁶ prodloužit vazbu do jednoho roku soudce a do dvou let senát. Vazba v řízení před soudem spolu s vazbou v přípravném řízení nemohla trvat déle než dva roky. Nad uvedenou lhůtu mohl vazbu ze závažných příčin prodloužit Nejvyšší soud, tím způsobem, že takto prodloužená vazba nemohla přesáhnout lhůtu tří let a u zvláště závažných trestných činů čtyři roky. Tím byla tedy v reakci na kritiku předešlé úpravy stanovena nejvyšší možná délka trvání vazby, protože pokud trestní řád nezná takový limit, je to v rozporu mj. i s čl. 8 odst. 5 LPS.⁴⁷

Další novela provedená zák. č. 152/1995 Sb. chtěla zabránit extenzivnímu výkladu v případě § 67 písm. b) u koluzní vazby tak, že musí jít o obavu, že obviněný bude působit na soudem dosud nevyslechnuté svědky, nikoli v případech, kdy všechny důkazy jsou již procesně zachyceny, ale trvá rozpor mezi obhajobou obviněného a výpověďmi svědků.

Poslední novela, kterou bych chtěla zmínit, byla provedená zák. č. 166/1998 Sb. Tato novela v návaznosti na ústavní zákon č. 162/1998 Sb., prodloužila lhůtu pro předání zadrženého obviněného z původních 24 na 48 hodin. Prodloužení lhůty mělo přispět k tomu, aby orgány činné v trestním řízení mohly odpovědněji rozhodnout o tom, zda má být taková osoba vzata do vazby, a aby se předešlo a byl snížen počet případů, kdy je vazba uvalena bezdůvodně.⁴⁸

Nakonec jedna z nejdůležitějších, nejvýznamnějších a nejrozsáhlejších novel trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., zvaná také jako *Velká novela*. Tato novelizace výrazně zasáhla do koncepce úpravy vazby, zejména rozhodování o jejím dalším trvání, celkovou délku trvání vazby, náhrady vazby a způsobu rozhodování o vazbě, kdy základním cílem je dosáhnout v souladu s mezinárodními trendy omezení počtu osob, které jsou v České republice brány do vazby, zejména pro méně závažné trestné činy, jakož i výrazně snížit počet osob, které setrvávají ve vazbě po delší dobu.⁴⁹ Novelizovaná právní úprava usilovala o zrychlení postupu všech orgánů činných v trestním řízení ve vazebních věcech, velmi výrazně

⁴⁶ Ode dne 1.1.1994 nabyt účinnosti nový zákon o státním zastupitelství, který zrušil zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře a v § 41 stanovil, že pokud jiné předpisy hovoří o prokurátorech, prokuratuře a vyšetřovateli prokuratury, rozumí se tím podle povahy věci státní zastupitelství.

⁴⁷ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 196-7

⁴⁸ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 187

⁴⁹ Šámal, P. K rozhodování o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Soudní rozhledy, 2003, č. 4, s. 109

se v úpravě vazby promítá *zásada přiměřenosti (zdrženlivosti)* zakotvená v § 2 odst. 4 TrŘ, zásadním způsobem je *omezena možnost* vzít do vazby obviněného v případech § 68 odst. 2 *s výjimkami uvedenými v § 68 odst. 3 a 4*, koluzní vazba může trvat nejdéle po dobu *tří měsíců*, pokud se obviněný již nedopustil jednání předpokládaného v § 67 písm. b), zásadním způsobem bylo změněno rozhodování o prodlužování vazby, které novela nahradila *pravidelným přezkoumáváním a rozhodováním o trvání vazby*, významně se *posiluje role státního zástupce*, podstatně byly zkráceny maximální délky trvání vazby a snaha o rozšíření možnosti uplatnění institutů nahrazujících vazbu.⁵⁰

Podrobně je uvedená novela č. 265/2001 Sb. rozvedena v následujících kapitolách této práce zabývajících se samotnou vazbou.

⁵⁰ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 732-3

2 Ústavněprávní zakotvení práva na svobodu a zákonné limity jeho omezení

I přestože je tato práce věnována především institutu vazby, nesmí být opomenuto velmi důležité téma, které je s tímto úzce provázáno, jímž je ústavněprávní rovina práva na svobodu, které je zaručeno LZPS v jejím čl. 8, jež musí korigovat pozitivní právo tak, aby nedocházelo k neúměrným zásahům do osobní sféry a svobody jednotlivce zaručené rovinou ústavní. Termín „zaručuje“ vystihuje určitou neuchopitelnost osobní svobody, ta má být vnímána jako osobní prostor člověka, kde má možnost svobodného pohybu, vývoje, růstu a života. Právo na osobní svobodu zaručené (nejen) Listinou, vymezuje hranice práva státu tak, aby bylo zřetelné, jaká míra zásahu do tohoto práva je ještě v mezích, a kde již by byly tyto hranice překročeny, použilo-li by se opatření spojené s omezením osobní svobody. Listina je také výrazem ústavního zmocnění státu zasáhnout do osobní svobody.⁵¹ Princip osobní svobody není vyčerpán pouze čl. 8 LZPS, ale spolu s ostatními právy a svobodami vytváří systém osobního prostoru jedince, který je zaručen všem jednotlivcům bez výjimky.⁵² Právo na osobní svobodu bývá považováno za východisko všech ostatních práv a svobod. Jako předpoklad pro uplatnění svobody člověka, myšleno svoboda v nejširším smyslu, je stav nedotčené fyzické existence a uznání člověka jako svéprávné entity, jež LZPS systematicky vystihuje předřazením práva na život (čl. 6 LZPS), práva na právní způsobilost (čl. 5 LZPS) a nedotknutelnost osoby (čl. 7 LZPS), protože teprve až poté, kdy bude člověk živou, svéprávnou a nespoutanou existencí, může být teprve svobodným.⁵³ Institut osobní svobody je vybudován na celé řadě principů prolínající LZPS, Ústavu, jakož i zákonnou úpravu.⁵⁴ Garance osobní svobody je výrazem, který je stopován do dávné minulosti. V raných stádiích se manifestovala ztráta osobní svobody především uvězněním, a cílila tak požadavek na zákonnost uvěznění, aby nedocházelo ke svévolnému zbavení osobní svobody ze strany panovníka, jenž přetrvává až do současnosti. Již ve 13. století obsahovala slavná anglická *Magna Charta Libertatum* (1212) formulí, že žádná svobodná osoba nesmí být uvězněna, pronásledována, vyhoštěna nebo jinak zbavena svého

⁵¹ Klíma, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 990

⁵² Tamtéž, s. 989

⁵³ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 217

⁵⁴ Jedná se o principy zákonnosti, zákazu diskriminace, rovnosti, zachování lidské důstojnosti, principu fakultativnosti, proporcionality, subsidiarity, presumpce neviny, zdrženlivosti a minimalizace, princip zajišťovací, princip ochranný.

postavení (...) bez zákonného rozhodnutí vydaného na základě zákona.⁵⁵ Další ochrana proti libovůli v zatýkání byla obsažena taktéž v anglickém Habeas Corpus Act (1679), jež dále převzala francouzská Deklarace práv člověka a občana (1789), ústava francouzská (1791), ústava belgická (1831) a ústavní řád rakouský.⁵⁶

2.1 Právo na svobodu z pohledu Listiny základních práv a svobod

*„Svoboda každého člověka patří v demokracii k základním hodnotám důstojného života.“*⁵⁷ Právo na osobní svobodu zaručuje LZPS v čl. 8. odst. 1, čímž je vyjádřena povinnost státu poskytnout ochranu osobní svobody pod hrozbou sankce za její porušení. Stát je tímto zavázán zabezpečovat toto právo, a dbát na všechna potřebná opatření k ochraně před všemi formami nezákonných a svévolných zásahů do osobní svobody jedince, jakožto je i zároveň zmocněn zasáhnout ve jménu jiných hodnot a práv. Listina již pozitivně nedefinuje, co se osobní svobodou rozumí, avšak z její systematiky vyplývá, že osobní svoboda je součástí svobody obecné a zároveň součást principu nedotknutelnosti.⁵⁸

Listina upravuje právo na osobní svobodu celkem v šesti odstavcích čl. 8, který je inspirován mezinárodními závazky. Tento článek zaručuje osobní svobodu především v souvislosti s garancí předmětných práv v trestním procesu, nemůžeme tedy chápat tuto svobodu v nejširším smyslu, ale pouze jako jednu z dílčích svobod, např. vedle svobody pohybu a pobytu, myšlení, svědomí, náboženského vyznání, svobody projevu apod. Z odst. 2 až 6 čl. 8 LZPS je patrné, že porušením osobní svobody se rozumí její fyzické omezení nebo odnětí, pokud tento zásah není v souladu s ústavně vymezenými podmínkami, ale navíc kromě případů uvedených v čl. 8 může dojít ke zbavení osobní svobody i jakýmkoli jiným způsobem a z jakéhokoli jiného důvodu, avšak tento způsob a důvody musí být stanoveny zákonem, jinak by bylo takové zbavení osobní svobody protiústavní.⁵⁹ Zbavení svobody veřejnou mocí musí být postaveno pod nezávislou kontrolu soudního rozhodování, jak vyslovil ve svém nálezu Ústavní soud, přičemž uvedené vyplývá z čl. 5 odst. 4 Úmluvy a čl. 36. odst. 2 Listiny ve spojení s čl. 8 odst. 2 Listiny. *„Uvedený soudní přezkum je proto nezbytnou součástí každé*

⁵⁵ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 220

⁵⁶ Pavlíček V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky*. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011, s. 522

⁵⁷ Tamtéž, s. 521

⁵⁸ Klíma, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 989

⁵⁹ Pavlíček V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky*. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011, s. 523

zákonné úpravy zbavení svobody, bez něhož tato pro rozpor s uvedenými ustanoveními Úmluvy a Listiny samostatně nemůže obstát.“⁶⁰

Čl. 8 odst. 2 Listiny věta první stanoví, že nikdo nesmí být stíhán⁶¹ nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Je zřejmé, že Listina zde stanovuje dvě základní podmínky, přičemž první jsou zákonné důvody představující hmotněprávní podmínky uvedené v zákoně, a druhou je způsob stanovený zákonem jako procedurální akt, který musí být taktéž stanoven zákonem.⁶² Ústavní soud v předmětné otázce uvádí, že „...zákonné důvody, pro něž může být kdokoliv postupem orgánů státu omezen na osobní svobodě, je nutné vždy vykládat restriktivně. Pouze zákonem, a nikoliv jeho výkladem, lze rozšířit důvody pro omezení osobní svobody. To je odůvodněno jednak přednostní a nezastupitelnou hodnotou práva každého na osobní svobodu, jednak tím, že omezení osobní svobody vazbou v trestním řízení má vždy povahu předběžného opatření k umožnění provedení řádného a spravedlivého trestního řízení; nemá tedy převážně povahu preventivní a vůbec ne povahu satisfakční či represivní.“⁶³ Věta druhá předmětného ustanovení uvádí, že nikdo nesmí být zbaven svobody pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

Odstavec třetí čl. 8 Listiny stanoví garanci, že obviněného nebo podezřelého je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržená osoba musí být seznámena s důvody, pro které je zadržena, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna nebo odevzdána soudu.⁶⁴ Soudce musí takto zadrženou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout, přičemž rozhodne buď o vazbě, nebo ji propustí na svobodu. Ve čtvrtém odstavci je dále zakotvena povinnost, zatknout obviněného pouze na písemný odůvodněný příkaz soudce. Policejní orgán, který obviněného na základě příkazu zatknul, jej musí bezodkladně, nejpozději však ve lhůtě 24 hodin předat věcně příslušnému soudu. Soudce musí pak zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo jejím propuštění na svobodu.

Odst. 5 čl. 8 zakládá obecnou podmínku pro vzetí obviněného do vazby, která říká, že *nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě*

⁶⁰ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 29/98 ze dne 2.6.1999

⁶¹ Stíháním se rozumí trestní stíhání soudní upravené trestním řádem (zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění), který stanoví důvody a způsob stíhání.

⁶² Klíma, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 992

⁶³ Nález Ústavního soudu I. ÚS 98/05, srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/04

⁶⁴ Tento časový limit byl původně určen na 24 hodin, avšak novelou Listiny ústavním zákonem č. 162/1998 Sb. byla tato doba s účinností od 1.1.1999 prodloužena na 48 hodin.

rozhodnutí soudu. Listina pak ponechala na zákonodárci úpravu vazebních důvodů, maximální možné doby strávené ve vazbě, jako i samotnou procesní otázku úpravy vazby.⁶⁵

Obecně se v odborné literatuře i v nespočetně nálezech Ústavního soudu dočteme, že vazba je mimořádným zajišťujícím prostředkem omezující osobní svobodu jedince, a k jako takové k ní musí být i přistupováno.

2.2 Právo na svobodu z pohledu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

Ráda bych se v této kapitole nejprve podrobněji zabývala Evropskou úmluvou o lidských právech⁶⁶, resp. jejím čl. 5, který je stěžejním článkem Úmluvy chránícím tělesnou bezpečnost jednotlivce, jehož hlavním účelem je ochrana před svévolným a neospravedlnitelným zbavením osobní svobody. Čl. 5 EÚLP poskytuje ochranu každému, bez ohledu na to, jestli se nachází na svobodě, nebo je aktuálně svobody zbaven, tedy v takovém případě nebýt svobody zbaven, nebo právo na to, aby ve zbavení nebylo pokračováno, s výjimkou případů uvedených v čl. 5 odst. 1 EÚLP a taktéž možnost využívat záruk uvedených v čl. 2 - 5 EÚLP.⁶⁷ ⁶⁸ Podle judikatury ESLP⁶⁹ obsahuje zbavení osobní svobody jak subjektivní prvek (absence souhlasu s uzavřením v omezeném prostoru), tak objektivní prvek (uzavření v omezeném prostoru po nikoli zanedbatelnou dobu).⁷⁰

Článek 5 je jedním z nejpodrobnějších ustanovení Úmluvy a je rozdělen na celkem pět odstavců. První odstavec proklamuje právo na svobodu a osobní bezpečnost, a vypočítává pod písmeny a) – f) případy, kdy je omezení osobní svobody provedeno podle zákonných pravidel. Odstavce 2, 3 a 4 zaručují práva, která by měl mít každý, kdo byl svobody zbaven, zejména tedy každému, kdo je zatčen, sdělit důvody zatčení v jazyce, kterému rozumí, a také každé další obvinění proti němu (čl. 5 odst. 2), právo zatčeného nebo jinak zadrženého být předveden před

⁶⁵ Vazba je upravena v trestním soudním řádu, zák. č. 141/1961 Sb., zejména § 67 a násl.

⁶⁶ Pro Českou republiku se Úmluva stala závaznou ode dne 1.1.1993 na základě jejího prohlášení, že se cítí být vázána Úmluvou a jejími protokoly od 1.1.1993 a na základě rozhodnutí Výboru ministrů RE z 30.6.1993, že se Česká republika považuje za stranu Úmluvy s účinností od 1.1.1993. Jako jeden z nástupců bývalé federace je ČR vázána Úmluvou v oblasti své jurisdikce již od již ode dne 18.3.1992, kdy se stala stranou Úmluvy bývalá ČSFR. Viz. Repík B.: Evropská Úmluva o lidských právech a trestní právo, ORAC, Praha 2002, s.12

⁶⁷ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 469

⁶⁸ Rozsudek pléna ESLP Weeks proti Spojenému království ze dne 2.3.1987, stížnost č. 9787/82

⁶⁹ Rozsudek třetí sekce ESLP Storck proti Německu ze dne 16. 6. 2005, stížnost č. 61603/00

⁷⁰ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 222

soudce a souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení na svobodu (čl. 5 odst. 3), právo podat návrh na přezkoumání zákonnosti zbavení svobody, a propuštění, pokud je zbavení nezákonné (čl. 5 odst. 4), konečně odstavec pět definuje právo na odškodnění při porušení odstavců 1 - 4.

Jestliže je řeč o v takové míře důležitém tématu, kterým zajisté svoboda jednotlivce je, považuje se za nezbytně nutné, aby byl naplněn princip právní jistoty. Z tohoto důvodu je podstatné, aby v první řadě trestněprávní předpisy, a dále i formální rozhodování a jednání státních orgánů byly jednoznačné, dostupné a srozumitelné, aby daná osoba mohla předvídat v rozsahu přiměřeném jejím poměrům, nebo i po poradě s vhodnou osobou, jaké důsledky by mohlo mít její jednání. Omezení osobní svobody za podmínek oslabující princip právní jistoty by mohlo být původcem porušení práva na osobní bezpečnost.⁷¹

Je nesporné, že řada úkonů policejních orgánů v oblasti trestního řízení bývá (často) spojena s krátkodobým omezením osobní svobody nebo svobody pohybu, proto najdeme v judikatuře ESLP a zejména bývalé Evropské komise pro lidská práva otázku, zda jde v takových případech o zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 EÚLP, nebo jen o omezení svobody pohybu, jak je tomu v čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě. Zbavení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 EÚLP je širší pojem než zadržení a vazba, avšak jedná se o větší zásah než pouhé omezení svobody pohybu.⁷² Judikatura ESLP shledává rozdíl mezi zbavením svobody a omezením pouze ve stupni a intenzitě, nikoli už v povaze a podstatě opatření. Je třeba vycházet ze situace každé jednotlivé dotčené osoby a brát v potaz následující kritéria jako je druh, trvání účinky a způsob výkonu posuzovaného opatření.⁷³ Repík ve svém článku uvádí příklad, kde podle judikatury ESLP je předvedení osoby a její nucené setrvání (v cele) na policejní stanici za účelem zjištění totožnosti zbavením svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 ESLP.⁷⁴ Zbavení svobody může být v rozporu s čl. 5 EÚLP i tehdy, jestliže s ním sám jednatelce vysloví souhlas, jak judikoval ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp proti Belii,⁷⁵ kde se stěžovatelé sami přihlásili na policii a byli vzati do vazby, přičemž zde bylo podstatné, že zbavení svobody nemělo smluvní povahu, ale bylo rozhodnutím státního orgánu, přičemž subjektivní hledisko

⁷¹ Rozsudek ESLP Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii ze dne 13. 1. 2009, č. stížnosti 38048/04

⁷² Repík B.: Zbavení svobody za účelem zjištění totožnosti ve světle štrasburské judikatury, Bulletin advokacie 4/2002, s.27

⁷³ Rozsudek ESLP Guzzardi proti Itálii ze dne 6. 11. 1980, č. stížnosti 7367/76

⁷⁴ Repík B.: Zbavení svobody za účelem zjištění totožnosti ve světle štrasburské judikatury, Bulletin advokacie 4/2002, s.27

⁷⁵ Rozsudek pléna ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp proti Belii ze dne 18. 6. 1971, č. stížnosti 2832/66

zbavení svobody může hrát roli pouze v případech, kde je zcela na rozhodnutí dané osoby podvolit se tomu kterému opatření či nikoli.⁷⁶

Aby byl dodržen požadavek zákonnosti zbavení svobody a docházelo k němu v souladu s řízením podle zákonných ustanovení, je nezbytné, jak odkazuje Úmluva, dodržovat vnitrostátní právní předpisy, jejich hmotněprávní i procesní normy, a taktéž musí být i samo vnitrostátní právo v souladu s Úmluvou. Otázka spojená s odkazem na vnitrostátní právo byla řešena ESLP např. v případě, kdy čl. 5 odst. 1 EÚLP požaduje, aby zbavení svobody bylo *v souladu s řízením stanoveným zákonem*, a taktéž, že i každé Úmluvou dovolené zbavení svobody v písm. a) až f) musí být *zákonné*. *Soud má za to, že slova „v souladu s řízením stanoveným zákonem“ odkazují hlavně na vnitrostátní zákonodárství; stanoví nutnost postupovat v souladu s řízením jím předepsaným... v obsahu těchto slov je skryt pojem spravedlivého a adekvátního řízení, myšlenka, že každé opatření zbavující svobody musí pocházet od oprávněného orgánu, musí být vykonáno takovým orgánem a nesmí mít svévolnou povahu. Naproti tomu adjektivum „zákonné“ zahrnuje jak řízení, tak materiální podmínky.*⁷⁷

Pokud se stane, že by se v příkazu ke zbavení svobody objevila chyba, nemusí se ale ihned nutně jednat o nezákonný příkaz podle čl. 5 odst. 1 EÚLP.

Hlavním požadavkem, aby mohlo být zbavení svobody v zásadě zákonné, je již samotná existence soudního příkazu, pokud by později soud vyšší instance zjistil, že soud nižší instance při vydání příkazu porušil vnitrostátní právo, nebude mít toto zjištění vliv na zbavení svobody v tom daném období.⁷⁸ ESLP rozlišuje mezi příkazy ke zbavení svobody zjevně neplatnými (např. tam, kde překročil soud svoji pravomoc) a příkazy, které jsou *prima facie* platné a účinné, dokud nebyly soudem vyšší instance zrušeny. Příkaz ke zbavení svobody, u kterého bude nalezena vada, která představuje závažný a zjevný rozpor s právem, bude *ex facie* neplatný, u ostatních případů mohou být vady napraveny odvolacími vnitrostátními soudy v rámci soudní kontroly.⁷⁹ Ve věci Žirovnický proti České republice byl dotýčný vzat do vazby a ESLP zde došel jednomyslně k názoru, že zde (mimo jiné) došlo k porušení čl. 5 odst. 1 EÚLP tím, že stěžovatelova vazba neměla od 1.1. 2002 (den následující po vypršení usnesení soudce

⁷⁶ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 472

⁷⁷ Bohumil Repík: Kdy porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Evropské úmluvy o lidských právech? Bulletin advokacie č. 3/2001, s. 9n.

⁷⁸ Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Mooren proti Německu ze dne 9. 7. 2009, č. stížnosti 11364/03

⁷⁹ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 474

obvodního soudu o vzetí obviněného do vazby ze dne 20. 11.) do 10. 2. 2002 (tj. den předcházející dni, kdy městský soud rozhodl o ponechání stěžovatele ve vazbě) zákonný podklad ve smyslu tohoto ustanovení. *Soud připomíná, že v případech, kdy je předmětem sporu „zákonnost“ vazby, včetně otázky, zda byl dodržen „postup stanovený zákonem“, Úmluva odkazuje v zásadě na vnitrostátní právo a ukládá povinnost dodržet jeho hmotněprávní a procesní normy. Dodržení vnitrostátního práva však není jedinou podmínkou: článek 5 odst. 1 navíc požaduje, aby každé zbavení svobody bylo v souladu s účelem tohoto ustanovení, jímž je ochrana jednotlivce před svévolí. Soud proto musí v této souvislosti určit, zda je samo vnitrostátní právo v souladu s Úmluvou, včetně obecných zásad výslovně nebo implicitně v ní obsažených, zejména zásady právní jistoty.*⁸⁰

První z výjimek z práva na svobodu a osobní bezpečnost v čl. 5 odst. 1 písm. a) představuje *zákonné uvěznění*⁸¹ *po odsouzení příslušným soudem*. Odsouzením se myslí jakékoli odsouzení příslušným soudem, bez ohledu na právní povahu deliktu, nikoli tedy pouze odsouzení za trestný čin. ESLP konstatoval, že postačí i odsouzení nepravomocné, a pokud po takovém odsouzení obviněný vykonává nadále vazbu, jedná se o uvěznění příslušným soudem podle písm. a) cit. článku, nikoli tedy o zbavení svobody podle písm. c) cit. článku. O odsouzení musí rozhodovat soud, který je k tomu podle vnitrostátního práva příslušný, jinak by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces.⁸²

Druhou výjimku najdeme v cit. článku pod písm. b), která připouští *zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem*. Jedná se tedy o dva samostatné důvody. První z nich je, že dotyčná osoba se nepodrobí rozhodnutí, které je již vydáno a ukládá nějakou povinnost, např. uložení omezení volného pohybu osoby. Důležitou roli hraje otázka proporcionality⁸³, která nebyla dodržena např. ve věci Gatt proti Maltě. Stěžovatel porušil podmínky, za kterých byl propuštěn z vazby a opustil bydliště mimo soudem stanovenou dobu, a tak mu byla vyměřena pokuta ve výši 23 300 eur, kterou nebyl schopen

⁸⁰ Rozsudek páté sekce senátu ESLP ve věci Žirovnický proti České republice ze dne 30. 9. 2010, č. stížnosti 23661/03

⁸¹ Uvězněním není myšleno pouze výkon trestu odnětí svobody, ale může jít o jakékoli zbavení svobody po odsouzení, např. vazba v případě, že odsouzení není ještě pravomocné, nebo ochranné léčení spojené se zbavením svobody uložené vedle nebo namísto trestu viz. např. rozsudek ESLP X. proti Spojenému království ze dne 5. 11. 1981, č. 7215/75

⁸² Kmec, J., Kosář, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 480-481

⁸³ Roli zde hrají faktory jako účel soudního rozhodnutí, proveditelnost soudního rozhodnutí a doba trvání zbavení svobody.

zaplatit, v důsledku čehož mu byl vyměřen trest odnětí svobody v poměru jednoho dne za každých nezaplacených 11,50 eur, celkem tedy téměř 5,5 roku odnětí svobody⁸⁴. Dotyčná osoba ovšem musí vědět o existenci rozhodnutí, kterému se má podrobit, pouze takto je respektovaná podstata čl. 5 odst. 1 EÚLP, jinak by nešlo o rozhodnutí vydané soudem podle zákona.⁸⁵

Druhým důvodem, kdy Úmluva uznává zákonné zatčení, nebo jiné zbavení osobní svobody, je ten, kdy sleduje splnění povinnosti stanovené zákonem, přičemž se musí jednat o specifickou konkrétní povinnost, již je zatížena určitá osoba, a zbavení svobody musí sledovat splnění této povinnosti, avšak není zde cílem trestat za její předchozí nesplnění.^{86, 87} Čl. 5 odst. 1 písm. b) byl porušen dále např. ve věci Chodorkovskij proti Rusku, kdy byl stěžovatel nuceně předveden ozbrojeným komandem, přičemž nic nenasvědčovalo tomu, že by se nedostavil k pozdějšímu termínu výslechu, kde bylo stěžovateli hned sděleno obvinění a soudu předložen předem připravený návrh na vzetí stěžovatele do vazby, nad čímž vyjádřil soud pochybnost a shledal, že vyšetřovatelé chtěli mít stěžovatele od začátku v pozici obviněného a nikoliv svědka. ESLP tedy v tomto případě shledal porušení čl. 5 odst. 1 písm. b).⁸⁸

V čl. 5. Odst. 1 písm. c) Úmluva povoluje „*záonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán, pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání.*“ Primární podmínkou je zde tedy předvedení před příslušný soudní orgán, ovšem skutečnost, že zadržená osoba nakonec nebyla takto předvedena před soudce ani potažmo obviněna, nezakládá nutně myšlenku, že účel jejího zbavení svobody nebyl slučitelný s výše citovaným článkem.⁸⁹ Podezření dotyčného pro spáchaný trestný čin se může v průběhu ukázat jako nedostatečně silné nebo bude úplně

⁸⁴ Jiří Kmec: Evropský soud – pro lidská práva červenec a srpen 2010, Soudní rozhledy 10/2010 s. 387: Rozsudek ESLP ve věci Gatt proti Maltě ze dne 27. 10. 2010

⁸⁵ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 483

⁸⁶ Rozsudek ESLP ve věci Gatt proti Maltě ze dne 27. 10. 2010, č. stížnosti 28221/08

⁸⁷ Za dostatečně specifickou a konkrétní povinnost považuje ESLP např. spolupráci s policií a prokázání totožnosti i v případě, že zde není podezření z trestného činu. Např. ve věci Novotka proti Slovensku (rozhodnutí ESLP ze dne 30. 9. 2003, č. stížnosti 47244/99) byl stěžovatel vyzván policisty před svým domem k předložení občanského průkazu a jelikož odmítl, byl převezen na policejní stanici a za hodinu od předvedení na policejní oddělení byl propuštěn. Soud odmítl jeho stížnost jako nepodloženou, neboť detence byla zákonná a sledovala cíl splnění povinnosti uložené zákonem.

⁸⁸ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Chodorkovskij proti Rusku ze dne 26.3.2009, č. stížnosti 39298/04 a 8723/05

⁸⁹ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 484

rozptýleno, proto nedojde ani k již řečenému předvedení před příslušný soud, ovšem takto počínající si orgány musí jednat v dobré víře.⁹⁰ Důvodnost podezření, která je jednou z podmínek, záleží vždy na okolnostech konkrétního případu. Čl. 5 odst. 1 písm. c) nepředpokládá, že by orgány měly shromáždit takové množství důkazů dostatečných pro vznesení obvinění (ať již v okamžiku zatčení nebo později během zadržení). Skutečnosti vyvolávající podezření musí být pouze takové, které budou způsobilé přesvědčit objektivního pozorovatele, že osoba mohla způsobit trestný čin, avšak nemusí být už takového stupně, aby byly schopny odůvodnit vznesení obvinění, potažmo takové, které jsou nutné k odůvodnění odsouzení.⁹¹

Druhým důvodem, pro který je možno zbavit jednotlivce svobody podle odst. 5 písm. c) EÚLP je domněnka, že zatčení, nebo jiné zbavení svobody je přípustné *za účelem předvedení před příslušný soudní orgán.... jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu*. Nejedná se zde o generální prevenci proti všem možným osobám, nebo skupinám osob, které jsou škatulkovány do určitého spektra jednotlivců s ohledem na jejich náchylnost k páčání trestné činnosti. Jedná se zde pouze o nástroj v rukou státu ke zbavení svobody za účelem zabránění konkrétnímu a určitému trestnému činu.⁹² Ve věci Jécius proti Litvě uvedl ESLP, že zbavení svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. c) je možné pouze „v rámci trestního řízení za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu”.⁹³ V předmětné věci vzhledem k neexistenci jasného zákonného základu, a problémům, kdy i vnitrostátní orgány vykládaly zákon naprosto protichůdně, Soud konstatoval, že vazba neměla zákonný základ.⁹⁴ Za povšimnutí zde stojí rozsudek ESLP ve věci Schwabe a M.G. proti Německu, kde stěžovatelé byli umístěni na 5,5 dne do preventivní vazby s cílem zabránit jim ve spáchání trestného činu na summitu G8, protože v jejich autě byly nalezeny transparenty s hesly. Stěžovatelé svým jednáním ale žádný trestný čin nespáchali a nebyli z žádného ani obviněni.⁹⁵ „ESLP se zdá klonit převážně k výkladu, že zbavení svobody podle tohoto ustanovení je možné vždy pouze v rámci trestního

⁹⁰ Ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii byl dotyčný zadržen v souladu s vnitrostátním právem pro podezření ze spáchání TČ, ovšem ve skutečnosti tím byl sledován záměr zajištění jeho svědeckví.

⁹¹ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 485

⁹² Tamtéž s. 486

⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Jécius proti Litvě ze dne 31.7.2000, č. stížnosti 34578/97

⁹⁴ Repík B., Evropská Úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha, ORAC, 2002, s.

⁹⁵ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 488

*řízení za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu, jinými slovy že může jít de facto jen o překažení trestného činu ve stadiu pokusu (či přípravy, je-li trestná), pro který se pak vede trestní stíhání.*⁹⁶ Některé judikáty se ale zdají vyvracet interpretaci, podle které by preventivní zbavení svobody nebylo možné v případě, kdy na jedné straně se nachází relevantní domněnka, že se dotyčný snaží spáchat konkrétní a určitý TČ, avšak jeho jednání se nedostalo ani do stádia pokusu nebo přípravy (není tedy podle vnitrostátního práva trestné), a nelze jej tak zbavit svobody pro důvodné podezření z takového činnosti. ESLP dospěl ve věci *Schwabe* k závěru, že zbavení svobody stěžovatelů není ospravedlnitelné podle čl. 5 odst. 1 písm. c), protože zde jednak nebyla splněna podmínka konkrétního a určitého TČ, a na straně druhé nebyl toho názoru, že zde byla existence oprávněných důvodů k domněnce, že je nutné jim zabránit takto důrazným opatřením, jako je zbavení svobody na pět a půl dne a nikoli pouze kupř. zabavením transparentů. „Až poté konstatoval, že podle jeho již dlouhou dobu ustálené judikatury bylo nezbytné, aby zbavení stěžovatelů svobody bylo provedeno s cílem předvést je před příslušný soudní orgán v rámci předběžné vazby a postavit je před trestní soud.“⁹⁷

Třetím a posledním důvodem je zabránění v útěku po spáchání trestného činu. Tento důvod je víceméně nadbytečný, protože v první řadě by se mělo postupovat podle výše uvedeného druhého důvodu, na jehož základě bude zbavení svobody již ospravedlnitelné. Státní orgány nemohou držet ve vazbě osobu ze žádného z výše uvedených důvodů podle čl. 5 odst. 1 písm. c), aniž by ji nepředvedli před soud, nebo ani neměli v úmyslu takto konat. Ve věci *De Jong a další proti Nizozemí* soud dospěl k závěru, že úmysl předvést osobu před soud zde musí být od úplného počátku. Toto právo je tedy automatické, bezpodmínečné, zatčená nebo zadržená osoba o něj nemusí žádat a také se jen nemůže ani vzdát.⁹⁸

Čl. 5 odst. 1 písm. d) povoluje *jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán*. Jedná se o zřejmě nejméně frekventovaný důvod zbavení svobody v judikatuře.

Předposlední důvod podle čl. 5 odst. 1 písm. e) možného zákonného zbavení svobody je *zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků*. “ Úmluva nespecifikuje pojem, koho je nutno

⁹⁶ Jiří Kmec: Evropský soud pro lidská práva – prosinec 2011, Soudní rozhledy 2/2012, s. 76

⁹⁷ Jiří Kmec: Evropský soud pro lidská práva - prosinec 2011, Soudní rozhledy 2/2012, s. 76

⁹⁸ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 85

považovat za duševně nemocného, protože s ohledem na vývoj výzkumu v oblasti psychiatrie, flexibility v léčbě a změnám postojů k duševně nemocným pacientům, nemá tento pojem konečnou definici. Jednotlivec může být zbaven svobody podle cit. ustanovení tehdy, jestliže jsou splněny následující důvody: „*Kromě toho, že musí být na základě objektivního lékařského posouzení prokázána existence duševní poruchy, musí být duševní porucha takového druhu a stupně, který vyžaduje nucené zbavení svobody. Navíc oprávněnost pokračujícího zbavení svobody je závislá na trvání dané poruch* (rozsudek ESLP Winterwerp proti Nizozemsku z 24. 10. 1979, č. stížnosti 6301/73).⁹⁹ Problém duševně nemocných byl řešen ESLP v rozsudku Ťupa proti České republice, kdy bylo stěžovatelem tvrzeno, že bylo porušeno jeho právo zaručené čl. 5 odst. 1 EÚLP, protože jeho držení v psychiatrické léčebně nebylo v souladu se zákonem a bylo neospravedlněné. Kromě skutečnosti, že soud byl informován o této skutečnosti až čtvrtý den po vzetí stěžovatele do ústavní péče, tak v tomto případě nebyl ESLP spokojen s důkazy, na jejichž základě rozhodoval vnitrostátní soud, přičemž ačkoli zde bylo omezení svobody odůvodněné, musí být jednoznačně prokázáno, že daná osoba je skutečně duševně nemocná, a to objektivní lékařskou zprávou, kdy povaha a rozsah duševní choroby musí být takové, že odůvodňují zbavení osobní svobody. Soud bral v potaz, že se stěžovatel nikdy neléčil u psychiatra a byl hospitalizován pouze na doporučení obvodní lékařky a příbuzných, navíc nebyl spokojen se skutečností, že výsledku u soudu byla přivolána pouze ošetřující lékařka, která se odvolávala ve značné míře na zprávu obvodní lékařky, a navíc absentoval výslech příbuzných stěžovatele. Také spis neobsahoval žádnou zmínku, zda byla projednávána myšlenka zvažující přijetí méně omezujícího opatření, než je umístění v psychiatrické léčebně. Vnitrostátní soudy se k této otázce nevyjádřily, i přestože stěžovatel nebyl nikdy v minulosti psychiatricky léčen, ani se nejednalo o naléhavý případ. Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy v případě stěžovatele nepodrobily jeho držení pečlivému zkoumání, jak vyžaduje čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP. Došlo proto k porušení cit. článku.¹⁰⁰

Posledním možným důvodem ospravedlňujícím zbavení svobody je v čl. 5 odst. 1 písm. f) EÚLP, který zakotvuje *zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání*. Státy mají suverénní právo podřídit vstup cizinců a pobyt na jejich území kontrole, z důvodu zadržení potenciálních imigrantů. Zadržení takovéto osoby, která si přeje vstup do

⁹⁹ Jiří Kmec: Evropský soud pro lidská práva – říjen a listopad 2012, Soudní rozhledy 1/2013, s. 35

¹⁰⁰ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Ťupa proti České republice ze dne 26.5.2011, č. stížnosti 39822/07

země a nemá zatím potřebná povolení, může být prováděné za účelem, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území podle výše cit. článku. Zbavení svobody je dále ospravedlnitelné i tím, že probíhá řízení o vyhoštění, které však musí být vedeno s náležitou péčí, jinak držení ve vazbě nemůže být ospravedlnitelné tímto ustanovením. Nepřiměřeně dlouhá byla shledána ESLP délka vyhošťovací vazby ve věci Singh proti ČR¹⁰¹, kdy stěžovatelé (pravděpodobně občané Indie) byli odsouzeni k trestu odnětí svobody a vyhoštění na dobu neurčitou. Po propuštění z vězení české úřady jednaly s Indickým velvyslanectvím, které nechtělo vydat stěžovatelům pasy, protože nebyli schopni prokázat, zda jsou skutečně indickými občany. Stěžovatelé strávili ve vyhošťovací vazbě nakonec dva a půl roku, tzn. delší dobu, než jaká představovala jejich odnětí svobody. ESLP kritizoval české úřady za nevyvinutí dostatečné aktivity, nedostatek postupu a náležité péče ve věci, a má za to, že délka vyhošťovací vazby v trvání 2,5 roku nelze považovat za přiměřenou okolnostem daného případu.¹⁰²

Čl. 5 odst. 2 stanoví, že *každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně v jazyce jemuž rozumí, s důvody svého zatčení, a s každým obviněním proti sobě*. Jedná se o záruku (ochranu), aby každá zadržená osoba věděla, proč je zbavena svobody a jaká obvinění jsou proti ní vznášena, za účelem možnosti účinně se bránit. Cit. článek je těsně spojen s čl. 5 odst. 4 EÚLP, protože každá zadržená osoba, které jsou jednoduchým a rychlým způsobem sděleny základní (nikoli vyčerpávající) informace, se může neprodleně obrátit na soud, aby zpochybnila své zbavení svobody, které má být náležitě podrobeno přezkumu soudem. Břemeno leží na vládě dotyčného státu, aby věrohodně doložila, že stěžovatel byl informován tak, jak sama tvrdí. ESLP nevyžaduje, aby mělo sdělení informací zatčenému přesnou formu, stačí, aby měl zatčený např. z otázek, které jsou mu pokládány, možnost získat určitou představu, z čeho je podezírán. Nebo je také dostačující sdělit ústně důvody zadržení právnímu zástupci dotyčného, musí se však tak stát neprodleně. ESLP netoleruje zpoždění v rádech několika dní, zpoždění v rádech několika hodin je přijatelné.¹⁰³

Čl. 5 odst. 3 EÚLP vyžaduje, *aby každý, kdo je zatčen, nebo jinak zbaven svobody podle odst. 1 písm. c), byl ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci, a dále stanoví právo každého být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení*. Ve věci *Aquilina proti Maltě* Soud poukazuje na to, že uvedené

¹⁰¹ Rozsudek senátu druhé sekce ESLP ve věci Singh proti ČR ze dne 25.1.2005, č. stížnosti 60538/00

¹⁰² Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 498–499

¹⁰³ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 503–504

ustanovení poskytuje osobám zatčeným nebo zadrženým pro podezření ze spáchání trestného činu záruky proti svévolnému a neodůvodněnému zbavení svobody.¹⁰⁴ Je vidno, že předmětné ustanovení se skládá ze dvou oddělených aspektů, kdy každé z těchto období je spojeno s odlišnými právy. Zatčená osoba má být předvedena ihned. Soud nikdy nestanovil určitou maximální dobu, ale posuzuje tento požadavek vždy k okolnostem konkrétního případu. Zásady, kterými by se měla řídit výklad slova *ihned* formuloval Soud v rozsudku Brogan et al. proti Spojenému království, ve kterém judikoval, že věznění po dobu čtyř dní a šesti hodin bez soudní kontroly přesahovala přísná omezení čl. 5 odst. 3. Lhůta počíná běžet okamžikem faktického zbavení svobody, a to i v případě omezení osobní svobody soukromou osobou, nikoli až předáním oprávněnému orgánu. Končí fyzickým předvedením před soudce, který rozhodne o uvalení vazby nebo propuštění na svobodu. Jednou ze záruk čl. 5 odst. 3 je i to, že pravomoci uvedené v tomto ustanovení musí vykonávat oprávněný orgán osobně. S výše uvedeným není v souladu situace, kdy soudce nebo jiná úřední osoba pověří výsledkem policejní orgán, nebo jestliže zatčenou osobu vyslechne jiný soudce než ten, který pak rozhoduje o zákonnosti zbavení svobody.¹⁰⁵ Článek 5 odst. 3 EÚLP taktéž zaručuje osobám být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Požadavek přiměřenosti se ovšem nevztahuje na trvání řízení, ale týká se trvání (pokračování) vazby, která nemůže překročit přiměřenou lhůtu. Nejdříve je třeba vzít v úvahu lhůtu, jejíž přiměřenost má být posouzena, tedy její začátek a konec. Lhůta počíná okamžikem, kdy byla osoba zbavena svobody (tj. okamžik zadržení, zatčení, nebo vzetí do vazby) a končí okamžikem vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně, i když se nestal pravomocným.¹⁰⁶ Pokud nastane situace, že by byl rozsudek soudu prvního stupně zrušen a věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí, počíná běžet lhůta znovu, až do vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně. Přiměřenost lhůty je posuzována u každého konkrétního případu zvlášť, především Soud kontroluje, zda trvaly důvody vazby po celou dobu jejího trvání, jako i to, zda postupovaly orgány trestního stíhání se zvláštní rychlostí, která se předpokládá, je-li obviněný zbaven osobní svobody. Trestní orgány musí mít důvodné podezření, že zatčená osoba spáchala TČ, což je považováno za *conditio sine qua non* zákonnosti vazby, nicméně po uplynutí určité doby již tato podmínka nestačí, a Soud musí zkoumat, zda důvody, které uvedly vnitrostátní soudy, i nadále opravňují

¹⁰⁴ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 94

¹⁰⁵ Repík B., Evropská Úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha, ORAC, 2002, s. 226n.

¹⁰⁶ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 99

zákonnost zbavení svobody. Jako odůvodnění nestačí říci obvyklé opakující se důvody, jako např. obavy z útěku pouze s poukazem na závažnost TČ apod. Např. ve věci Neumeister vs. Rakousko Soud judikoval: „*Nebezpečí útěku nelze posuzovat jen na základě podobných úvah. Jiné okolnosti, vztahující se zejména k osobě obviněného, jeho morálce, bydlišti, profesi, jeho příjmům, rodinným vztahům, jeho vztahům k zemi, kde je stíhán, mohou buď potvrdit existenci nebezpečí útěku, nebo je snížit do té míry, že nemůže odůvodnit vazbu.*“¹⁰⁷ Je-li Soudem, po podrobné analýze vazebních důvodů, zjištěno, že důvody vazby uváděné vnitrostátními soudy přestaly po určité době existovat nebo byly oslabeny v takové míře, že nemohou nadále odůvodnit trvání vazby, konstatuje porušení čl. 5 odst. 3 EÚLP, a nevěnuje se již přezkumu, zda postupovaly vnitrostátní orgány s přiměřenou rychlostí. Stane-li se, že je překročena nejvyšší vnitrostátně stanovená délka vazby, nejedná se o porušení čl. 5 odst. 3, ale článku 5 odst. 1 EÚLP, protože vazba tedy nemá vůbec zákonný podklad.¹⁰⁸

Ve druhé větě článku 5 odst. 3 je stanoveno, že *propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přelíčení*. Soud vycházejí zde z principu subsidiarity vazby v kontextu mírnějších opatření zajišťujících osobu obviněného v případech, jestliže je vazebním důvodem nebezpečí útěku, a poskytnutá záruka se jeví dostatečnou k zajištění účasti obviněného na soudním řízení.¹⁰⁹ Ve věci Wemhoff proti Německu Soud zdůraznil, že „*když pokračování vazby je odůvodněno jen obavou, že obviněný se vyhne útěkem dostavení se před soud, propuštění obviněného musí být nařízeno, může-li poskytnout záruku, že se dostaví.*“ Soud může však nebezpečí útěku shledat tak vysoké, že na žádnou alternativu vazby nemůže přistoupit.¹¹⁰ ESLP konstatoval, že pokud vnitrostátní právo vyloučí možnost záruky u některých trestných činů přímo v zákoně, bylo by to za daných okolností porušení čl. 5 odst. 3 EÚLP.¹¹¹ Záruka nemusí být pouze peněžitá, může jí být i taktéž i povinnost obviněného mít trvalé bydliště, hlásit se u soudu v pravidelných intervalech, odevzdat pas, popř. řidičský průkaz apod.¹¹² Rozhodne-li se soud pro peněžitou záruku, není v souladu s čl. 5 odst. 3, aby její výše byla stejná, popř. vyšší, než je škoda, kterou měl obviněný způsobit. Její výše má být posuzována hlavně s přihlédnutím k osobě obviněného.¹¹³ Ve věci Punzelt proti ČR

¹⁰⁷ Repík B., Evropská Úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha, ORAC, 2002, s. 229n.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 230

¹⁰⁹ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 503–504

¹¹⁰ Repík B., Evropská Úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha, ORAC, 2002, s. 231

¹¹¹ Rozsudek ESLP ve věci Caballero proti Spojenému království ze dne 8. 2. 2000

¹¹² Rozsudek ESLP ve věci Stögmüller proti Rakousku ze dne 10.11. 1969

¹¹³ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 503–504

nepovažoval ESLP za nepřiměřené, když Městský soud projevil ochotu propustit stěžovatele oproti složení peněžní záruky ve výši 30.000.000,- korun českých. Závěrem Soud dovodil, že výše uvedené finanční částky, vzhledem ke stěžovatelovým mnoha milionovým obchodním transakcím, není v rozporu s čl. 5 odst. 3 EÚLP.¹¹⁴ V souvislosti s touto problematikou Repík dodává, že sice znění uvedeného článku nasvědčuje tomu, že propuštění na svobodu může být podmíněno zárukou, jen v případě nebezpečí útěku, avšak takový výklad by byl v neprospěch obviněného. *"Nic nebrání tomu, aby vnitrostátní zákon připouštěl záruku též v případech, kdy je vazba opřena o jiné důvody než nebezpečí útěku. Soud dokonce konstatoval porušení článku 5 odst. 3 v případě, kdy byla kauce vyloučena zákonem a vazba byla založena nikoli na nebezpečí útěku, ale na nebezpečí recidivy a ovlivňování svědků."*¹¹⁵

Podle čl. 5 odst. 4 EÚLP má každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Tohoto práva se mohou dovolat osoby zbavené svobody na základě kteréhokoli důvodu podle čl. 5 odst. 1 EÚLP. *„Institut habeas corpus je definován jako samostatné řízení zahájené proto, aby se určilo, zda obžalovaný nebyl zbaven svobody nezákonně. Jeho funkcí není stanovit vinu nebo nevinu uvězněného, ale pouze konstatovat, zda vězeň byl zbaven svobody na základě řádného procesu."*¹¹⁶ *„Podstatou habeas corpus, jak ho garantuje čl. 5 odst. 4 EÚLP, je oprávnění zadrženého podat soudu návrh, aby urychleně rozhodl o zákonnosti a nařídil jeho propuštění."*¹¹⁷ Soud v předmětném řízení provádí kontrolu, zda byly dodrženy všechny hmotněprávní a procesní podmínky, nezbytné pro zákonnost zbavení svobody, tj. posoudit důvodnost podezření a legitimnost cíle, jenž je sledován zatčením a následnou vazbou.¹⁸ V tomto řízení je nezbytná zásada „rovnosti zbraní“, kdy obě strany procesu budou mít stejnou možnost přednést své argumenty za podmínek, které ji nebudou zakládat horší postavení ve srovnání s protistranou.¹¹⁹ Další velký důraz je kladen Úmluvou zejména v případě rychlosti

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ve věci Punzelt proti České republice 25.4.2000, č. 31315/96

¹¹⁵ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 118

¹¹⁶ Herczeg J.: Habeas corpus v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie, 4/2004, s. 34

¹¹⁷ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 230

¹¹⁸ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 230

¹¹⁹ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech, Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 545

rozhodování v řízení o habeas corpus. Nelze paušálně říci, jak dlouhá je adekvátní přiměřená doba řízení, záleží na okolnostech každého jednotlivého případu zvlášť.¹²⁰ V zásadě se ale musí jednat o co nejkratší časový úsek, protože je v sázce svoboda jednotlivce. Ve věci Žirovnický proti ČR rozhodl ESLP, že došlo k porušení čl. 5 odst. 4 EÚLP, protože soud měl za to, že doba, kterou v jednotlivých řízeních potřebovaly orgány pro projednání stěžovatelových stížností nebo žádostí o propuštění, byla nepřiměřeně dlouhá a nesplnila požadavek urychlenosti řízení, přičemž celá tato doba a průtahy v ní způsobené jdou přičíst zejména na konto příslušných orgánů.¹²¹ Ve velké míře porovnává Soud délku jednotlivých zkoumaných řízení a srovnává je s délkami, které považoval za příliš dlouhé v jiných případech.¹²² Dalším z nezbytných principů, uplatňujících se v řízení o habeas corpus, je právo na ústní jednání o přezkoumání zákonnosti vazby a právo být slyšen. Jedním ze stěžejních rozhodnutí Soudu ve věci slyšení vazebně stíhaného obviněného byl případ Assenov v. Bulharsko. A. Assenov byl zatčen a obviněn z krádeží a loupeží několika osob, následně byl vzat do vazby, přičemž všechny jeho žádosti o propuštění byly okresním soudem v neveřejném jednání zamítnuty. Pan Assenov byl nakonec uznán vinným a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody ve výši třiceti měsíců. Následně po podání stížnosti Soud uvedl, že okresní soud při přezkoumání žádosti o propuštění z vazby stěžovatele osobně nevyslechl, a že rozhodování o vazbě v neveřejném zasedání bez účasti obviněného je v rozporu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy.¹²³ Důležitým obecným požadavkem je kontradiktornost řízení, a zajištění rovného držení zbraní mezi zadrženou osobou a státním zástupcem. „Z judikatury Soudu tak lze dovodit tento obecný princip týkající se přezkoumání zákonnosti vazby: jedná-li se o osobu, jejíž zbavení svobody spadá pod čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, musí se konat ústní jednání (a hearing is required).“¹²⁴ Nemůžeme dále také opomenout právo stěžovatele na přístup ke všem dokumentům ve vyšetřovacím spisu, které jsou podstatné k tomu, aby bylo možno účinně zpochybnit zákonnost vazby. K tomu však Langášek píše, že kontradiktornost řízení a princip rovnosti zbraní předpokládá, že zadržovaná osoba musí mít přístup k podstatným informacím ve vztahu

¹²⁰ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 230

¹²¹ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Žirovnický proti ČR ze dne 30.9.2010, stížnost č. 23661/03

¹²² Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech, Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 538

¹²³ Herczeg J.: Habeas corpus v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, *Bulletin advokacie*, 4/2004, s. 34

¹²⁴ Herczeg J.: Habeas corpus v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, *Bulletin advokacie*, 4/2004, s. 34

k důvodnosti a zákonnosti detence, ale nemusí už jít *stricto sensu* přímo o právo nahlížet do celého soudního spisu, postačí pouze poskytnutí těch dokumentů, nezbytných k uplatnění námitek k zákonnosti detence.^{125,126} Repík dále ještě k uvedené problematice zkoumá, zda řízení o přezkoumávání zákonnosti vazby musí být veřejné či nikoli, a dochází k tomu názoru, že požadavek veřejnosti by mohl mít negativní dopad na rychlost řízení, a i přestože se při přezkoumávání zákonnosti vazby vyžaduje slyšení, zpravidla se nevyžaduje, aby toto slyšení bylo veřejné. Nelze však vyloučit, že za určitých okolností veřejné slyšení může být nutné, Soud už však tyto okolnosti nespecifikuje a nechává otázku otevřenou. Závěrem lze tedy říci, že řízení o přezkoumávání zákonnosti vazby podle čl. 5 odst. 4 EÚLP zpravidla nemusí být veřejné, pouze za určitých Soudem nespecifikovatelných okolností by veřejné řízení o zákonnosti vazby mohlo být nutné.¹²⁷

Poslední pátý odstavec čl. 5 zní, že *každý, kdo byl obětí zadržení nebo zatčení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění*. Podmínkou, aby mohl stěžovatel požadovat odškodnění, je námitka porušení čl. 5 odst. 1, jež je důsledkem porušení materiálních či procesních vnitrostátních pravidel, svévolného zbavení svobody, popř. tím, že zbavení svobody nespadá pod žádný z taxativně vymezených případů uvedených pod písmeny a) až f), a dále taktéž porušení odstavců 2 až 4 předmětného článku. Adekvátní nápravou je propuštění osoby zpět na svobodu, jestliže její zbavení svobody stále trvá. ESLP zde řeší otázku, zda

¹²⁵ Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 232

¹²⁶ Ve věci Krejčíř proti ČR (rozsudek páté sekce ESLP, č. stížnosti 39298/04 a 8723/05) stěžovatel namítal, že řízení, v jehož rámci napadal zákonnost své vazby, nebylo v souladu s požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy, stěžovatel tvrdí, že městský soud ve svém rozhodnutí ze dne 23. října 2003, které bylo vydáno v neveřejném zasedání, vycházel z nových skutečností, aniž mu dal možnost přednést své argumenty, dále, že v rozhodnutí ze dne 16. ledna 2004 vrchní soud podle stěžovatele odkazoval na důkaz, který obhajoba neměla k dispozici, protože překlad protokolu o výsledku T. B. obdržela teprve dne 12. února 2004. Vzhledem k tomu, že obhájce stěžovatele byl o konání výsledku uvědomen pouhé dva dny předem, neměl reálnou možnost se jej zúčastnit, protože se konal v zahraničí. Stěžovatel konečně namítá, že nebyl slyšen. Soud se k tvrzenému konstatoval, že první zárukou vyplývající z článku 5 odst. 4 Úmluvy je právo být skutečně slyšen soudcem, jemuž je podána stížnost ve vazební věci. Krom toho o rovnosti zbraní nelze hovořit, je-li právnímu zástupci odepřen přístup k dokumentům z vyšetřovacího spisu, jehož prostudování je nezbytné pro účinné uplatnění námitek k zákonnosti vazby jeho mandanta. Co se týče překladu protokolu, tedy důkazu, který neměla obhajoba k dispozici, není sporu, že se obhajoba seznámila s tímto dokumentem až 12. února 2004, tedy bezmála měsíc po vydání rozhodnutí vrchního soudu. Závěrem tedy dodává, že v projednávané věci došlo k porušení předmětného ustanovení EÚLP.

¹²⁷ Repík B.: Musí být řízení o přezkoumávání zákonnosti vazby podle čl. 5 odst. 4 EÚLP veřejné? (K rozsudku ESLP Reinprecht vs. Rakousko z 15.11.2005) Bulletin advokacie 6/2006, s. 38

v případě již netrvajících zbavení svobody má potencionální stěžovatel povinnost vyčerpat prostředek čistě kompenzačního charakteru, jestliže tuto možnost jeho vnitrostátní právo dovoluje. Z několika rozhodnutí Soudu plyne, že stěžovatel nemá povinnost vyčerpat kompenzační prostředky nápravy na vnitrostátní úrovni ani poté, co byl již propuštěn na svobodu.¹²⁸

Další důležitou mezinárodní smlouvou, která upravuje otázky osobní svobody, je Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, jehož je ČR smluvní stranou již od svého vzniku 1.1.1993, neboť vstoupila do všech mezinárodních závazků České a Slovenské federativní republiky.¹²⁹

Pakt upravuje v čl. 9 odst. 1 právo na svobodu a osobní bezpečnost, a ve shodě s čl. 8 odst. 2 LZPS zakazuje svévolné zatčení nebo zadržení a zbavení svobody kromě případů stanovených zákonem, kdy se tak stane na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem. Čl. 9 odst. 2 MPOPP stanoví právo každého, kdo je zatčen, být neprodleně informován v době zatčení s důvody svého zatčení a informován o obviněních proti němu vznesených. Odstavec 3 čl. 9 MPOPP poskytuje právo na neprodlené předvedení před soudce nebo jiného úředníka, jemuž je svěřena soudcovská pravomoc a právo na přiměřenou dobu řízení nebo na propuštění. Odstavec 4 čl. 9 MPOPP pak zakotvuje právo na řízení před soudem tak, aby mohl rozhodnout bez prodlení o právoplatnosti zadržení a nařídít propuštění v případě nezákonné vazby. Nakonec poslední odstavec pátý pak upravuje právo na náhradu v případě nezákonného zatčení nebo nezákonné vazby.

Článek 10 odst. 1 Paktu pak uvádí, že se všemi osobami, které byly zbaveny osobní svobody, se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti. Odstavec druhý pak stanoví podmínky, aby osoby obviněné byly, s výjimkou mimořádných okolností, odděleny od osob odsouzených, a v souladu s principem presumpce neviny se s nimi zacházelo úměrně ke skutečnosti, že o jejich vině nebylo dosud rozhodnuto a dále, aby osoby mladistvé byly odděleny od dospělých, přičemž je zde zdůrazněna rychlost řízení.

¹²⁸ Více se o této problematice rozepíše v podkapitole 5.8 Náhrada škody způsobené nezákonnou vazbou.

¹²⁹ Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/1976 Sb. ze dne 10. května 1976

3 Zajištění obviněného pro účely trestního řízení

Osobní účast obviněného na trestním řízení je potřebná pro dosažení jeho účelu. Osobní přítomnost obviněného při řadě úkonů je nezbytná pro náležité a všestranné posouzení věci, nejdůležitější je pak jeho role v jednání před soudem. Obviněný je pak taktéž předmětem výkonu rozhodnutí, jako jsou jednak tresty a ochranná opatření, ale i rozhodnutí zajišťující průběh a výsledek řízení.¹³⁰

Pro začátek je dlužno podotknout, že stavy obviněných podle statistik meziročně klesají, což dokazují statistické ročenky Vězeňské služby ČR, každoročně publikované. V grafu můžeme zhlédnout desetiletý vývoj stavu obviněných. V tabulce pak je uvedený graf shrnut do reálných čísel.

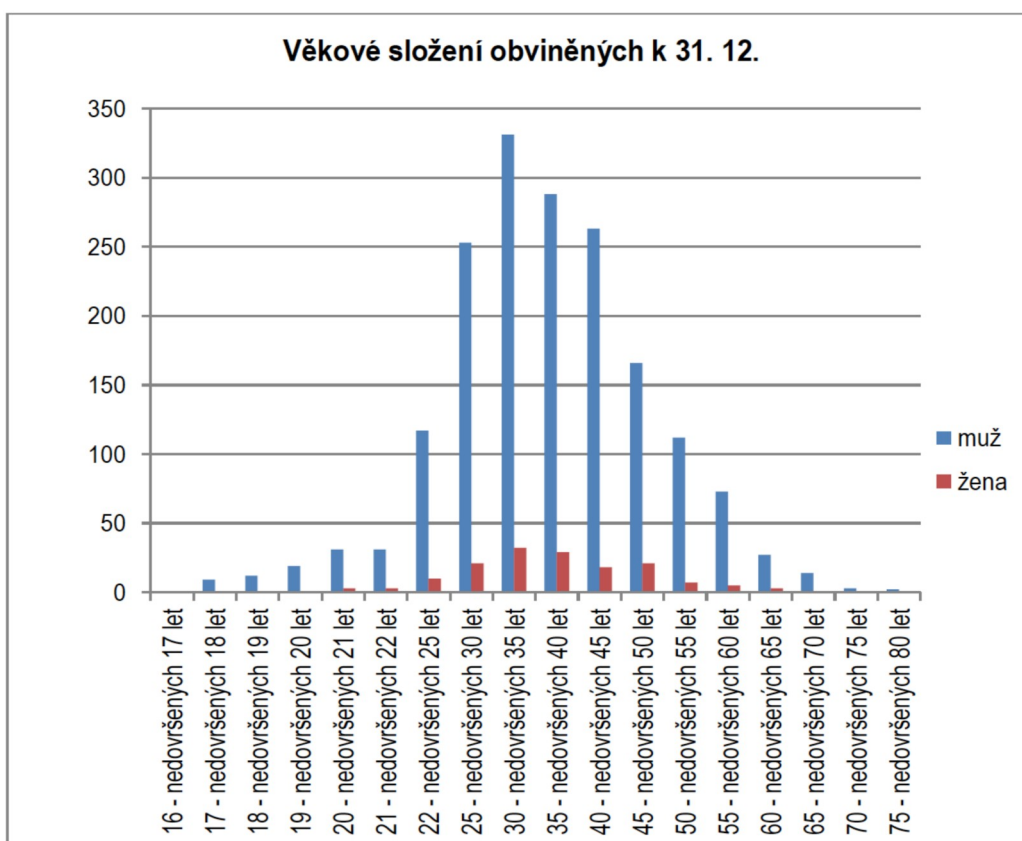
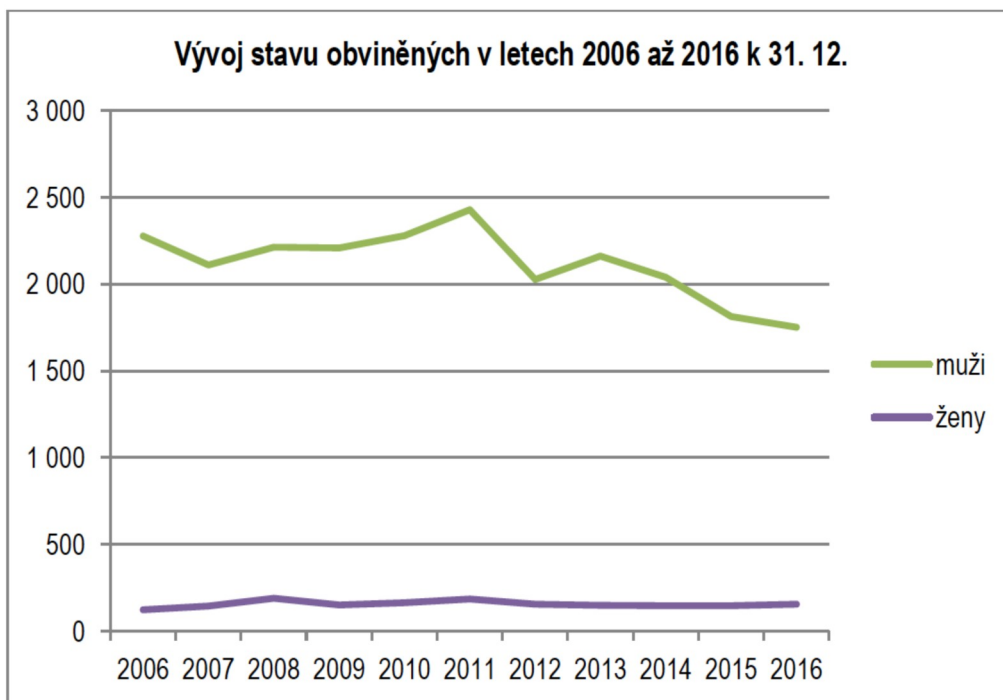
Vidíme pouze mírný vzrůst v roce 2013 zapříčiněný zřejmě proběhlou amnestií odcházejícího prezidenta V. Klause, protože řada amnestovaných byli recidivisté.

Podle třetího grafu, který znázorňuje věkové složení obviněných za rok 2016 je jasné, že nejvíce trestné činnosti páchají muži, a to muži mezi 30 a 45 lety.

Níže k nahlédnutí číselná tabulka a grafy k vývoji stavu obviněných v letech 2006 až 2016 a jejich věkové složení:

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
muži	2 277	2 110	2 214	2 209	2 279	2 428	2 028	2 161	2 040	1 814	1 752
ženy	122	144	188	151	164	185	155	147	145	146	155
Celkem	2 399	2 254	2 402	2 360	2 443	2 613	2 183	2 308	2 185	1 960	1 907

¹³⁰ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 269

3.1 Předvolání a předvedení

Předvolání je procesním úkonem,¹³¹ kterým si orgán činný v trestním obstarává přítomnost obviněného, jde o nejběžnější způsob zajištění účasti obviněného na dalších procesních úkonech. Předvolání má formu opatření. „*Je to výzva příslušného orgánu činného v trestním řízení, aby se obviněný z určitého procesního důvodu v určitý den a hodinu dostavil k tomuto orgánu.*“¹³²

V předvolání je uvedeno kromě označení věci, místa a času výslechu¹³³, také jeho předmět a sdělení v jakém procesním postavení je osoba předvolávána, popř. zda a jaké písemnosti nebo věci má s sebou předvolaný přinést. Z předvolání má být výslovně a jednoznačně jasné, že předvolaný se má dostavit konkrétně a osobně. Forma je zpravidla písemná, ale není to pravidlem, připuštěna je i forma ústní (osobně, telefonem), telegrafická, telefaxová nebo prostřednictvím elektronické pošty, a to i v případě datové schránky,¹³⁴ disponuje-li jí obviněný. Obviněnému se doručuje předvolání zásadně do vlastních rukou, a lze považovat za řádné, pokud má předepsaný obsah a bylo předepsaným způsobem doručeno. Předvolání, které nemá písemnou formu, lze považovat za řádné, pokud se s jeho obsahem obviněný spolehlivě seznámil, a je o něm nutno učinit záznam do protokolu, popř. spisu.

Příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostních sborů je předvoláván skrze svého nadřízeného. Osoba ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody se předvolává prostřednictvím orgánu Vězeňské služby s připojenou žádostí o její předvedení, je-li osoba ve vazbě v jiné trestní věci, je pak nezbytný souhlas příslušného orgánu, který vede vazební řízení, s předvedením této osoby. Podobný je postup v případě obviněného, který je ve výkonu zabezpečovací detence.¹³⁵ Osoba umístěná v ústavu nebo zdravotnickém zařízení se předvolává prostřednictvím tohoto ústavu nebo zařízení, který zajistí taková opatření, aby byla zachována

¹³¹ Předvolání má povahu *opatření*.

¹³² Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 270

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 10. 3. 1977 sp. zn. 11 Tz 9/77 (R 25/1978): Není-li na obsílce k jednání, ke kterému je třeba podle předpisů trestního řádu obviněného předvolat, uveden přesný čas (den i hodina) jednání, nejde o předvolání podle předpisů trestního řádu a obviněnému proto nezačíná běžet lhůta k přípravě. V takovém případě nelze konat jednání v nepřítomnosti obviněného.

¹³⁴ Za splnění podmínek § 17 odst. 3 a 4 zákona č. 300/2008 Sb. má doručení do datové schránky stejné právní účinky jako doručení do vlastních rukou adresáta (§ 17 odst. 6 zákona č. 300/2008 Sb.).

¹³⁵ § 94 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, uveřejněná pod č. 1/2002 Sbírky instrukcí a sdělení, ve znění pozdějších předpisů

bezpečnost zaměstnanců. Jedná-li se o mladistvého, který je ve výkonu ochranné výchovy, předvolává se prostřednictvím tohoto ústavu, který zajistí jeho účast.¹³⁶

Nedostavením se obviněného na předvolání, je myšlena jeho fyzická nepřítomnost na místě a v hodinu, které bylo v předvolání určeno, nebo také skutečnost, že se obviněný dostaví na jiné místo nebo v jinou dobu určení. Nedostaví-li se obviněný k výslechu, nebo k úkonu, ke kterému byl předvolán bez dostatečné a včasné omluvy, může být dle zákona předveden. Na toto, jako i na možnost uložení pořádkové pokuty do 50 000 Kč nebo jiný postih, musí být v předvolání upozorněn.¹³⁷

Předvedení¹³⁸ obviněného je možné jen za podmínky, že se nedostavil včas na předvolání bez dostatečné omluvy. Předvedení je procesním úkonem, jímž orgány trestního řízení zajišťují účast obviněného na jiných úkonech trestního řízení, za okolností, kdy nedbal bez dostatečné omluvy řádného předvolání.¹³⁹ Obviněný buď svoji přítomnost neomluví vůbec, ačkoli tak mohl učinit, nebo se jeho omluva nejeví jako dostačující.¹⁴⁰ O dostatečnosti omluvy rozhoduje orgán, který obviněného předvolal. Není podmínkou, aby byla bez dostatečné omluvy za nedostavení se nejdříve uložena pořádková pokuta, a až poté se přistoupilo k předvedení a také není vyloučeno, aby byl obviněný bez dostatečné omluvy předveden, a zároveň mu byla uložena i pořádková pokuta.¹⁴¹

Obviněný může být výjimečně předveden i bez předchozího předvolání, za předpokladu, že je to nezbytné k úspěšnému provedení trestního řízení. Cílem je zajistit řádný průběh a dosažení účelu trestního řízení, pokud by nepřítomnost obviněného nedovolila dále pokračovat v řízení, nebo by nebylo možné provést požadovaný úkon.¹⁴² Tento způsob předvedení není

¹³⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1403

¹³⁷ Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013, s. 267

¹³⁸ Předvedení má povahu *opatření*.

¹³⁹ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 272

¹⁴⁰ 3 To 16/88, [R 15/1990 tr.]: Při posuzování námitek stížnosti proti uložení pořádkové pokuty obžalované za nedostavení se k hlavnímu líčení bez omluvy (§ 66 odst. 1 tr. ř.) nestačí hodnotit jen důvody, pro které se k hlavnímu líčení nedostavila. I v případě, kdy obžalovaná měla vážné důvody, které jí bránily účastnit se hlavního líčení, nebude možno stížnosti zpravidla vyhovět, jestliže se obžalovaná včas neomluvila, ačkoli tak učinit mohla.

¹⁴¹ Tpj 32/89, [R 19/1990 tr.]: Pokud se obviněný nebo svědek bez dostatečné omluvy nedostaví, ačkoli byl řádně předvolán, je v kompetenci předsedy senátu (samosoudce) jaké opatření zvolí... takovýmto opatřením může být předvedení nebo uložení pořádkové pokuty, nebo obojí současně. Platná zákonná úprava nevyžaduje, aby předvedení předcházelo uložení pořádkové pokuty.

¹⁴² Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013, s. 268

vázaný na předchozí předvolání, ani jiné podmínky. Jako příklad předvedení bez předchozího předvolání zákon demonstrativním výčtem zákon uvádí to, že se obviněný skrývá nebo nemá stálé bydliště, není ale vyloučeno, že se může jednat i o jinou obdobnou skutečnost.^{143, 144}

V určitých případech mohou být okolnosti, které vedly k předvedení obviněného, tak závažné, že mohou zakládat důvody vazby podle § 67 TŘ. Byť z faktu, že se např. obžalovaný nedostavil bez uspokojivé omluvy k hlavnímu líčení, nelze automaticky dovozovat obavu, že se vyhýbá trestnímu stíhání. Vydal-li však soud veškeré úsilí k zajištění účasti obžalovaného (opakované předvolávání všemi způsoby, které dovoluje TŘ) a z jeho chování nepochybně plyne, že se účasti vyhýbá, a nelze jeho účast zajistit ani dalšími prostředky uvedenými v § 90 TŘ, je toto dostatečným důvodem k tomu, aby byl obžalovaný vzat do vazby z důvodné obavy uvedené v § 67 písm. a) TŘ.¹⁴⁵ Šámal uvádí, že místo vazby může být v uvedených případech někdy vhodné uložení předběžného opatření podle § 88b až 88o nebo opatření nahrazující vazbu, jako je např. písemný slib obviněného, že se již bude dostavovat na předvolání.¹⁴⁶

Pokud se v řízení před soudem nedostaví předvolaný k výslechu nebo ke znalci bez omluvy, a byl-li o předvedení poučen, může být předveden. Usnesení o předvedení nebo příkaz k předvedení je doručeno předvolanému policejním orgánem při výkonu předvedení.

Výkon předvedení provádí příslušný policejní orgán, je-li o to požádán příslušným orgánem činným v trestním řízení.¹⁴⁷ O předvedení příslušníka ozbrojených sil, nebo bezpečnostních sborů v činné službě je nutné požádat jeho velitele nebo náčelníka. Výkon předvedení je realizován zpravidla základním útvarům PČR, v jehož obvodě se obviněný zdržuje, nebo naposledy zdržoval. Podle povahy věci a osoby obviněného se nemusí jednat pouze o útvar PČR, ale i pověřený orgán Vojenské policie, Vojenské služby, BIS, GIBS, pověřený celní orgán, orgán Vojenského zpravodajství nebo orgán Úřadu pro zahraniční styky a informace. O předvedení je sepsán protokol, kde je zaznamenán způsob, důvody, doba předvedení a orgán, který předvedení uskutečnil.¹⁴⁸

¹⁴³ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1402

¹⁴⁴ R 19/1990

¹⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu, III. ÚS 18/98, [41/1998 USu.]

¹⁴⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1401

¹⁴⁷ Žádost o předvedení má formu opatření a bude zpravidla písemná. Jiná než písemná žádost, v případech, které nesou odkladu, (telefonicky, telegraficky, telefaxem, elektronicky, pomocí datové schránky) je zaznamenána do spisu.

¹⁴⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1402-1403

3.2 Pořádková pokuta

Pořádková pokuta je především procesní sankcí a zároveň v sobě nese i donucovací charakter, protože jejím účelem je jednak postihnout obviněného, že se nedostavil na předvolání orgánu činného v trestním řízení bez řádné omluvy k příslušnému procesnímu úkonu, a za druhé má docílit splnění takového příkazu. Obviněný musí být v předvolání na následky nedostavení se a možnost pořádkové pokuty řádně upozorněn.¹⁴⁹

K uložení pořádkové pokuty jsou oprávněny všechny orgány činné v trestním řízení a lze ji uložit i opakovaně. Její maximální výše činí 50.000,- Kč, porušení stanovených podmínek však musí být nepochybně a jednoznačně prokázáno, pouze v takovém případě může uvažovat orgán o uložení sankce.¹⁵⁰ Důležitost je kladena na zachování principu proporcionality, jelikož při jejím ukládání dochází ke kolizi práva na pokojné užívání majetku s nutností zajistit řádný průběh trestního řízení. „*Je-li poměřována sankce za závadné jednání, pro které se vede trestní či přestupkové řízení, a sankce za porušení procesní povinnosti při vyšetřování takového jednání, tedy přečin mnohem menší závažnosti, je zřejmé, že uložení několikanásobně vyšší pokuty za méně významný prohřešek procesního charakteru nemůže v testu proporcionality obstát.*“¹⁵¹ V případě, že se obviněný řádně omluvil za účast u vyšetřovacího úkonu, policejní orgán tuto omluvu ve své podstatě akceptoval, byla mu známa pracovní neschopnost obviněného v rozhodné době, pochybení policejního orgánu při vyrozumívání o rozšíření znaleckého zkoumání, a konečně k předmětnému úkonu již došlo, a i přesto mu byla uložena pořádková pokuta, nese takový postup rysy svévole. „*Jde o rozpor se základními zásadami vztahu mezi orgány veřejné moci a občany, jak vyplývají pro posuzovaný případ z § 1 odst. 1 věty druhé trestního řádu a z čl. 1 Ústavy České republiky.*“¹⁵² V souvislosti s ukládáním pořádkových pokut se Ústavní soud zabýval i principem *nemo tenetur se ipsum accusare* v trestním řízení. Judikoval, že „*postupem podle § 66 odst. 1 trestního řádu, tedy uložení pořádkové pokuty, nelze vynucovat na osobě podezřelé či obviněné součinnost při opatřování důkazů proti ní samé, a tedy nutit ji k sebeobviňování v trestním řízení.*“¹⁵³

Formou rozhodnutí o pořádkové pokutě je usnesení, proti němuž je přípustná stížnost s odkladným účinkem. Rozhodování o podané stížnosti proti rozhodnutí policejního orgánu a státního zástupce náleží soudu. Jestliže usnesení o pořádkové pokutě vydal soud, přezkum

¹⁴⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1402-1403

¹⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 21.6.2001, III. ÚS 766/2000, [94/2001 USn.]

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 1.8.2005, IV. ÚS 31/05, [147/2005 USn.]

¹⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 24.3.2005, IV. ÚS 3/04, [66/2005 USn.]

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 21.8.2006, I. ÚS 636/05, [153/2006 USn.]

náleží soudu vyšší instance i tehdy, jestliže bylo vydáno odvolacím soudem. Odepření přezkumu by znamenalo porušení ústavního principu spravedlivého procesu.¹⁵⁴

3.3 Zákaz vycestování do zahraničí

V hlavě čtvrté třetího oddílu trestního řádu nalezneme další ze zajišťujících opatření, jimiž lze zajistit řádnou účast obviněného na trestním řízení. Účelem institutu je odejmutí nebo odepření vydání cestovního dokladu, jež sleduje, aby stíhaná osoba neunikla, nevyhnula se nebo jinak neztížila trestní stíhání. Obviněnému se jednoduše řečeno zakazuje opustit území České republiky, a to jakýmkoli způsobem. Zákaz vycestovat znamená úplný zákaz vycestovat kamkoli za hranice státu, soudce nemůže specifikovat např., že obviněný může vycestovat jen na území *schengenského prostoru* a dál už ne, i když, jak uvádí Šámal, dalo by se o tom *de lege ferenda* uvažovat. Tento institut byl zaveden do trestního řádu v reakci na nálezy Ústavního soudu¹⁵⁵ zák. č. 197/2010 Sb., jenž změnil nejen trestní řád, ale i zákon o cestovních dokladech. Postupem dle § 77a TrŘ je tedy novou úpravou respektováno právo na spravedlivý proces a rozhodování je přeneseno do trestního řízení bez ingerence správních orgánů.¹⁵⁶

Je nepochybné, že stát tímto zasahuje do základní lidské svobody pohybu a pobytu *zaručené čl. 14 LPS*:

„(1) Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.

(2) Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.

(3) Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.“

Odstavec třetí ale udává výjimku, sem nepochybně spadá i zájem státu na řádném provedení trestního řízení a ochraně společnosti, a udržení vnější i vnitřní bezpečnosti. Toto nezpochybnil ani Ústavní soud v uvedených nálezech, neboť i odejmutí, resp. nevydání cestovního dokladu může být v demokratické společnosti nevyhnutelným a nezbytným opatřením k dosažení uvedeného legitimního cíle. Jak se vyjádřil Ústavní soud např. v jednom ze svých usnesení *„I. Efektivní ochrana ústavně zaručené svobody pohybu jednotlivce vyžaduje,*

¹⁵⁴ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 272

¹⁵⁵ Nález ze dne 20. května 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/2007 (ÚS 90/2008-n.), a nález ze dne 15. září 2009 sp. zn. Pl. ÚS 18/2007 (ÚS 202/2009-n.)

¹⁵⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s.990-991

aby zákonnost jejího omezení ve formě zákazu vycestování do zahraničí podle § 77a trestního řádu mohla být po celou dobu jeho trvání podrobena soudní kontrole, tedy nikoli až poté, co bude rozhodnuto o posledním procesním prostředku, kterým se končí trestní řízení jako celek.

A také že kautelám čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 3 Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod neodporují opatření předvídaná § 77a trestního řádu, která zajišťují, aby se osoba stíhaná pro úmyslný trestný čin nemohla vyhýbat trestnímu řízení, ztěžovat ho nebo mu zcela uniknout, a to za podmínky, že jejich uplatnění ob stojí z hlediska proporcionality zásahu do svobody pohybu.¹⁵⁷

Uvedené omezení je možné uložit i mladistvé osobě, neboť ZSM neobsahuje speciální úpravu. Jeho použití ovšem není možné v případě osob právnických, z povahy věci je tato možnost dána pouze u osob fyzických.

Zákaz vycestování do zahraničí by měl být opodstatněný a přiměřený, a to i v reakci na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, jež se uvedenému, ve světle individuálních případů a okolností, věnoval. Pozornost je kladena taktéž na povinnost přezkoumatelnosti v průběhu trvání zajišťovacího opatření, jemuž je věnován celý odst. 4 § 77a TrŘ. A neméně důležitá je i podmínka nezbytnosti uloženého opatření pro dosažení účelu trestního řízení.¹⁵⁸ Další nezbytnou zásadou použití je fakultativní využití omezení svobody pohybu, stejně tak i zásada přiměřenosti a zdrženlivosti (§ 2 odst. 4 TrŘ)

O omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce a v řízení před soudem soud. Soudce rozhoduje v přípravném řízení vždy na návrh státního zástupce,¹⁵⁹ příslušný je soudce podle § 26 TrŘ.¹⁶⁰ V řízení před soudem rozhoduje soud z úřední povinnosti, návrh státního zástupce se nevyžaduje, i když to nebrání tomu, aby státní zástupce takový návrh podal! Zákonodárce pak omezil možnost uložení zákazu vycestování do zahraničí, jen jestliže se jedná podle § 77a odst. 1 TrŘ o:

¹⁵⁷ Usnesení ÚS II. ÚS 3861/13, [16/2014 USu.] ze dne 12. listopadu 2014

¹⁵⁸ Svoboda pohybu je garantována jak na našem území Listinou základních práv a svobod, konkrétně čl. 14 odst. 1 a 2, tak i mimo území státu např. Všeobecnou deklarací lidských práv čl. 13 odst. 1 a 2, nebo i protokolem k Evropské úmluvě o lidských právech čl. 2 odst. 2 protokolu č. 4. Prolomení této ochrany je nezbytný pouze v souladu s čl. 14 odst. 3 LPS a č. 2 odst. 3 protokolu č. 4 k EÚLP

¹⁵⁹ Státní zástupce bude činit zpravidla na návrh policejního orgánu, který má v tomto stadiu nejvíce informací. Pokud by podal návrh SZ sám, vyrozumí o tom policejní orgán.

¹⁶⁰ Návrh státního zástupce není zapotřebí v situaci, kdy soudce rozhoduje o omezení spočívajícím v zákazu vycestování do zahraničí ve spojitosti s rozhodováním o nahrazení vazby některou z alternativ podle § 73 odst. 1 TrŘ

¹⁶¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 996

- a) úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 2 léta,
- b) trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož hranice převyšuje tři léta.

Zákonodárce, na rozdíl např. u rozhodování o vazbě, zde nestanovil nejzazší lhůtu, která má být dodržena při rozhodování o návrhu na omezení svobody pohybu obviněného spočívající v zákazu vycestování do zahraničí. Analogicky zde nelze použít úprava pro rozhodování o vazbě, tudíž dle obecných pravidel trestního řádu se užije zásady v § 2 odst. 4 TrŘ tak, aby bylo rozhodnuto o návrhu podle zásad rychlosti trestního řízení a bez zbytečných průtahů. Soudce musí postupovat v součinnosti s vyšetřujícím policejním orgánem, ale má zde i prostor na to, provést vlastní potřebná šetření ke zjištění, zda je užití tohoto institutu zapotřebí.¹⁶² Řízení spočívající v omezení zákazu vycestování nemá žádný vliv na běh ostatních lhůt, tyto lhůty musí být orgány činnými v trestním řízení samozřejmě respektovány. V úvahu přichází i možnost, že bude státním zástupcem podán návrh na vzetí obviněného do vazby, ovšem pokud SZ navrhne, že by vazba mohla být nahrazena některou z alternativ nahrazujících vazbu podle § 73 odst. 1 za současného uložení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, pak by soudce, který rozhoduje v přípravném řízení, fakticky musel rozhodnout ve stejné lhůtě, jako kdyby rozhodoval o vazbě obviněného.¹⁶³

Rozhodnutí o zákazu vycestování do zahraničí má formu *usnesení* a je proti němu přípustná stížnost. Usnesení je buď oznámeno vyhlášením v přítomnosti toho, komu je určeno, nebo typičtější je spíše oznámení doručením opisu usnesení tomu, komu je určeno. Stížnost proti usnesení může v tomto případě podat buď obviněný, jako osoba, jíž se usnesení přímo dotýká nebo státní zástupce. Stížnost musí oprávněné osoby podat ve lhůtě 3 dnů od oznámení usnesení u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje.

O stížnosti rozhoduje buď nadřízený orgán, ale přichází zde v úvahu i autoremedura. Proti rozhodnutí soudce v přípravném řízení rozhoduje, tedy soudce okresního soudu, bude rozhodovat nadřízený soud (krajský). O stížnosti proti rozhodnutí v řízení před soudem bude rozhodovat nadřízený soud. Proti rozhodnutí okresního soudu soud krajský, proti rozhodnutí krajského soudu soud vrchní a proti rozhodnutí vrchního soudu Nejvyšší soud ČR. Autoremeduru lze využít v případě, pokud orgán, který má o stížnosti rozhodnout, jí plně vyhověl a tímto rozhodnutím nebude zasaženo do práv jiné strany řízení. Rozhodnutí, jež je

¹⁶² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 997-8

¹⁶³ Tamtéž s. 998

vydáno v řízení o autoremeduře, je opět ve formě usnesení. Je proti němu tedy opět přípustná stížnost.

Omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí trvá od okamžiku, kdy o něm příslušný orgán rozhodl usnesením podle odstavce prvního, které je v tomto případě podle předběžně vykonatelné, až do doby, kdy bude ukončeno. Omezení může být ukončeno buď jeho zrušením v řízení o řádném opravném prostředku (stížnost), mimořádném opravném prostředku (stížnost pro porušení zákona), nebo postupem podle čtvrtého odstavce § 77a. Soud musí mít stále na paměti, že omezení musí být po celou dobu přiměřené a opodstatněné, je třeba reflektovat i požadavky kladené Evropským soudem pro lidská práva, přičemž uvedené omezení nesmí být dlouhodobě prodlužováno bez možnosti ochrany práv dotčené osoby. ESLP požaduje, aby zde byl jednak po celou dobu řízení přítomen formální důvod omezení svobody pohybu, a za druhé je třeba zkoumat i materiální hledisko, resp. důvod omezení, zda sleduje zamýšlený cíl. V neposlední řadě je nezbytné myslet na existenci důvodů omezení a jejich periodické posuzování, protože s postupem času klesá nezbytnost zákazu vycestování a postupující čas hraje do karet spíše ve prospěch stěžovatelů.¹⁶⁴ Zákonodárce neudal žádnou časovou maximální horní hranici omezení, jako je tomu třeba u vazby, tudíž se operuje s tím, že omezení nemůže trvat nekonečně dlouhou dobu a musí být úměrné obavám, závažnosti činu a osobě, které je uloženo, tak, jak to ostatně požaduje i evropská judikatura.¹⁶⁵

Všechna omezení spočívající v zákazu vycestování, která jsou uložena, se zapisují do evidence, jež pro tyto účely vedou okresní a krajské soudy. Podle § 94a KancŘ platí, že je-li rozhodnuto o zákazu vycestování do zahraničí u st. občana ČR, opis rozhodnutí je zaslán obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, je-li cestovním dokladem služební nebo diplomatický pas, opis rozhodnutí se zasílá Ministerstvu zahraničních věcí. Nevydá-li ten, proti němuž směřuje rozhodnutí o zákazu vycestovat do zahraničí, svůj cestovní doklad ve stanovené lhůtě, a předseda senátu, resp. samosoudce vydá příkaz k jeho odnětí, provede doručení policejní orgán, který odnětí neprodleně i provede. Podle § 27a odst. 3 KancŘ musí vyrozumění o vydání nebo odnětí cestovního dokladu kromě označení rozhodnutí, jímž bylo toto omezení uloženo, obsahovat i označení druhu a čísla cestovního dokladu a datum jeho vydání. V případě odepření vydání cestovního dokladu, dojde-li k němu před soudem, soud o tomto sepiše

¹⁶⁴ např. rozsudek Raimondo proti Itálii, č. 12954/87, ze dne 22. 2. 1994, popř. Rosengren proti Rumunsku, č. 70786/01, ze dne 24. 4. 2008) rozsudek Riener proti Bulharsku, č. 46343/99, ze dne 23. 5. 2006, Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku, Luordo proti Itálii, č. 32190/96, část. ze dne 23. 5. 2002, resp. 17. 7. 2003, Labita proti Itálii, č. 26772/95, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000.

¹⁶⁵ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1007

záznam, v němž uvede datum, kdy osoba odmítla cestovní doklad vydat, její označení jménem, příjmením, případně rodným číslem a dále osobní jméno, příjmení a rodné číslo obviněného, jehož se omezení týká. O realizaci příkazu k odnětí cestovního dokladu požádá soud zpravidla příslušný policejní orgán, pokud k jeho realizaci nedojde v rámci úkonů soudu. V protokole o odnětí cestovního dokladu musí být uvedeno minimálně datum jeho odnětí, označení orgánu, který cestovní doklad odňal, označení druhu a čísla cestovního dokladu a datum jeho vydání a dále označení osoby, které byl cestovní doklad odňat. ¹⁶⁶

Jestliže se obviněný rozhodne, že podá žádost o zrušení omezení zákazu vycestování do zahraničí, zákon mu toto právo přiznává v § 77a odst. 4, a může tak učinit kdykoli po dobu trvání zajišťovacího opatření. V přípravném řízení rozhoduje o žádosti státní zástupce, v řízení před soudem předseda senátu, a to bez zbytečného odkladu. Pokud je žádost zamítnuta, může ji obviněný opakovat znova až po uplynutí tří měsíců od právní moci rozhodnutí, neuvede-li v žádosti nové důvody. Podává-li obviněný žádost opakovaně, bylo by vhodné, aby uvedl nějaké nové důvody, proč by měl orgán, který o žádosti znova rozhoduje, vyhovět. Je totiž spíše méně pravděpodobné, že by rozhodující orgán, který už jednou žádost zamítnul, stejným argumentům podruhé vyhověl.

Formou zrušení rozhodnutí spočívajícího v zákazu vycestování je vždy usnesení, proti němuž je přípustná stížnost. ¹⁶⁷ O zrušení z úřední povinnosti i na základě žádosti rozhoduje vždy v prvním stupni v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu, tím je založena flexibilita rozhodování a reflektovány i požadavky ESLP v případech, kdy státní zástupce žádosti nevyhoví, rozhoduje tak nezávislý soud. Stížnosti podle odst. 4 není taktéž přiznán odkladný účinek.

Je-li omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí zrušeno, je o tom třeba vyrozumět orgán, jenž je k vydání cestovního dokladu příslušný. Tato povinnost je uložena státnímu zástupci v přípravném řízení a předsedovi senátu v řízení před soudem. Cestovní

¹⁶⁶ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č.j. 505/200- Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

¹⁶⁷ Šámal se zabývá otázkou výkladu § 77a odst. 4 věta čtvrtá, kde je řečeno „*Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost*“, je ale otázkou, na které případy rozhodování podle odstavce čtvrtého se tato stížnost vztahuje. Podle věty první může zrušit omezení státní zástupce i předseda senátu, a to i bez návrhu, podle věty druhé a třetí na žádost obviněného. V zásadě se tedy jedná o otázku, zda lze připustit právo stížnosti i SZ proti rozhodnutí předsedy senátu z úřední povinnosti, o zrušení omezení zákazu vycestování (obviněný podat stížnost nemůže, protože v zásadě lepšího postavení už nedosáhne) a nikdo jiný, než SZ toto usnesení napadnout nemůže. Šámal dospěl k názoru, že slovním spojením „*proti tomuto rozhodnutí*“ je myšleno každé rozhodnutí podle odstavce čtvrtého. Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1009

orgán, který byl vydán nebo odňat, se zapisuje do knihy úschov. Zde vzniká pouze menší rozpor v názoru mezi autory komentáře, kteří mají za to, že cestovní doklad by měl být navrácen bez zbytečného odkladu po vydání rozhodnutí, bez nutnosti čekání na nabytí právní moci, ale § 94 odst. 2 KancŘ168 říká, že „*Obdobně se tyto orgány vyrozumí o pravomocném rozhodnutí o zrušení zákazu vycestování do zahraničí a vrácení cestovního dokladu*“.

Výjimku ze zákazu vycestování do zahraničí představuje odstavec šestý, který povoluje z důležitých důvodů na konkrétně vymezenou dobu vycestování do zahraničí, zejména za účelem pracovní cesty, ale může se jednat i o jiné důvody, např. rodinné důvody, vycestování pro dítě na zahraniční letiště nebo nemoc příbuzného. Žádost je oprávněn podat obviněný nebo i jiné osoby (rodina, zaměstnavatel). V povolení vycestovat musí být přesně určena doba a momento ad momentum, aby bylo jasné, zda obviněný dodržel podmínky. Rozhodnutí o jednorázovém vycestování je provedeno ve formě *opatření*, jež má písemnou podobu a po dobu vycestování by měl mít obviněný toto povolení u sebe, aby se jím mohl kdykoli prokázat. Povolit vycestování do zemí, kam je možno vycestovat bez cestovního dokladu (EU, nebo do zemí mimo EU se kterými to lze na základě mezinárodní smlouvy) je samozřejmě snazší než mimo tyto země, protože jinak je třeba vracet, resp. povolit vydání cestovního dokladu, aby mohl obviněný vycestovat. Po vypršení lhůty, která byla určena k vycestování podle odst. 6, je třeba vydaný nebo vrácený cestovní doklad opět zajistit.¹⁶⁹

3.4 Zadržení obviněného

Zadržení je krátkodobé zbavení osobní svobody obviněného, nebo osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, proti níž dosud nebylo zahájeno trestní stíhání. Jeho účelem je, za podmínek uvedených v trestním řádu, předběžně zajistit osobu obviněného (§75 TŘ) nebo podezřelého (§76 a 76a TŘ). Je nezbytné rozlišovat:¹⁷⁰

- a) zadržení obviněného policejním orgánem (§ 75 TŘ)
- b) zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu policejním orgánem (§ 76 odst. 1 TŘ)
- c) omezení osobní svobody podezřelé osoby kteroukoli jinou osobou (§76 odst. 2 TŘ)¹⁷¹

¹⁶⁸ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č.j. 505/200- Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

¹⁶⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1009

¹⁷⁰ Někdy se za zvláštní druh zadržení považuje zadržení ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a a násl.

¹⁷¹ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 273

Dále se v této podkapitole budu věnovat zadržení obviněného, s ohledem na téma práce, jehož podstatou je krátkodobé omezení osobní svobody obviněného s cílem přezkoumání důvodů vazby. Zadržení podle § 75 TrŘ je možné za podmínek, kdy proti osobě, o níž se jedná, již bylo zahájeno trestní stíhání, a tudíž se jedná o osobu v procesním postavení obviněného a zároveň je zde dán některý z důvodů vazby podle § 67 písm. a) až c) TrŘ, popř. několik z nich.¹⁷² Novelou trestního řádu č. 459/2011 Sb. s účinností od 1.1.2012, bylo v § 75 TrŘ upuštěno od stávající formulace, která zněla: „*a pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit*“. *Důvodová zpráva navrhuje uvedeně vypustit vzhledem k tomu, že tato formulace odpovídá znění trestního řádu před novelou provedenou zákonem č. 558/1991 Sb., který nabyt účinnosti k 1. 1. 1992, kdy o vzetí do vazby rozhodoval v přípravném řízení prokurátor. Podle úpravy účinné po uvedeném datu již o vzetí do vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce na základě návrhu státního zástupce a policejní orgán proto takové rozhodnutí nemůže opatřit předem nikdy.*“¹⁷³

Zadržení má povahu opatření, nikoli rozhodnutí, a není tedy proti němu možné připustit opravný prostředek. Taktéž i odevzdání obviněného soudu s připojeným návrhem na vzetí do vazby má povahu opatření. Provést výkon zadržení obviněného podle § 75 TrŘ je oprávněn pouze policejní orgán nebo státní zástupce v rámci svých dozorových oprávnění podle § 174 odst. 2 písm. c) TrŘ, nebo v rámci zkráceného přípravného řízení o trestných činech příslušníků orgánů a dalších osob, které jsou uvedeny v § 179a odst. 3 TrŘ, které koná státní zástupce, nikoli jiný orgán činný v trestním řízení.^{174, 175}

Státní zástupce je povinen dbát na to, aby mu zadržení obviněného bylo policejním orgánem bezodkladně ohlášeno, přičemž při ohlášení určí policejnímu orgánu lhůtu k předání protokolu o zadržení a dalších materiálů nezbytných k tomu, aby mohl podat návrh na vzetí obviněného do vazby. Státní zástupce je nakonec povinen učinit záznam do dozorového spisu, kde uvede přesný čas zadržení obviněného a přesný čas ohlášení zadržení.¹⁷⁶ Po doručení protokolu o zadržení obviněného, včetně dalšího spisového materiálu, se stává předmětem

¹⁷² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 965

¹⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹⁷⁴ Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013, s. 270

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12.8.1998, IV. ÚS 305/97, [87/1998 USn.]: Do doby zadržení obviněného podle příslušných ustanovení trestního řádu bylo třeba započítávat nejen dobu, po kterou byla osoba podezřelá ze spáchání trestného činu zajištěna...ale i dobu, po kterou byla její osobní svoboda bezprávně omezena způsobem contra legem.

¹⁷⁶ § 30 pokyn obecné povahy NSZ ze dne 21.9.2009 o trestním řízení

přezkumu státního zástupce to, zda zadržení následovalo skutečně až po zahájení trestního stíhání, zda věc nesnesla odkladu, zda jsou dány konkrétní skutečnosti odůvodňující vazbu (u trestných činů v § 68 odst. 2 zda je dána některá z okolností uvedených v § 68 odst. 3 a 4, srov. též § 71 odst. 2 TrŘ) a policejní orgán, který zadržení prováděl, o něm sepsal protokol. Zjistí-li státní zástupce, že omezení osobní svobody není přijatelně odůvodněno, nebo je zde nějaká neodstranitelná překážka, propustí obviněného neprodleně na svobodu, nebo tento pokyn vydá policejnímu orgánu.

Jestliže je trestní stíhání vedeno pro trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 TrŘ,¹⁷⁷ není v TrŘ výslovně stanoveno, že by podmínkou zadržení bylo i to, že již v době zadržení obviněného musí být dána některá z vypočítaných podmínek uvedených v § 68 odst. 3 nebo 4 TrŘ.¹⁷⁸ Přesto je vhodné, aby policejní orgán nebo státní zástupce přistoupil k zadržení obviněného hlavně tehdy, jestli ze zjištěného vyplývá, že je zde některá ze skutečností uvedených v § 68 odst. 3 nebo 4 TrŘ. Avšak zadržení může být realizováno i v případě, že je obviněný stíhán pro trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 TrŘ, musí být však neprodleně propuštěn, nebude-li zjištěna žádná ze skutečností uvedených v § 68 odst. 3 nebo 4 TrŘ. Uvedená zjištění má být provedeno bezodkladně. O neprodlené propuštění by se jednalo i v případě, že by bylo v době po zadržení a bezprostředně poté zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu nevyústí trestní stíhání v uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹⁷⁹

Zadržení obviněného může trvat jen po dobu nezbytně nutnou, nejvýše však 48 hodin, jejímž účelem je obstarat rozhodnutí o vzetí do vazby. Policejní orgán propustí zadrženého na svobodu, jestliže se ukáže, že na základě učiněných vyšetřovacích úkonů během doby zadržení, důvody vazby pominuly anebo tu nejsou, popř. nařídí-li to státní zástupce. Nenařídil-li státní zástupce propuštění zadržené osoby na základě podkladů, mu došlých, popř. po jejím

¹⁷⁷ § 68 odst. 2 uvádí, že vzít do vazby nelze obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.

¹⁷⁸ Dle § 68 odst. 3 se omezení uvedená v odstavci 2 se neužijí, jestliže obviněný:

a) uprchl nebo se skrýval, **b)** opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, **c)** je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, **d)** již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo **e)** již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

¹⁷⁹ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 331

opětovném výslechu, je povinen ji odevzdat ve lhůtě 48 hodin od zadržení soudu s návrhem na vzetí do vazby, k němuž připojí důkazní materiál mu známý (§77 odst. 1 TrŘ).

Je vyloučené, aby byl obviněný propuštěn policejním orgánem např. na základě slibu obviněného, nabídnuté záruky, dohledu probačního úředníka nebo předběžného opatření.¹⁸⁰ Lhůta 48 hodin je pro policejní orgán a státního zástupce společná a počítá se od okamžiku k okamžiku (*a momento ad momentum*), bez ohledu na to, zda konec lhůty připadá na víkend, noční dobu apod. Lhůta běží od svého počátku až do konce a nelze ji ničím stavět, přerušit nebo prodloužit.^{181, 182}

Zadržení je vykonáváno v policejních celách (§ 28 písm. b) PolČR). Zadrženému obviněnému mohou být omezena pouze ta práva, jejichž výkon se neslučuje s účelem zadržení, anebo která nemohou být dočasně nebo vůbec uplatněna v úmyslu zajištění bezpečnosti, majetku a pořádku v místech výkonu zadržení. Před umístěním do cely je zadržený povinen podrobit se policejní prohlídce, kdy jsou mu odebrány zdraví ohrožující a nebezpečné zbraně a předměty a dále odevzdá další jeho osobní věci, o nichž je sepsán seznam, jehož kopie je předána zadrženému. Při propuštění dostane proti podpisu tyto věci nazpět (§ 29 PolČR).

Jestliže se zadržená osoba jeví tak, že by mohla být pod vlivem návykové látky, je nezbytné vyšetření lékařem, který rozhodne, že by tato osoba buď měla být umístěna na protialkoholní nebo protitoxikomanické záchytné stanici nebo zdravotnickém zařízení, anebo její hospitalizace již nebude po tomto vyšetření třeba. Policista je povinen zajistit osobě umístěné v cele lékařské ošetření v případě, že je zraněna, trpí závažnější chorobou anebo na tuto chorobu upozorní. Jestliže osoba v cele onemocní, ublíží si nebo se pokusí spáchat sebevraždu, zasáhne policista, který vykonává ostrahu a učiní příslušné kroky spějící k její ochraně života a zdraví. Pokud je zadržený obviněný stížen náhlým onemocněním, které mu brání dalšímu výkonu zadržení, policejní orgán nebo státní zástupce jej propustí ze zadržení. Jestliže bude po odpadnutí překážky taková osoba znovu zadržena za nezměněných skutkových okolností, přičte se původní doba k nové době zadržení. Ústavní soud se vyjádřil tak, že se v dané věci zabýval otázkou, zda je přípustné, aby „*maximální lhůta zadržení v délce 48 hodin*

¹⁸⁰ Propuštění má povahu *opatření*.

¹⁸¹ Srov. přiměřeně usnesení Krajského soudu v Brně, 9 To 47/94, [R 10/1995 tr.]: Pokud byla osobní svoboda podezřelého omezena jeho zajištěním podle zákona o Policii České republiky, ve znění dalších předpisů, nelze dobu tohoto zajištění započítávat do doby zadržení obviněného podle příslušných ustanovení trestního řádu. Lhůta, ve které je státní zástupce povinen zadrženou osobu odevzdat soudu s návrhem na vzetí do vazby, počíná běžet až okamžikem zadržení obviněného.

¹⁸² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 967

*dle článku 8 odst. 3 věty druhé Listiny neběžela v době, kdy obviněný s ohledem na svůj aktuální závažný zdravotní stav není schopen úkonů trestního řízení a kdy je bez stálého lékařského dozoru bezprostředně ohrožen na životě. Ústavní soud dospěl k závěru, že takovéto stavení lhůty v uvedeném případě možné je.“*¹⁸³ Propuštění zadržené osoby se však nerealizuje, jestliže je daná osoba i po dobu poskytování péče neodkladné péče nebo ošetření nadále omezena na svobodě, zejména byla-li umístěna ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby.¹⁸⁴

Do cely se vždy umísťují odděleně osoby, u nichž se lze domnívat, že proti nim bude vedeno společné trestní řízení, nebo jejichž věci spolu souvisejí. Jedná-li se o zadrženého mladistvého, který nedovršíl v době zadržení osmnáctý rok svého věku, musí být umístěn odděleně od dospělých (§51 odst. 1 ZSM). Toto neplatí, pokud mladistvý nemůže být zadržen na místě určeném pro výkon zadržení mladistvých vzhledem k nutnosti zajistit jeho bezpečnost nebo bezpečnost jiných osob, nebo není k dispozici dosažitelné místo pro zadržení mladistvých (§ 51 odst. 2 ZSM).

Obviněný má právo mluvit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, byl-li policejním orgánem zadržen jako obviněný, a doposud nebylo soudcem rozhodnuto o jeho osobě dle § 77 odst. 2 TrŘ, anebo nebyl propuštěn státním zástupcem nebo policejním orgánem ze zadržení. Užije se zde předposlední věty § 33 odst. 1 per analogiam, i pokud není obviněný ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, jinak by se totiž jednalo o neodůvodněné zúžení práva na obhajobu oproti situaci, kdy by byl podezřelý zadržen dle § 76 odst. 1 (kdy by proti němu nebylo ještě zahájeno trestní stíhání), neboť zde platí úprava dle § 76 odst. 6 TrŘ.^{185, 186} Tato, již dnes ustálená, praxe však nebyla vždy úplnou samozřejmostí. V článku Porada obviněného s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby podle § 33 TrŘ z periodika Bulletin advokacie z roku 1996 píše autor, že předposlední věta § 33 odst. 1 TrŘ je *a contrario* vykládána tak, že pokud tedy není obviněný stíhán vazebně či se nenachází ve výkonu trestu odnětí svobody, nemá právo se radit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby (např. vyšetřovatele), a to dokonce ani v případě, je-li zadržen dle § 75 a násl. trestního řádu a ještě není soudem rozhodnuto o vazbě obviněného. Autor uvádí na příkladu, že „*ve spise pod 4 Zt 1580/95 vyslovil okresní státní zástupce tento názor v souvislosti s odepřením porady zadrženému obviněnému s jeho obhájcem v průběhu výslechu bez přítomnosti třetí osoby*

¹⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 4.3.2010, III. ÚS 2170/09, [42/2010 USn.]

¹⁸⁴ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 968-969

¹⁸⁵ § 76 odst. 6 TrŘ: Zadržená osoba má právo zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení

¹⁸⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 969

vyšetřovatelem, když reagoval na žádost o přezkoumání postupu vyšetřovatele podanou v této záležitosti obhájcem: „S tímto postupem vyšetřovatele se ztotožňuji, neboť v daném okamžiku nebylo ještě Okresním soudem v O. rozhodnuto o vzetí do vazby a tudíž se na Vás nevztahovalo ustanovení § 33, odst. 1 tr. řádu“. S tímto názorem okresního státního zástupce navíc projevil souhlas také krajský státní zástupce. S takovým stanoviskem však nelze souhlasit, a to z několika zásadních důvodů.“ Podle názoru autora je třeba postupovat výkladem per analogiam ve prospěch obviněného a přiznat mu stejná práva jako obviněnému, který se nachází ve vazbě, neboť jeho postavení je fakticky stejné.¹⁸⁷

V otázce rozhodování o zadržené osobě podle § 77 TrŘ byl novelami trestního řádu provedenými zákony č. 558/1991 Sb. a 292/1993 Sb. upraven postup státního zástupce při rozhodování o zadržené osobě samostatně a postup soudu poté, co mu dojde návrh na vzetí zadrženého obviněného (nebo podezřelého, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání) do vazby.

Státní zástupce může propustit zadrženého buď na základě materiálů mu poskytnutých policejním orgánem, nebo po opětovném výsledku obviněného, jež není obligatorní. Jestliže se státní zástupce rozhodne předat zadrženého (obviněného) soudu, děje se tak již podáním návrhu, nikoli až fyzickým předáním osoby. O vzetí obviněného do vazby rozhoduje pouze a výlučně soud (čl. 8 odst. 5 LZPS), v přípravném řízení nelze rozhodovat bez návrhu státního zástupce. Návrh státního zástupce na vzetí obviněného do vazby musí obsahovat také informace soudci, kde se obviněný nachází po dobu 24 hodin, ve kterých má rozhodnout. V uvedené lhůtě musí být zadržený soudu k dispozici a jeho přesun na jiné místo je možné pouze se souhlasem soudu.¹⁸⁸ Státní zástupce a obhájce musí být vyrozuměni o době a místě konání výsledku zadrženého, jež se z důvodu krátké časové lhůty zpravidla děje telefonem, telefaxem, popř. poslem. Obviněný musí být dotázán policejním orgánem na to, zda v případě podání návrhu na vzetí do vazby bude požadovat účast obhájce při výsledku. Jestliže se jedná o zadržení obviněného podle § 75 TrŘ, může jít o obhájce zvoleného nebo ustanoveného z důvodu nutné obhajoby podle § 36 TrŘ, neboť důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 TrŘ písm. a) udávající, že obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení, je-li ve vazbě, vzniká až vzetím obviněného do vazby, nikoli již zadržením obviněného.¹⁸⁹ *„Při zadržení obviněného je limitujícím faktorem možnost zvolit si obhájce a jeho dosažitelnost. Pouze část obviněných je schopna se dostatečně orientovat a jednat plně v zájmu své obhajoby.“* Zadržený obviněný

¹⁸⁷ Skřípský J.: Porada obviněného s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby podle § 33 trestního řádu, Bulletin advokacie 8/1996, s. 86

¹⁸⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 983

¹⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15.12. 1978, sp. zn. 6 Tz 65/78, [R 39/1979 tr.]

má na rozdíl od zadrženého podezřelého (§ 76 odst. 6) práva obviněného v plném rozsahu. Má také právo obhájce si zvolit, pokud tak neučinil již dříve. V případě nutné obhajoby mu musí být obhájce ustanoven.¹⁹⁰ Účast státního zástupce ani obhájce není u výsledku obligatorní. Avšak státní zástupce se výsledku (vazebního zasedání) zpravidla zúčastní.¹⁹¹ Soudce rozhodující k návrhu státního zástupce o vazbě zadržené osoby podle § 77 odst. 2 tr. ř. musí respektovat lhůtu 24 hodin. Není povinen vázat se na možnosti obhájce zúčastnit se výsledku zadrženého. Jeho povinností je, pokud o účast obhájce zadržená osoba požádala, obhájce pouze vyrozumět, a to za předpokladu, je-li dosažitelný. Za dostatečné je považováno, vyrozumí-li advokátní kancelář obhájce.¹⁹² I zde je nutné dodržovat jednu z hlavních zásad trestního řízení, zásadu kontradiktornosti, avšak ta může za určitých okolností kolidovat s jinými uznávanými a legitimními zásadami (jako je zásada vyhledávací, hospodárnosti, rychlosti) trestního řízení, a proto mohou být v některých stádiích, zejména v přípravném řízení, tyto zásady dočasně omezeny, při dodržení principu proporcionality. Vždy je nutno zajistit, aby obviněnému (obhájci) byly poskytnuty v přiměřeném rozsahu důkazy nebo jiné informace, potřebné v daném stadiu trestního řízení k jeho obhajobě. „*Při rozhodování o vzetí zadržené osoby do vazby postupem podle § 77 TrŘ je třeba obviněného seznámit zejména s důvody zahájení trestního stíhání a s důvody, pro něž je navrhováno vzetí do vazby. Způsob seznámení s těmito skutečnostmi však není trestním řádem předepsán, zejména není předepsáno, že by obviněnému (obhájci) muselo být umožněno nahlédnutí do spisu. Seznámení lze učinit i tak, že soudce ústně obviněnému reprodukuje obsah návrhu státního zástupce na vzetí do vazby, z něhož jsou patrné jak důvody vazby, tak skutkové okolnosti, z nichž tyto důvody vazby vyplývají.*“ Tímto postupem nedochází v přípravném řízení k popření práv obhajoby.¹⁹³ Avšak každá mince má dvě strany a Herczeg k tomuto tématu píše, že sice v přípravném řízení může státní zástupce a policejní orgán právo nahlédnout do spisů ze závažných důvodů odepřít, nicméně takové odepření musí být řádně odůvodněno, a obviněný má právo žádat o přezkum, přičemž dodává, že oprávnění policie a státního zastupitelství odepřít obviněnému právo nahlédnout do vyšetřovacího spisu však končí před vazebním soudcem. „*V řízení před soudem ztrácí státní zástupce své výsadní*

¹⁹⁰ Vantuch P.: Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, Praha C. H. Beck 2010, s. 181

¹⁹¹ § 32 odst. 4 Pokynu obecné povahy NSZ ze dne 21.9.2009 č. 8/2009

¹⁹² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 1. 1994 sp. zn. 4 To 43/94

¹⁹³ K uplatňování zásad kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní v přípravném řízení. K právu obviněného a obhájce na nahlížení do spisů: Nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III.ÚS 239/04

postavení pána přípravného řízení a stává se z něj procesní strana, která by neměla mít v zájmu spravedlivého procesu žádnou podstatnou výhodu vůči obviněnému.“¹⁹⁴

Soudce má povinnost propustit zadrženou osobu na svobodu, jestliže:

- uplynula lhůta 48 hodin od zadržení obviněného do jeho odevzdání soudu, pokud již dříve nebyla propuštěna pol. orgánem nebo st. zástupcem, jež jsou k tomu ze zákona povinni
- soudce nerozhodl do 24 hodin od doručení návrhu státního zástupce soudu
- nebyl shledán některý z důvodů vazby v § 67 TrŘ nebo nedošlo ke zjištění skutečností uvedených za citací důvodů vazby v § 67 TrŘ nebo
- byla vazba nahrazena zárukou zájmového sdružení občanů nebo zárukou důvěryhodné osoby nebo slibem obviněného nebo dohledem probačního úředníka nebo předběžným opatřením podle § 73 odst. 1 TrŘ anebo peněžitou zárukou podle § 73a TrŘ a obviněný byl ponechán na svobodě
- zjistí během výslechu, díky přezkoumání spisového materiálu, že jde o trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 nebo § 71 odst. 2 písm. b) TrŘ a není zde žádná z okolností uvedených v § 68 odst. 3 nebo 4 TrŘ, jinak rozhodne, že bere obviněného do vazby.

Soudce musí své závěry o zadržené osobě náležitě odůvodnit, avšak tento závěr je relevantní pouze z hlediska rozhodnutí o zadržené osobě, tudíž státní zástupce není uvedenými závěry, včetně toho, že se jedná o trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 TrŘ, při pokračování v trestním stíhání, vázán.¹⁹⁵

Jestliže soudce rozhodne, že bere zadrženého do vazby, děje se tak rozhodnutím o vzetí obviněného do vazby, jež má povahu *usnesení* o vzetí obviněného do vazby ve smyslu § 68 TrŘ, proti kterému je přípustná stížnost. V opačném případě rozhodne o propuštění zadržené osoby na svobodu podle § 77 odst. 2 TrŘ, jež má taktéž povahu *usnesení*, přičemž proti tomuto usnesení není stížnost přípustná, protože usnesení o propuštění není rozhodnutím o vazbě.¹⁹⁶
¹⁹⁷ Naproti tomu je stížnost přípustná v případě, že zde je dán některý z důvodů vazby podle § 67 písm. a) - c) TrŘ, ale soudce nechá zadrženou osobu na svobodě a přijme záruku zájmového

¹⁹⁴ Herczeg J.: Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie 12/2007, s. 34

¹⁹⁵ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 985

¹⁹⁶ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 6. 1998 sp. zn. Stn 4/97 [R 39/1998 tr.]

¹⁹⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 3. 1994 sp. zn. 9 To 168/94 [R 29/1994 tr.]

sdužení občanů nebo důvěryhodné osoby, slib obviněného, stanoví dohled probačního úředníka, nebo rozhodne o předběžném opatření podle § 73 odst. 1 písm. a), b), c), d), nebo přijme peněžitou záruku podle § 73 odst. 1 TrŘ, protože tato rozhodnutí jsou považována za rozhodnutí o vazbě ve smyslu § 74 odst. 1 TrŘ.¹⁹⁸

Na toto rozhodování o vzetí do vazby se vztahují záruky podle čl. 5 odst. 3 EÚLP, v *plném rozsahu* se však uplatní jen za předpokladu, že se rozhoduje o vzetí do vazby osoby, která byla již předtím zbavena osobní svobody zadržením podle § 75 TrŘ a § 76 TrŘ nebo zatčením podle § 69 TrŘ.¹⁹⁹

3.5 Příkaz k zatčení

Zatčením se rozumí zjištění pobytu, zadržení a krátkodobé omezení osobní svobody obviněného za účelem jeho dodání orgánu, který příkaz k zatčení vydal. Jedná se tedy o institut zaměřený proti osobě nepřítomného obviněného. „Zatčení je subsidiární prostředek ve vztahu k předvolání, předvedení a zadržení a má sloužit k zajištění přítomnosti obviněného zpravidla v případech, kdy není znám pobyt obviněného, resp. místo, kde se právě zdržuje. Vzhledem k tomu, že i příkaz k zatčení je zásahem do základních práv a svobod, nelze jeho právní úpravu vykládat tak extenzivním způsobem, který by vedl k rozšiřování tohoto opatření i na situace, kde to není výslovně stanoveno.“²⁰⁰

Jde o provedení čl. 8 odst. 4 LZPS, který říká, že obviněného je možné zatknout pouze na písemný odůvodněný příkaz soudce, přičemž zatčená osoba musí být do 24 hodin předána soudu a soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu. Zatčení je zajišťovacím prostředkem, obdobný jako institut zadržení obviněného podle § 75 TrŘ.²⁰¹

Jedná-li se o zatčení mladistvého, tak se příkaz k zatčení podle § 69 TrŘ uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých, neboť zákon o soudnictví ve věcech mládeže nemá speciální ustanovení. Avšak v řízení proti právnickým osobám není příkaz k zatčení možné aplikovat, protože je to z povahy věci vyloučeno.

¹⁹⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 985

¹⁹⁹ Repík B.: Některé otázky rozhodování o vazbě ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie 9/2003, s. 32

²⁰⁰ Púry F. Zamyšlení nad nejnovější judikaturou k rozhodování o vazbách, Soudní rozhledy 1/1999, s. 1

²⁰¹ Jelínek J., a kolektiv. Trestní právo procesní, 4. Aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.10.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb., Leges 2016, s. 314, taktéž Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 782

Aby bylo možné příkaz k zatčení vydat, musí být splněny následující podmínky:

- je zde přítomen některý z důvodů vazby podle § 67 TrŘ, nebo kvalifikovaný důvod vazby podle § 68 odst. 3 a 4 TrŘ
- vůči osobě, na kterou je příkaz vydán, již bylo zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TrŘ (proti podezřelému příkaz k zatčení vydat nelze)
- obviněného nelze předvolat, předvést nebo zadržet
- po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. je vydání příkazu k zatčení v konkrétním případě adekvátním zajišťovacím opatřením u všech obviněných, nejen u mladistvých.²⁰²

Možnost vydání příkazu k zatčení nezakládá skutečnost, jestliže se obviněnému nepodařilo doručit opis usnesení, popř. pokud byl doručen opis usnesení jeho obhájci.²⁰³

Příkaz k zatčení je oprávněn vydat v řízení před soudem předseda senátu, a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, přičemž v přípravném řízení může rozhodnout soudce o vydání příkazu pouze na návrh státního zástupce. V řízení před soudem může příkaz k zatčení vydat předseda senátu (nebo samosoudce) i bez návrhu státního zástupce. Vzhledem k závažnosti a dopadu tohoto zajišťovacího institutu, nelze příkaz vydat na osobu, které ještě nebylo oznámeno usnesení o zahájení trestního stíhání.²⁰⁴ Tudíž vydání příkazu k zatčení musí předcházet zahájení trestního stíhání (§160 TrŘ), z toho vyplývá, že dle stávající úpravy je příkaz k zatčení možné vydat jen na osobu obviněného (§32 a §33 TrŘ). Jestliže se státní zástupce rozhodne, že předloží soudu návrh na vydání příkazu k zatčení, přiloží k němu taktéž usnesení o zahájení trestního stíhání s dokladem, že usnesení bylo oznámeno obviněnému. V návrhu uvede popis skutku, aby nemohlo dojít k jeho záměně s jiným skutkem, zákonné označení trestného činu, který je ve skutku spatřován a skutečnosti, které odůvodňují vzetí obviněného do vazby. Taktéž uvede, proč nebylo možné zajistit přítomnost obviněného při výsledku.²⁰⁵

Příkaz k zatčení je rozhodnutím svého druhu, nemá formu usnesení, a proto proti němu není přípustná stížnost. Jestliže pominou v kterémkoli stádiu řízení důvody pro vydání příkazu

²⁰² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 782

²⁰³ R 35/2007-II: Pouhá skutečnost, že obviněnému nelze doručit opis usnesení, nemůže odůvodnit vydání příkazu k zatčení (§ 69 odst. 1 TrŘ). Tím spíše nelze příkaz k zatčení vydat, není-li důvod k takovému doručování proto, že již došlo k oznámení usnesení formou doručení jeho opisu obhájci obviněného (§ 137 odst. 2 TrŘ).

²⁰⁴ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 287

²⁰⁵ Pokyn obecné povahy NSZ č. 8/2009 ze dne 21.9.2009 o trestním řízení, § 37 odst. 1

k zatčení ještě předtím, než byl obviněný zatčen, soudce v přípravném řízení nebo předseda senátu (samosoudce) v řízení před soudem příkaz odvolá.²⁰⁶ Soudce v přípravném řízení tak může učinit na návrh státního zástupce, ale i bez něj, v řízení před soudem odvolá předseda senátu (samosoudce) příkaz k zatčení i bez návrhu. Odvoláním se příkaz k zatčení neruší, pouze se *opatřením* odvolá jeho výkon. Příkaz k zatčení není možné vydat, zdržuje-li se obviněný v cizině, v tomto případě přichází pak v úvahu zatýkácí rozkaz nebo evropský zatýkácí rozkaz.²⁰⁷

Příkaz k zatčení musí obsahovat náležitosti, díky nimž nebude obviněný zaměněn s jinou osobou, jedná se tedy o jméno a příjmení, datum a místo narození obviněného, jeho zaměstnání a bydliště, popř. další údaje, např. u žen je nutno uvést též rodné a jiné předchozí příjmení, v některých případech i rodné číslo, přezdívkou. Pokud je to možné a potřebné, uvádí se i popis obviněného, včetně zvláštních znamení (např. viditelných jizev, mateřských znamení.) Příkaz k zatčení se vydává pouze na osobu fyzickou, vydání příkazu k zatčení na právnickou osobu není možné, a to ani na osobu oprávněnou za právnickou osobu jednat. V příkazu k zatčení je dále uveden i stručný popis skutku, který musí obsahovat místo a čas jeho spáchání, způsob provedení a charakterizující jednání pachatele, zavinění, popř. pohnutku, následek a další eventuální okolnosti charakterizující skutek. V příkazu musí být uvedeno jasné označení trestného činu, který je v uvedeném skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování, včetně uvedení příslušného ustanovení zákona. Dále je nezbytné, aby příkaz k zatčení obsahoval konkrétní skutečnosti odůvodňující některý z důvodů vazby podle § 67 písm. a) – c) TrŘ a faktory, které udávají nemožnost zajistit přítomnost obviněného předvoláním, předvedením nebo zadržením. Takto dokonalý příkaz k zatčení opatřený otiskem kulatého razítka a podpisem soudce nebo předsedy senátu (samosoudce) je adresován příslušným policejním orgánům.²⁰⁸

Podle § 69 odst. 3 TrŘ provádí zatčení policejní orgány, a to na podkladě příkazu k zatčení. Jestliže není známo, kde se obviněný nachází, je povinností policejních orgánů jej vypátrat. K vypátrání pobytu obviněného musí být policejní orgány seznámeny s potřebnými údaji, zejména je třeba co nejpodrobněji uvést údaje charakterizující osobu obviněného a jeho podrobný popis, včetně všech odchylek, jako jsou mateřská znaménka, jizvy, tetování a jiná

²⁰⁶ Pokyn obecné povahy NSZ č. 8/2009 ze dne 21.9.2009 o trestním řízení, § 37 odst. 3

²⁰⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 784

²⁰⁸ Tamtéž, s. 784-785

poznávací znamení. Policejní orgány jsou povinny vypátrat pobyt obviněného bez dalšího, protože tak vyplývá přímo z odst. 3 § 69 ve spojení s vydaným příkazem k zatčení.²⁰⁹

Dle odst. 4 § 69 TrŘ policejní orgán, který zatkl obviněného, je povinný jej urychleně, nejpozději však do 24 hodin od zatčení, předat soudu, jehož soudce příkaz vydal. Novela provedená zákonem č. 459/2011 Sb. provedla změnu v § 69 odst. 4 a 5 TrŘ, přičemž nadále *„výslech osoby zatčené na základě příkazu k zatčení by měl zásadně provádět soudce soudu, který je příslušný k rozhodnutí o vazbě.“* Uvedený závěr vyplývá mimo jiné i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Vzhledem k uvedenému se v souladu s článkem 5 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a navazující judikaturou ESLP výslovně zakotvuje, *„že výslech zatčené osoby zásadně provádí soudce soudu, který vydal příkaz k zatčení, a který je příslušný rozhodnout o vazbě. Z této zásady se umožňuje výjimka, kdy obviněného může vyslechnout i jiný soudce, ovšem jde o zcela výjimečný případ, kdy obviněného nelze dodat příslušnému soudu z důvodu nepředvídatelných okolností a hrozí, že by obviněný musel být propuštěn na svobodu.“*²¹⁰ A taktéž bude po provedené novele možno provádět výslech pomocí videokonferenčního zařízení.²¹¹ Pro srovnání uvádím dřívější stav, provedený novelou trestního řádu č. 292/1993 Sb.,²¹² jejíž postup uvedený v § 69 odst. 4 a 5 TrŘ byl nevyhovující a neodpovídal požadavkům Úmluvy, tak, jak byly interpretovány judikaturou Soudu, popř. Komise. Repík uvádí, že pokud podle § 69 odst. 4 TrŘ není-li výjimečně možné vzhledem ke značné vzdálenosti místa zatčení od sídla soudu, jehož soudce vydal příkaz k zatčení, dodat zatčenou osobu tomuto soudci, musí být obviněný dodán nejpozději do 24 hodin od zatčení jinému věcně příslušnému soudu. Podle § 69 odst. 5 TrŘ vyslechne obviněného soudce tohoto soudu a informuje o jeho výsledku soudce, který příkaz k

²⁰⁹ Postup policejního orgánu po vydání příkazu k zatčení nelze zaměňovat s *celostátním pátráním*, pro nějž platí § 68 PolČR, popř. § 36 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů a které může být použito k vypátrání pobytu obviněného, na něhož byl vydán příkaz k zatčení, ale může být využíváno i v jiných případech při plnění dalších úkolů Policie ČR. Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 785

²¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

²¹¹ Policejní orgán sice nedodá zatčenou osobu bezprostředně soudu, který příkaz k zatčení vydal, ale po předchozí konzultaci s příslušným soudem (soudcem, který příkaz k zatčení vydal) na *nejbližší vhodné místo, odkud lze výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení uskutečnit*; není přitom nezbytnou podmínkou, aby tímto místem byl soud, byť by to mělo být pravidlem. Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 786

²¹² Jež byla účinná od 1.1.1994 do 31.12.2008

zatčení vydal. Tento soudce po získání informace o výsledku rozhodne o vazbě a své rozhodnutí oznámí prostřednictvím soudce provádějícího výslech obviněného.²¹³

Následující novela TrŘ č. 274/2008 Sb.¹⁴ pozměnila text v § 69 odst. 4 TrŘ tak, že „*Policejní orgán, který obviněného na základě příkazu zatkl, je povinen ho neodkladně, nejpozději však do 24 hodin, dodat nejbližšímu věcně příslušnému soudu. Nemá-li nejbližší věcně příslušný soud úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení v dané věci, prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, je policejní orgán, který obviněného na základě příkazu zatkl, povinen dodat soudu, jehož soudce příkaz vydal. Nestane-li se tak, musí být obviněný propuštěn na svobodu.*“ Do 1.1.2012 bylo tedy pravidlem, že policejní orgán dodá zadrženou osobu na základě příkazu k zatčení nejbližšímu věcně příslušnému soudu, tudíž tato praxe byla pravidlem, ze kterého existovala výjimka, kdy nejbližší věcně příslušný soud neměl dostatečný a jasný obraz o skutečnostech, které nemohl ani získat, tudíž teprve poté mohl policejní orgán dodat zatčenou osobu soudu, jehož soudce příkaz vydal. Od 1.1.2012 je postup opačný. Od účinnosti novely č. 459/2011 Sb. je postup takový, že teprve, pokud není možné dodat zatčeného soudu, jehož soudce vydal příkaz k zatčení, nebo není výjimečně možné provést výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení vzhledem k nepředvídatelným okolnostem (kalamitní stav apod.), musí být obviněný dodán nejpozději do 24 hodin jinému věcně příslušnému soudu. V České republice, vzhledem k její rozloze, neexistuje místo, kam by nemohla být zatčená osoba dopravena, je to ovšem z hlediska nákladů, kdy eskorta převáží zatčeného např. z Chebu do Ostravy, neekonomické. Částečně zde situaci řeší využití videokonferenčního zařízení, to je ovšem možné využívat jen vzhledem k nepředvídatelným okolnostem, jak již bylo zmíněno výše, a nemůžeme opomenout ani finanční náklady, na vybudování sítě videokonferenčních zařízení, ležící na bedrech ministerstva spravedlnosti. Pozitivně je ovšem hodnoceno, že zákonodárce předešel sporům, kdy do 1.1.2012 bylo mezi soudci nejednotně vykládáno, odkdy běží soudci lhůta na rozhodnutí o zatčení osobě. Nebyla sporná její délka 24 hodin, kterými může soudce operovat, ale nejednotně byl vykládán její počátek, od kdy začíná běh lhůty. Od 1.1.2012 zákonodárce jednoznačně stanovil, že lhůta pro rozhodnutí soudu v případě zatčení obviněného na základě příkazu k zatčení běží od doby, kdy byl obviněný dodán na místo výslechu.²¹⁵

²¹³ Repík B.: Některé otázky rozhodování o vazbě ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie č. 9/2003, s. 32

²¹⁴ Jež byla účinná od 1. 1. 2009 do 31. 12. 2011

²¹⁵ Vicherek R., Co je nového v trestním řádu od 1.1.2012- II. část, dostupný na www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-ii-cast-80505.html

Novela trestního řádu č. 57/2017 Sb. účinná od 1. 5. 2017 zakomponuje do § 69 odst. 4 TrŘ směrnici EU 2013/48/EU,²¹⁶ která v čl. 6 bod 1 a čl. 7 bod 1 zakotvuje práva osob omezených na svobodě, kterým bylo sděleno obvinění, na komunikaci s třetími osobami a konzulárním úřadem a na vyrozumění konzulárního úřadu. Nové znění čl. 69 odst. 4 TrŘ je tedy:

(4) Zatčená osoba má právo zvolit si obhájce, mluvit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zatčení. Zatčená osoba má dále právo na své náklady komunikovat prostřednictvím písemných sdělení nebo telefonu s osobou, kterou sama určí, je-li to technicky možné a pokud to okolnosti umožňují, zejména neohrozí-li to dosažení účelu trestního řízení nebo nebrání-li tomu zájem na ochraně oběti; tato komunikace podléhá kontrole. Zatčený cizinec má právo, aby byl o jeho zatčení vyrozuměn konzulární úřad státu, jehož je občanem, a právo na komunikaci s tímto konzulárním úřadem. Nemá-li zatčený cizinec dostatek finančních prostředků, komunikace s konzulárním úřadem se mu umožní bezplatně. O těchto právech je třeba zatčenou osobu poučit a poskytnout jí plnou možnost jejich uplatnění.

Důvodová zpráva vysvětluje vložení tohoto nového čtvrtého odstavce tak, že uvedená práva jsou podle současného stavu přiznána pouze osobám vzatým do vazby (§ 13, §13a a §28 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů), a proto se navrhuje přiznat tato práva i zatčeným a zadrženým osobám, byť je zadržení a zatčení pouze omezením, které má dočasný charakter, a dále se směřuje k rozhodnutí o vazbě. Zadržené a zatčené osoby budou moci komunikovat na své náklady jak písemně, tak i telefonicky, ale vzhledem ke krátkým časovým intervalům zatčení (maximálně 24 + 24 hodin) a zadržení (maximálně 48 + 24 hodin), by primárně měla být umožněna komunikace telefonická. Směrnice uvádí, že členské státy mohou komunikaci korigovat pouze v tom ohledu, aby byl udržen řád a bezpečnost na místě, kde osoba zbavená svobody nachází. Jestliže bude zatčená nebo zadržená osoba vzata do vazby, je jí umožněna komunikace s třetí osobou i prostřednictvím osobních návštěv. Směrnice primárně navrhuje, aby měl dotyčný právo na komunikaci s jednou osobou, kterou si sám určí, nevylučuje však ani takový postup, který by dovoloval umožnit komunikaci s více osobami. Avšak na rozdíl od vazby se zde rozšiřuje možnost omezení tohoto práva na komunikaci s třetí osobou. V čl. 5 bod 3 směrnice je uvedený výčet důvodů, kdy se členské

²¹⁶ Směrnice EP a Rady 2013/48/EU ze dne 22.10.2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody

státy mohou odchýlit, je-li to s ohledem na zvláštní okolnosti případu odůvodněno jedním u uvedených důvodů:

- pokud existuje naléhavá potřeba zamezit závažným nepříznivým důsledkům pro život, svobodu nebo tělesnou nedotknutelnost určité osoby;
- pokud existuje naléhavá potřeba zabránit situaci, která by mohla závažně ohrozit trestní řízení.

Směrnice neuvádí nic o kontrole komunikace osob zatčených a zadržených s třetími osobami, přičemž čl. 4 výslovně zakotvuje důvěrnost komunikace s obhájcem, díky čemuž se *a contrario* navrhuje podřídit komunikaci s třetí osobou kontrole především proto, aby byla zajištěna bezpečnost, a nedocházelo k maření účelu trestního řízení.

Směrnice ovšem neopomíná rovněž přiznat práva na vyrozumění konzulárního úřadu zatčeným a zadrženým cizincům, a komunikaci s tímto úřadem, jež je bezplatná. V tomto případě se jedná o práva absolutní, protože čl. 7 směrnice nepřipouští jejich omezení.^{217, 218}

V případě, že obviněný byl policejním orgánem zatčen, je nezbytné, aby tento orgán vyznačil v písemnosti, na jejímž základě soudce obviněného přejímá, přesný okamžik dostižení obviněného. Od tohoto okamžiku se počítá lhůta 24 hodin, a je důležitý také pro eventuelní započítání vazby. Jestliže lhůta 24 hodin k dodání soudu dodržena není, obviněný musí být policejním orgánem bezodkladně propuštěn na svobodu. Běh lhůty není možné přerušit, stavět ani prodloužit. Policejní orgány, které obviněného zatknou, mu musí tuto skutečnost oznámit, a zacházet s ním jako se zatčeným, není přípustné, aby s ním zacházely jinak, ve snaze získat čas pro provedení dalších úkonů, a takto jej neoprávněně omezovat na svobodě.

Jestliže policejní orgán odevzdává obviněného soudci, jedná se o soudce soudu, který příkaz vydal, ale nemusí jím být už ten stejný soudce, který příkaz k zatčení podepsal. Za situace, kdy se provádí výslech pomocí videokonferenčního zařízení, také zde platí, že výslech provádí soudce soudu, který příkaz k zatčení vydal. V případě, že nebylo možné jednat provést výslech soudcem soudu, jež příkaz vydal, ani pomocí videokonferenčního zařízení, naskýtá se další možnost, a to ta, že by výslech provedl jiný věcně příslušný soudce, přičemž jiný věcně příslušný soudce je soudce jiného soudu, který má stejnou věcnou příslušnost jako soud, jenž

²¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 57/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

²¹⁸ Směrnice EP a Rady 2013/48/EU ze dne 22.10.2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody

vydal příkaz k zatčení a jemuž byl obviněný dodán. Vzhledem k tomu, že ve lhůtě 24 hodin ho nebylo výjimečně možné vzhledem k nepředvídatelným okolnostem dopravit k věcně příslušnému soudu ani na místo, které by umožňovalo tomuto soudu provést výslech prostřednictvím videokonference. O vazbě, popř. o propuštění z vazby na svobodu však musí rozhodnout soudce soudu věcně příslušného. Jde tu o realizaci čl. 38 odst. 1 LPS – nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci.²¹⁹ Jestliže byl obviněný dodán jinému soudci k výslechu, než je tomu v jedné z výše uvedených variant, musí být bezodkladně propuštěn na svobodu. Propuštění realizuje policejní orgán na základě rozhodnutí soudce, jemuž byl obviněný dodán.

Má-li obviněného vyslechnout jiný věcně příslušný soudce, musí nejprve přezkoumat, zda jsou splněny podmínky, díky kterým jej nelze ve lhůtě 24 hodin předat soudu, jež vydal příkaz k zatčení. Po výslechu obviněného se jiný věcně příslušný soudce spojí se soudcem soudu, který vydal příkaz k zatčení, a sdělí mu informace o výslechu. Soudce soudu, který příkaz k zatčení vydal, rozhodne na základě poskytnutých informací a informací z trestního spisu o vazbě, a své rozhodnutí oznámí skrze soud, který prováděl výslech. Rozhodnutí o vazbě má formu usnesení a je proti němu přípustná stížnost (§ 74 TrŘ).²²⁰ Naproti tomu, proti rozhodnutí o propuštění stížnost přípustná není.²²¹ Šámal však píše, že v literatuře se objevují i názory opačné, že se jedná o rozhodnutí o vazbě, proti kterému je stížnost přípustná, a nemá odkladný účinek.²²² O vazbě zatčené osoby se po novele trestního řádu č.459/2011 Sb. rozhoduje ve vazebním zasedání, jehož je vždy obviněný účasten, ať již osobně, nebo prostřednictvím videokonferenčního zařízení. V rámci vazebního zasedání musí být obviněnému umožněno právo na osobní slyšení. K právu obviněného na osobní účast a k právu být slyšen při rozhodování o vazbě se Ústavní soud vyjádřil v nejednom nálezu. Ústavní soud deklaroval, že právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo *být slyšen v kontradiktorním řízení* je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se zbavení osobní svobody. V každém případě je nutno naplnit zákonné podmínky pro rozhodování o vazbě či jejím trvání. Přítomnost objektivně nepřekonatelné překážky, která Listinou a zákonem vyžadovanému osobnímu slyšení při prodlužování vazby brání, je nutno vykládat restriktivně.

²¹⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 788

²²⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 1995 sp. zn. 7 To 7/95), R 19/1996] : Ve výroku usnesení o vzetí do vazby, které učiní soudce, jemuž byl dodán zatčený obviněný (§ 69 TrŘ), musí být citována ustanovení § 68, § 69 odst. 5 TrŘ a ustanovení uvádějící příslušný vazební důvod, tedy § 67 písm. a), b) nebo c) TrŘ.

²²¹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 3. 1994 sp. zn. 9 To 168/94), [R 29/1994 tr.]

²²² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 789

Povinností příslušného soudu je vždy provést osobní slyšení co nejdříve, jakmile to je objektivně možné.²²³ Obviněný má právo, aby byl při jeho výslechu přítomen jeho obhájce, je-li dosažitelný (§69 odst. 5 TrŘ). Jestliže se rozhoduje o vazbě zadrženého nebo zatčeného obviněného, obhájce se vyrozumí, je-li ve lhůtě 24 hodin, v níž nejpozději musí být rozhodnuto o vazbě, dosažitelný (§73e odst. 1 věta druhá TrŘ.). Soudce, který rozhoduje o vazbě zatčeného obviněného, je povinen obhájce vyrozumět o místě a přesné době konání výslechu telefonicky, přičemž, pokud není obhájce k zastížení, zanechá mu vzkaz na záznamovém zařízení v sídle jeho advokátní kanceláře.²²⁴ Vazebního zasedání je vždy účasten obviněný, ať již osobně nebo prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Provádí-li se výslech tímto způsobem, je obhájce vyrozuměn o místě, na které byl obviněný předvolán, a ze kterého se uskuteční videokonferenční přenos.

Jestliže je rozhodnuto, že se obviněný bere do vazby, je třeba doručit příslušné spádové věznici usnesení a příkaz k přijetí do vazby, zpravidla se tak děje prostřednictvím policejních orgánů, které obviněného do místa výkonu vazby dodávají. *„Nařizuje-li vazbu jiný soud než ten, který vydal příkaz k zatčení a rozhodl o vazbě, doručí věznici pouze příkaz k přijetí do vazby. Soud, který příkaz k zatčení vydal a rozhodl o vazbě, doručí usnesení přímo své spádové věznici.“*²²⁵ Vazba se vykonává ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice (§ 4 VýkV) a přijímání se provádí nepřetržitě (§ 5 VýkV.)^{226, 227}

3.6 Vazba

Vazba je zajišťovacím úkonem v trestním řízení, upravený v hlavě čtvrté trestního řádu, jímž se osoba obviněná z trestného činu zajišťuje pro trestní řízení a výkon trestu. Vazba jako taková je závažným zásahem do osobní svobody občana, proto lze vzít do vazby pouze osobu, vůči které bylo usnesením zahájeno trestní stíhání pro konkrétní čin, přičemž v posuzovaném případě musí být vazba odpovídajícím zajišťovacím opatřením, které respektuje zásadu zdrženlivosti a přiměřenosti zásahů do základních práv a svobod, a to zejména u mladistvých.²²⁸

²²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15.1.2014, [5/2014 USn.]

²²⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 2. 12. 1999 sp. zn. 4 To 1012/99

²²⁵ R 19/1996 Ve výroku usnesení o vzetí do vazby, které učiní soudce, jemuž byl dodán zatčený obviněný (§ 69 TrŘ), musí být citována ustanovení § 68, § 69 odst. 5 TrŘ a ustanovení uvádějící příslušný vazební důvod, tedy § 67 písm. a), b) nebo c) TrŘ.

²²⁶ Zák. č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů

²²⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 790

²²⁸ Hendrych a kol. Právní slovník, 3. vydání, 2009

Ve větší míře se budu věnovat podrobné analýze vazby v dalších kapitolách, zde je vazba zmíněna hlavně z hlediska systematiky, neboť patří a je nepochybně nejzávažnějším zajišťovacím prostředkem a zásahem do osobní svobody člověka, u kterého stále platí zásada presumpce nevinny.

4 Materiální pojetí vazebního práva

Pod označením *materiální vazební právo* se rozumí souhrn materiálních (hmotněprávních) předpokladů vazby, oproti tomu *formální vazební právo*, o kterém bude pojednáno v následující kapitole, tvoří souhrn otázek týkající se procesního postupu příslušných orgánů, a procesních postupů obviněného, případně jiných oprávněných osob. Prostřednictvím tohoto procesního postupu se uskutečňuje vazební právo *materiální*, které je tvořeno především přesně vymezenými důvody vazby, přičemž ale toto *materiální vazební právo* není součástí hmotněprávních předpisů, ale náleží do oblasti procesního práva.²²⁹

4.1 Obecně k institutu vazby, základní principy uplatnění vazby

Vazba je institutem trestního řízení, jehož realizací je obviněný na základě rozhodnutí soudu dočasně zbaven osobní svobody, aby mu bylo zabráněno a) vyhýbat se trestnímu stíhání nebo trestu, b) mařit objasňování skutečností, které jsou důležité z hlediska trestního stíhání nebo c) pokračování v trestné činnosti.²³⁰ Vazba je vždy jen zajišťovacím prostředkem, nelze v ní hledat sankční nebo výchovný charakter. Taktéž není ani trestem, a proto nemůže plnit roli sankce u obviněného, na straně jedné, odplaty společnosti za spáchaný trestný čin, na straně druhé, taktéž ani resocializační či rehabilitační funkci. Vazba představuje krajní opatření, jde o nejzazší prostředek, tj. *ultima ratio*, a má ho být využíváno jen tehdy, jestliže nelze obavám, pro které byla nařízena, čelit jinak, zejména použitím mírnějších prostředků, mluvíme tedy o subsidiaritě vazby.²³¹ Pojetí vazby jako *ultima ratio* bylo po tzv. velké novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. výslovně vyjádřeno v návěti § 67 TrŘ tak, že „obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jestliže...“²³²

Průvodním znakem vazby je dočasné omezení některých občanských práv a svobod, zejména svobody osobní, které smí být provedeno jen v míře nezbytné, jde o výjimku z ústavní ochrany osobní svobody, která je připuštěna čl. 8 odst. 5 LZPS, ovšem za podmínky dodržení zásady přiměřenosti a zdrženlivosti. Trestní proces v naší zemi od roku 1956 nezná tzv. *obligatorní vazbu*, tedy situace, kdy by obviněný být vzat do vazby musel. Od předmětného

²²⁹ Mandák V., Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha. Orbis, 1975, s. 72-73

²³⁰ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 278

²³¹ Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V. a kol. Trestní právo procesní. 2 podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2002. s. 231

²³² Růžicka, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 372

roku se v našem trestním řádu uplatňuje pouze vazba *fakultativní* (obligatorní vazba se uplatňuje jen v řízení o vydání, resp. předání do ciziny), tzn., že ani u těch nejtěžších trestných činů, jako je např. vražda, nemusí být obviněný vzat do vazby obligatorně. Mandák uvádí, že fakultativnost vazby rovněž znamená, že existenci skutečností odůvodňujících vazbu nelze nikdy presumovat, ale vždy je třeba zvláštních okolností případu.²³³

Vazba není v žádném případě prostředkem, který by mohl jakýmkoli způsobem působit na obviněného, aby se k činu, který je mu kladen za vinu, doznal. Bylo by v rozporu se zákonem, pokud by bylo obviněnému v souvislosti s jeho výpovědí vyhrožováno vazbou. S touto problematikou souvisí právo nevypovídat a neobviňovat sám sebe, jež je vyjádřeno např. v článku 7 směrnice EU,²³⁴ který mimo jiné říká, že pokud se obviněná osoba rozhodne nevypovídat a využije svého práva neobviňovat sama sebe, nesmí tato skutečnost být použita proti ní a zároveň nesmí být chápána jako důkaz, že osoba daný trestný čin spáchala. ESLP v rozsudku Jalloh proti Německu stanovil kritéria tzv. čtyřstupňového testu k principu neobviňovat sám sebe, kdy přihlíží Soud zejména k těmto složkám: a) povaha donucení, b) stupeň donucení, c) existence relevantních záruk v řízení a za d) jak je takto získaný materiál použit. „Soud však konsistentně zastává stanovisko, že právo sám sebe neobviňovat se týká především respektování vůle obviněné osoby nevypovídat. Jak se obecně chápe v právních řádech smluvních stran Úmluvy i jinde, nevztahuje se toto právo na použití v trestním řízení materiálu, který mohl být od obviněného získán použitím násilí, ale který existuje nezávisle na vůli podezřelého...“²³⁵

Zásadních změn se vazební řízení dočkalo provedením novel trestního řádu č. 265/2001 Sb. a č. 459/2011 Sb. V rámci tzv. „velké novely“ z roku 2001 přišlo na přetřes hlavně rozhodování o dalším trvání a celkové délce trvání vazby, náhrada vazby a způsoby rozhodování o vazbě, kdy si dal zákonodárce za cíl, v souladu s mezinárodními standarty, omezení počtu vazebně stíhaných osob v ČR, a to zejména osob, které jsou brány do vazby pro méně závažné trestné činy, jakož i snížit počet osob, které jsou nuceny setrvat ve vazbě delší dobu.²³⁶ Ze zprávy Nejvyššího soudu o vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu vyznívá,

²³³ Mandák, V., Důvody vazby v československém trestním řízení. Univerzita Karlova: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 1971, č.3, s. 147

²³⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem, dostupné na <http://eur-lex.europa.eu>

²³⁵ Rozsudek ESLP ve věci Jalloh proti Německu ze dne 11.7.2006, č. stížnosti 54810/00

²³⁶ Šámal P.: K rozhodování o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Soudní rozhledy 4/2003, s. 109

že úprava, kterou novela č. 265/2001 Sb. přinesla, se jeví problematickou, především úprava trvání vazby a rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě. „Úprava je totiž zatížena neúměrným množstvím lhůt, rozhodnutí a opravných prostředků, což vede často k duplicitě v rozhodování při přezkumu, zda trvají nadále důvody vazby, zejména duplicitě při tzv. obligatorním rozhodování o této otázce a rozhodování z podnětu obviněného.... Dochází ke zbytečnému prodlužování řízení, trestní spis putuje mezi jednotlivými instancemi a v meritu věci se nerozhoduje. Hrozí neustále překročení lhůty, ...Podle našeho názoru by řízení o otázce vazby mělo být výrazně zjednodušeno a zejména, pokud se věc nachází ve stadiu odvolacího řízení, mělo by být rozhodování o vazbě pouze jednoinstanční. Je totiž v rozporu s logikou, aby za situace, kdy v meritu věci odvolací soud rozhoduje s konečnou platností (s výjimkou mimořádného opravného prostředku), zákon připouštěl řádný opravný prostředek do jeho rozhodnutí, které má povahu dočasného procesního opatření.“²³⁷ Novela z roku 2011 reagovala hlavně na problém vazebního řízení spočívající v jeho značné komplikovanosti, usilovala o upravení otázek vazebního řízení ve světle judikatury Ústavního soudu (především se jedná o otázku *práva na slyšení*, jíž se Ústavní soud zabývá v souladu s čl. 5 odst. 4 EÚLP a judikaturou ESLP.) ESLP upozornil na uvedenou problematiku hlavně svým rozsudkem ve věci Husák proti ČR, kde ESLP vytýkal, že stěžovatel byl sice slyšen soudcem, který jej poslal do vazby, ale nebyl slyšen již při žádném dalším rozhodnutí o dalším trvání vazby, což vzhledem k tomu, že mezi vzetím do vazby a dalším prodloužením vazby uběhla doba několika měsíců, nelze mít za to, že uskutečněním pouze jediného slyšení dostaly soudy závazků vyplývajících ze čl. 5 odst. 4 EÚLP.²³⁸ Tato novela dále také nově upravila, že všechna rozhodnutí o vazbě, jejichž důsledkem je to, že je obviněný ponechán ve vazbě, činí jedině soud, resp. soudce, přičemž v důsledku nedodržení lhůt stanovených pro přezkoumání důvodnosti trvání vazby musí být obviněný neprodleně propuštěn na svobodu.

Dále lze charakterizovat současnou podobu vazby po prodělaných novelách z roku 2001 a 2011 tak, že je výrazně omezena možnost vzít do vazby obviněného, který je stíhán pro méně závažné trestné činy, konkrétně nelze vzít obviněného do vazby, pokud je stíhán pro úmyslný TČ, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 2 léta a trestný čin spáchaný z nedbalosti, jehož horní hranice nepřevyšuje 3 léta (§ 68 odst. 2 TrŘ), pokud se ovšem nevyskytla některá z okolností uvedených v § 68 odst. 3 a 4 TrŘ.

²³⁷ Nejvyšší soud, sp. zn. Ts 42/2003, [R 36/2004 tr.] ze dne 29.9.2004: Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2011 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení

²³⁸ Důvodová zpráva k novele trestního řádu č. 459/2011 Sb.

Výrazně je omezena délka koluzní vazby, která nemůže mít delšího trvání než 3 měsíce, pod podmínkou, že se obviněný nedopustil jednání, kterým by mařil objasňování skutečností, závažných pro trestní stíhání (§ 72a odst. 3).

Nemůžeme také opomenout, že délka vazby se důsledně odvozuje odstupňovaně podle toho, jaké závažnosti je ten trestný čin, pro nějž je obviněný stíhán. S tím je spojeno i rozvržení celkové délky vazební lhůty tak, že jedna třetina náleží přípravnému řízení a zbylé dvě třetiny soudní fázi (§72a odst. 2), což dokládá a podporuje smysl trestního řízení, že těžiště dokazování je v řízení před soudem.²³⁹

Dalším z podstatných rysů nynější podoby vazebního řízení je ten, že bylo zásadním způsobem změněno rozhodování o prodlužování vazby, které bylo nahrazeno pravidelným přezkoumáváním a rozhodováním o trvání vazby. Novela z roku 2001 svěřila tuto působnost do rukou státního zástupce, nicméně posléze byl uplatněn koncept, že všechna rozhodnutí o vazbě, jejichž důsledkem je ponechání obviněného ve vazbě, je oprávněn činit pouze soud (soudce), takže novela z roku 2011 se vrátila ke stavu, který byl účinný před velkou novelou z roku 2001, a ponechala výlučnou pravomoc soudu (v přípravném řízení soudce) k otázce ponechání obviněného nadále ve vazbě. I přes toto omezení státního zástupce v otázce rozhodování o dalším trvání vazby byla však významně posílena jeho role, zejména v tom, že už novela z roku 2001 mu přinesla pravomoc rozhodovat o přijetí opatření nahrazujících vazbu.

Státní zástupce tedy může propustit z vazby na svobodu za současného přijetí záruky, slibu obviněného, dohledu probačního úředníka či peněžitě záruky, naproti tomu však není oprávněn rozhodnout o tom, že se obviněný po přijetí těchto opatření nahrazujících vazbu ponechává na svobodě. Protože o tom, zda jsou u obviněného dány důvody vazby, které zakládají možnost vzít ho do vazby a v návaznosti na to použít některý z institutů nahrazujících vazbu, může rozhodnout jen soud. Státní zástupce, pokud tedy dospěje k závěru, že tu jsou důvody vazby, musí podat návrh na vzetí obviněného do vazby a současně navrhnout přijetí některého z těchto opatření. O změně důvodů vazby rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce jen tehdy, nejde-li o případ, kdy pomine některý z důvodů vazby, protože pak o tom může rozhodnout v přípravném řízení i státní zástupce (§ 73b odst. 4). O dalším trvání vazby rozhoduje vždy soud a v přípravném řízení soudce a o žádostech o propuštění z vazby (§ 71a) v případě nevyhovění rozhoduje rovněž soud a v přípravném řízení soudce.²⁴⁰

²³⁹ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 279

²⁴⁰ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 734

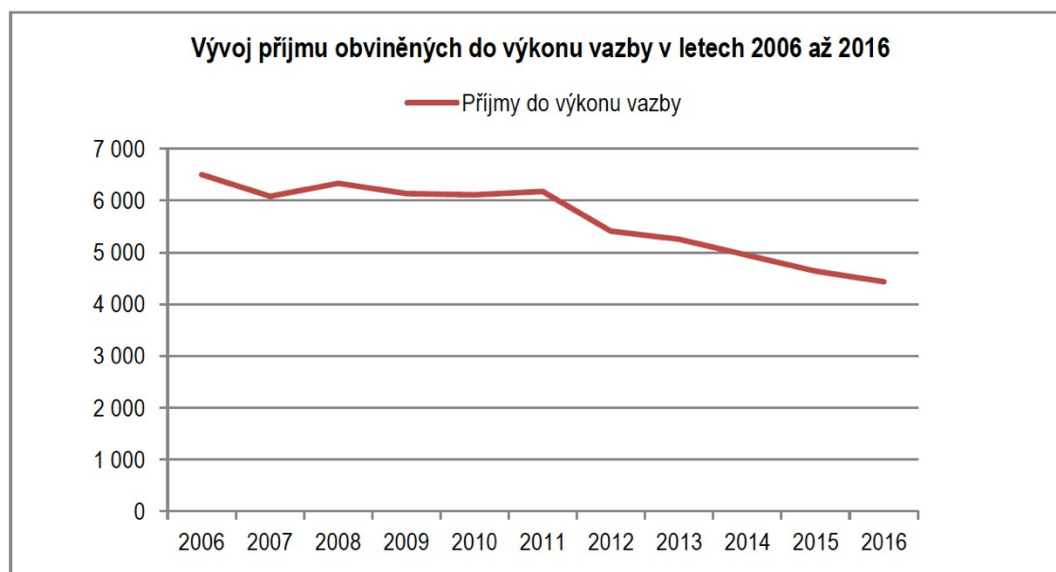
Lhůta pro přezkoumávání trvání vazby z úřední povinnosti byla stanovena na dobu tří měsíců, a to od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo od právní moci jiného rozhodnutí o vazbě.

Ve zkráceném přípravném řízení a zjednodušeném řízení má být užívána vazba jen jako výjimečné opatření, protože pokud jsou dány důvody vazby u podezřelého, mělo by zkrácené přípravné řízení proběhnout v rámci zadržení a poté co je podán návrh na potrestání, by měla věc být urychleně projednána před samosoudcem.

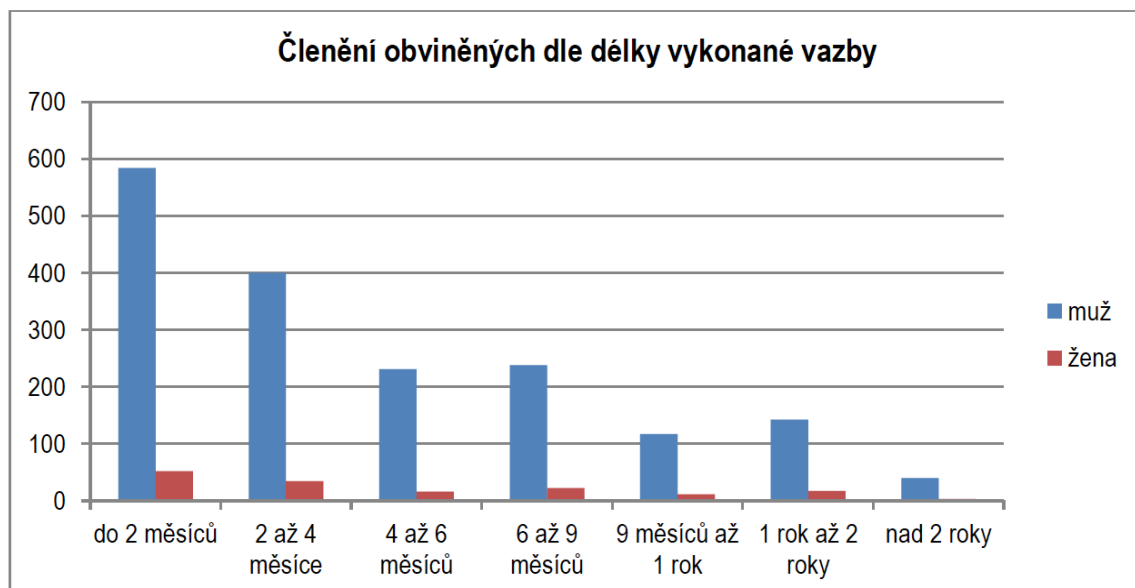
V neposlední řadě provedla novela č. 459/2011 Sb. změnu v systematickém uspořádání ustanovení o přezkoumávání trvání důvodů vazby, což mělo za cíl ještě více zdůraznit, že k přezkumu dochází hlavně na žádost obviněného, a teprve není-li žádost podána, postupuje se z úřední povinnosti. Novela také zdůraznila právo obviněného podat žádost o propuštění z vazby na svobodu kdykoli poté, co nabylo právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby a v případě, že je podán návrh na přijetí některého z opatření nahrazujícího vazbu, považuje se to taktéž za žádost o propuštění na svobodu.²⁴¹

Pro zajímavost přidávám graf, ve kterém je zachycena křivka, která znázorňuje, jakým způsobem probíhal příjem obviněných do výkonu vazby v letech 2006 až 2016, přičemž vidíme, že příjem obviněných osob do výkonu vazby je stále klesající.

Není od věci ani znázornit členění obviněných dle délky vykonané vazby. Podle grafických a číselných údajů je zřetelné, že více se užívá spíše krátkodobá vazba v řádech měsíců než ta v řádech let, což je vzhledem k povaze institutu vazby vítáno.

²⁴¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 734, taktéž Šámal P.: K rozhodování o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Soudní rozhledy 4/2003, s. 109

Nabízí se ještě otázka „Z jakého důvodu počty vazebně stíhaných souvisle klesají? Jednak je třeba říci, že se počty vazebně stíhaných osob snižují souvisle již od roku 2001 „díky“ Velké novele trestního řádu zpřísňující podmínky pro uvalení vazby. Tuto skutečnost potvrdila tehdejší vrchní státní zástupkyně Lenka Bradáčová, přičemž tak reagovala na výroky D. Ratha o nadužívání vazby. „Slova o nadužívání vazby mohou používat pouze ti, kteří neznají reálná čísla“ míní Bradáčová, protože reálně se počty vazebně stíhaných od počátku tisíciletí podle jejích údajů každoročně snižují.²⁴² Dále je taktéž dle mého názoru posun v tom, že období 90. let po uvolnění režimu se projevilo strmým nárůstem kriminality, bylo to období tzv. „kmotrů“, bílých koní a samozvaných bossů českého podsvětí. Situace kulminovala kolem roku 1999 a začátkem nového tisíciletí se zlepšuje. Poslední vzrůst byl zaznamenán pouze v roce 2013 a souvisel zřejmě s tehdy vyhlášenou plošnou amnestií, neboť více než polovinu pachatelů tvořili recidivisté. Můžeme také jen spekulovat, zda může pokles souviset se zlepšující se ekonomickou situací obyvatelstva, vyšší zaměstnaností, spokojeností obyvatelstva nebo lepší prací policejních složek. Zcela jistě se ale vyplácí investice státu do bezpečnosti obyvatelstva.²⁴³

²⁴² Bradáčová: Počet vazebně stíhaných od roku 2001 souvisle klesá, 5.1.2014, dostupné na https://www.denik.cz/z_domova/bradacova-pocet-vazebne-stihanych-od-roku-2001-souvisle-klesa-20140105.html

²⁴³ Kriminalita v ČR klesla o 12 procent, vražd bylo nejméně za čtvrt století, 24. 1. 2017, dostupné na https://zpravy.idnes.cz/kriminalita-cesko-pokles-0he-/krimi.aspx?c=A170124_131525_krimi_jkk

Podle aktuálních statistik vazebně stíhaných osob za měsíc leden 2018,²⁴⁴ bylo ke dni 31. 1. 2018 ve vazbě na území ČR celkem 1669 vazebně stíhaných osob, z čehož bylo nejvíce osob (celkem tedy 501 vazebně stíhaných) umístěno ve vazbě v délce trvající do 2 měsíců, nejméně osob (13 vazebně stíhaných) bylo naopak umístěno ve vazbě, jejíž délka je nad 2 roky.

III. Počet vazebně stíhaných osob k 31. 1. 2018

Druh vazby	O b ě a n ě Č R			C i z i n c i			Celkem
	Muži	Ženy	Úhrnem	Muži	Ženy	Úhrnem	
Předběžná vazba	5	2	7	42	1	43	50
Vydávací vazba	0	0	0	0	0	0	0
Předávací vazba	1	0	1	8	1	9	10
Vyhošťovací vazba	0	0	0	5	0	5	5
Uznávací vazba	0	0	0	0	0	0	0
Vazba	1 131	101	1 232	428	9	437	1669
Celkem obvinění	1 137	103	1 240	483	11	494	1734

IV. Počet vazebně stíhaných osob podle délky vazby

Druh vazby	Délka vazby do						Nad	Celkem
	2 měs.	4 měs.	6 měs.	9 měs.	1 roku	2 let	2 roky	
Předběžná vazba	32	8	0	3	1	5	1	50
Vydávací vazba	0	0	0	0	0	0	0	0
Předávací vazba	9	0	1	0	0	0	0	10
Vyhošťovací vazba	5	0	0	0	0	0	0	5
Uznávací vazba	0	0	0	0	0	0	0	0
Vazba	455	429	261	237	130	144	13	1669
Celkem obvinění	501	437	262	240	131	149	14	1734
	28,89%	25,20%	15,11%	13,84%	7,55%	8,59%	0,81%	100,00%

Podíváme-li se do měsíčních statistických hlášení např. o dva roky zpět k datu 31.1. 2016, počet vazebně stíhaných se zastavil k tomuto datu na čísle 1881 osob, přičemž 611 osob strávilo ve vazbě dobu nepřesahující 2 měsíce, naopak dobu delší než 2 roky strávilo ve vazbě pouze 22 osob.²⁴⁵

²⁴⁴ Informace o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2018, dostupné na <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/02/MSH01-2018.pdf>

²⁴⁵ Informace o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2016, dostupné na <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/MSH01-2016.pdf>

III. Počet vazebně stíhaných osob k 31.1.

Druh vazby	O b č a n é Č R			C i z i n c i			Celkem
	Muži	Ženy	Úhrnem	Muži	Ženy	Úhrnem	
Předběžná vazba	6	2	8	33	1	34	42
Vydávací vazba	0	0	0	1	0	1	1
Předávací vazba	3	0	3	5	1	6	9
Vyhošťovací vazba	0	0	0	8	0	8	8
Uznávací vazba	0	0	0	0	0	0	0
Vazba	1 322	103	1 425	418	38	456	1881
Celkem obvinění	1 331	105	1 436	465	40	505	1941

IV. Počet vazebně stíhaných osob podle délky vazby

Druh vazby	Délka vazby do						Nad	Celkem
	2 měs.	4 měs.	6 měs.	9 měs.	1 roku	2 let	2 roky	
Předběžná vazba	20	6	2	3	1	9	1	42
Vydávací vazba	1	0	0	0	0	0	0	1
Předávací vazba	9	0	0	0	0	0	0	9
Vyhošťovací vazba	4	2	0	1	0	1	0	8
Uznávací vazba	0	0	0	0	0	0	0	0
Vazba	611	470	238	200	141	199	22	1881
Celkem obvinění	645	478	240	204	142	209	23	1941
	33,23%	24,63%	12,36%	10,51%	7,32%	10,77%	1,18%	100,00%

Nahlédneme-li do statistik ještě o čtyři roky nazpět, tedy k datu 31.1. 2012, byl počet vazebně stíhaných v tomto měsíci uvedeného roku spočítán na 2466 osob, z toho opět nejvyšší příčku se 773 osobami obsadila vazba jejíž délka nepřesahuje 2 měsíce a naopak pouze 12 osob bylo ve vazbě na dobu delší než 2 roky.²⁴⁶

II. Počet vazebně stíhaných osob k 31.1. 2012

Druh vazby	O b č a n é Č R			C i z i n c i			Celkem
	Muži	Ženy	Úhrnem	Muži	Ženy	Úhrnem	
Předběžná vazba	2	1	3	32		32	35
Vydávací vazba			0			0	0
Předávací vazba	2		2	3		3	5
Vyhošťovací vazba			0	31	1	32	32
Uznávací vazba	2		2			0	2
Vazba	1 825	131	1 956	466	44	510	2466
Celkem obvinění	1 831	132	1 963	532	45	577	2540

²⁴⁶ Informace o stavu a složení vězňených osob ve vazebních věznicích a věznicích vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2012, dostupné na <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/MSH01-2016.pdf>

III. Počet vazebně stíhaných osob podle délky vazby

Druh vazby	Délka vazby do						Nad	Celkem
	2 měs.	4 měs.	6 měs.	9 měs.	1 roku	2 let	2 roky	
Předběžná vazba	25	2	3	3		2		35
Vydávací vazba								0
Předávací vazba	4					1		5
Vyhošťovací vazba	15	9	2	4		2		32
Uznávací vazba	1		1					2
Vazba	773	582	344	307	195	253	12	2466
Celkem obvinění	818	593	350	314	195	258	12	2540
	32,20%	23,35%	13,78%	12,36%	7,68%	10,16%	0,47%	100,00%

Výše uvedené tedy taktéž dokládá, že počet vazebně stíhaných osob na našem území souvisle klesá, a to v řádech desítek až stovek osob za období několika posledních let, rozdíl mezi lety 2012 a 2018 čítá celkem 797 osob, o něž se snížil stav vazebně stíhaných. Navíc je třeba brát na vědomí fakt, že se orgány činné v trestním řízení snaží vazební věci řešit v co nejrychlejším možném časovém úseku, což dokládá, že jen opravdu velmi málo osob je nuceno setrvat v délce vazby delší než dvě léta.

4.2 Podmínky pro vzetí obviněného do vazby

Pro vzetí obviněného do vazby nebo jeho držení ve vazbě musí být splněny zákonem stanovené podmínky. Především je vzetí obviněného do vazby provedením čl. 8 odst. 5 LPS, který umožňuje vzetí do vazby jen z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Při rozhodování o vazbě je třeba brát v úvahu obecné podmínky pro její použití, teprve posléze při zjištění, že jsou tyto podmínky splněny, postupuje se ke zjišťování vazebních důvodů uvedených v § 67 písm. a) – c) TrŘ.

Hlavní obecnou podmínkou je ta, že do vazby lze vzít pouze osobu, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, tedy obviněného (§ 68 odst. 1).²⁴⁷ Osoba podezřelá z trestného činu se stává obviněnou okamžikem, kdy jí bylo oznámeno usnesení o zahájení trestního stíhání podle

²⁴⁷ Chystá se nový trestní řád, který nahradí stávající trestní řád z roku 1961. Hlavním přínosem nového kodexu má být zrychlení a zjednodušení trestního řízení tak, aby doba mezi spácháním trestného činu a potrestáním pachatele byla co nejkratší. **Elektronizace justice** a další změny mají odbřemenit orgány činné v trestním řízení od zbytečných administrativních úkonů. Průběh trestního řízení bude dokumentovat **elektronický informační systém**. Trestní řízení bude zahájeno provedením prvního úkonu, o kterém bude policejní orgán informovat státního zástupce pomocí elektronicky zaslaného formuláře (odpadne tak formální sepisování záznamu). Trestní stíhání bude zahájeno sdělením obvinění na počátku výslechu, které se poznamená do protokolu o výslechu obviněného (odpadne tak formální usnesení). Viz. Právní zpravodaj 5.2.2018, PZ 27/2018 dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrhbpax6s7gi3q#>

§ 160 odst. 1 TrŘ. Podle § 137 odst. 1 TrŘ je toto usnesení oznámeno buď v přítomnosti toho, jemuž je třeba oznámit, nebo doručení opisů usnesení. Je-li proti podezřelému vedeno zkrácené přípravné řízení podle § 179a TrŘ, stává se obviněným v okamžiku doručení návrhu na potrestání soudu,²⁴⁸ takže z logiky ustanovení vyplývá, že obviněného je možné vzít do vazby až ve zjednodušeném řízení před samosoudcem, nikoli ve zkráceném přípravném řízení.

Jestliže ten, komu má být sděleno obvinění, neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého jazyka mateřského, o kterém uvede, že ho ovládá a taktéž má právo na tlumočníka.²⁴⁹ Za předpokladu, že obviněný využije svého práva uvedeného v § 2 odst. 14 TrŘ, přibere se tlumočník. Podle § 28 odst. 2 je tímto způsobem třeba přeložit obviněnému i usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě atd. Pro běh lhůt, a tedy podání opravného prostředku je podle § 28 odst. 3 TrŘ relevantní až doručení písemného překladu rozhodnutí, tím je trestní stíhání ve vztahu k obviněnému považováno za zahájené, v praxi ale postačí, je-li cizinci doručeno usnesení podle § 160 odst. 1 TrŘ a v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. a) EÚLP je v jazyce jemuž rozumí podrobně seznámen s podstatou obvinění, jež je mu kladeno za vinu. Doručení písemného překladu o zahájení trestního stíhání podle § 28 odst. 3 relevantní pro započetí běhu lhůty k podání opravného prostředku.²⁵⁰

Zcela stěžejním aspektem je přítomnost některého ze tří vazebních důvodů uvedených v § 67 písm. a) - c) TrŘ, přičemž po novele provedené zákonem č. 166/1998 Sb. s účinností od 1. ledna 1999 může být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže je dán současně některý z vazebních důvodů a současně *„dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný.“*

Velká novela účinná od 1. ledna 2002 k tomu ještě přinesla povinnost zkoumat, zda *„s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření.“*^{251, 252} Soud musí hodnotit konkrétní skutečnosti, které musí mít

²⁴⁸ § 314b odst. 1, věta druhá TrŘ, § 314b odst. 2 TrŘ

²⁴⁹ § 37 odst. 4 LPS a § 2 odst. 14 TrŘ

²⁵⁰ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 8. 4. 2004, sp. zn. 3To 134/2004, {R 15/2005 tr.}

²⁵¹ Subsidiarita vazby, která se do účinnosti tzv. velké novely z roku 2001 uplatňovala jen ve vztahu k mladistvým, byla účinností této novely rozšířena na všechny osoby, o jejichž vzetí do vazby se rozhoduje. Publikováno: Král V., K nové právní úpravě vazebního řízení. Trestněprávní revue, 2001, č. X, s. 39

²⁵² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 764

dostatečný a rozumný podklad pro uvedení určitých závěrů. Podstatným znakem je, že vazba je tzv. subsidiárním opatřením a od tzv. velké novely byla rozšířena na všechny osoby, o jejichž vzetí do vazby se rozhoduje.²⁵³ Z výše uvedeného slovního spojení „*zjištěné skutečnosti nasvědčují*“ nelze však požadovat, aby soud učinil naprosto jisté závěry o skutečnostech.²⁵⁴ Proto Ústavní soud je toho názoru, že při rozhodování o vzetí obviněného do vazby nelze požadovat, aby soudce dospěl k naprosto jistému závěru, že nebude-li obviněný vzat do vazby, uprchne nebo se bude skrývat a bude mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. „*Požadavek jistoty bez důvodných pochybností je nezbytný při meritorním rozhodování soudu, ale není ve většině případů reálný při rozhodování o vazbě.*“²⁵⁵ Soud musí vždy zkoumat, zda jsou podmínky vazby naplněny a zda nelze použít mírnější opatření, jak vyplývá ze závěru § 67 TrŘ a jestliže to lze, je třeba některého z nich použít.^{256, 257} Je bez pochyb, že každé rozhodnutí o vazbě musí vždy obsahovat úvahy, zda jsou splněny všechny základní podmínky pro vzetí do vazby nebo pro její pokračování. Jestliže příslušné zákonné podmínky nejsou zjištěny, nemůže být obviněný do vazby vzat ani nemůže být ve vazbě v žádném případě dále držen.²⁵⁸

Vzetí do vazby není možné v případech § 68 odst. 2, s výjimkami uvedenými v § 68 odst. 3 a 4 TrŘ. Toto ustanovení je podrobně rozvedeno v podkapitole 4.3.4. Ustanovení o vzetí do vazby se nevztahuje ani na osoby vyňaté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Jde-li o trestní stíhání poslance nebo senátora Parlamentu, je třeba souhlasu předsedy komory a na první následující schůzi pak celé komory Parlamentu (čl. 27 odst. 5 Ústavy). Trestní stíhání soudce Ústavního soudu je možné pouze se souhlasem senátu. Pokud senát odepře souhlas, je stíhání vyloučeno po dobu trvání funkce soudce Ústavního soudu. Soudce ÚS je možné zadržet jen, byl-li dopaden při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté, pak musí dát souhlas

²⁵³ Novelou připojenou k zákonu č. 45/2013 Sb. byla ještě více podpořena subsidiarita vazby, protože jako další z možných institutů nahrazujících vazbu navíc přibyla předběžná opatření § 88b až § 88o TrŘ, jež představují mírnější zásah do osobní svobody, než je její omezení vazbou.

²⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. května 2002 sp. zn. II. ÚS 185/02

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Je to záruka zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby, písemný slib obviněného, dohled probačního úředníka (§ 73 odst. 1 TrŘ), předběžné opatření (§ 88 a násl. TrŘ) a peněžitá záruka (§ 73a)

²⁵⁷ V případě vazebního stíhání mladistvých je subsidiarita vazby ještě více zdůrazněna ustanovením § 46 odst. 1 ZSM, který konstatuje, že mladistvý smí být vzat do vazby jen tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak, i když tu jsou vazební důvody podle § 67 TrŘ. U mladistvého navíc lze ještě vazbu nahradit umístěním do péče důvěryhodné osoby (§ 50 ZSM)

²⁵⁸ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 282

s trestním stíháním předseda senátu do 24 hodin od zadržení. Nedá-li předseda souhlas, rozhodne senát na následující schůzi s konečnou platností (čl. 86 odst. 1 a 2 Ústavy). Prezidenta republiky nelze trestně stíhat, zadržet ani vzít do vazby po dobu výkonu jeho funkce (§ 65 odst. 1 Ústavy). Jde-li o soudce obviněného pro trestný čin spáchaný při výkonu funkce soudce nebo v souvislosti s jejím výkonem, je třeba souhlasu prezidenta republiky (§ 76 odst. 1 SSZ). Vazba není přípustná ani vůči osobám vyňatým z pravomoci orgánů činných v trestním řízení naznačeným v § 10 odst. 1 TrŘ, jež jsou osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva.²⁵⁹

Závěrem lze ještě podotknout, že trestní řád nezná institut odkladu ani přerušení vazby a taktéž nemoc obviněného není skutečností, která by bránila jeho vzetí do vazby,²⁶⁰ trestní řád neobsahuje ani ustanovení, že by ze zdravotních důvodů obviněná osoba mohla nebo musela být propuštěna.²⁶¹

4.3 Jednotlivé důvody vazby

Taxativním výčtem jsou v našem trestním řádu v § 67 stanoveny celkem tři vazební důvody. Z jiných než v zákoně uvedených důvodů, nesmí být vazby použito. Podle § 67 TrŘ smí být obviněný vzat do vazby tehdy, jestliže je důvodná obava:

- a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest,
- b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo
- c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil,

a navíc musí dosud nezjištěné skutečnosti nasvědčovat tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání má všechny znaky TČ, je zřejmý důvod podezírat ze spáchání tohoto TČ obviněného, a s ohledem na jeho osobu a povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

Při posuzování, zda je třeba vzít obviněného do vazby, je nezbytné vycházet zejména z návětí § 67 po provedené novele č. 265/2001 Sb., je třeba zjištění některé z konkrétních

²⁵⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 764

²⁶⁰ R 16/1991

²⁶¹ V případě nemoci vazebně stíhaného obviněného se postupuje podle § 18 zák. o výkonu vazby č. 293/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů

skutečností odůvodňujících některou z obav, pro něž může být obviněný vzat do vazby. Vzetí do vazby je tedy zákonně podloženo, pokud jsou zjištěny konkrétní skutečnosti odůvodňující uvedenou obavu. Tyto skutečnosti musí být rozumným podkladem pro odůvodnění alespoň některé uvedené obavy. Ovšem jak zdůraznila uvedená novela, tak závěr o existenci některého z vazebních důvodů nemusí vycházet pouze z jednání obviněného, ale může vyplývat i z dalších konkrétních skutečností odůvodňujících důvodnou obavu z některého jednání uvedeného v písmenech a) až c).²⁶²

Nejen judikatura obecných soudů, ale i judikatura Ústavního soudu opakovaně zdůrazňuje, že nelze podložit vzetí do vazby pouze paušálním odkazem na existenci vazebních důvodů nebo pouhou obecnou citací některého z vazebních důvodů bez bližšího odůvodnění. Na jednu stranu nelze žádat, aby orgán, který rozhoduje o vazbě, mohl učinit naprosto jistý závěr, že se některá z obav, pro kterou byl obviněný vzat do vazby, uskuteční. *„Při rozhodování o vazbě nelze vyčkávat až do okamžiku, kdy je již jisté, že obviněný uprchne nebo až skutečně začne ovlivňovat svědky nebo spoluobviněné. Takovouto jistotu ustanovení § 67 odst. 1 trestního řádu nevyžadovalo a nevyžaduje ji ani současné znění tohoto ustanovení. Podmínky uvedeného ustanovení byly jednoznačně splněny, neboť byla prokázána a v soudních rozhodnutích řádně vysvětlena existence konkrétních skutečností odůvodňujících obavu, že si obviněný, bude-li ponechán na svobodě, bude počínat způsobem uvedeným v citovaném ustanovení“*²⁶³, ale na druhou stranu jiný nálezk Ústavního soudu říká, že *„Rozhodnutí soudu o vzetí obviněného do vazby musí být založeno na dostatečných důvodech a musí být řádně a vyčerpávajícím způsobem odůvodněno; jinak soud poruší právo obviněného na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.“*²⁶⁴

4.3.1 Vazba útěková dle § 67 písm. a) TŘ

První ze tří výše uvedených důvodů vazby lze použít pouze za účelem zamezení reálného rizika, že obviněný nebo obžalovaný uprchne, nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Soudy musí použít takové argumenty, odůvodňující toto reálné riziko či důvodnou obavu mající jasnou vazbu k danému riziku.²⁶⁵ Pod pojmem *uprchne* se rozumí útěk do ciziny, kdežto pod pojmem *bude se skrývat* vyvozuje soudní praxe skrývání se v tuzemsku. Zákon udává, že tato obava z útěku nebo skrývání se je důvodná zejména tehdy, jestliže

²⁶² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 737

²⁶³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. května 2002 sp. zn. II. ÚS 185/02

²⁶⁴ Nález ústavního soudu ze dne 30. září 2014 sp. zn. I. ÚS 1123/14

²⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2014 sp. zn. I ÚS 1694/14

totožnost obviněného nelze ihned zjistit, nemá-li stálé bydliště, nebo hrozí-li mu vysoký trest. Nejsou vyloučeny ale ani jiné okolnosti, tyto uvádí zákon jen příkladmo.

Totožnost obviněného nelze ihned zjistit, jestliže u sebe nemá doklady prokazující jeho totožnost, přičemž tyto doklady nelze opatřit ani na jiném dosažitelném místě, není zde ani věrohodná osoba, která by potvrdila jeho pravou totožnost, nebo obviněný odmítá spolupracovat při zjišťování své totožnosti, nebo uvádí o sobě nepravdivé údaje.

V případě toho, že obviněný nemá stálé bydliště, se rozumí, že obviněný nemá vůbec kde bydlet, a pokud jej má, nezdržuje se v něm, popř. jej často mění, aniž by místo svého pobytu ohlásil orgánům činným v trestním řízení.^{266, 267}

Budeme-li hovořit o posledním ze tří důvodů, jež je ohrožení vysokým trestem, vždy je třeba věc posoudit z hlediska osoby obviněného a okolností posuzovaného případu, tzn. podle toho, jaký trest lze v konkrétním případě očekávat. Vazba obviněného, kterému hrozí vysoký trest, je odůvodněná v případě, jestliže dojde ještě ke zjištění některé další skutečnosti týkající se osoby pachatele nebo okolností případu, které v součtu z obavy z citelné újmy vysokým trestem obavu z útěku odůvodňují.²⁶⁸ Je třeba brát v potaz reálné poměry panující kolem osoby obviněného, jako např. osobní a rodinné poměry, zaměstnání, těhotenství, vysoký věk etc. Skutečnost, že je obviněný cizím státním občanem ještě není dostatečným odůvodněním vzetí do vazby, „tato skutečnost vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli však konkrétní skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.“²⁶⁹

Jak vyplývá z další judikatury, Ústavní soud považuje za zcela chybné tvrzení, že hrozba vysokého trestu odnětí svobody sama o sobě zakládá důvod vazby útekové. Musí se v první řadě jednat o individualizovanou hrozbu vysokého trestu, a nikoliv typovou sazbu pro daný trestný čin. Hrozba vysokého trestu musí vyplývat z konkrétních okolností případu a obecné soudy musí v odůvodnění každého vazebního rozhodnutí, které je odůvodněno hrozbou vysokého trestu, jasně vyložit, na čem svůj názor o reálnosti této hrozby zakládají. Za druhé ani hrozba konkrétního vysokého trestu nestačí, pokud dotčená osoba namítá existenci konkrétních relevantních skutečností, jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují.“ Soudy musí vždy tyto případné námitky obviněného pečlivě zvážit a odůvodnit případně, proč obavy z útěku dostatečně nesnižují. Za třetí ÚS dodává, že právě výše

²⁶⁶ Nevztahuje se na léčebné pobyty, dovolené, ani střídavý pobyt na různých místech z důvodu zaměstnání.

²⁶⁷ Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013, s. 277-8

²⁶⁸ 64/92

²⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2002 sp. zn. III. ÚS 121/02

zmíněné dvě podmínky mohou postačovat při původním uvalení vazby, avšak u vazby trvající již šestnáct měsíců musí soudy vzít v úvahu i jiné okolnosti případu, nejen pouze hrozbu vysokého trestu. Po podání obžaloby musí vazební soud znova pečlivě vyhodnotit a odůvodnit, jestliže za dané důkazní situace je stále reálně existující hrozba uložení vysokého trestu odnětí svobody.^{270, 271} Zásadní změna situace ve vztahu k odůvodnění útěkové vazby nastává, jestliže byl soudem prvního stupně uložen vysoký nepodmíněný trest odnětí svobody, načež v takovém případě soud uznává, že riziko skrývání se, popř. útěku je podstatně zvýšeno, a ÚS má za to, že se pro ospravedlnění i déletrvající vazby „*značně snižuje potřeba dalších dodatečných důvodů, které mohou být méně významné oproti situaci, kdy by k nepravomocnému odsouzení dosud nedošlo.*“²⁷² Hrozbou vysokým trestem lze odůvodnit riziko útěkové vazby v případech, kdy na základě zjištěných skutečností, které opodstatňují důvodnost podezření ze spáchaného zvláště závažného trestného činu, lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody nejméně ve výši osmi let.²⁷³

Vazbu útěkovou lze nahradit zárukou, dohledem, slibem, uložením předběžného opatření podle § 73 nebo peněžitou zárukou podle § 73a TrŘ.

4.3.2 Vazba koluzní dle § 67 písm. b) TrŘ

Koluzní vazba se dle zákona užívá v případech, kdy panuje důvodná obava, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Před novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. mohl být obviněný vzat do vazby z koluzních důvodů tehdy, pokud konkrétní skutečnosti odůvodňovaly obavu, že obviněný bude působit na svědky nebo spoluobviněné, nebo jinak mařit objasňování skutečností důležitých pro trestní stíhání, kdežto zmiňovanou novelou bylo ustanovení změněno tak, že se nadále bude jednat o *dosud soudem nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné*. Mandák konstatuje, že touto formulační změnou připravila novela pro teorii i

²⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2014 sp. zn. I ÚS 1694/14

²⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21.6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 226/05, [126/2005 USn.]: K náležitostem odůvodnění usnesení o uvalení tzv. útěkové vazby: Požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci je jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí. S ohledem na význam práva na osobní svobodu není povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je osobní svoboda omezena, v souladu s ústavním pořádkem České republiky (srov. nález sp. zn. III. ÚS 103/99)

²⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 185/14

²⁷³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges 2016, s. 679

praxi některé nové výkladové problémy.²⁷⁴ Důvodová zpráva k provedené novele udává k provedené změně TrŘ vysvětlení, že „*Podmínky, za nichž lze obviněného vzít do vazby, se v zájmu právní jistoty a zabránění jejich extenzivnímu výkladu zpřesňují tak, aby bylo zřejmé, že tzv. koluzní důvod vazby je dán tehdy, jestliže hrozí nebezpečí, že obviněný bude působit na soudem dosud nevyslechnuté svědky, nikoliv v případech, kdy všechny důkazy již jsou procesně zachyceny, avšak trvá rozpor mezi obhajobou obviněného a výpověďmi svědků.*“ Pokud svědek při svém pozdějším výsledku výpověď změní, je třeba se s touto okolností důkazně vypořádat a prověřit důvod této změny.²⁷⁵ Další novela TrŘ provedená zákonem č. 166/1998 Sb. upravila znění tehdejšího § 67 odst. 1 písm. b) (nyní § 67 písm. b) tak, že bylo vypuštěno slovo *soudem*, čímž došlo ke zúžení možností k uplatnění koluzní vazby. Šámal namítá, že nejen, že je zmíněná úprava je v rozporu se zásadou, že těžiště dokazování je v řízení před soudem, zejména v hlavním líčení, ale taktéž, že po prvním výsledku svědka(ů), popř. spoluobviněného(ných), nebude možno uplatňovat proti obviněnému koluzní důvod vazby, pokud jde o působení na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné. Jestliže by pak později nastala situace opětovného výsledku svědka nebo spoluobviněného, a ten by po propuštění obviněného z vazby změnil svou výpověď, je třeba s touto situací počítat, prověřit důvod změny a složené výpovědi zhodnotiti podle § 2 odst. 6 TrŘ.^{276, 277}

Šámal uvádí, že způsoby, kterými může obviněný usilovat o maření skutečností důležitých pro trestní stíhání, jsou uvedeny příkladmo, což dokazuje spojení „*nebo jinak mařit...*“. V roce 1994 Ústavní soud publikoval nález, kterým zamítl žádost o zrušení § 67 písm. b) TrŘ, kdy bylo toto ustanovení stěžovatelem shledáno v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, ve znění Protokolů 3, 5 a 8, neboť Úmluva nepovažuje za důvod pro zbavení osobní svobody obavy, že obviněný bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Po přezkoumání návrhu stěžovatele, vyjádření Poslanecké sněmovny a prostudování příslušných ustanovení zákona, Úmluvy a jejich protokolů dospěl ÚS k závěru, „*že návrh na zrušení ustanovení § 67 písm. b) tr. ř. není důvodný, neboť Úmluva v čl. 5 odst. 1 písm. c) stanoví jako výchozí podmínku pro zatčení nebo jiné zbavení svobody, aby k němu došlo na základě zákona. Tuto podmínku naše právní úprava splňuje, a to konkrétně v ustanovení § 68 ve spojení s § 160 tr. ř. a v ustanovení § 67 tr. ř.*“ Za

²⁷⁴ Václav Mandák: Důvody koluzní vazby po novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie 6-7/1996, s. 27

²⁷⁵ Důvodová zpráva k novele provedené zák. č. 152/1995 Sb.

²⁷⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 743

²⁷⁷ Srov. nález ÚS ze dne 22. května 2008 sp. zn. I. ÚS 734/08

další určující podmínku považuje ÚS to, aby šlo o osobu, která je důvodně podezřelá ze spáchání TČ. I tato podmínka je splněna beze zbytku (§ 68 TrŘ; § 160 TrŘ). Závěrem konstatoval, že Úmluva v čl. 5 odst. 1 písm. c) dává prostor pro bližší vymezení skutkové podstaty vazebních důvodů, přičemž podmínkou je, že se tak musí dít na základě důvodného podezření z trestného činu, nebo z již uvedených jednání.²⁷⁸ K výkladu ustanovení § 67 písm. b) TrŘ o důvodech vazby (koluze) z hlediska vnitrostátního práva a Úmluvy se vyjádřil ÚS v jiném nálezu tak, že „*Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod v čl. 5 odst. 1 písm. c) dává prostor pro bližší vymezení skutkové podstaty vazebních důvodů, přičemž podmínkou je, že se tak musí stát na základě zásady důvodného podezření ze spáchání trestného činu nebo jiných jednání obsahujících hrozbu koluzního chování.*“²⁷⁹

Je-li na místě obava z chování obviněného podle písm. b), musí být konkrétní skutečnosti, jež odůvodňují tuto obavu spojeny s předpokládanou aktivní činností obviněného směřující k maření okolností závažných pro trestní stíhání. Koluzním důvodem vazby nemůže být jen určitá procesní nebo důkazní situace, jako například složité dokazování, nebo rozpory ve výpovědích apod. Podle názoru KS v Plzni „*Lze předpokládat, že odůvodněnost obavy je tím silnější, čím je podezření z trestného činu závažnější. Jestliže obviněný je usvědčován celou řadou důkazů, je pravděpodobnější, že se bude intenzivněji bránit svému trestnímu postihu skrýváním se, uprchnutím, případně se snažit ovlivnit obsah a rozsah opatřených důkazů působením na svědky, spoluobviněné, ničením či zasaňtročováním důkazů apod.*“²⁸⁰ Např. Ústavní soud je toho názoru, že konkrétní skutečností, jež odůvodňuje obavu z koluzního jednání, může být i taková okolnost, že je tu dosud nevyslechnutý klíčový svědek, mající zvláštní postavení právě v tom, že jeho výpověď může zásadním způsobem zvrátit dosavadní výsledky řízení a přispět k dalšímu objasnění věci a otázce věrohodnosti obviněného nebo poškozeného.²⁸¹ Obecně je za dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nutno považovat i svědky nebo spoluobviněné, kteří sice již byli vyslechnuti, ale protokol o této výpovědi není použitelný jako důkaz před soudem, nebo jejichž výslech je proveden neúplně, nebo nebyl zaměřen na všechny okolnosti důležité pro rozhodnutí.²⁸² Nelze považovat za konkrétní skutečnosti odůvodňující koluzní vazbu to, že kromě již slyšených svědků je třeba

²⁷⁸ Nález ÚS ze dne 26. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 1/94, č. 101/1994 Sb.

²⁷⁹ Nález ÚS ze dne 26. dubna 1994 sp. zn. Pl. ÚS 1/94, č. 101/1994 Sb.

²⁸⁰ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 10. 1996 sp. zn. 7 To 579/96

²⁸¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. září 1994 sp. zn. II. ÚS 138/93

²⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2000 sp. zn. 8 Tz 163/2000

vyslechnout další svědky, i když obviněný dosud podrobně nevypovídal, a není ze spisu patrné, že by obviněný vyvinul nějakou iniciativu, jež by vedla k maření objasňování trestní věci.²⁸³

V případě otázky „jiného“ maření objasňování skutečností důležitých pro trestní stíhání, je např. považováno za zákonem netolerovatelné taktéž působení na znalce, nepřípustná manipulace s listinnými či věcnými důkazy, nebo také konkrétními skutečnostmi odůvodněné budoucí působení na dosud neztotožněnou osobu, která mohla vidět/slyšet skutečnosti důležité pro trestní stíhání, a po které je vyhlášeno pátrání, a která nemohla být dosud předvolána nebo proti ní prozatím nemohlo být zahájeno trestní stíhání. Oproti tomu nelze nikdy za maření podle písm. b) považovat uplatňování zákonných práv obviněného na obhajobu, popírání viny, podávání nepravdivých informací, odepření vydání věci, podrobení se prohlídce těla nebo např. odběru krve a další. Všechny tyto případy nelze považovat za působení na osoby či věci, jež je podmínkou koluzní vazby.²⁸⁴ Podle judikatury ÚS je uvalení vazby v důsledku toho, že obviněný odepřel výpověď nutno považovat za donucování obviněného přiznat vinu, jakož i postup ve kterém absentuje zákonné i ústavně konformní zdůvodnění vazby, ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny, ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy a ve smyslu § 67 písm. b) TrŘ.²⁸⁵

U koluzní vazby nepřichází v úvahu její nahrazení zárukou, dohledem, předběžným opatřením nebo slibem podle § 73 a peněžitou zárukou podle § 73a. V případě mladistvých srov. § 49 ZSM, který ve svých odst. 1 a 2 odkazuje na § 73 a 73a TrŘ, a proto ani v tomto řízení nelze u koluzního důvodu vazby použít tyto instituty nahrazující vazbu. Lze ovšem použít úpravu § 50 ZSM, kde je upraven zvláštní institut náhrady vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby, který uvedené omezení nemá, a proto jím lze nahradit vazbu u mladistvého i z vazebního důvodu ve smyslu § 67 písm. b) TrŘ.²⁸⁶

4.3.3 Vazba předstižná dle § 67 písm. c) TrŘ

Předstižná vazba uvedená v § 67 písm. c) TrŘ je užívána v trestním procesu v taxativně uvedených případech, přičemž důvody této vazby jsou vždy alternativní. Jedná se o případy, kdy vyvstává důvodná obava, že:

- obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán,
- obviněný dokoná trestný čin, o který se pokusil,
- vykoná trestný čin, který připravoval,

²⁸³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. 9 To 47/94

²⁸⁴ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck

²⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 1999, III. ÚS 188/99, [156/1999 USn.]

²⁸⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 744

- vykoná trestný čin, kterým hrozil.

Uvedené důvody přicházejí v úvahu pouze u úmyslných (dolůzních) trestných činů, předpokládá se tu bezprostřední nebezpečí další trestné činnosti.²⁸⁷ Mandák píše, že předstižná vazba je svou povahou vlastně preventivně bezpečnostním opatřením, neboť nebezpečí, které by mohl obviněný vytvořit je tak naléhavé, že v zájmu ochrany společnosti je třeba obviněného izolovat. Tuto vazbu znal u nás již rakouský proces, jako i byla převzata prvním jednotným čs. trestním řádem z roku 1950, dalším trestním řádem z roku 1956 a v poněkud změněné podobě i v původním znění nyní platného trestního řádu z roku 1961, které zůstalo v nezměněném stavu až do novely z roku 1995. Cílem uvedené novely bylo odstranit jasnou a bezpečnou formulací aplikační rozpaky, které do té doby přetrvávaly.²⁸⁸ Novela přinesla dovětek znějící „pro niž je stíhán“ doplněný do cit. paragrafu, čímž byla tehdejší zákonná úprava zpřesněna tak, že *„alternativa „opakování trestné činnosti“ se může vztahovat pouze na trestnou činnost, pro kterou je obviněný stíhán, tedy opakování téhož trestného činu i spáchání trestného činu téže povahy, neboť i to je zahrnuto pojmem trestné činnosti, pro niž je stíhán. Trestnou činností se zde totiž rozumí trestná činnost určitého druhu, např. trestná činnost proti životu a zdraví, majetková trestná činnost apod. Proto důvodem vazby nemůže být obecně pojaté nebezpečí z opakování (tehdy „pokračování“) v blíže neurčité trestné činnosti.“* Mandák se neztotožňuje s názorem, že zde stačí i opakování trestného činu téže povahy. Kdežto Šámal je odlišného názoru, a dovozuje že, *„pod pojmem „opakování (dříve pokračování) v trestné činnosti, pro niž je stíhán“, je třeba zahrnout nejen opakování téhož trestného činu, ale i spáchání trestného činu téže povahy, potvrzuje i srovnání se zněním dalších alternativ uvedených v § 67 písm. c), kde se výslovně hovoří o „trestném činu“, a nikoli o „trestné činnosti“.*²⁸⁹

Novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. zaměnila pojem pokračování v trestné činnosti a nově užívá pojem *opakování trestné činnosti*. Toto vymezení přetrvalo i po novele provedené zákonem č. 459/2011 Sb. Opakování trestné činnosti, pro niž je obviněný stíhán, se zde tedy již nerozumí pouze reálná obava z opakování trestného činu *téže skutkové podstaty*, ale i obava, že znovu spáchá trestný čin *téže povahy*. Za trestné činy téže povahy se považují takové trestné činy, jež se v konkrétních případech vyznačují charakteristickým rysem, jímž může být zejména stejná pohnutka (např. sexuální motivace), nebo stejný způsob jednání (např.

²⁸⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 744

²⁸⁸ Václav Mandák: Předstižná vazba s přihlédnutím k novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie 4/1996, s. 24

²⁸⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, S. 745-6

násilí vůči osobám).²⁹⁰ Trestnou činností se zde tedy rozumí obava z nebezpečí hrozící trestné činnosti určitého druhu, proto důvodem vazby nemůže být obecně pojaté nebezpečí z opakování blíže neurčené trestné činnosti.

Naopak je tomu v případě obavy z dokonání trestného činu, o který se obviněný pokusil. Zde je nezbytné, aby se jednalo o pokus totožného trestného činu. Stejně tak je tomu v případě vykonání (dokonání) trestného činu, který obviněný připravoval, nebo kterým hrozil.²⁹¹

U předstižné vazby je možné její nahrazení zárukou, dohledem, slibem, předběžným opatřením (§73) a peněžitou zárukou (§73a), u mladistvého umístěním do péče důvěryhodné osoby.

Soud je povinen při rozhodování o vazbě brát v úvahu dovětek v § 67, který zavazuje brát v potaz nejen důvody vazby podle § 67 písm. a) až c), ale zároveň hodnotit, zda dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek:

- pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán,
- má všechny znaky trestného činu a
- jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný a
- s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření (srov. § 88b až 88o).

Soud je povinen k těmto skutečnostem přihlížet jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Jejich nenaplnění by vedlo buď k tomu, že by obviněný nemohl být vzat do vazby nebo v opačném případě by musel být ihned z vazby propuštěn.²⁹²

4.3.4 Kvalifikované (zprísňené) důvody vazby

Jako jeden z předpokladů vzetí obviněného do vazby musí být splněny i podmínky uvedené v § 68 odst. 2, který říká, že vazba není možná v případě, že obviněný je stíhán pro úmyslný trestný čin s hrozící horní hranicí odnětí svobody ve výši dvou let a u nedbalostních trestných činů s horní hranicí ve výši tří let odnětí svobody. Odstavec druhý má však své výjimky, tedy kdy vazba možná je, uvedené hned v následujícím odstavci třetím. Jedná se o tzv. kvalifikované (zprísňené) důvody vazby, neboť zákon v písm. a) - e) nepopisuje již pouze existenci důvodné obavy, ale již situace, kdy obviněný konal. Pod písmenem a) se skrývá

²⁹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 2 To 54/2005

²⁹¹ Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013, s.

²⁹² Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 746

ospravedlnění vazby již vykonaným útekem nebo skrýváním, písmeno b) hovoří o opakovaném nedostavení se na předvolání, nezdaření předvedení ani jiné zajištění účasti obviněného na úkonu trestního řízení, písmeno c) tvoří výjimku z konání obviněného, která říká, že obviněného je možno vzít do vazby i tehdy, jestliže je neznámé totožnosti a nelze ji zjistit ani všemi dostupnými prostředky. Písmeno d) pojednává o již dokonaném koluzním jednání.

Poslední důvod uvedený pod písm. e) byl až do novely provedené zákonem č. 459/2011 Sb. v praxi problematický, protože byl uvedenou novelou s účinností od 1.1.2012 zpřesněn, neboť původní znění bylo takové, že důvod vazby je dán, pokud obviněný *pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán*. Ústavní soud se k uvedenému problému ve svém nálezu vyjádřil tím způsobem, že „pokračování“ dopadá pouze na situace, kdy „*obviněný pokračoval v trestné činnosti po zahájení trestního stíhání, a nikoliv před zahájením trestního stíhání, ledaže vazba uvalená podle uvedeného zákonného ustanovení na obviněného za skutek bezprostředně navazující na předchozí, zvláště pak poněkolkáté opakovanou trestnou činnost, ob stojí v testu proporcionality, neboť sleduje legitimní cíl a není dán jiný přiměřeně šetrný prostředek, kterým bylo možno tohoto cíle dosáhnout*.“²⁹³ Nicméně uvedená formulace byla považována za příliš úzkou a problematickou pro aplikační praxi, proto bylo písmeno e) provedenou novelou rozšířeno na případy, kdy obviněný *již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán*. Důvodová zpráva k zákonu říká jasně, že tento důvod se bude vztahovat i na opakování trestné činnosti spáchané v minulosti, pro kterou je obviněný stíhán. Tento důvod se tak bude týkat nejenom situací, kdy obviněný po zahájení trestního stíhání trestnou činnost opakoval nebo v takové činnosti pokračoval, *ale i situací, kdy je zahájeno trestní stíhání proti obviněnému, který byl v minulosti odsouzen pro takovou trestnou činnost, nicméně v rámci již probíhajícího nového trestního řízení se znovu nedopustil jednání předpokládaného v tomto ustanovení*.“²⁹⁴ Písmeno e) se tedy neomezuje již pouze na pokračování v trestné činnosti, ale hlavně se tedy zaměřuje i na opakování trestné činnosti a hlavně recidivu. I důvodová zpráva proklamuje právě recidivu jako v pomyslném měřítku „horší“ než uvedené opakování a pokračování v trestné činnosti. „*Je jistě více důvodů pro vzetí do vazby takového obviněného, který bezprostředně po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody navázal dalším trestným činem na předchozí trestnou činnost, ačkoli za ni byl již odsouzen, zvláště když se tato situace opakuje již poněkolkáté, oproti obviněnému, který se sice*

²⁹³ Nález ÚS ze dne 1. listopadu 2007 sp. zn. IV. ÚS 1770/07, [181/2007 USn.]

²⁹⁴ Důvodová zpráva k novele trestního řádu č. 459/2011 Sb.

*dopustil opakovaně trestné činnosti nebo v ní pokračoval, ale ještě za ní nebyl odsouzen, tedy na něho nebylo působeno žádným trestem ani jiným působením v rámci trestního řízení.*²⁹⁵

Novela provedená zákonem č. 459/2011 Sb. přinesla ještě další změnu kvalifikovaných důvodů, neboť byl nově přidán odstavec 4 do § 68, chránící osobu poškozeného. Důvodová zpráva ospravedlňuje tento počín tím, že navrhovaná úprava reaguje na potřebu při dodržení principu přiměřenosti a subsidiarity vazby efektivně ochránit poškozeného před dalším trestným jednáním obviněného stíhaného pro méně závažný úmyslný trestný čin (§ 68 odst. 2 tr. ř.) namířený proti tomuto poškozenému. V nové úpravě jsou demonstrativním výčtem vymezeny zájmy jako ochrana života, a zdraví poškozeného či ochrana obdobného zájmu – svoboda, lidská důstojnost, jakož i ochrana osob blízkých poškozeného, jež je třeba chránit.²⁹⁶ Odstavec druhý se tedy neužije tehdy, jestliže obviněný spáchal úmyslný trestný čin, a navíc kumulativně k tomu je dán důvod předstižné vazby podle § 67 písm. c) a zároveň s přihlédnutím k povaze trestného činu vyžaduje vzetí obviněného do vazby účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu. Čtvrtý odstavec byl vložen z toho důvodu, že se v minulosti vyskytovaly případy, kdy obviněný spáchal nejdříve méně závažný (úmyslný) TČ spadající pod odstavec dva (mnohdy proti osobě blízké) a nebylo jej tedy možno vzít do vazby, a posléze spáchal velmi závažný trestný čin proti stejné (nebo i jiné) osobě čili trestní právo zde neplnilo svoji ochrannou funkci. Jedná se o preventivní opatření, kdy osoba poškozeného čelí vážnému a bezprostředně hrozícímu nebezpečí, a proto vzetí do vazby vyžaduje účinná ochrana poškozeného, jež navíc nelze ani vždy zajistit pomocí některého z předběžných opatření.²⁹⁷

²⁹⁵ Důvodová zpráva k novele trestního řádu č. 459/2011 Sb.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 763-4

5 Formální pojetí vazebního práva

V této kapitole se budu věnovat problematice formálního vazebního práva. Formální vazební právo zahrnuje otázky týkající se procesního postupu orgánů činných v trestním řízení a procesní úkony obviněného, popř. jiných oprávněných osob.²⁹⁸ Jedná se o postupy, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje vazební právo materiální. Spadá sem především pravomoc a příslušnost orgánů činných v trestním řízení k rozhodování o vazbě, procesní postup rozhodování o vazbě, stížnost proti rozhodování o vazbě, přezkum důvodnosti vazby, délka trvání vazby a podobně.²⁹⁹

5.1 K rozhodnutí o vazbě obecně

Rozhodování o vazbě se pojmově nerovná rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby, neboť rozhodování o vazbě je obsahově širším pojmem. Rozhodnutí o vazbě je obecný pojem a jako takový v nejširším smyslu obsahuje všechna rozhodnutí soudu, na straně jedné a státního zástupce na straně druhé, jež se týkají vzniku, změny nebo zániku vazby.

Taxativní výčet rozhodnutí o vazbě (v širším smyslu) nalezneme v § 74 odst. 1 TrŘ a to ve formě odkazu na jednotlivá ustanovení. Jedná se o ustanovení § 68, § 69, § 71, § 71a, § 72, § 72 odst. 3, § 73 a § 73a TrŘ.³⁰⁰ Obviněného je možno vzít do vazby jen z důvodů a na dobu stanovenou zákonem, a to na základě rozhodnutí soudu. Je nezbytné, aby vůči osobě, která má být vzata do vazby, bylo zahájeno trestní stíhání,³⁰¹ případná stížnost obviněného proti tomuto usnesení však nemá odkladný účinek. K tomu zde musí existovat některý z důvodů vazby podle § 67 TrŘ písm. a) až c). Vazba je vyloučena v případech uvedených v § 68 odst. 2, oproti tomu by přicházela v úvahu v případech uvedených v § 68 odst. 3 a 4, a navíc po novele provedené zák. č. 265/2001 Sb. musí být vazba adekvátním zajišťovacím opatřením nejen u osoby mladistvého (§ 46 odst. 1 ZSM), ale i u všech ostatních obviněných. Trestní řád nikde neuvádí taxativní výčet rozhodnutí o vazbě, a je proto nutností je dovozovat výkladem. V § 68 TrŘ je upraveno vzetí do vazby v užším smyslu, ale tím není vyčerpán výčet rozhodnutí o vazbě v širším smyslu.

²⁹⁸ Růžicka, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 382

²⁹⁹ Mandák, V.: Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha 1975, s. 72

³⁰⁰ Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, str. 326

³⁰¹ Rozhodnutí o vzetí do vazby lze učinit i též den, kdy bylo trestní stíhání vůči obviněnému zahájeno.

Rozhodnutí o vazbě má vždy formu usnesení s ohledem na znění § 119 TrŘ a je proti němu přípustná stížnost, o níž je pojednáno podrobně v podkapitole 5.5. Základní obsahové náležitosti usnesení jsou upraveny v § 134 odst. 1 a 2 TrŘ, podle nichž musí usnesení obsahovat označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde, den a místo rozhodnutí, výrok usnesení včetně uvedení zákonných ustanovení, řádné odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného³⁰² a poučení o opravném prostředku. Novelou TrŘ č. 459/2011 Sb. bylo do TrŘ vloženo ustanovení § 73c, které upravuje obligatorní obsahové náležitosti odůvodnění rozhodnutí o vazbě, jejichž výsledkem je ponechání obviněného ve vazbě. Stalo se tak z důvodu sjednocení obsahu odůvodnění rozhodnutí o vazbě, protože před uvedenou novelou byly v dosavadní praxi soudů a státních zástupců výrazné odchylky.³⁰³ Proto každé odůvodnění rozhodnutí, jehož důsledkem je ponechání obviněného ve vazbě, musí obsahovat kromě obecných náležitostí uvedených v § 134 TrŘ ještě navíc také:

- a) skutečnosti, které odůvodňují podezření ze spáchání trestného činu, pro který je obviněný stíhán,
- b) konkrétní skutečnosti, ze kterých jsou dovozovány důvody vazby, popřípadě okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 a v § 72a odst. 3,
- c) důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením.

Ústavní soud klade těmto požadavkům náležitý důraz, neboť stanovil, že „*Neobsahuje-li odůvodnění usnesení vydaného v trestním řízení ani jednu z náležitostí stanovených v § 134 odst. 2 TrŘ, a nevyplývá-li z něho tudíž ani vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry soudu na straně druhé, stává se takové rozhodnutí nepřezkoumatelným.*“³⁰⁴ A rovněž je nezbytné dodat, že „*Požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci je jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí. S ohledem na význam práva na osobní svobodu není povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je osobní svoboda omezena, v souladu s ústavním pořádkem České republiky.*“³⁰⁵

³⁰² Při posuzování nutného rozsahu odůvodnění usnesení je třeba brát v potaz charakter trestné činnosti, pro kterou je trestní stíhání zahajováno.

³⁰³ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb. vykazuje, že úmyslem zákonodárce jde „o sjednocení obsahu odůvodnění rozhodnutí o vazbě, jež předtím vykazovaly v praxi soudů, případně i státních zástupců, poměrně výrazné odchylky. Přitom vzhledem k závažnosti zásahu do svobody osoby, o jejíž vazbě se rozhoduje, mají být splněny určité minimální požadavky kladené na obsah odůvodnění“

³⁰⁴ ÚS 20/2011-n.

³⁰⁵ ÚS 126/2005-n.

Šámal uvádí, že mezi *jiná rozhodnutí o vazbě, jejichž přímým důsledkem je ponechání obviněného ve vazbě*, patří tato rozhodnutí:

- rozhodnutí soudce na návrh státního zástupce o tom, že se obviněný v přípravném řízení nadále ponechává ve vazbě (§ 72 odst. 1 věta první),
- rozhodnutí soudu o ponechání obviněného ve vazbě vydané nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba proti obviněnému, který je ve vazbě, nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu sjednané s obviněným, který je ve vazbě, nebo kdy mu byl doručen spis na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci obviněného, který je ve vazbě (§ 72 odst. 3 část věty první před středníkem),
- rozhodnutí soudu o ponechání obviněného ve vazbě, pokud byl obviněný ponechán ve vazbě již rozhodnutím soudu podle § 72 odst. 3 části věty první před středníkem, nebo pokud soud rozhodl o vzetí obviněného do vazby až po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu (§ 72 odst. 3 věta druhá odkazuje na přiměřené použití § 72 odst. 1),
- rozhodnutí soudce o ponechání obviněného ve vazbě nad stanovenou lhůtu koluzní vazby (§ 72a odst. 3 věta první) na návrh státního zástupce v přípravném řízení, bylo-li zjištěno, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (§ 68 odst. 3 písm. d)
- rozhodnutí soudu po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu o ponechání obviněného ve vazbě nad stanovenou lhůtu koluzní vazby (§ 72a odst. 3 věta první) za podmínek uvedených v § 72a odst. 3 větě druhé,
- rozhodnutí soudce nebo soudu, jimiž se v přípravném řízení nebo v řízení před soudem konstatuje zpřísněný důvod vazby podle § 68 odst. 3 písm. a) až c) nebo e) a § 68 odst. 4, je-li trestní stíhání vedeno pro méně závažný trestný čin (§ 68 odst. 2, § 71 odst. 2 písm. b),
- rozhodnutí soudce v přípravném řízení nebo soudu o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby na svobodu (§ 71a, § 73b odst. 2 věta druhá),
- rozhodnutí soudce v přípravném řízení výlučně na návrh státního zástupce nebo soudu v řízení po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu o změně důvodů vazby u obviněného, jestliže byl zjištěn nový nebo zpřísněný důvod vazby (§ 73b odst. 4, § 71 odst. 1 písm. c),

- rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení o změně důvodů vazby u obviněného, pominul-li některý z důvodů vazby (§ 73b odst. 4 věta za středníkem);³⁰⁶
- rozhodnutí soudce nebo soudu o vzetí do vazby (§ 68 odst. 1), neplní-li obviněný povinnosti uložené v souvislosti s nahrazením vazby zárukou, slibem nebo dohledem a trvají-li důvody vazby (§ 73 odst. 7), obdobně se to týká případů neplnění předběžných opatření, jimiž byla eventuálně nahrazena vazba, kde je třeba vzít v úvahu vedle § 73 odst. 7, který se vztahuje i na nahrazení vazby některým předběžným opatřením, též § 88o, z něhož plyne, že neplní-li obviněný, u kterého je i nadále dán důvod pro uložení předběžného opatření, podmínky uloženého předběžného opatření, může příslušný orgán činný v trestním řízení rozhodnout o:
 - a) uložení pořádkové pokuty podle § 66,
 - b) uložení jiného druhu předběžného opatření
 - c) vzetí obviněného do vazby za podmínek stanovených zákonem,
- rozhodnutí soudce nebo soudu o vzetí do vazby (§ 68 odst. 1), bylo-li rozhodnuto o zrušení peněžitě záruky nebo o jejím připadnutí státu (§ 73a odst. 6 věta druhá),
- rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby při předběžném projednání obžaloby (§ 192), ponechá-li obviněného ve vazbě,
- rozhodnutí samosoudce o dalším trvání vazby po přezkoumání obžaloby (§ 314c odst. 4), ponechá-li obviněného ve vazbě,
- rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby po přezkoumání návrhu na schválení dohody o vině a trestu (§ 314o odst. 4), ponechá-li obviněného ve vazbě,
- rozhodnutí soudu o dalším trvání vyhošťovací vazby, ponechává-li se odsouzený ve vazbě (§ 350c odst. 2 odkazuje na ustanovení hlavy čtvrté oddílu prvního),
- rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby obviněného, jehož cizí stát vydal (§ 387 odst. 2 věta druhá – jež odkazuje na přiměřené použití § 67 až 74), ponechává-li se obviněný ve vazbě,
- rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby obviněného předaného členským státem (§ 405 odst. 6 ve spojení s § 387 odst. 2), ponechává-li se obviněný ve vazbě.³⁰⁷

³⁰⁶ Zde by mohlo být zařazení tohoto rozhodnutí mezi rozhodnutí, jejichž důsledkem je ponechání obviněného ve vazbě, shledáváno jako sporná otázka; nelze však pominout, že i rozhodnutí o vazbě např. patří mezi „jiná rozhodnutí“, od jejichž právní moci se odvíjí počátek lhůty tří měsíců pro rozhodnutí o dalším trvání vazby v přípravném řízení (§ 72 odst. 1 a 2) a v řízení před soudem (§ 72 odst. 3 poslední věty). Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 916-918

³⁰⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 916-918

Do uvedeného výčtu nelze řadit rozhodnutí o vazbě, jež nemají za důsledek ponechání obviněného ve vazbě, ale dojde k jeho propuštění na svobodu. Rovněž sem nepatří ani rozhodnutí o případnutí peněžitě záruky státu a rozhodnutí o zrušení peněžitě záruky nebo její výše, i přestože v těchto případech může obviněný nadále setrvávat ve vazbě.³⁰⁸

5.1.1 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby

Vzetí obviněného do vazby je jedním z nejzávažnějších zásahů do osobní svobody obviněného, a proto je pokládáno rozhodnutí o vzetí do vazby za bezesporu nejdůležitější rozhodnutí o vazbě.

Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby je obecně upraveno v § 68 odst. 1 TrŘ a navazující ustanovení. Nejčastěji se rozhoduje o vazbě zadrženého obviněného podle § 77 odst. 2 TrŘ, dále pak je dlužno poukázat i na případy rozhodování o vazbě zadrženého podezřelého, v nichž je příslušný rozhodovat o vazbě samosoudce dle § 314b odst. 2 TrŘ, jemuž je předán zadržený podezřelý a soudce jej vyslechně jako obviněného ve lhůtě 24 hodin. Dále rozhoduje soudce dle § 69 odst. 6 TrŘ o vzetí do vazby obviněného zatčeného na základě příkazu k zatčení.

Předpokladem pro vzetí obviněného do vazby je po novele TrŘ provedené zákonem č. 166/1998 Sb. s účinností od 1. ledna 1999 skutečnost, kdy musí být dán některý z vazebních důvodů upravených v § 67 TrŘ a současně k tomu všechny doposud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že se skutek, pro který je obviněný stíhán, stal, že je trestným činem a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento čin spáchal obviněný. „Velká novela“ TrŘ k tomu ještě s účinností od 1. ledna 2002 doplnila povinnost zkoumat, zda nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením (zejména uložení některého z předběžných opatření) s ohledem na osobu obviněného a povahu činu a závažnost činu, který se stal. Tuto povinnost výslovně udává dovětek v § 67 trestního řádu.

5.1.2 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby v přípravném řízení

V přípravném řízení rozhoduje soud o vzetí obviněného do vazby vždy na návrh státního zástupce. Takový návrh je podán státním zástupcem zejména vůči osobě obviněného zadrženého policejním orgánem podle § 75 TrŘ, dále vůči osobě podezřelé dle § 76 odst. 1, případně osobě omezené na osobní svobodě (kýmkoli) dle § 76 odst. 2 TrŘ. Podání návrhu na

³⁰⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 918

vzetí do vazby může předcházet i zajištění podle jiných předpisů.³⁰⁹ Předcházelo-li podání návrhu na vzetí do vazby zadržení, dbá státní zástupce, aby návrh na vzetí do vazby byl soudu doručen nejpozději do 48 hodin od zadržení nebo omezení osobní svobody. Doba, po kterou byl obviněný zajištěn nebo předveden podle zvláštních zákonů³¹⁰ se do lhůty 48 hodin započítává jen, pokud k omezení osobní svobody došlo v souvislosti s trestním řízením. Návrh státní zástupce doručí sám nebo prostřednictvím zaměstnance státního zastupitelství, justiční stráže nebo výjimečně o doručení požádá policejní orgán. Datum a přesný čas doručení návrhu si nechá potvrdit na stejnopis návrhu, který založí do dozorového spisu. V návrhu soudce upozorní na důležité skutečnosti, např. že obviněný žádá o ustanovení obhájce, či je zapotřebí tlumočníka.³¹¹ Zákon udává soudu v § 69 odst. 5 a § 77 odst. 2 lhůtu 24 hodin na rozhodnutí o vazbě, jinak je ale o vazbě nutné rozhodovat urychleně.³¹²

Státní zástupce podává návrh na vzetí do vazby zpravidla na návrh policejního orgánu, pokud jej podává státní zástupce sám, informuje o tom policejní orgán. Ještě před podáním návrhu na vzetí do vazby se musí státní zástupce ujistit, že důvody pro vzetí do vazby i odůvodněné podezření z trestné činnosti je možné podložit konkrétními skutečnostmi, taktéž zváží i omezení týkající se méně závažných TČ (§ 68 odst. 2 TrŘ), popř. i důvody, které by vedly k propuštění obviněného, pokud by se nacházel ve vazbě, stejně tak i důvody vazby jež vylučují toto omezení (§ 68 odst. 3 a 4 TrŘ), a zda nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu.

Státní zástupce podává návrh soudci okresního soudu, v jehož obvodu je státní zástupce činný (§ 26 odst. 1 TrŘ). Soud, u něhož byl podán návrh, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26 odst. 2 TrŘ).

Návrh státního zástupce na vzetí do vazby musí podle čl. 32 Pop nejvyšší státní zástupkyně obsahovat:

³⁰⁹ ZoPolČR, ZoVojPol., celní zákon, ZoGIBS

³¹⁰ § 26 odst. 1 písm. a) až f), § 27 odst. 1, § 61 odst. 5, § 63 odst. 3 a § 65 odst. 3 zákona č. 273/2008 Sb. zák. O Polici ČR, § 11 odst. 6 a 8, § 12 odst. 3 a 6, § 13 odst. 1 ve spojení s § 2 zákona č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, § 30 odst. 9, § 31 odst. 3, 4 a § 32 odst. 1 zákona č. 13/1993 Sb., celního zákona, § 10 až 12 zákona č. 341/2011 Sb. O Generální inspekci Bezpečnostních sborů

³¹¹ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009 ze dne 21. září 2009, čl. 31 odst. 2, znění účinné od 1. května 2017

³¹² § 2 odst. 4 věta druhá TrŘ: „*Trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci...*“

- a) osobní údaje obviněného (u osob bez jakýchkoliv dokladů a u cizinců nebo osob bez státní příslušnosti bez dokladů lze totožnost obviněného prokázat postupem podle zvláštního zákona)³¹³, a místo, kde se v době podání návrhu nachází,
- b) stručný popis skutkových zjištění včetně důvodů zadržení,
- c) trestný čin, pro který je obviněný stíhán, jeho zákonné pojmenování i číselné označení,
- d) zdůvodnění, které konkrétní skutečnosti představují důvody vazby i při trestním stíhání obviněného pro méně závažné trestné činy, anebo v případech, kdy je již v této době zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody,
- e) důvody vazby uvedené jejich zákonným pojmenováním včetně číselného označení ustanovení trestního řádu; jde-li o koluzní důvod vazby, i zakládající další trvání této vazby i po uplynutí základní lhůty, byly-li zjištěny, a návrh na to, aby v rozhodnutí byly tyto skutečnosti výslovně konstatovány,
- f) stručné zhodnocení provedených důkazů, z něhož vyplývá, že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že trestný čin spáchal obviněný, a jaké skutečnosti odůvodňují důvody vazby uvedené v návrhu,
- g) zdůvodnění, proč s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením,
- h) dobu zadržení s uvedením dne a hodiny a ustanovení trestního řádu, podle něhož k zadržení došlo; je třeba započítat i dobu omezení osobní svobody podle zvláštních zákonů, došlo-li k němu v souvislosti s trestním řízením,
- i) má-li obviněný obhájce, jméno a sídlo obhájce,
- j) osobní údaje (jméno a příjmení, datum narození, bydliště, údaje k stíhané trestné činnosti) spoluobviněných, kteří se již nacházejí ve vazbě,
- k) upozornění, že je vyžadována účast obhájce při výslechu před soudem,
- l) další důležité skutečnosti týkající se osoby obviněného, průběhu zadržení a případné vazby, zejména okolnosti důležité pro zabezpečení řádné ostrahy obviněného; týká-li se návrh více obviněných, uvedou se všechny údaje ohledně každého z nich.³¹⁴

K tomu, aby bylo možné vzít obviněného do vazby, je zapotřebí jej vyslechnout.³¹⁵ Toto bylo uzákoněno novelou TŘ č. 459/2011 Sb. jako reakce na řešení otázky zajištění práva

³¹³ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

³¹⁴ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009 ze dne 21. září 2009, čl. 32 odst. 1

³¹⁵ Podrobně viz. podkapitola 5.4 Vazební zasedání

obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení, jež byla do té doby probírána v četných nálezech Ústavního soudu, taktéž i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.³¹⁶ Z tohoto důvodu dochází k výslovnému zakotvení práva na *osobní slyšení* v přesně vymezených druzích vazebního rozhodování. Forma vazebního zasedání jako jeden z typů zasedání soudu se využívá obligatorně tehdy, rozhoduje-li se o vzetí obviněného do vazby a není-li rozhodnuto v hlavním líčení nebo veřejném zasedání. V jiných případech týkajících se rozhodování o vazbě se vazební zasedání koná tehdy, jestliže o to obviněný vysloveně požádá. V případě rozhodování o vzetí obviněného do vazby v přípravném řízení se vazební zasedání užije obligatorně (§73d odst. 2). Vazební zasedání je upraveno v § 73d až 73g trestního řádu, který upravuje vazební zasedání obecně, jeho přípravu, průběh a okruh osob, které mohou být vazebnímu zasedání přítomny.

Soudce je nadále povinen po výslechu obviněného rozhodnout v rámci 24 hodinové lhůty³¹⁷ o jeho vzetí do vazby podle § 68 odst. 1 TrŘ, nebo o jeho propuštění. Soudce musí brát v potaz, zdali nebyla překročena lhůta 48 hodin³¹⁸ od zadržení pro předání obviněného soudu, a lhůta 24 hodin od podání návrhu státního zástupce soudu a následného rozhodnutí soudce.³¹⁹ Ne v poslední řadě je nutné také dbát na to, zda jsou naplněny vazební důvody nebo jiné skutečnosti uvedené v § 67 TrŘ, popř. zda nelze vazbu nahradit alternativním opatřením, které není spojeno s omezením osobní svobody. Soudce musí být taktéž informován, kde se zadržená osoba bude fakticky nacházet po dobu 24 hodin, které má na své rozhodnutí.

Soudce má posléze možnost vydat rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby nebo rozhodnout o propuštění zadržené osoby na svobodu, obojí vždy ve formě usnesení (§119 odst. 1 TrŘ).

Usnesení o vzetí obviněného do vazby ve smyslu § 68 TrŘ musí obsahovat kromě obecných náležitostí uvedených v § 134 TrŘ také:

- a) skutečnosti, které odůvodňují podezření ze spáchání trestného činu, pro který je obviněný stíhán,

³¹⁶ ÚS 227/2009-n

³¹⁷ *Lhůta 24 hodin* se počítá a momento ad momentum (od okamžiku k okamžiku). Soud je proto povinen vyznačit po doručení návrhu státního zástupce na vzetí do vazby přesný čas doručení. Pro konec takto stanovené lhůty není rozhodné, zda případně konec lhůty na den pracovního klidu, na noční dobu apod.

³¹⁸ *Lhůta 48 hodin* se počítá a momento ad momentum (od okamžiku k okamžiku). Pro konec takto stanovené lhůty není rozhodné, zda případně konec lhůty na den pracovního klidu, na noční dobu apod.

³¹⁹ *Odevzdání zadržené osoby* (obviněného) soudu se fakticky děje podáním návrhu, nikoli fyzickým předáním osoby.

- b) konkrétní skutečnosti, ze kterých jsou dovozovány důvody vazby, popřípadě okolnosti některého ze zpřísněných důvodů vazby uvedených v § 68 odst. 3 a 4 a v § 72a odst. 3,
- c) důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením (srov. § 73c).

Proti usnesení o vzetí obviněného do vazby je přípustná stížnost dle § 74 TrŘ o které je pojednáváno detailněji v podkapitole 5.5 této práce.

Proti usnesení o propuštění zadržené osoby na svobodu stížnost možná není,^{320, 321} protože toto usnesení není pokládáno za rozhodnutí o vazbě.

V případě, že soudce rozhodl o vzetí do vazby, je namístě nařídit příslušné vazební věznici neprodlený výkon vazby. Podle § 70a odst. 1 písm. a) TrŘ je třeba příslušnou vazební věznici neprodleně vyrozumět o vzetí obviněného do vazby. Toto ustanovení bylo do TrŘ vloženo „velkou novelou“ z roku 2001 a upravuje oznamovací povinnost orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k věznicím. Vyrozumění provádí orgán, který vede řízení v době, kdy došlo ke skutečnosti, kterou je třeba oznámit. Soudce, který rozhodne o vzetí obviněného do vazby, vydá písemný příkaz k přijetí obviněného do vazby, který musí obsahovat především údaj o tom, z jakého důvodu dle § 67 TrŘ je obviněný vzat do vazby, dále rodné číslo, státní občanství, datum narození, jméno a příjmení obviněného, popř. více obviněných, proti nimž je vedeno společné trestní řízení. V příkazu vydaném v přípravném řízení musí být dále uvedeno státní zastupitelství a policejní orgán činný v přípravném řízení a spisové značky, pod nimiž je u těchto orgánů věc vedena. Věznice si je bez odkladu vyžádá u příslušného soudu, pokud příkaz tyto údaje neobsahuje.³²²

Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby a písemný příkaz k přijetí musí být opatřeny podpisem soudce a otiskem kulatého úředního razítka soudu, který rozhodnutí vydal. Pokud je některý z těchto dokladů zaslán faxem, vždy se zpětně ověří jeho pravost a správnost a ověření se na tento doklad vyznačí.³²³ Soudce má dále běžnou vyrozumívací povinnost dle § 70 TrŘ.

³²⁰ § 74 TrŘ a contrario

³²¹ R 39/1998 Usnesení o propuštění zadržené osoby na svobodu podle § 77 odst. 2 TrŘ není rozhodnutím o vazbě, takže proti němu není přípustná stížnost (§ 141 odst. 2, § 74 odst. 1 TrŘ a contr.). taktéž R 29/1994 Proti rozhodnutí soudce o propuštění zadržené osoby podle § 77 odst. 2 TrŘ není stížnost přípustná (§ 74 odst. 1 TrŘ).

³²² § 5 odst. 1 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby ze dne 21. dubna 1994, 109/1994 Sb. ve znění účinném od 1. 10. 2017

³²³ § 5 odst. 2 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby ze dne 21. dubna 1994, 109/1994 Sb. ve znění účinném od 1. 10. 2017

5.1.3 Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby ve stádiu projednávání věci před soudem

Jestliže se koná veřejné zasedání nebo hlavní líčení a obviněný je přítomen, rozhoduje se o vzetí do vazby v rámci hlavního líčení nebo veřejného zasedání a není již třeba nařizovat vazební zasedání. Vazební zasedání by se konalo pouze v případě, že by neproběhlo výše zmíněné hlavní líčení nebo veřejné zasedání nebo se obviněný nemohl účastnit.

Usnesení o vzetí obžalovaného do vazby má stejné obsahové a formální náležitosti jako usnesení o vzetí do vazby v přípravném řízení. Stejný je i postup soudu a vyrozumění vazební věznice.

O vzetí obviněného do vazby v řízení před soudem rozhoduje zásadně senát (§ 2 odst. 9 TrŘ) s výjimkou uvedenou ve větě druhé § 73b odst. 1 TrŘ kdy o vazbě obviněného zatčeného podle § 69 rozhoduje v řízení před soudem soudce, přičemž v takovém případě má stejná práva a povinnosti jako senát a jeho předseda. Samosoudce rozhoduje o vazbě jen v těch trestních věcech, které spadají do jeho působnosti (§ 314a, ve zjednodušeném řízení srov. § 314b odst. 2). Návrh státního zástupce na vzetí obviněného do vazby není ve stádiu trestního řízení projednávání věci před soudem třeba.

5.1.4 Orgány rozhodující o vzetí obviněného do vazby

Novela provedená zákonem č. 459/2001 Sb. přesunula do § 73b odst. 1 TrŘ problematiku orgánů rozhodujících o vzetí do vazby. Podle § 73b odst. 1 má oprávnění rozhodovat o vzetí obviněného do vazby pouze soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. V řízení před soudem rozhoduje o vazbě zásadně senát (§ 2 odst. 9 TrŘ), s výjimkou uvedenou v § 73b odst. 1 věta druhá, která říká, že o vazbě zatčeného obviněného podle § 69 TrŘ rozhoduje v řízení před soudem soudce³²⁴. Samosoudce rozhoduje o vazbě pouze v trestních věcech spadajících do jeho působnosti.³²⁵

Novela TrŘ provedená zák. č. 459/2011 Sb. ustanovila pravidlo, které ponechává státnímu zástupci v přípravném řízení pouze rozhodování o propuštění z vazby na svobodu (§ 73b odst. 6). V případě rozhodování o vazbě musí příslušný návrh zaslat k rozhodnutí soudu. Příslušná úprava koresponduje jak s LZPS, konkrétně čl. 8. odst. 5, tak i s příslušnými ustanoveními Úmluvy, konkrétně čl. 5 odst. 2 a 3, dle kterého „Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu“ a „Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením

³²⁴ S ohledem na krátké lhůty by senátní rozhodování v praxi mohlo činit obtíže.

³²⁵ § 314a TrŘ

odstavce 1 písm. c tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci, a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přeličení.“ Soud není při rozhodování o vzetí do vazby oprávněn jakkoli upravovat popis skutku, pro nějž je obviněný stíhán. Soud musí tedy vždy vycházet z popisu skutku, jak je uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání. Jiný postup by byl v rozporu se zásadami trestního řízení, vyjádřenými v § 1 odst. 1 TrŘ a § 2 odst. 4 TrŘ.³²⁶

5.2 Vyrozumění o vzetí do vazby

Ustanovení § 70 TrŘ pojednává o okruhu osob, které je třeba bez průtahů vyrozumět o vzetí obviněného do vazby. Povinnost vyrozumět o vzetí do vazby nastává poté, co bylo oznámeno usnesení o vzetí do vazby obviněnému, nikoli až právní mocí usnesení. Vyrozumění je potřeba provést bez průtahů a činí tak soudce, popř. předseda senátu nebo samosoudce, jako i na pokyn některého z nich vedoucí soudní kanceláře, ne však státní zástupce, obhájce nebo např. policejní orgán. Okruh vyrozumívaných osob se zjistí při výslechu obviněného. Pokud obviněný odmítne vypovídat, nezavazuje to soud povinnosti zjistit okruh vyrozumívaných osob jiným způsobem, např. mimo výslech, popř. u obhájce, avšak obviněný má právo prohlásit, že s takovým vyrozuměním nesouhlasí, v tom případě je nutné jeho nesouhlas respektovat. Nelze tak však učinit v případě mladistvého, kde je nutné vyrozumět jeho zákonného zástupce, zaměstnavatele, orgán sociálně-správní ochrany dětí nebo příslušné středisko probační a mediační služby.³²⁷ Novela provedená zákonem č. 141/2014 Sb. provedla s účinností od 1. 8. 2014 v § 70 změnu, přičemž ve větě první se za slovo „obviněného“ vkládají slova „nebo jinou fyzickou osobu, u nichž obviněný uvede údaje potřebné k vyrozumění.“³²⁸ Kromě rodinných příslušníků, jimiž se zde rozumí rodiče, manžel a jeho sourozenci, druh, družka, děti a jejich manželé, sourozenci a jejich manželé, rodiče manžela (jedná se o užší okruh osob oproti osobám blízkým viz. § 125 TrZ, § 22 ObčZ), se může vyrozumět i zaměstnavatel, jenž je pro účely pracovně-právního vztahu fyzická nebo právnická osoba, popř. organizační složka státu. Nakolik může v případech výše uvedených obviněný s vyrozuměním nesouhlasit, není tak již v případě příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného (bezpečnostního) sboru, kdy je nutno vždy vyrozumět velitele nebo náčelníka. Pobírá-li obviněný, který je vzat do vazby, důchod, vyrozumí se o vzetí do vazby také příslušný orgán ČSSZ.

³²⁶ Nález Ústavního soudu (II. senátu) ze dne 27. května 2004 sp. zn. II. ÚS 93/04

³²⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 792

³²⁸ Novela provedená zák. č. 141/2014 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Jestliže je vzat do vazby příslušník cizího státu, aplikuje se § 70 TrŘ subsidiárně, pakliže mezinárodní smlouva obsahuje úpravu odlišnou, je třeba aplikovat přímo tu. Obviněný musí být poučen o svém právu, spojit se se zastupitelským úřadem státu, jehož je občanem. Do účinnosti novely č. 459/2011 Sb. byly zastupitelské úřady informovány bez ohledu na právní úpravu a stanovisko obviněného, často pouze zasláním stejnopisu usnesení, ačkoli pro toto řešení není žádný důvod. Důvodová zpráva říká, že „konzulární úřad má být informován formou sdělení, které obsahuje údaje umožňující identifikovat obviněného cizince jako státního příslušníka vysílajícího státu a informaci o tom, ve které vazební věznici cizinec vazbu vykonává). Podle čl. 36 odst. 1 písm. b) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z 24. 4. 1963 (č. 32/1969 Sb.) má přitom přijímající stát povinnost informovat konzulární úřad o zadržení státního příslušníka vysílajícího státu pouze v případě, že o to tento cizí státní příslušník požádá. Naproti tomu většina dvoustranných konzulárních úmluv (s výjimkou konzulárních úmluv s Albánií a Irákem) tuto informační povinnost stanoví bez ohledu na stanovisko obviněného.“³²⁹ Věta třetí příslušného ustanovení tedy nově s účinností od 1.1. 2012 zní „O vzetí cizince do vazby a o jeho propuštění z vazby se vyrozumí též konzulární úřad státu, jehož je cizinec občanem, pokud o to cizinec požádá, nestanoví-li jinak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.“ Toto novelizované znění koresponduje se závazky vyplývajících z Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích a taktéž i lépe odpovídá i zvláštnímu režimu vyplývajícimu z dvoustranných konzulárních úmluv.³³⁰ Vyrozumění činí orgán, který učinil rozhodnutí o vazbě.

5.3 Trvání vazby

Novela provedená zákonem č. 459/2011 Sb. upravila nejvyšší přípustnou dobu, po kterou může trvat vazba, v ustanovení § 72a. Při užívání institutu vazby se uplatňuje celkově, i pokud jde o její přípustnou délku a trvání, zásada zdrženlivosti a přiměřenosti. Je nasnadě vyřizovat všechny vazební věci s co největším urychlením, a vazba může trvat ve všech stadiích jen nezbytně nutnou dobu (§ 72a odst. 1 TrŘ). Zvlášť se počítá vazba v přípravném řízení a zvlášť v řízení před soudem tak, že jedna třetina připadá na přípravné řízení a zbylé dvě na řízení před soudem, neboť jak píše důvodová zpráva k novele č. 459/2011 Sb., těžiště řízení je před soudem

³²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

³³⁰ Seznam dvoustranných konzulárních úmluv, včetně lhůt pro zasílání vyrozumění konzulárním úřadům, mají soudy k dispozici (příloha č. 1 instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 31. 12. 2010, č. j. 57/2008 – MOT – J /60, o postupu soudů ve styku s cizinou ve věcech trestních, která byla publikována pod č. 8/2011 SIS)

a vychází se z toho, že se toto rozdělení v praxi osvědčilo. V případě, že byl obviněný brán do vazby opětovně (vazba byla přerušována), je třeba doby trvání vazby u obviněného v téže věci sčítat, ovšem zvlášť se sčítá doba strávená ve vazbě v přípravném řízení a zvlášť v řízení před soudem.³³¹ Trestní řád nedovoluje jakékoli přesuny mezi uvedenými lhůtami, přičemž po uplynutí každé této doby je třeba obviněného propustit na svobodu. Tyto lhůty, stejně tak, jako celková přípustná doba trvání vazby, patří ke lhůtám propadným.³³² Je-li obviněný stíhán pro dva a více trestných činů, pro účely určení nejvyšší přípustné doby trvání vazby je rozhodující čin nejpřísněji trestný (§72a odst. 2). Požadavek vyřídit vazební věci s co největší rychlostí koresponduje taktéž s čl. 38 odst. 2 LPS a čl. 6 odst. 1 EÚLP, kde je stanoveno, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů.

5.3.1 Celková přípustná doba trvání vazby

Počátek doby trvání vazby se po novele provedené zák. č. 459/2011 Sb. počítá ode dne, kdy došlo k omezení osobní svobody obviněného (§72a odst. 4 TrŘ), čili okamžik, kdy byl obviněný postižen na své osobní svobodě v souvislosti s vzetím do vazby. Maximální přípustná doba trvání vazby je uvedena v § 72a odst. 1 TrŘ a je diferencovaná v závislosti na typové závažnosti trestného činu, pro nějž se vede trestní stíhání.³³³ Lhůta nesmí přesáhnout:

- a) **1 rok**, je-li vedeno TS pro **přečin**,
- b) **2 roky**, je-li vedeno TS pro **zločin**,
- c) **3 roky**, je-li vedeno TS pro **zvlášť závažný zločin**,
- d) **4 roky**, je-li vedeno TS pro **zvlášť závažný zločin**, za který lze podle TrZ uložit **výjimečný trest**.

Vazba z důvodu uvedeného v § 67 písm. b) TrŘ může trvat nejdéle však **3 měsíce**, pokud se obviněný nenachází ve vazbě ještě z jiného vazebního důvodu, pro který by mohla být vazba prodloužena, musí být propuštěn nejpozději poslední den uvedené tříměsíční lhůty. Dojde-li ke zjištění, že u obviněného ještě vedle koluzní vazby nastal i jiný z vazebních důvodů podle § 67 písm. a) nebo c), musí o tom být znova rozhodnuto, v přípravném řízení podává návrh soudci,

³³¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 849-850

³³² Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015, s. 286-288

³³³ Po nabytí účinnosti trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. zde již nepřipadá v úvahu hovořit o typové společenské nebezpečnosti trestných činů, neboť tento pojem trestní zákoník vůbec nezná.

který rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem může soud rozhodnout na základě takového návrhu nebo i bez něj.^{334, 335, 336}

Taktéž pokud v průběhu řízení dojde k překvalifikování TČ a délka vykonané vazby již překročila určenou dobu, musí být obviněný **ihned** propuštěn na svobodu i přestože některý z vazebních důvodů trvá (§ 72a odst. 2). Řečený druhý odstavec byl taktéž předmětem novely provedené zák. č. 459/2011 Sb., protože dle tehdejší úpravy před novelou platilo, že obviněný musel být propuštěn do doby 15 dnů ode dne, kdy došlo ke změně právní kvalifikace, což nekoresponduje jednak s judikaturou ESLP³³⁷, ani s institutem vazby jako takovým, neboť představuje tak intenzivní zásah do práv obviněného, že uvedené lhůty nemohly být ospravedlnitelné.³³⁸ Podle ustálené soudní judikatury obviněného nelze vzít do vazby, byť by i existoval některý z vazebních důvodů, pokud se již v téže věci nacházel ve vazbě a celková doba původní vazby přesáhla maximální možnou délku vazby stanovenou v § 72a odst. 1 písm. a) až písm. d) TrŘ. Pro stanovení celkové doby vazby je přitom rozhodná ta právní kvalifikace činu obviněného, která přichází v úvahu v době, kdy soud o jeho vazbě rozhoduje.³³⁹

Vrací-li se věc do rukou státního zástupce k došetření, pokračuje běh lhůty, která připadá na přípravné řízení, ode dne, kdy byl spis doručen státnímu zástupci (§72a odst. 4), tzn. nezačíná se nové přípravné řízení, ale věc se pouze ve smyslu § 191 odst. 2 vrací státnímu zástupci do stadia přípravného řízení k došetření. Odstavec pátý uvedeného ustanovení specifikuje, že v případě trvání vazby, o níž bylo rozhodnuto v řízení o dovolání (§ 265l odst. 4 a § 265o odst. 2), o stížnosti pro porušení zákona (§ 275 odst. 3), o návrhu na povolení obnovy řízení (§ 282 odst. 2 a § 287), po zrušení výroku o trestu nálezem Ústavního soudu (§ 314k odst. 1) nebo v

³³⁴ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 853

³³⁵ Pokud u obviněného odpadly důvody vazby podle § 67 písm. b), ale obviněný není z vazby propuštěn, protože nadále přetrvává jiný z vazebních důvodů podle písm. a) nebo c), má to pro obviněného a následek kromě změny režimu hlavně otevření možnosti nahrazení vazby zárukou, dohledem, slibem, předběžným opatřením podle § 73 není-li ve vazbě pro některý z trestných činů uvedených v § 73a odst. 1, i náhrada vazby peněžitou zárukou podle § 73a.

³³⁶ Ustanovení § 72a odst. 3 TrŘ je nutno vykládat tak, že po uplynutí tří měsíců trvání vazby může být obviněný nadále ponechán ve vazbě z důvodů § 67 písm. b) TrŘ jen je-li dostatečně prokázáno, že již koluzně jednal, ať už před samotným vzetím do vazby, nebo v průběhu vazebního řízení. Nestačí pouhá obava z koluzního jednání, která je důvodem vzetí do vazby a jejího trvání po dobu tří měsíců. Viz. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 7. 2003, sp. zn. 3 To 656/2003

³³⁷ Např. Rozsudek Labita proti Itálii ze dne 6. dubna 2000, kde soud konstatoval porušení čl. 5 odst. 1 písm.c) EÚLP, neboť obviněný byl nucen setrvat ve vazbě ještě dalších 12 hodin, dokud nebyly provedené příslušné administrativní opatření.

³³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

³³⁹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 4. 2002, sp. zn. 4 To 263/2002

řízení o výkonu trestu vyhoštění (§ 350c odst. 1), se posuzuje *samostatně a nezávisle* na vazbě v původním řízení. Obdobně se postupuje v případě vazby v řízení podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci.

Ustanovení § 72b TrŘ modifikuje maximální stanovenou délku vazby tak, že byl-li soudem vyhlášen odsuzující rozsudek k nepodmíněnému trestu OS za zvlášť závažný zločin, nezapočítává se doba vazby od vyhlášení takového rozsudku až do nařízení výkonu uloženého trestu OS, nebo do zrušení takového rozsudku do celkové doby trvání vazby podle § 72a odst. 1 TrŘ.

5.3.2 Rozhodování o dalším trvání vazby

Pravidelné rozhodování o dalším trvání vazby přinesla novela provedená zák. č. 265/2001 Sb., přičemž tehdy byla tato působnost svěřena do rukou státního zástupce. Navazující novela provedená zák. č. 459/2011 Sb. měla za úkol zjednodušit rozhodování o dalším trvání vazby a zavést vazební zasedání v souvislosti s potřebou slyšení obviněného v řízení o vazbě.^{340, 341} Na toto téma zpracoval J. Herczeg velmi ucelený článek³⁴² ve kterém uvádí argumenty na podporu stanoviska slyšení obviněného. Herczeg shrnuje, že rozhodování o dalším trvání vazby podléhá režimu čl. 5 odst. 4 EÚLP, kde mezi zásadní rozhodnutí ESLP ve věci slyšení vazebně stíhaného obviněného patří *Assenov v. Bulharsko*³⁴³, kde p. Assenov brojil proti neveřejnému rozhodování o vazbě, přičemž ESLP uznal porušení jeho práv, protože okresní soud přezkoumal žádost o propuštění z vazby, aniž by ho osobně vyslechl. V případě *Grauzinis v.*

³⁴⁰ ÚS 227/2009-n. Nedostatek osobního slyšení vazebně stíhaných osob před nezávislým a nestranným soudem je (nejde-li o přípustné výjimky) porušením práva na soudní ochranu osobní svobody a práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 8 odst. 1, 2 a 5, článku 36 odst. 1 a článku 38 odst. 2 LPS a článku 5 odst. 4 EÚLP.

³⁴¹ Nález ÚS ze dne 15. ledna 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13: Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se zbavení osobní svobody. V každém případě je nutno naplnit zákonné podmínky pro rozhodování o vazbě či jejím trvání; přítomnost objektivně nepřekonatelné překážky, která Listinou a zákonem vyžadovanému osobnímu slyšení při prodlužování vazby brání, je nutno vykládat restriktivně a povinností příslušného soudu je vždy provést osobní slyšení co nejdříve, jakmile to je objektivně možné.

³⁴² Herczeg, J., K právu být slyšen v řízení o přezkoumávání trvání vazby, *Bulletin advokacie* 10/2005, s. 15

³⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28.10.1998 ve věci *Assenov a spol. v. Bulharsko*, stížnost č. 24760/94, <http://hudoc.echr.coe.int/>

Litva³⁴⁴ se Soud zabýval rozhodováním o opravném prostředku proti rozhodnutí o vzetí do vazby, protože pokud vnitrostátní právo připouští opravný prostředek, vztahuje se na něj taktéž čl. 5 odst. 4 EÚLP. „*V našich podmínkách je tedy nutno procesní záruky čl. 5 odst. 4 Úmluvy vztáhnout na:*

- a) rozhodování soudu o stížnosti obviněného proti usnesení o vzetí do vazby;*
- b) rozhodování soudu o žádosti obviněného o propuštění z vazby;*
- c) rozhodování soudu o stížnosti proti usnesení státního zástupce o dalším trvání vazby;*
- d) rozhodování soudu o dalším trvání vazby z moci úřední;*

Soud považuje čl. 5 odst. 4 Úmluvy za záruku habeas corpus, jejíž podstatnou součástí je právo obviněného na osobní přítomnost při jednání soudu, kde musí být slyšen jako procesní strana. Soud tedy musí k přezkoumání dalšího trvání vazby nařídít ústní jednání (a hearing is required), při kterém musí být obviněnému dána možnost se osobně (nikoli prostřednictvím písemného podání) vyjádřit ke všem okolnostem týkajícím se důvodnosti a zákonnosti vazby.“

Uvedená novela č. 459/2011 Sb. svěřila rozhodování o dalším trvání vazby v přípravném řízení do rukou soudu, tím bylo toto rozhodování vyňato z působnosti státního zástupce, neboť Ústavní soud měl za to, že státní zástupce nesplňuje záruky nezávislosti a nestrannosti v takové míře, aby mohl rozhodovat o prodloužení trvání vazby v přípravném řízení, s čímž nelze než souhlasit. Na straně druhé to ale znamená opět větší zátěž pro soudy. Rozhodování o dalším trvání vazby bylo navázáno na rozhodování o vazbě obecně, stejně tak byl sjednocen okruh přezkoumávaných okolností. Podle § 72 odst. 1 TrŘ je soudce v přípravném řízení na návrh státního zástupce povinen nejpozději každé tři měsíce od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo právní moci jiného rozhodnutí o vazbě rozhodnout, zda se obviněný i nadále ponechává ve vazbě nebo se propouští.³⁴⁵ Bez podání návrhu státního zástupce není soudce oprávněn o dalším trvání vazby v přípravném řízení sám rozhodovat. Uvedená tříměsíční lhůta je propadná a její nedodržení má za následek neprodlené propuštění obviněného na svobodu. Lhůta, v níž je třeba poprvé rozhodnout o dalším trvání vazby se po novele s účinností od

³⁴⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. října 2000 ve věci Grauzinis v. Litva, stížnost č. 00037975/97. Odvolací soud v tomto případě rozhodoval v neveřejném zasedání, kterého se nemohl účastnit ani stěžovatel ani jeho obhájce. Výrokem ESLP musí být obviněnému i před odvolacím soudem přiznána stejná práva jako před soudem 1. stupně.

³⁴⁵ O ponechání obviněného ve vazbě se rozhoduje usnesením. Pro usnesení o propuštění obviněného z vazby se rovněž užíje obecných pravidel § 119 odst. 1, § 134 TrŘ

1.1.2012 počítá nikoli ode dne, kdy došlo k faktickému omezení osobní svobody, ale až od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo právní moci jiného rozhodnutí o vazbě.³⁴⁶

Podle § 72 odst. 2 TrŘ musí státní zástupce doručit soudu návrh na vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby podle odstavce 1 nejpozději 15 dnů před uplynutím lhůty tří měsíců. Jelikož není uvedeno, jaké je lhůta povahy, Šámal a kol. dospěli a kloní se spíše k názoru, že lhůta pro podání státního zástupce soudci na rozhodnutí o dalším trvání vazby v přípravném řízení není lhůtou pořádkovou, má spíše prekluzivní charakter. „Pro zodpovězení dané otázky je však rozhodující především znění § 72 odst. 2, jestliže se tam výslovně uvádí, že „...návrh je třeba doručit soudu nejpozději 15 dnů před uplynutím lhůty tří měsíců“. Z toho by bylo možno dovodit, že návrh musí státní zástupce podat v uvedené lhůtě, jinak by nastal analogicky stejný důsledek jako v případech uvedených v § 72 odst. 1 poslední větě nebo § 72 odst. 3 části věty první za středníkem.“ „V případě nerespektování lhůty 15 dnů uvedené v § 72 odst. 2 proto musí státní zástupce postupovat podle § 72 odst. 1 poslední věty per analogiam a vydat příkaz k propuštění obviněného z vazby na svobodu (§ 73b odst. 6 věta druhá per analogiam).“ Svoji teorii podporuje ještě argumentem, že v případě pořádkových lhůt by jakékoli prodlení nebo nečinnost soudu bylo dostatečně zhojitelné, což není v případě omezení osobní svobody a zachování právní jistoty přijatelné a pro takováto dodatečná rozhodnutí není v trestním řádu žádná opora. K zachování lhůty dojde pouze tehdy, jestliže je návrh doručen soudci plných 15 dní před uplynutím tří měsíců. „Návrh musí být tedy doručen nejpozději toho dne, který předchází dni, jenž je patnáctým dnem počítaným zpět od konce lhůty tří měsíců (srov. R

³⁴⁶ I. ÚS 3287/14 [50/2015 USn.]: Periodické rozhodování o dalším trvání vazby stanovené trestním řádem je jedním z nástrojů, jehož účelem je přispět ke zrychlení vazebního řízení (srov. např. Šámal, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 829). Za okamžik, který je rozhodující pro počátek běhu tříměsíční lhůty uvedené v § 72 odst. 1 trestního řádu, je proto v posuzované věci třeba považovat moment, kdy bylo rozhodnutí o vazbě vyhlášeno při veřejném zasedání soudu, jemuž byl obviněný přítomen (viz § 135 a § 137 odst. 1 tr. řádu). Jestliže by se tato lhůta počítala až od doby, kdy takové rozhodnutí bylo v písemném vyhotovení se značným časovým odstupem doručeno státnímu zástupci, jež se veřejného zasedání neúčastnil, mohlo by to vést k umělému a nepřipustnému, třeba i několikaměsíčnímu prodlužování intervalu mezi přezkoumáváním podmínek dalšího trvání vazby, přičemž by se tím i otevíral prostor pro případné spekulativní zneužívání takového postupu ze strany orgánů činných v trestním řízení [srov. přiměřeně též nález sp. zn. II. ÚS 234/08 ze dne 24. 4. 2008 (N 78/49 SbNU 147)]. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem v tom, že organizační problémy na straně státní moci, v tomto případě problémy s doručením usnesení soudu státnímu zástupci, nemohou jít k tíži obviněného [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14. 9. 1994 (N 42/2 SbNU 35)].

58/1994). *Do lhůty je třeba započítat i den, ve kterém lhůta tří měsíců končí, jde tedy o šestnáctý den před skončením lhůty.*³⁴⁷

Podle § 72 odst. 3 je soud povinen nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba proti obviněnému, který se nachází ve vazbě nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu sjednané s obviněným, který je ve vazbě, nebo kdy mu byl doručen spis na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci obviněného, který je ve vazbě, rozhodnout, zda bude obviněný z vazby propuštěn nebo zda bude z vazby propuštěn, jinak musí být propuštěn neprodleně. Toto se neužije, jestliže soud rozhodne o vzetí obviněného do vazby až po podání obžaloby. Soud však postupuje přiměřeně podle odstavce 1 zmiňovaného ustanovení, ponechá-li obviněného ve vazbě nebo rozhodne-li o jeho vzetí do vazby až po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Znamená to tedy to, že v případě vzetí obviněného do vazby soudem jeho vazba teprve počíná, zatímco nachází-li se ve vazbě již od přípravného řízení, je třeba neprodleně po podání obžaloby přezkoumat, zda má jeho vazba trvat i nadále.³⁴⁸ Lhůta 30 dnů, o které je výše řeč, je lhůtou prekluzivní, vychází se tedy z toho, že pokud soud v uvedené lhůtě nerozhodne, obviněný musí být neprodleně propuštěn na svobodu.

5.3.3 Přezkouvání trvání důvodů vazby

Jelikož vazba představuje nezbytné zlo trestního řízení, neměl by v ní nikdo pobývat po dobu delší, než je nezbytně nutné, a proto existuje systematické přezkouvání vazebních důvodů tak, aby nedošlo k jejímu nucenému prodlužování. Zákonnou úpravu nalezneme po novele č. 459/2011 Sb. v § 71 TrŘ. Novelou bylo výrazně posíleno a zdůrazněno to, že přezkum nejdříve nastává na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby a není-li taková žádost, nastupuje přezkum z úřední povinnosti. Je zde tedy odražena zásadní povinnost OČTŘ v průběhu času (průběžně, při každé příležitosti) zkoumat:

- a) naplnění jednotlivých důvodů vazby
- b) trvání všech nebo jen některých důvodů vazby, včetně otázek uvedených v dovětku § 67,
- c) zvážení, zda existence vazby je stále nezbytná z důvodu obtížnosti (závažnosti a složitosti) věci a z hlediska nebezpečí zmaření nebo podstatného ztížení účelu trestního stíhání.

³⁴⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 834

³⁴⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 835-36

d) nelze vazbu nahradit některým z opatření uvedených v § 73 a 73a TrŘ.³⁴⁹

Zákonodárce stanovil pomocí taxativního výčtu, kdy je soudce oprávněn a současně povinen v přípravném řízení dle § 71 odst. 1 přezkoumávat důvody vazby. Soudce tak činí při rozhodování o:

- a) žádosti obviněného o propuštění z vazby,
- b) návrhu státního zástupce na rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě,
- c) změně důvodů vazby, jestliže byl shledán nový důvod vazby, nebo
- d) stížnosti proti usnesení státního zástupce o vazbě.

Podle § 71 odst. 2 musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby, jestliže:

- a) pomine důvod vazby, nebo
- b) je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a nejsou-li dány okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4.

Zákon tedy požaduje, aby byla dodržena obecná povinnost zkoumat, zda důvody vazby stále trvají nebo zda se nezměnily, a to po celou dobu trestního řízení a v každém jeho období. Ustanovení § 71 TrŘ se vztahuje na celé trestní stíhání, týká se tedy osoby obviněné i obžalované (výjimečně také osoby odsouzené). V případě mladistvých pachatelů se užije speciálního ustanovení § 48 ZSM, který má přednost před obecným ustanovením trestního řádu. Se zřetelem k § 1 odst. 2 TOPO a povaze PO se tohoto ustanovení § 71 vůbec nepoužije, neboť vazba v případě PO nepřichází vůbec v úvahu.

Mimo toho, že zde zákon uvádí obecnou povinnost zkoumat průběžně v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají anebo se nezměnily, taktéž povinnost, zda nelze vazbu nahradit některým z opatření nahrazujících vazbu. I přestože zákon uvádí pouze odkaz

³⁴⁹ Nález Ústavního soudu z 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13: Při posuzování a přezkoumávání existence vazebních důvodů mají obecné soudy povinnost vzít v úvahu délku trvání vazby s ohledem na specifika konkrétního trestního řízení. Riziko uprchnutí či skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání nebo trestu po případném propuštění z vazby na svobodu nemůže být v případě dlouhotrvající vazby založeno jen na skutečnosti, že obviněnému hrozí vysoký trest. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními důvody, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu.

Vyvozování závěrů ohledně morálky či charakteru obviněného jen z toho, že je obviněný trestně stíhán, je při posuzování existence vazebních důvodů ve vazebním řízení nepřipustné, neboť v rozporu s principem presumpce nevinu předjímá závěr o vině.

na § 73 TrŘ a § 73a TrŘ, ³⁵⁰ bezpochyby zde míní i umístění mladistvého obviněného v péči důvěryhodné osoby (§ 49 odst. 1, § 50 ZSM).³⁵¹

Povinnost orgánů činných v trestním řízení posoudit, zda ponechání obviněného ve vazbě vyžaduje obtížnost věci nebo jiný závažný důvod, pro který nelze tr. stíhání skončit, je založena na objektivním posouzení složitosti a rozsahu konkrétní věci. Nelze obecně říci, že nevazební věci jsou méně složitějšího rázu než ty vazební, vždy je třeba přihlížet k povaze konkrétní věci, jako i nelze, aby bylo možné přičítat k tíži obviněnému průtahy způsobené organizačními potížemi a liknavým přístupem OČTŘ. Další z podmínek pro přezkum trvání důvodů vazby je takový, aby propuštění obviněného z vazby na svobodu nemělo za následek podstatné ztížení toho, aby trestní stíhání mohlo dosáhnout svého účelu. Orgány činné v trestním řízení by měly projevit zájem o to, aby propuštěním obviněného nebylo trestní stíhání podstatně ztíženo nebo zcela zmařeno. Dikce § 71 odst. 1 věta druhá uvádí obě podmínky kumulativně (spojka „a“), tedy zda ponechání obviněného ve vazbě vyžaduje obtížnost věci nebo jiné závažné důvody, pro které nelze trestní stíhání skončit, a zda by propuštěním obviněného z vazby bylo zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Obviněného nelze držet ve vazbě na základě argumentace pouze závažností trestného činu, je vždy třeba vzít v úvahu výše uvedené skutečnosti.³⁵²

Ponechání obviněného ve vazbě není akceptovatelné ani v případech, kdy státní zástupce není schopen dostatečného dozoru nad zachováním zákonnosti trestního řízení, a trestní řízení není skončeno v zákonné lhůtě díky jeho nečinnosti.³⁵³ Podrobnější pokyny pro zákonný postup státního zástupce jsou obsaženy v čl. 33 a 34 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009.

Státní zástupce je povinen zjišťovat, zda důvody vazby již pominuly, přičemž podnět k tomu může dát policejní orgán nebo on sám v rámci výkonu dozoru a rozhodne usnesením, že se obviněný z vazby propouští, a to jak z úřední povinnosti (srov. § 71 odst. 1 TrŘ) tak i na žádost obviněného (srov. § 71a TrŘ). Nutnost propustit obviněného z vazby na svobodu nastává i v případě, kdy dojde k překvalifikaci na méně závažný trestný čin (§ 68 odst. 2), nebo je

³⁵⁰ Nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem a předběžným opatřením a § 73a nahrazení vazby peněžitou zárukou.

³⁵¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 806-807

³⁵² R 26/1998 Má-li být vazba obviněného prodloužena nad dobu dvou roků, musí být splněny podmínky uvedené v § 71 odst. 3 TrŘ, ve znění před novelou č. 265/2001 Sb. [nyní srov. § 71 odst. 1 větu druhou TrŘ – týká se všech případů rozhodování orgánů činných v trestním řízení]. Nedostatek těchto podmínek nelze nahradit ani úvahami o závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán.

³⁵³ R 31/1998

zřejmé, že trestní stíhání povede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, pokud nebylo konstatováno, že obviněný se dopustil jednání, jež by odůvodňovalo vazbu (§68 odst. 3 nebo 4). Jestliže je obviněný ve vazbě z důvodu § 67 písm. b) TrŘ (koluzní důvod vazby) a pokud se neprokáže, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, a tato skutečnost nebude konstatována soudem již v rozhodnutí o vzetí do vazby, nebo nebude vyhověno návrhu státního zástupce na ponechání obviněného ve vazbě z uvedeného důvodu, musí být obviněný z vazby propuštěn na svobodu nejpozději v poslední den zákonné lhůty. Pokud dojde k zúžení důvodů vazby, kdy byl obviněný ve vazbě z více důvodů, a některý z nich pominul a další stále trvá, rozhodne SZ o změně důvodů vazby a vyrozumí příslušnou věznici, v níž vazbu vykonává. Stejně tak pokud nastane situace, že některý z vazebních důvodů již ke stávajícímu důvodu/důvodům nově vznikl, navrhne soudu, aby o změně důvodů vazby neprodleně rozhodl, a ke svému návrhu doloží náležité odůvodnění.³⁵⁴

5.3.4 Žádost o propuštění z vazby

Novela provedená zákonem č. 459/2011 Sb. přesunula uvedený institut z § 72 odst. 3 TrŘ do § 71a TrŘ a touto novelou se mu dostalo dále uvedených změn, jež důkladně popisuje nejen důvodová zpráva k novele. V souladu s § 71a TrŘ má obviněný kdykoli po právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby právo žádat své propuštění z vazby, což zabraňuje nežádoucí praxi před novelou, kdy nebylo výjimkou ani duplicitní rozhodování o téže věci. Obviněný může tuto žádost opakovat, neuvede-li v ní jiné důvody, každých 30 dní (v úpravě před novelou 14 dní) od právní moci posledního rozhodnutí, kterým byla jeho žádost o propuštění z vazby zamítnuta, nebo kterým bylo rozhodnuto o dalším trvání vazby nebo o změně důvodů vazby. Změnu uvedené lhůty, s ním nelze než souhlasit, výstižně komentuje důvodová zpráva tak, že *„Stávající čtrnáctidenní lhůta se jeví jako příliš krátká a vede k nárůstu bezdůvodných žádostí o propuštění na svobodu, jimiž jsou soudy zahlceny. Při existenci paralelní povinnosti soudů obligatorně přezkoumávat důvody pro trvání vazby a rozhodovat o jejím dalším trvání se stávající situace jeví nadměrně zatěžující a administrativně náročná a v konečném důsledku vede i k prodlužování trestního řízení.“*³⁵⁵ Nehledě na to, že zde vidím určitou případnou obavu z možného „zautomatizování“ takového rozhodování, jež vyplývá z myšlenky, že ve 14denní lhůtě se nemohlo uskutečnit nic, co by mohlo změnit případné rozhodnutí. Lhůta se počítá ode

³⁵⁴ Čl. 33 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 21. září 2009 č. 8/2009 ve znění účinném ode dne 1.5. 2017

³⁵⁵ Důvodová zpráva k novele č. 459/2011 Sb.

dne, kdy nabylo právní moci poslední zamítavé usnesení o žádosti o propuštění, rozhodnutí o ponechání ve vazbě nebo rozhodnutí o změně důvodů vazby. V případě, že by obviněný podal žádost o propuštění z vazby před uplynutím lhůty 30 dní a neuvedl v ní jiné důvody, než uváděl v žádosti minulé, nebude soud o této žádosti vůbec rozhodovat, obviněný pouze obdrží přípis, ve kterém mu bude sděleno, že jeho žádost byla podána v rozporu s § 71a TrŘ. Toto ustanovení trestního řádu se vztahuje na celé trestní stíhání a dotýká se osob obviněného a obžalovaného (výjimečně i odsouzeného).³⁵⁶

Žádostí je myšleno v tomto případě i návrh obviněného na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu nebo podání, kterým obviněný zpochybňuje důvodnost vazby od jejího počátku, a zároveň požaduje její přezkum. Za žádost bude brána i námitka obviněného, že vazební řízení trvá příliš dlouhou dobu³⁵⁷. Jestliže žádost o propuštění podá obviněný a zároveň i jeho obhájce ve stejné době, má se za to, že jde o jediný návrh směřující k propuštění obviněného na svobodu.³⁵⁸ Mezi osoby oprávněné žádat o propuštění obviněného z vazby podle § 71a nepatří manžel, děti ani ostatní příbuzní obviněného, jednalo by se zde o podnět k přezkoumání ve smyslu § 71 TrŘ. ^{359, 360} Důvodová zpráva dále obhájí důvod ke zrušení pětidenní lhůty stanovené „pro rozhodnutí o žádosti obviněného o propuštění na svobodu, byť jde jen o lhůtu pořádkovou. Vzhledem k potřebě umožnit i při rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu výslech obviněného k otázce trvání vazby by nebylo možné tuto lhůtu dodržet, takže v konečném důsledku by důsledné dodržení uvedené lhůty mohlo vést ke zkrácení práv obviněného, neboť by soudu mohla znemožnit osobní výslech obviněného. Nicméně vypuštění lhůty stanovené ve dnech neznámá rezignaci na urychlené rozhodování o takové žádosti, neboť i nadále je stanovena povinnost rozhodnout „bez zbytečného odkladu“, tj. co nejdříve je to objektivně možné.“³⁶¹

O propuštění obviněného z vazby rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. Tento postup stanoví § 73b odst. 2 TrŘ. Státní zástupce může v přípravném řízení žádosti pouze vyhovět, není tedy oprávněn rozhodnout o jejím zamítnutí. Naopak „vzhledem k potřebě rozhodnout bezodkladně o podané žádosti se stanoví pětidenní lhůta státnímu zástupci

³⁵⁶ Důvodová zpráva k zák. č. 459/2011 Sb.

³⁵⁷ Trestní věci musí orgány činné v trestním řízení projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci...

³⁵⁸ R 17/1990

³⁵⁹ R 57/1981

³⁶⁰ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 820

³⁶¹ Důvodová zpráva k zák. č. 459/2011 Sb.

k předložení věci soudci k rozhodnutí v případě, že žádosti nevyhoví.“ O svém konání SZ informuje obviněného. Soud nadále rozhoduje o žádosti bez zbytečného odkladu.

5.4 Vazební zasedání

Stejně jako mnohé další i institut vazebního zasedání byl do trestního řádu začleněn novelou č. 459/2011 Sb. jako reakce na řešení otázky zajištění práva obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení, jež byla do té doby probírána v četných nálezech Ústavního soudu. (Uvedené právo vychází taktéž i z nejednou zmiňované judikatury ESLP)³⁶². Z tohoto důvodu dochází k výslovnému zakotvení práva na *osobní slyšení* („hearing“) v přesně vymezených druzích vazebního rozhodování.³⁶³ Důvodová zpráva uvádí, že „*Vazební zasedání, v jehož rámci se právo obviněného na slyšení uplatňuje, je upraveno v souladu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy, zejména s ohledem na výše zmíněné rozsudky ESLP ve věcech Husák a Krejčíř. Navrhované vazební zasedání je specifickou procesní formou, v jejímž rámci se realizuje zmiňované právo obviněného na osobní slyšení. Úprava této specifické procesní formy je založena na využití pozitivních zkušeností s neveřejným a veřejným zasedáním, neboť vazební zasedání představuje kombinaci prvků obou těchto zasedání.*“³⁶⁴

Forma vazebního zasedání se využívá obligatorně tehdy, rozhoduje-li se o vzetí obviněného do vazby a není-li rozhodnuto v hlavním líčení nebo veřejném zasedání. Rozhoduje-li soudce o vzetí do vazby v přípravném řízení, rozhoduje vždy ve vazebním zasedání. V jiných případech týkajících se rozhodování o vazbě se vazební zasedání koná tehdy, jestliže o to obviněný výslovně požádá.³⁶⁵ Žádost o konání vazebního zasedání je svým obsahem osobním právem obviněného podle § 73d odst. 3 TrŘ³⁶⁶ a jeho smyslem je umožnit

³⁶² Rozhodnutí ESLP např. Assenov v. Bulharsko, Brogan, Kampanis proti Řecku etc.

³⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

³⁶⁴ Důvodová zpráva k zák. č. 459/2011 Sb.

³⁶⁵ Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 515/14 ze dne 15. dubna 2014: Neexistují-li zákonem stanovené podmínky, za nichž nemusí vazební zasedání proběhnout, je věcí soudu, aby obviněného informoval o tom, že o vazbě bude rozhodovat, a poskytl mu tak možnost požádat o vazební zasedání. Srov. Usn. Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2012 sp. zn. 11 Tvo 9/2012 : Jestliže soud mimo hlavní líčení či veřejné zasedání rozhoduje o dalším trvání vazby (§ 72 odst. 1, 3, 4 TrŘ), pak v souladu s ustanovením § 73d odst. 3 věta první TrŘ je povinen sdělit obviněnému, že bude rozhodováno o jeho vazbě, poučit jej o právu požádat o konání vazebního zasedání a stanovit mu lhůtu, aby mohl toto právo uplatnit

³⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 8 Tvo 35/2013: V řízení ve věcech mladistvých je toto právo modifikováno zvláštním postavením mladistvého, avšak i zde má soud poučovací povinnost pouze k mladistvému, nikoliv k dalším osobám, které za mladistvého mohou mimo jiné podávat žádosti, tzn. zákonnému zástupci (§ 43 odst. 1 z. s. m.) nebo opatrovníkovi (§ 34 odst. 2 tr. ř., § 43 odst. 2 z. s. m.) anebo obhájci

obviněnému v kontradiktorním řízení uvést důležité okolnosti pro jeho ponechání na svobodě, popř. propuštění a vyjádřit se ke konkrétním skutečnostem, v nichž je spatřováno naplnění vazebních důvodů podle § 67 TrŘ (§ 68 odst. 3,4) a dalším skutečnostem významným pro rozhodování o vazbě, např. může uvádět i okolnosti, které by vedly k nahrazení vazby jiným opatřením.

Vazebního zasedání se užije, jestliže nedojde k realizaci slyšení obviněného v hlavním líčení či veřejném zasedání, popř. neúčastnil-li se obviněný hlavního líčení. Rozhoduje-li soud o vzetí do vazby v hlavním líčení či veřejném zasedání, nejde pak ve vlastním slova smyslu o vazební zasedání, není tedy nutné vazební zasedání konat v rámci hl. líčení či veřejného zasedání.

Zákon výslovně říká v § 73d odst. 2, že potřeba konání vazebního zasedání je nezbytná v případech rozhodování o vazbě mimo hlavní líčení, veřejné zasedání a rozhoduje-li soudce o vzetí do vazby v přípravném řízení. Mimo případy uvedené v odst. 1 (rozhodování o vzetí do vazby v rámci hl. líčení nebo veřejného zasedání, jehož se obviněný účastní) a odst. 2 (rozhodování o vzetí do vazby mimo hl. líčení nebo veřejné zasedání, v přípravném řízení), se vazební zasedání koná tehdy, a) jestliže o to výslovně obviněný požádá nebo b) soud nebo v přípravném řízení soudce považuje osobní slyšení obviněného za potřebné pro účely rozhodnutí o vazbě. Uvedené podmínky jsou alternativní, čímž není ale vyloučeno, aby obviněný o konání vazebního zasedání požádal, a zároveň soud nebo soudce bude považovat za potřebné konat vazební zasedání pro účely rozhodnutí o vazbě.

Žádost o konání vazebního zasedání je *podáním*, z něhož musí vyplývat výslovný požadavek na osobní slyšení předtím, než bude učiněno příslušné rozhodnutí. Žádost může za obviněného učinit taktéž jeho advokát, a v úvahu přichází i zákonný zástupce. Jiné osoby podat žádost o konání vazebního zasedání za obviněného nemohou. Pro podání žádosti o vazební zasedání není uvedena žádná omezující lhůta, z logiky věci však vyplývá, že zasedání musí být učiněno dříve, než dojde k příslušnému rozhodnutí, na ten popud může soud obviněnému stanovit odpovídající lhůtu k vyjádření, zda o konání veřejného zasedání bude žádat, nebo o něj nebude mít zájem/nevyjádří se.

(§ 41 odst. 2 tr. ř.). Právo těchto osob oprávněných podat žádost za mladistvého, které mohou uplatnit i proti jeho vůli, nelze spojovat s povinností soudu zasílat jim informace o tom, že mladistvý takové právo má, a dotazovat se jich, zda za mladistvého tohoto práva chtějí využít.

Vazební zasedání není možno konat v případě, i přestože by o něj obviněný požádal, nebo by jej soud/soudce považoval za potřebné, pokud:

- a) obviněný se jej následně odmítl zúčastnit,
- b) obviněný byl slyšen k vazbě v posledních šesti týdnech, neuvedl žádné nové okolnosti podstatné pro rozhodnutí o vazbě nebo jím uváděné okolnosti zjevně nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě,
- c) zdravotní stav obviněného neumožňuje jeho výslech, nebo
- d) obviněný se propouští z vazby.

K písm. a): Obviněného nelze k účasti na konání vazebního zasedání nutit, a pokud se obviněný z jakéhokoli důvodu svého práva na osobní slyšení vzdá, postrádá konání vazebního zasedání smysl. Jestliže se obviněný odmítne vazebního zasedání účastnit, musí tak udělat výslovně, přičemž toto prohlášení může učinit i skrze svého obhájce, a to následně doručit soudu před plánovaným konáním vazebního zasedání.

K písm. b): Konání vazebního zasedání je v tomto případě nadbytečné. Podmínkou je, aby byl obviněný slyšen v posledních šesti týdnech a k tomu alternativně neuvedl žádné nové okolnosti podstatné pro rozhodnutí o vazbě nebo okolnosti jím uváděné nemohou vést ke změně rozhodnutí soudu. Vychází se z toho, že obviněný se již dostatečně vyjádřil ke všem skutečnostem týkajícím se jeho vazby, žádné nové skutečnosti neuvádí a další vyjádření by bylo zjevně nadbytečné a nevedlo ke změně rozhodnutí o vazbě. Jestliže soud nebo soudce dospějí k názoru, že bude postupováno podle písm. b) a vazební zasedání se konat nebude i když by jinak jeho konání bylo namístě, musí toto rozhodnutí velmi pečlivě zdůvodnit ve svém rozhodnutí o vazbě.³⁶⁷ Osobně si myslím, že uvedená formulace „neuvedl nové okolnosti podstatné pro rozhodnutí o vazbě“ může být v některých případech zdrojem námitek ze strany obhajoby, v případě vazebního stíhání je i lhůta šesti týdnů dostatečně dlouhá na to, aby mohlo dojít k takovým novým okolnostem, jež by mohly zvrátit rozhodnutí o vazbě, a myslím si, že vazebně stíhaný obviněný by neměl být omezován ve své možnosti na osobní slyšení žádnou šestitýdenní lhůtou.

Začlenění vazebního zasedání do českého trestního procesu hodnotím pozitivně vzhledem k tomu, že umožňuje realizaci práva obviněného vyjádřit se osobně ke všem otázkám a umožňuje reálné naplnění a uskutečnění jeho práv, jakož i přispěje k lepšímu zjištění skutkového stavu věci jež je obviněnému kladena za vinu. Záleží tedy pak pouze na obviněném, zda vazebního zasedání využije ve svůj prospěch nebo své právo na osobní slyšení odmítne.

³⁶⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 931-2

5.4.1 Příprava, průběh a přítomnost osob při vazebním zasedání

Jak již bylo řečeno výše, vazební zasedání je kombinací prvků veřejného a neveřejného zasedání. Příprava vazebního zasedání přebírá požadavky z do značné míry obdobně tak, jako je tomu u veřejného zasedání. Z neveřejného zasedání přebírá prvek nemožnosti účasti veřejnosti. Nezáleží na tom, zda se jedná o dospělého obviněného nebo mladistvého, příprava vazebního zasedání se v těchto ohledech nijak neliší. Příprava takového zasedání je zákonem svěřena buď předsedovi senátu nebo samosoudci (v řízení před soudem) a soudci (v přípravném řízení.) Obviněný se k účasti na vazebním zasedání podle odst. 1 předvolá nebo nechá předvést. Obviněný však může i sám o konání vazebního zasedání požádat. Jestliže soud mimo hlavní líčení či veřejné zasedání rozhoduje o dalším trvání vazby, pak v souladu s ustanovením § 73d odst. 3 věta první TrŘ je povinen sdělit obviněnému, že bude rozhodováno o jeho vazbě, poučit jej o právu požádat o konání vazebního zasedání a stanovit mu lhůtu, aby mohl toto právo uplatnit. To neplatí v případech, kdy s ohledem na existenci některé z okolností uvedených v ustanovení § 73d odst. 3 věta druhá TrŘ není třeba konat vazební zasedání.³⁶⁸ Obviněný má výslovnou povinnost se vazebního zasedání účastnit, neboť bez jeho přítomnosti by toho zasedání postrádalo svůj smysl. Předvolán je obviněný k tomu, aby v rámci účasti na vazebním zasedání využil svého práva na osobní slyšení. Komentář uvádí, že k tomu, aby soud, tj. senát nebo samosoudce (a v přípravném řízení soudce) nechal obviněného předvést, se nevyžaduje splnění podmínek uvedených v § 90. „*Je tomu tak proto, že se nejedná zjevně o případ, kdy obviněný, který byl řádně předvolán, se k výsledku nedostavil bez dostatečné omluvy, proto může být předveden (§ 90 odst. 1), ani o případ, kdy předvedení i bez předchozího předvolání vyžaduje nutnost úspěšného provedení trestního řízení (§ 90 odst. 2). To, zda se zvolí forma předvolání obviněného, který je ve vazbě, nebo předvedení, je věcí úvahy soudu nebo soudce. Osoba ve vazbě se předvolává a předvádí prostřednictvím příslušného orgánu Vězeňské služby (§ 19 odst. 2 věty první JŘS).*“³⁶⁹ Je třeba dodat, že obviněný má možnost účastnit se vazebního zasedání i prostřednictvím videokonferenčního zařízení, jež má zcela stejnou povahu jako přímý výslech obviněného. Oproti veřejnému zasedání se zde obviněný nikdy nevyrozumívá, vyrozuměn je pouze státní zástupce a obhájce, ovšem jejich účast není při vazebním zasedání nutná, musí mít ale možnost se ho zúčastnit, což leží na předsedovi senátu/soudci, aby stanovil dobu konání vazebního

³⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012 sp. zn. 11 Tvo 9/2012 : K poučení obviněného o možnosti konat vazební zasedání

³⁶⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 940

zasedání tak, aby byly dodrženy lhůty stanovené pro příslušné rozhodnutí o vazbě a zároveň aby státní zástupce a obhájce nepřišli o možnost účasti na vazebním zasedání. Jiné osoby není třeba o konání vazebního zasedání vyrozumívát.³⁷⁰

Průběh vazebního zasedání je takový, že předseda senátu nebo soudce zahájí vazební zasedání sdělením věci, která má být projednávána. Dále zjistí přítomnost a totožnost předvolaných nebo vyrozuměných osob, které se dostavily.³⁷¹ Dále se pokračuje přednesením zprávy³⁷² o tom, z jakých důvodů se vazební zasedání koná a zaměření se na problematiku, která má být ve vazebním zasedání řešena. Podle toho, čeho se týká předmět vazebního zasedání, přednese státní zástupce svůj návrh. Může se jednat o návrh na vzetí obviněného do vazby, návrh na vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby nebo návrh na to, že obviněný již působil na svědky, resp. spoluobviněné nebo jinak mařil skutečnosti důležité pro trestní stíhání, návrh na rozšíření důvodů vazby, včetně toho, že je dán některý z kvalifikovaných (zprísňených) důvodů vazby, popřípadě další alternativy návrhu podaného státním zástupcem jako třeba návrh na přijetí některého z opatření nahrazujících vazbu, byť to v této fázi řízení nelze považovat za žádoucí. Rovněž může obviněný nebo státní zástupce přednést návrh na propuštění z vazby na svobodu, tedy nahrazení vazby některým z mírnějších opatření. Vzhledem k povaze vazebního zasedání by mělo být respektováno, že je zájem spíše na přednesu stručnějších návrhů. K návrhu jedné strany má možnost se vždy vyjádřit protistrana. Taktéž mohou být obviněnému kladeny otázky státním zástupcem a obhájcem, avšak až po provedení výsledku předsedou senátu.

V rámci vazebního zasedání mohou být prováděny i důkazy, přičemž se přiměřeně použije ustanovení pro dokazování v hlavním líčení. Přiměřeně znamená, že jsou zde určité odchylky, zejména méně formální způsob provádění důkazů, jež primárně sleduje naplnění účelu vazebního zasedání. Neplatí zde omezení obsažená v § 211 odst. 1 a 5 TrŘ, lze tedy provádět výslech svědků bez omezení, taktéž výslech znalců a lze použít i § 211 odst. 6 TrŘ a se souhlasem SZ a obviněného lze číst úřední záznamy a o vysvětlení osob a provedení dalších úkonů. Lze přehrát i zvukový a obrazový záznam s výsledkem obviněného provedeným prostřednictvím videokonferenčního zařízení.

³⁷⁰ Neplatí zde tedy § 64 odst. 2 věty první ZSM o tom, že o hlavním líčení a veřejném zasedání ve věci mladistvého je třeba vyrozumět též příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

³⁷¹ Odročení vazebního zasedání je možné, ale jedná se spíše o výjimku.

³⁷² Zpráva se podává na podkladě spisu předsedou senátu, jež řídí vazební zasedání, nebo jím určeným členem senátu. Touto zprávou není ale nahrazeno v žádném případě dokazování, pokud je prováděno, a stejně tak v ní nesmí zpravodaj zaujímat stanovisko k řešení otázek.

Závěrem vazebního zasedání předseda senátu udělí slovo k závěrečným návrhům, v nichž má SZ, obhájce a obviněný možnost vyjádřit stanovisko k výsledkům vazebního zasedání a přednést návrh soudu, jak by měl o projednávané věci rozhodnout. Pořadí k vyjádření určuje předseda senátu, popř. soudce a může taktéž závěrečný přednes návrhu i zastavit, pokud by vybočoval z mezí projednávané věci. Po přednesu závěrečných návrhů vyhlásí předseda senátu rozhodnutí o vazbě. Rozhodnutí o vazbě (v naprosté většině případů má formu usnesení) se nevyhlašuje veřejně, ale vyhlašuje se v přítomnosti účastníků vazebního zasedání.

5.5 Stížnost proti rozhodnutí o vazbě

Stížnost je jedním z řádných opravných prostředků, kterými lze napadnout nepravomocné rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Stížnost proti rozhodnutí o vazbě je upravena v § 74 TrŘ a režim rozhodování o ní je zakotven v § 141 až § 150 TrŘ a je přípustná proti následujícím uvedeným rozhodnutím:

- a) rozhodnutí soudu (soudce), jímž se *obviněný bere do vazby*,
- b) rozhodnutí soudu (soudce) o tom, že se *obviněný ponechává na svobodě* vzhledem k přijetí nabídnuté záruky, slibu, nahrazení vazby dohledem probačního úředníka, uložení předběžného opatření anebo přijetí peněžitě záruky,
- c) rozhodnutí soudu (soudce) o tom, že obviněný *již působil na svědky nebo spoluobviněné* nebo jinak *mařil objasňování* skutečností závažných pro trestní stíhání,
- d) rozhodnutí soudce o tom, že se obviněný *ponechává nadále ve vazbě* (o dalším trvání vazby),
- e) rozhodnutí soudce *o propuštění obviněného z vazby*,
- f) rozhodnutí státního zástupce *o změně důvodů vazby* a rozhodnutí soudu *o změně důvodů vazby*, jestliže byl *shledán nový důvod vazby*, a to i některý *kvalifikovaný*, resp. *zprísněný důvod vazby*,
- g) rozhodnutí soudu o tom, že se *návrh státního zástupce na propuštění* obviněného z vazby na svobodu v řízení před soudem *zamítá*,
- h) rozhodnutí soudu *o propuštění obviněného z vazby* na svobodu, jestliže pominuly důvody vazby nebo je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a obviněný se nedopustil jednání uvedeného v § 68 odst. 3 nebo 4 [podle § 71 odst. 2 písm. a) nebo b) anebo k žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu podle § 71a, § 73b odst. 2],

- i) rozhodnutí soudu, jímž se *zamítá žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu jako nedůvodná*,
- j) rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, že *přijetí peněžité záruky je přípustné* za současného určení výše peněžité záruky a způsobu jejího složení,
- k) rozhodnutí soudu, že se *nabídka peněžité záruky nepřijímá*,
- l) rozhodnutí státního zástupce nebo soudu, jímž se vzhledem *k přijetí* nabídnuté záruky, slibu, nahrazení vazby dohledem probačního úředníka, uložení předběžného opatření anebo přijetí peněžité záruky obviněný *propouští z vazby na svobodu*,
- m) rozhodnutí soudu o tom, že *peněžitá záruka připadá státu*,
- n) rozhodnutí státního zástupce nebo soudu o tom, že *se peněžitá záruka zrušuje nebo se mění její výše*.

Stížnost není přípustná proti rozhodnutí, které není rozhodnutím o vazbě ve smyslu § 74 odst. 1 TrŘ. Takové rozhodnutí je např. usnesení o propuštění zadržené osoby na svobodu podle § 77 odst. 2 nebo usnesení o propuštění zatčené osoby na svobodu podle § 69 odst. 5 TrŘ.³⁷³ Rozhodnutí o vazbě není ani žádné z rozhodnutí učiněných v extradičním řízení, tedy předběžná vazba ve vydávacím řízení, vydávací vazba a vazba v rámci zjednodušeného vydání a dále rozhodnutí o předběžné vazbě, předávací vazbě a vazbě ve zkráceném řízení na základě evropského zatýkacího rozkazu. Stížnost není přípustná ani proti rozhodnutí o vazbě v souvislosti s průvozem osoby pro účely trestního řízení, při dočasném převzetí z ciziny nebo vazba v souvislosti s uznáním cizozemského rozhodnutí. Oproti tomu stížnost lze užít v případě rozhodnutí o vyhošťovací vazbě (§ 350c) a také proti rozhodnutí o vazbě obviněného, jehož cizí stát vydal na základě zatýkacího rozkazu (§ 387 odst. 2) nebo jehož jiný členský stát EU předal do ČR na základě evropského zatýkacího rozkazu (§ 405 odst. 6).

Stížnost proti rozhodnutí o vazbě není přípustná, jestliže o vazbě rozhodoval Nejvyšší soud anebo jedná-li se již o dvojstupňové rozhodnutí o stížnosti. Na druhou stranu Ústavní soud poukazoval ve svých nálezech,³⁷⁴ že stížnost proti rozhodnutí o vazbě je přípustná tam, kdy o vazbě rozhodl soud, který je jinak v postavení soudu II. stupně z důvodu, že významná je zde ta skutečnost, že samo rozhodnutí o vazbě bylo učiněno v I. stupni a obviněnému nelze upřít

³⁷³ R 29/1994; R 39/1998

³⁷⁴ Např. ÚS 46/1993-94-n., ÚS 79/1998-n. a ÚS 129/1998-n., kde s poukazem na tyto nálezy je dovozováno, že není ve shodě s čl. 5 odst. 4 EÚLP vyloučit možnost přezkoumat rozhodnutí odvolacího soudu, jímž byl obžalovaný vzat do vazby v rámci odvolacího řízení, s odkazem na § 141 odst. 2 věta druhá.

právo stížnosti.³⁷⁵ Proto je stížnost proti takovému rozhodnutí o vazbě přípustná. Např. v nálezu Ústavního soudu sp. zn. 613/01 ÚS řešil, zda „Ústředním bodem ústavní stížnosti stěžovatele je otázka, zda vrchní soud rozhodoval o stěžovatelově návrhu na propuštění z vazby v prvním stupni, a zda je tedy proti tomuto rozhodnutí stížnost přípustná či nikoli. Nejvyšší soud vyslovil v odůvodnění svého rozhodnutí názor, že zmíněné rozhodnutí je rozhodnutím soudu druhé instance, proti němuž stížnost na základě ustanovení § 141 odst. 2 trestního řádu přípustná není. S tímto názorem se však Ústavní soud nemůže ztotožnit, neboť jak vyplývá z jeho ustálené judikatury (zejména rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 86/98, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 11, nález č. 79), jestliže trestní řád v citovaném ustanovení stanoví, že přezkum vyšším soudem má místo tehdy, bylo-li usnesení vydáno soudem, který rozhoduje ve věci v prvním stupni, nelze tuto zákonnou podmínku přípustnosti řádného opravného prostředku vyložit tak omezujícím způsobem, který by znamenal byť jen nepřímý zásah do ústavně zaručených práv účastníka řízení. I v tomto případě je totiž třeba postupovat podle první věty ustanovení čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle kterého při aplikaci zákonných ustanovení týkajících se mezi základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Tam, kde zákonné ustanovení připouští dvojí výklad, je tedy v zájmu spravedlivého procesu nezbytné dát při jeho aplikaci přednost tomu z nich, který je ve své interpretaci s ústavním pořádkem republiky co nejvíce souladný.³⁷⁶

Pro úplnost je třeba dodat, že stížnost není přípustná ani proti rozhodnutí o stížnosti směřující proti rozhodnutí o vazbě, jedná se tedy o rozhodnutí, kdy orgán rozhodl ve druhém stupni o stížnosti proti rozhodnutí o vazbě.

V § 142 odst. 1 nalezneme obecný výčet okruhu osob, kterým zákon dává možnost podat stížnost tak, že nestanoví-li zákon něco jiného, může stížnost podat osoba, které se usnesení přímo dotýká nebo která k usnesení dala podnět svým návrhem, k němuž ji zákon opravňuje; proti usnesení soudu může podat stížnost též státní zástupce, a to i ve prospěch obviněného.

³⁷⁵ ÚS 169/2010-n. K problematice výkladu ustanovení § 141 odst. 2 al. druhé TrŘ, dle něhož „usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni“, Ústavní soud ve své dosavadní judikatuře v obecné rovině zdůraznil, že v trestním řízení obecné soudy rozhodují usnesením, jako nižší formou rozhodnutí, toliko tehdy, jestliže rozhodují v souvislosti s věcí o otázkách k ní sice přidružených, nicméně o takových, které lze bez obtíží od „věci samé“ (jejího merita) oddělit. Takové usnesení je rozhodnutím o samostatném (od věci samé odlišném) základu, spravuje se vlastním procesním režimem, a proto také tam, kde ze zákona je přezkoumatelné vyšším soudem, má povahu rozhodnutí

³⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2003 sp. zn. IV. ÚS 613/01

Osobami oprávněnými k podání stížnosti proti rozhodnutí o vazbě jsou:

- a) státní zástupce
- b) obviněný
- c) ve prospěch obviněného osoby naznačené v § 142 odst. 2³⁷⁷ a § 72 odst. 1 a 2 ZSM
- d) osoba, která se souhlasem obviněného složila peněžitou zárukou, ohledně rozhodnutí týkajících se takové záruky.

K rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce je zde zásadně příslušný soud ve složení senátu, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který napadené rozhodnutí vydal podle § 146a odst. 1 písm. a)³⁷⁸, nejde-li o rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby bez přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu, přičemž proti rozhodnutí soudu rozhoduje vždy nadřízený soud podle (§ 146 odst. 2 písm. c), a to taktéž ve složení senátu. Toto ustanovení bylo novelizováno, a jak říká důvodová zpráva k zák. č. 459/2011 Sb. „*Citované ustanovení se dává do souladu s nově navrženou úpravou, podle níž státní zástupce nerozhoduje o dalším trvání vazby. Naopak se do tohoto ustanovení výslovně doplňují ostatní případy, kdy státní zástupce rozhoduje o vazbě a proti jeho rozhodnutí je přípustná stížnost – např. pokud státní zástupce rozhodne o propuštění obviněného z vazby na svobodu na základě přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu, nebo tehdy, rozhodne-li o změně důvodů vazby, pominul-li některý důvod vazby. Podle stávající právní úpravy v těchto případech vyvstávají pochybnosti, který orgán je příslušný k rozhodnutí o takové stížnosti (praxe většinou dovozuje příslušnost soudu analogicky podle ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) tr. ř.).* Toto nově navržené ustanovení tak odstranilo dosavadní nejasnosti a zakotvuje výslovně v uvedených případech příslušnost soudu k rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce.³⁷⁹

V § 74 odst. 2 nalezneme ustanovení, kdy zákon připouští odkladný účinek stížnosti. Stížnost zásadně nemá odkladný účinek, až na dále uvedené výjimky. Odkladný účinek má stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby tehdy, nejde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku.

³⁷⁷ Proti usnesení o vazbě, o ochranném léčení a o zabezpečovací detenci mohou podat stížnost ve prospěch obviněného též osoby, které by mohly podat v jeho prospěch odvolání.

³⁷⁸ Výjimkou je výjimkou je rozhodování o stížnosti proti usnesení státního zástupce o propuštění obviněného z vazby podle § 73b odst. 6 věty první, nikoli však ve spojení s § 73 odst. 1 nebo § 73a odst. 1, 2 písm. a), kde rozhoduje státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství.

³⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

Byl-li však státní zástupce při vyhlášení rozhodnutí přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek pouze tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí. Stížnost je zaznamenávána do protokolu o hlavním líčení, veřejném zasedání nebo do protokolu o jiném úkonu trestního řízení, avšak za přítomnosti státního zástupce, před nímž došlo k vyhlášení usnesení o propuštění obviněného z vazby na svobodu.

Od ledna 2002 až do 25. června 2010 bylo znění § 74 odst. 2 TrŘ odlišné od nynějšího znění, konkrétně se jednalo o nevyhovující část věty druhé za středníkem, která zněla „*jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek jen tehdy, podal-li státní zástupce také odvolání proti rozsudku*“, protože bylo toto ustanovení významně dotčeno nálezem Ústavního soudu vyhlášeným pod číslem 163/2010 Sb., sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (a taktéž následnou novelou TrŘ provedenou zákonem č. 459/2011 Sb.), který toto znění z důvodu shledaného rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. c) a odst. 3 EÚLP zrušil ke dni 26.5.2010. Ústavní soud uvedl, že „*Obviněný bude vždy po vydání zprošťujícího rozsudku neprodleně propuštěn na svobodu. Stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby na svobodu po vydání zprošťujícího rozsudku nemá odkladný účinek.*“ Důvodová zpráva k zák. č. 459/2011 Sb. říká, že Ústavní soud dovodil neústavnost části ustanovení § 74 odst. 2 TrŘ., jež spočívá v tom, že dosavadní právní úprava umožňovala, aby poté, co byl nad obžalovaným vynesena zprošťující rozsudek a bylo rozhodnuto o jeho propuštění z vazby na svobodu soudem nalézacím, byl obžalovaný ponechán i nadále ve vazbě na základě stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí soudu o propuštění obžalovaného z vazby až do doby rozhodnutí druhoinstančního soudu, což je v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. c) a odst. 3 Úmluvy (rozhodnutí Wemhoff v. SRN ze dne 27. 6. 1968). Ústavní soud ve svém nálezu mimo jiné uvedl „*Zprošťující rozsudek je vydáván za situace, kdy nebyla na základě předložených důkazů prokázána vina obviněného, ať už proto, že (a) nebylo prokázáno, že se skutek, pro který byl obviněný stíhán, vůbec stal, či (b) v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem, nebo (c) nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obviněn Protože byl obviněný rozhodnutím soudu zcela zproštěn obžaloby, je v dané chvíli zřejmé, že vazební důvody již nejsou dány a že další trvání vazby není nadále opodstatněno. Právě proto obecný soud vzápětí po vydání zprošťujícího rozsudku vydává též usnesení o propuštění z vazby na svobodu. Současné znění ust. § 74 odst. 2 věty druhé části za středníkem tr. ř. pak ve své podstatě představuje oprávnění státního zástupce rozhodnutí soudu o propuštění z vazby, byť na časově omezenou dobu, do doby rozhodnutí stížnostního soudu, zvrátit. Z hlediska ústavnosti je přitom stěžejí akceptovatelné, aby kontinuita omezení osobní svobody vazbou nebyla zprošťujícím rozsudkem nijak narušena. Podle názoru Ústavního soudu tato zákonná*

úprava trestního řádu opravňující státního zástupce k podání stížnosti s odkladným účinkem odporuje úzké interpretaci čl. 5 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 5 odst. 3 Úmluvy. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadená část ust. § 74 odst. 2 trestního řádu je v přímém rozporu s požadavky plynoucími z principů obsažených v judikatuře ESLP. Které tak nejsou českou právní úpravou respektovány, ač by být měly. Pokračující omezení osobní svobody po vydání zprošťujícího rozsudku přestává být ospravedlnitelné z hlediska veřejného zájmu na účinném stíhání trestné činnosti, protože není naplněn požadavek přítomnosti zesílených důvodů pro další trvání vazby. *Jak Ústavní soud prohlásil již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 689/05, důvod pro prodloužení vazby spočívající ve zcela neodůvodněném hypotetickém závěru o možnost vyhovění odvolání odvolacím soudem „je zcela libovolný, odporující čl. 8 odst. 2, odst. 5 Listiny nejen tím, že rozšiřuje nad zákonný rámec důvody pro omezení osobní svobody, ale také tím, že klade stěžovatelům k tíži implicitně předpokládanou neschopnost soudu prvního stupně vyvrátit jejich obhajobu.“*

Pozměněné znění odstavce druhého proto reflektuje závěry Ústavního soudu a není již možné, aby byl obžalovaný držen ve vazbě poté, co soud prvního stupně vyhlásí zprošťující rozsudek, pouze na základě stížnosti podané státním zástupcem.³⁸⁰ Současná účinná právní úprava je taková, že v situaci, kdy je vynesena zprošťující rozsudek a státní zástupce podá odvolání zároveň se stížností proti usnesení, jím podaná stížnost nemá odkladný účinek. Stížnost má odkladný účinek pouze tehdy, jestliže se nejedná o případ, kdy stížnost následuje po vyhlášení zprošťujícího rozsudku. Věta druhá v druhém odstavci však vymezuje, že byl-li státní zástupce přítomen při vyhlášení rozhodnutí (o propuštění z vazby na svobodu), je jeho stížnosti přisouzen odkladný účinek tehdy, je-li tato stížnost podána ihned, po vyhlášení takového rozhodnutí.³⁸¹

Poslední odstavec uvedeného ustanovení řeší situace, kdy napadené rozhodnutí trpí podstatnými vadami, pro které je nutné napadené rozhodnutí zrušit. Přesně se k uvedenému vyjadřuje důvodová zpráva, v níž zákonodárce shledává, že „*Orgán rozhodující o stížnosti* ³⁸² *by měl v souladu s platnou judikaturou zásadně po případném zrušení napadeného usnesení sám znovu o vazbě obviněného rozhodnout (viz č. 36/1987 Sb. rozh. tr.). Jen výjimečně může v případě zcela zásadních vad věc po zrušení napadeného usnesení vrátit orgánu prvního stupně rozhodujícímu o vazbě. Pokud pak v případech zcela zásadních vad, které nejsou odstranitelné v řízení před stížnostním orgánem, napadené usnesení zruší a věc vrátí orgánu*

³⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

³⁸¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 957

³⁸² Zpravidla soud druhého stupně rozhodující o stížnosti.

*prvního stupně, musí zároveň vydat příkaz k propuštění obviněného z vazby na svobodu, neboť v takovém případě zde není rozhodnuto o vzetí obviněného do vazby (bylo zrušeno) a další trvání vazby již nemá opodstatnění.*³⁸³

5.6 Nahrazení vazby jiným opatřením

V ustanoveních § 73 a § 73a nalezneme opatření, kterými lze nahradit vazbu, a jedná se přesně o:

- a) záruku za další chování obviněného, kterou poskytne důvěryhodná osoba nebo zájmové sdružení občanů,
- b) písemný slib, který složí obviněný,
- c) dohled probačního úředníka nad obviněným,
- d) předběžná opatření podle § 88b až § 88o,
- e) peněžitá záruka, kterou může složit obviněný nebo i jiná osoba.

Instituty nahrazující vazbu upravené v ustanoveních § 73 a 73a TrŘ jsou neoddělitelně spjaty s přípustnou existencí vazby v tom kterém stadiu trestního stíhání, tj. jsou vázány na existenci důvodů vazby a na její přípustnost z hlediska zákonných vazebních lhůt.³⁸⁴

Shora uvedená opatření mohou nahradit vazbu pouze v případě vazebních důvodů podle § 67 písm. a) nebo c), s výjimkou § 73a odst. 1 věta druhá a lze je uplatnit jak jednotlivě tak i kumulativně. Navíc všechny typy nahrazení vazby lze uplatnit i v trestním řízení proti mladistvému podle § 49 ZSM, přičemž tento zákon má i zvláštní typ náhrady vazby v § 50 ZSM, a to jeho umístění v péči důvěryhodné osoby.

O nahrazení vazby jiným opatřením se rozhoduje *usnesením*. Usnesení o nahrazení vazby o nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem podle § 73 TrŘ, resp. peněžitou zárukou podle § 73a TrŘ, *jsou rozhodnutími o vazbě*, proti kterým je podle § 74 odst. 1 TrŘ přípustná stížnost.³⁸⁵

5.6.1 Nahrazení vazby zárukou za osobu obviněného

Nabídka převzetí záruky za obviněného může být učiněna na straně jedné zájmovým sdružením občanů³⁸⁶ uvedeným v § 3 odst. 1 a důvěryhodnou osobou na straně druhé.

³⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb.

³⁸⁴ Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 20. května 2003, sp. zn. 4 Tz 24/2003

³⁸⁵ R 39/1998

³⁸⁶ Odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely (dále jen „zájmová sdružení občanů“)

Spolupráce orgánů činných v trestním řízení se zájmovými sdruženími občanů je projevem jedné ze zásad trestního, a sice § 2 odst. 7 TrŘ, přičemž je využíváno jejich výchovného (psychického) působení na obviněného, aby se zdržel dalšího jednání, které by vedlo k jeho umístění do vazby.

Důvěryhodnou osobou je myšlena osoba, jež je schopna příznivě ovlivňovat chování obviněného, jeho další jednání a vývoj, což si musí soud náležitě ověřit, než tuto záruku přijme.

Podmínkou pro to, aby orgán rozhodující o vazbě mohl přijmout záruku za další chování obviněného ve smyslu ustanovení § 73 odst. 1 písm. a) TrŘ, je schopnost osoby nabízející její převzetí účinně ovlivňovat obviněného a jeho chování. Taková schopnost je podmíněna existencí určitého vztahu (např. rodinného, pracovního) mezi těmito dvěma osobami. S ohledem na své procesní postavení tak nemůže být takovou osobou obhájce obviněného.³⁸⁷

³⁸⁸ Nahrazení vazby zárukou za další chování obviněného nebude zpravidla možné ani v případě, že se za osobu mladistvého obviněného zaručí jeho rodiče, kteří měli s jeho výchovou problémy, jež vyústily k páchání trestné činnosti.³⁸⁹ Důvěryhodnou osobou může být např. vychovatel, nadřízený vedoucí zaměstnanec, příbuzní obviněného, ale vždy to musí být osoba, jež budí důvěru ve své schopnosti účinně působit na osobu obviněného a vést ho tak k chování, jež vykazuje záruky řádného modelu společenského soužití. Obsahem záruky je povinnost převzít dohled nad chováním obviněného, čímž se má čelit obavě z opakování TČ, z dokonání TČ, z pokusu nebo vykonání TČ, který připravoval nebo kterým hrozil, a navíc

mohou působit při zamezování a předcházení trestné činnosti způsobem uvedeným v tomto zákoně.

³⁸⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 4 To 558/2003

³⁸⁸ Je zde ale náleží ÚS k nabídce převzetí záruky za chování obviněného učiněné advokátem, jež *není* obhájcem obviněného. ÚS samozřejmě vyzdvihuje specifické postavení obviněného a obhájce, kde mu nelze dát jinak než za pravdu, ale posléze říká, že „*v případě poskytnutí záruky ve smyslu § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu advokátem vůbec, nikoliv obhájcem obviněného, o což se jedná v dané věci, jde o situaci odlišnou. Proto nelze bez dalšího učinit paušální závěr, že pokud nabídku záruky poskytne advokát, nemůže se apriori jednat o osobu, která by nesplňovala podmínky ustanovení § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Mezi advokátem nikoli v postavení obhájce obviněného a obviněným totiž neexistuje specifický vztah daný poskytováním právní pomoci a není zde dána závislost na postavení a pokynech klienta-obviněného, která by v určitých situacích mohla bránit obhájci v tom, aby příznivě ovlivňoval chování obviněného. Není důvod se proto domnívat, že advokát (nikoli v postavení obhájce obviněného) nemůže být nadán nezávislostí, autoritou ve vztahu k obviněnému a současně též určitým bližším vztahem k němu, takže nelze paušálně tvrdit, že by nebyl schopen příznivě ovlivňovat chování obviněného.*“ Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 263/05 ze dne 9. 2. 2005 [35/2006 USn.]

³⁸⁹ R 51/1995

učinít taková opatření, jež budou mít za následek záruku dostavení se obviněného před orgán, který jej vyzval, a oznámit každé vzdálení se z místa pobytu k předejití situace, kde by vznikla důvodná obava, že by obviněný uprchl nebo se skrýval (§ 67 písm. a) a c)). Nezáleží na tom, který ze dvou vazebních důvodů je přítomen, nabízené záruky zde musí být obě současně, přičemž skutečnost, zda orgán rozhodující o vazbě nabízenou záruku přijme, je zcela *fakultativní* vzhledem k osobě obviněného, povaze a závažnosti trestné činnosti.³⁹⁰

5.6.2 Nahrazení vazby písemným slibem

Písemný slib, jenž může dát pouze sám obviněný, je další z *fakultativních* variant, kterou může orgán rozhodující o vazbě, vazbu nahradit. Slib, jímž se obviněný zavazuje k řádnému životu, musí dát přímo obviněný a stvrdit ho svým vlastnoručním podpisem. Slib nemůže být podepsán např. advokátem obviněného nebo jinou osobou. Slib nemusí mít povahu samostatného podání, může být připojen třeba k žádosti o propuštění z vazby.³⁹¹ Obviněný se ve svém slibu zavazuje, že povede řádný život, na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, nebude se dopouštět další trestné činnosti, vždy oznámí vzdálení se z místa pobytu a bude pečlivě dodržovat všechna omezení, jež mu budou uložena. Důraz je kladen i na osobu obviněného, jeho životní styl, zda je výdělečně činný nebo je bez finančních prostředků, a jestli třeba svým trestným činem způsobil škodu velkého rozsahu, popř. na více místech republiky. Všechny tyto okolnosti slib obviněného výrazně podrývají a je pak na soudu, jak se k takovému slibu bude stavět a zda přijme slib obviněného podle § 73 odst. 1 písm. b)³⁹²

Adresu, kterou obviněný uvede v písemném slibu nahrazujícím vazbu s tím, že na ní bude přebírat zásilky soudu, je třeba považovat za adresu, kterou obviněný označil pro doručování.^{393, 394}

5.6.3 Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka

Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka se jeví jako mírnější alternativa k pobytu ve vazební věznici. Základním smyslem dohledu probačního úředníka jako opatření nahrazujícího podle § 73 odst. 1 písm. c) TrŘ vazbu obviněného je ovlivnit jeho životní postoje,

³⁹⁰ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 868

³⁹¹ tamtéž

³⁹² R 29/1993

³⁹³ R 18/2008

³⁹⁴ R 14/1994 Jestliže soud propouští obviněného z vazby proto, že dojde k závěru, že nadále netrvá žádný z důvodů vazby uvedených v § 67 písm. a), b), c) TrŘ, nemůže přijmout slib obviněného podle § 73 odst. 1 písm. b) TrŘ.

příspěť k urovnání a konsolidaci jeho osobních poměrů, a hlavně kontrolovat jeho chování tak, aby nemařil účel trestního stíhání a nedopustil se další trestné činnosti.³⁹⁵ Uvedený institut byl vložen do tohoto ustanovení až novelou č. 265/2001 Sb., přičemž je upraven v odstavci třetím § 73 TrŘ, § 27b odst. 1, 2 a 3 TrŘ a váže se na zák. č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě.

Probačí se pro účely tohoto zákona (PMSI) rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů (§2 odst. 1. PMSI). „*Základní zákonný rámec pro výkon dohledu probačního úředníka jako opatření nahrazujícího vazbu je vymezen v § 73 odst. 3 TrŘ, soud však může svým rozhodnutím stanovit obviněnému další omezení a povinnosti směřující k naplnění účelu tohoto dohledu. Probační úředník je oprávněn v mezích platné právní úpravy a rozhodnutí soudu upřesnit povinnosti obviněného a blíže specifikovat pravidla výkonu dohledu. V zájmu zvýšení efektivity dohledu je účelné, aby postupoval v dohodě s obviněným; nedojde-li však k ní, učiní potřebná opatření sám.*“³⁹⁶

Probační úředník je povinen vykonávat dohled v souladu s probačním plánem, jež je obviněnému stanoven na míru, musí mu být nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu vedoucí k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Probační plán musí být pravidelně aktualizován, vzhledem k již dosaženým výsledkům dohledu, osobním, rodinným a dalším poměrům pachatele (§ 51 odst. 1 PMSI).

Jednou za šest měsíců (není-li stanoveno jinak) podává probační úředník zprávu předsedovi senátu, který probační dohled nařídil, v níž informuje o průběhu stanoveného dohledu, o dodržování podmínek stanovených omezení a povinností a o poměrech pachatele (§51 odst. 3 PMSI).

Pachatel, kterému je uložen dohled, je povinen podle § 50 PMSI:

- a) spolupracovat a plnit probační plán,
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách,

³⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 5. 2004, sp. zn. 11 Tdo 509/2004.

³⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 5. 2004, sp. zn. 11 Tdo 509/2004

- c) informovat o svém pobytu, zaměstnání, způsobu obživy, a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu, dodržovat soudem uložené povinnosti a omezení,
- d) a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Základem pro celý výkon dohledu je úspěšné sestavení probačního plánu, v němž by měla být přesně specifikována forma jednotlivých konzultací, jejich časový harmonogram tak, aby byl naplněn smysl dohledu, přičemž nikdy nelze úplně přesně říci, kolik konzultací bude potřeba, tzn. vždy je nutno přihlédnout k osobě obviněného. Konzultace by neměly být ani v příliš krátkém ani v příliš dlouhém časovém intervalu, aby jednak obviněnému nebyly k tíži situace, ale aby zároveň mohly plnit svůj stanovený účel. Probační plán je třeba aktualizovat průběžně, jak vyplývá z uvedeného, aby mohl plnit svůj účel, a byl přizpůsoben rodinným, pracovním a osobním postojům obviněného.³⁹⁷ Samotnou činnost probační a mediační služby při výkonu dohledu nad chováním obviněného v případech nahrazení vazby, lze charakterizovat jako tzv. *včasnou pomoc*.³⁹⁸

Při rozhodování o možnostech nahradit vazbu dohledem bere státní zástupce nebo soud v úvahu především osobu obviněného a povahu projednávaného případu, kdy je třeba posuzovat povahu trestní věci, ve které je obviněný stíhán, hledisko toho, zda přichází vůbec možnost probačního dohledu v úvahu apod.³⁹⁹

Osobně se mi toto opatření jeví dost mírně a spatřuji v něm relativně výhodné postavení pro osobu obviněného, kde namísto vzetí do vazby zůstane obviněný i nadále ve svém domácím prostředí, nebude izolován v prostoru vazební věznice, od rodiny a přátel, může zůstat nadále výdělečně činný a případně se zasloužit o to, aby kompenzoval škodu/újmu vzniklou trestným činem. Je v jeho zájmu spolupracovat s probačním úředníkem, vybudovat si vztah důvěry a nechat se dozorovat a plnit povinnosti mu uložené vhodně a včas.

Neplní-li obviněný své povinnosti vyplývající z nahrazení vazby a trvají-li stále důvody vazby, rozhodne soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o vazbě (§73 odst. 7 TrŘ).

³⁹⁷ Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka, dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahrazeni-vazby-dohledem-probacniho-urednika-97644.html>

³⁹⁸ Ščerba F., Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2014, s. 391

³⁹⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 869

5.6.4 Nahrazení vazby peněžitou zárukou

Nahrazení vazby peněžitou zárukou neboli kaucí, je upraveno v § 73a TrŘ a souvisí často se zaplacením nemalých finančních částek, které mohou značit pro obviněného značnou finanční ztrátu.

Novela provedená zák. č. 265/2001 Sb. zásadně změnila způsob určování výše takové peněžitě záruky. Zákon nyní předpokládá dvoufázové rozhodování a to:

- a) nejprve rozhodnutí o přípustnosti peněžitě záruky, popř. určení její výše a způsobu složení,
- b) rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě nebo o jeho propuštění na svobodu za současného přijetí složené peněžitě záruky, jejíž výše a způsob složení byla určena předchozím rozhodnutím.

Tímto dvoufázovým rozhodováním je zabráněno tomu, aby i přesto, že obviněný nebo jiná osoba složí peněžitou zárukou v určené výši, bylo rozhodnuto, že se nabídka nepřijímá.

Nahradit vazbu peněžitou zárukou lze u vazebních důvodů podle § 67 písm. a) a c) TrŘ, u předstízně vazby jsou však uvedené výjimky v zákoně, kdy je tento postup vyloučen, jedná se o nejzávažnější trestné činy.⁴⁰⁰ Nahrazení vazby peněžitou zárukou není možné v případě vazby koluzní.

⁴⁰⁰ Je-li však obviněný stíhán pro trestný čin vraždy (§ 140 trestního zákoníku), těžkého ublížení na zdraví (§ 145 trestního zákoníku), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 149 odst. 3, 4 trestního zákoníku, obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), loupeže podle § 173 odst. 4 trestního zákoníku, braní rukojmí podle § 174 odst. 3, 4 trestního zákoníku, znásilnění podle § 185 odst. 3, 4 trestního zákoníku, pohlavního zneužití podle § 187 odst. 3, 4 trestního zákoníku, obecného ohrožení podle § 272 odst. 2, 3 trestního zákoníku, vývoje, výroby a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 3, 4 trestního zákoníku, získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou (§ 290 trestního zákoníku), zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny podle § 292 odst. 2, 3 trestního zákoníku, vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku), rozvracení republiky (§ 310 trestního zákoníku), teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku), teroru (§ 312 trestního zákoníku), sabotáže (§ 314 trestního zákoníku), vyzvědačství (§ 316 trestního zákoníku), spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního zákoníku), válečné zrady (§ 320 trestního zákoníku), genocidia (§ 400 trestního zákoníku), útoku proti lidskosti (§ 401 trestního zákoníku), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402 trestního zákoníku), přípravy útočné války (§ 406 trestního zákoníku), styků ohrožujících mír (§ 409 trestního zákoníku), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku), válečné krutosti (§ 412 trestního zákoníku), perzekuce obyvatelstva (§ 413 trestního zákoníku), plenění v prostoru válečných operací (§ 414 trestního zákoníku), zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415 trestního zákoníku), nebo zneužití vlajky a příměří (§ 416 trestního zákoníku), a je-li dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. c), nelze peněžitou zárukou přijmout.

Kauci může složit jak obviněný, tak jiná osoba, s jeho souhlasem. Okruh osob, které mohou za obviněného zaplatit peněžitou záruku, není nijak specificky vymezen. Podstatné je, že obviněný musí dát se složením kauce za jeho osobu souhlas. Osoba, která je ochotna takovou kauci složit, musí být seznámena s podstatou obvinění a skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby. Není dostačující, pokud by souhlas vyjádřil pouze obhájce obviněného.

Složením peněžitě záruky je míněno její složení v hotovosti na pokladně soudu nebo přikázáním na účet soudu, popř. podání peněz prostřednictvím poštovní poukázky.

Velká novela v roce 2001 zavedla klasický kauční systém, kdy orgán rozhodující o vazbě nejdříve rozhodne usnesením, zda je přijetí peněžitě záruky přípustné či nikoli, a pokud ano, tak určí výši peněžitě záruky v hodnotě od 10.000,- Kč výše a způsob jejího složení. Teprve po rozhodnutí o přípustnosti peněžitě záruky může následovat rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě nebo rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby na svobodu. Po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. může o propuštění obviněného z vazby na svobodu za současného nahrazení vazby peněžitou zárukou rozhodovat v přípravném řízení státní zástupce.

Za určitých zákonem stanovených okolností, může peněžitá záruka připadnout státu.⁴⁰¹ Na tuto skutečnost musí být obviněný a popř. osoba jež na něj záruku složila, upozorněn. V usnesení o přípustnosti přijetí peněžitě záruky se uvede i poučení obviněného a osoby, která peněžitou záruku složila, na dobu trvání peněžitě záruky, a na důvody, pro které peněžitá záruka může připadnout státu nebo může být použita na zaplacení peněžitěho trestu nebo nákladů trestního řízení.⁴⁰² O propadnutí peněžitě záruky státu rozhoduje soud a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce.

Důvody trvání peněžitě záruky se v průběhu jejího trvání přezkoumávají, stejně tak, jako je tomu u důvodů trvání vazby. Jakmile pominou důvody pro její přijetí, musí být peněžitá záruka zrušena. Obdobně také pokud vyvstane koluzní důvod vazby. V takovém případě se současně učiní rozhodnutí podle § 68 TrŘ o vzetí obviněného do vazby.

U peněžitě záruky lze taktéž změnit její výši a může být zrušena na návrh i z úředního rozhodnutí. Předpokladem je, že pominuly důvody, které k jejímu přijetí vedly nebo se změnily okolnosti rozhodné pro určení její výše. Uvedené rozhodnutí o zrušení peněžitě záruky nebo o změně její výše je rozhodnutím o vazbě vydané ve formě usnesení a je proti němu přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek.⁴⁰³

⁴⁰¹ NS 26/2004-T 639

⁴⁰² Čl. 35 POP č. 8/2009

⁴⁰³ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 892

Novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb. byly do § 73a vloženy zcela nové odstavce 7 a 8. Odstavec sedmý umožňuje použít peněžitou záruku k úhradě pohledávky poškozeného, resp. poškozených. Odstavec osmý ukládá povinnost poučit poškozeného, aby využil svého práva a do tří měsíců od tohoto vyrozumění požádá o využití peněžitě záruky k úhradě své pohledávky. Neučiní-li tak, vrátí se peněžitá záruka odsouzenému nebo osobě, která ji složila.

Odstavec devátý hovoří o tom, že na důvody, pro které peněžitá záruka může připadnout státu nebo být použita na zaplacení peněžitého trestu nebo nákladů trestního řízení nebo k uhrazení pohledávky poškozeného, musí být obviněný a osoba, která peněžitou záruku složila, předem upozorněni. Ústavní soud se k tomuto vyjádřil následovně *„Z důvodu ochrany zájmů složitele peněžitě záruky je třeba vyžadovat, aby obecný soud, jako orgán ochrany základních práv a svobod, před přijetím peněžitě záruky ověřil, zda se osobě záruku skládající dostalo poučení podle § 73a odst. 9 trestního řádu, protože bez ohledu na obecné označení tohoto institutu jako „kauce“, v případě, že peněžitou záruku složila jiná osoba než obviněný, je její vrácení podmíněno nikoli budoucím „smluveným“ chováním složitele, nýbrž chováním obviněného, a to dokonce nejen budoucím, nýbrž i takovým, které mu je kladeno ve smyslu § 73a odst. 6 až 8 trestního řádu za vinu. Stejně tak je třeba splnění poučovací povinnosti vyžadovat z důvodu ochrany zájmů státu a poškozené osoby, neboť jejím nesplněním je následně vyloučeno využití postupu podle § 73a odst. 6 trestního řádu.“*⁴⁰⁴ Pokud prokáže ten, kdo složil za obviněného záruku, že nebyl náležitě poučen, podle § 73a odst. 1 a 9 TrŘ, je použití složené peněžitě záruky k úhradě pohledávky poškozeného neústavním zásahem do vlastnického práva složitele záruky.⁴⁰⁵

5.6.5 Elektronický kontrolní systém (náramky)

Tento nově vzniknuvší odstavec 4 §73 TrŘ, který byl vložen novelou č. 150/2016 Sb., zavádí možnost elektronického kontrolního systému osob, jež by jinak byly stíhány vazebně.⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ Nález ÚS ze dne 14. června 2016 sp. zn. III. ÚS 2787/15 [112/2016 USn.]

⁴⁰⁵ Nález ÚS ze dne 14. června 2016 sp. zn. III. ÚS 2787/15 [112/2016 USn.]

⁴⁰⁶ Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinný od 1. 7. 2016

Vládní návrh tohoto zákona byl předložen 2. června 2015,⁴⁰⁷ a zákon je účinný od 1. července 2016.

Cílem návrhu zákona je (nejen) dle důvodové zprávy „*Cílem předkládaného návrhu je zefektivnit kontrolu plnění podmínek a omezení uložených obviněnému v rámci některého opatření nahrazujícího vazbu, a to za pomoci využití elektronického monitorovacího systému, jenž umožňuje detekci pohybu obviněného, a tím zvýšit četnost ukládání alternativních opatření k vazbě a snížit počet vazebně stíhaných osob.*“⁴⁰⁸

Nový odstavec čtvrtý § 73 TrŘ tedy po novele zní:

„(4) V souvislosti s nahrazením vazby některým opatřením uvedeným v odstavci 1 může orgán rozhodující o vazbě rozhodnout o výkonu elektronické kontroly plnění povinností uložených v souvislosti s tímto opatřením prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu obviněného, jestliže obviněný slíbí, že při výkonu elektronické kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Před tím orgán rozhodující o vazbě obviněného poučí o průběhu elektronické kontroly.“

Zákonodárce se zde především snaží přispět k častějšímu využití alternativních opatření za vazbu, jež by mohlo do určité míry přispět k řešení nepříznivé situace v českém vězeňství, což představuje z hlediska přeplněných kapacit a z pohledu financování problém. V případě elektronické kontroly prostřednictvím „náramku“ se jedná o počáteční investici v řádu asi jedné desítky milionů korun a ročních provozních nákladů okolo dvanácti milionů korun, jak uvádí důvodová zpráva, jež pokryje rozpočtová kapitola Ministerstva spravedlnosti. Náklady na jednu monitorovanou osobu vychází cca 90,- Kč na jeden náramkoden.⁴⁰⁹ Úmyslem novely zákona je podstatné rozšíření využitelnosti alternativních opatření nahrazujících vazbu „*Efektivní elektronická kontrola uložených povinností by přitom znamenala podstatné rozšíření využitelnosti jednotlivých opatření nahrazujících vazbu ve všech případech, kdy jsou shledány důvody vazby, vyjma těch, kde je nezbytná nepřetržitá fyzická kontrola obviněného, kterou nelze*

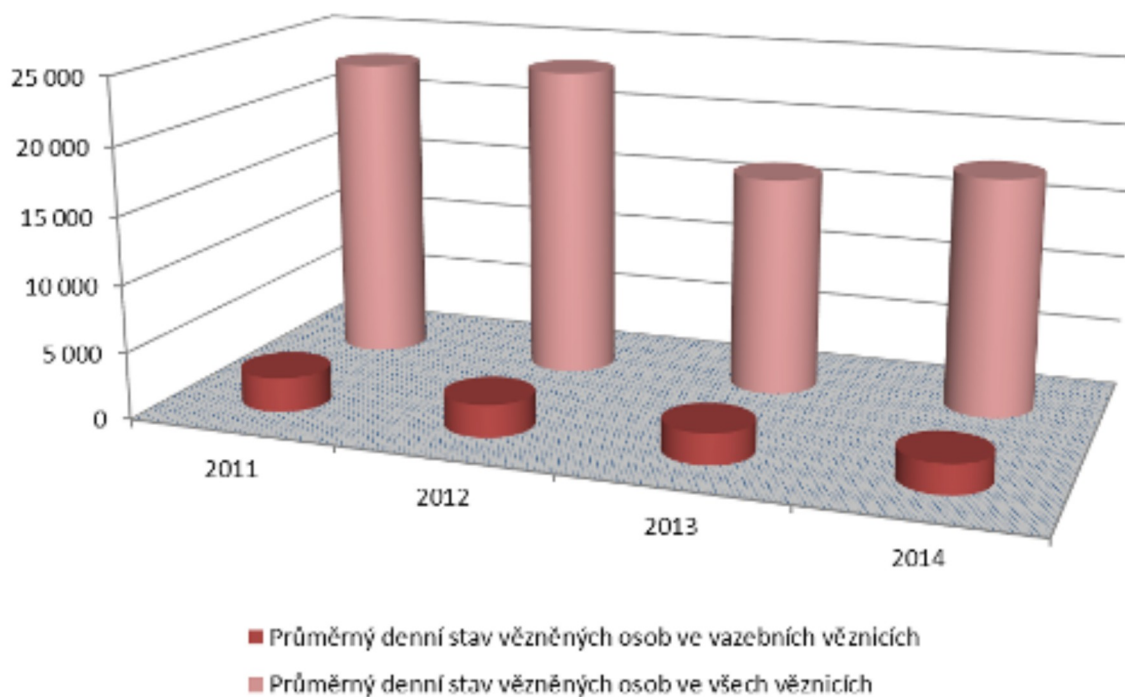
⁴⁰⁷ Sněmovní tisk 503, novela zákona – trestní řád, dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=503>

⁴⁰⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

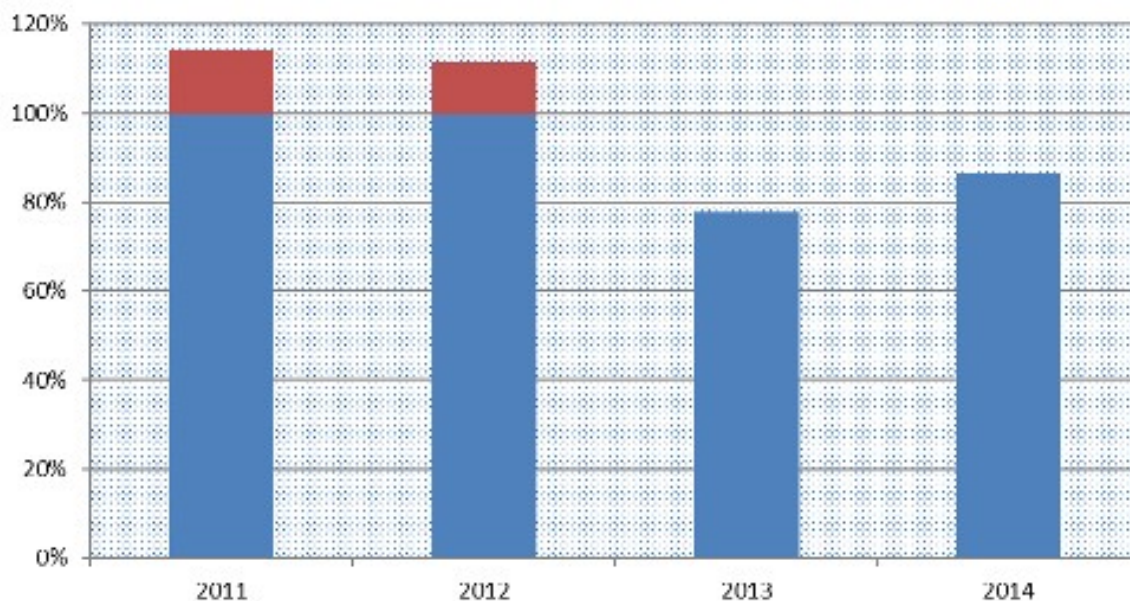
*nahradit ani za pomoci systému elektronického sledování.*⁴¹⁰ Dosavadní kontrola u jednotlivých opatření nahrazujících vazbu totiž probíhala *dle poznatků soudní praxe* pouze v omezené míře, čili soudy byly spíše obezřetné (např. dohled probačního úředníka neprobíhá každý den, ale pouze 2 - 4x do měsíce, tj. obviněný zde má ještě docela vysokou míru svobody nebo někde kontrola de facto úplně chybí.)

Na uvedeném grafu můžeme vidět průměrný denní stav vězněných osob:

⁴¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

A průměrné využití vězeňských kapacit:

Rozhodnout o vzetí do vazby může soud pouze tehdy, nelze-li v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, podle toho, že vazba představuje *ultima ratio*. Ustanovení § 73 TrŘ tak říká, je-li dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. a) nebo c) (je dána důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat nebo že bude opakovat trestnou činnost, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil), orgán rozhodující o vazbě může obviněného ponechat na svobodě nebo ho propustit na svobodu, jestliže:

- a) **zájmové sdružení občanů, anebo důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného, nabídnou převzetí záruky** za další chování obviněného a za to, že se obviněný na vyzvání dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu a že vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu, a orgán rozhodující o vazbě považuje záruku vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného případu za dostatečnou a přijme ji,
- b) **obviněný dá písemný slib, že povede řádný život**, zejména že se nedopustí trestné činnosti, na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu a že splní povinnosti a dodrží omezení, která se mu uloží, a orgán rozhodující o vazbě považuje slib vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného případu za dostatečný a přijme jej,

- c) s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu lze účelu vazby **dosáhnout dohledem probačního úředníka** nad obviněným, nebo
- d) zároveň rozhodne o uložení některého z předběžných opatření.
- e) přijme složenou **peněžitou záruku**, jejíž výši určil, to však nelze u taxativně vymezených trestných činů.
- f) u mladistvého navíc přichází v úvahu náhrada vazby jeho **umístěním v péči důvěryhodné osoby**, a to za předpokladu, že taková osoba je ochotná a schopná se ujmout péče o mladistvého a dohledu nad ním, přičemž je nezbytné, aby mladistvý souhlasil s tím, že bude svěřen do péče takové osoby, a písemně se zavázal, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež.⁴¹¹

Cílem této novely je jednak zefektivnit kontrolu plnění podmínek a uložených omezení v rámci některého opatření nahrazujícího vazbu s pomocí elektronického monitorování, což by mělo mít za následek zajištění vyšší účinnosti a častějšího ukládání opatření nahrazujících vazbu především u té skupiny obviněných, kde nyní neexistují nástroje efektivní kontroly plnění jejich povinností. Častějším stíháním obviněných na svobodě se rovněž dosáhne dílčího snížení stavu vězeňské populace a zachování sociálních vazeb obviněných. *„Elektronická kontrola spolu s dalšími uloženými povinnostmi, především s povinností zdržovat se ve stanovený čas v určeném obydlí, dává navíc šanci vstřípnit pachatelům určité návyky a naučit je pravidelnému dennímu režimu nikoliv v nápravném zařízení, ale v jejich vlastním prostředí. Lze se setkat i s teorií, že pachatel nacházející se tímto způsobem pod kontrolou v domácím prostředí je mnohem silněji motivován k proměně v řádného občana. Počítá se zde s významným psychologickým efektem elektronické kontroly ve smyslu jejího speciálního preventivního (odstrašujícího) účinku. Může-li obviněný očekávat, že elektronické sledování podstatně zvýší riziko odhalení porušení uložených povinností, nezanedbatelnou měrou to přispěje k posílení jeho sebekontroly.“*⁴¹²

Pokud se v praxi stane, že elektronické náramky nebudou mít takové využití, jak se očekává, bude zachován současný stav, kdy podle důvodové zprávy *institut opatření*

⁴¹¹ § 73 a §73a TrŘ

⁴¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

nahrazujících vazbu v praxi téměř není využíván. Osobně si myslím, že by měla být vedena a zpětně zveřejněna roční statistika, aby bylo později jasné a dohledatelné, kolik takových elektronických monitorovacích zařízení bylo nařízeno, časový údaj, tabulkový graf, ve kterém by bylo zachyceno na kolik týdnů až měsíců bylo obviněným nasazeno, aby byl viděn průměr, jaký časový úsek je nejvíce využíván, dále jaké skupině obviněných je monitorovací elektronické zařízení instalováno, resp. za jaké trestné činy, možný údaj o věku obviněných, a jaké opatření nahrazující vazbu představuje instalace elektronického monitorovacího zařízení obviněnému.

Podle odstavce šestého § 73 může obviněný, jemuž bylo uloženo omezení v podobě elektronického monitoringu, kdykoli žádat o jeho zrušení. Orgán rozhodující o vazbě je povinen o této žádosti rozhodnout bez zbytečného odkladu. Žádost je možno opakovat vždy po třech měsících ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, pokud v ní obviněný neuvede nové důvody.

Vyhláškou je stanovena denní sazba připadající na náklady spojené s využitím elektronického kontrolního systému, a podle § 1 vyhlášky je denní sazba stanovena na 50,- Kč za každý kalendářní den, ve kterém odsouzený alespoň zčásti využíval elektronický kontrolní systém. Odsouzený po využití elektronického kontrolního systému po právní moci rozhodnutí, kterým byla stanovena povinnost k náhradě nákladů, je vyzván soudem, aby vyměřenou částku zaplatil na účet soudu ve lhůtě třiceti dnů ode dne doručení, a nestane-li se tak, částka bude vymáhána podle jiných právních předpisů.⁴¹³

5.6.6 Nahrazení vazby předběžným opatřením

Institut tzv. předběžných opatření byl významnou změnou, kterou přinesla osmdesátá osmá novela trestního řádu provedená zákonem č. 45/2013 Sb., s účinností od 1. srpna 2013. Předběžná opatření byla vložena do části první trestního řádu, hlavy čtvrté, v podobě nového osmého dílu označeného § 88b až § 88o TrŘ.

Jedná se o taxativně vymezený okruh povinností, které lze uložit obviněnému v průběhu trestního řízení, počínaje zahájením trestního stíhání, nejdéle však do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým řízení končí. Výčet uvedený v § 88c nelze analogicky rozšiřovat. Obecným účelem těchto opatření je hlavně ochrana společenských statků, jako je život, svoboda, lidská důstojnost obětí trestných činů, ochrana jim blízkých a také ochrana společnosti jako celku. V neposlední řadě nelze také zapomenout na zajištění účinného

⁴¹³ Vyhláška č.458/2009 Sb. ze dne 11. 12. 2009, kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady, ve znění vyhlášky č. 151/2016 Sb. účinné od 1. 7. 2016

provedení trestního řízení. Ve vztahu k poškozenému – oběti trestného činu jde hlavně o ochranu před primární viktimizací⁴¹⁴ (z *lat. victim* = oběť), ale také o prevenci před sekundární⁴¹⁵ či opakovanou viktimizací. Stěžejní je omezení kontaktu mezi osobou pachatele a jeho obětí.⁴¹⁶ Potřeba ochrany se projevuje zejména v souvislosti s domácím násilím, nebezpečným pronásledováním často v podobě tzv. „*stalkingu*“, nebo o trestnou činnost páchanou v souvislosti s návštěvami různých společenských nebo sportovních akcí či restauračních zařízení. Včasná reakce je žádoucí a v takových případech i velice potřebná v zájmu individuální i generální prevence. Důvodová zpráva k zákonu navíc udává, že při ukládání předběžného opatření je třeba respektovat zásadu *subsidiarity* (zda nelze dosáhnout účelu mírnějším opatřením), a zásadu *proportionality* (kdy je třeba zkoumat povahu a závažnost trestného činu).⁴¹⁷ Obdobnou úpravou disponují zákony např. v Rakousku (Spolkový zákon o ochraně proti násilí a rodině) nebo ve Francii, kde je jejich rozsah uplatnění podstatně širší, neboť umožňují uložit obviněnému širokou škálu omezení a povinností, jejichž cílem je omezovat další rizika a celkově usnadnit vedení trestního řízení (kapitola VII francouzského trestního řádu, čl. 137-144).⁴¹⁸

Předběžná opatření upravená v § 88b až § 88o lze považovat jako předběžná opatření *v užším smyslu* (za předběžná opatření v širším smyslu by bylo možno označit některé úkony trestního řízení mající podobu obdobnou předběžnému opatření, i když je tak TrŘ výslovně neoznačuje). Předběžné opatření může být i jedním z *opatření nahrazujících vazbu*. Nemusí se však vázat pouze na vazbu a její nahrazení jiným opatřením, ale lze jej použít i zcela samostatně a na vazbě nezávisle.⁴¹⁹

Předběžných opatření je celkem devět. Důsledně je třeba vycházet z toho, že předběžné opatření lze ukládat pouze obviněnému, tedy musí být zahájeno trestní stíhání, a to v jakékoli jeho formě a dále smí být předběžné opatření uloženo pouze tehdy, jestliže z jednání obviněného nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že obviněný bude

⁴¹⁴ Proces, ve kterém se člověk stává obětí trestného činu.

⁴¹⁵ Sekundární viktimizace znamená, že oběť pociťuje v důsledku např. nevhodného chování okolí nebo neadekvátní reakce na to, že jí bylo zasáhnuto do jejích práv trestnou činností, tak tato oběť pociťuje další psychickou újmu v podobě pocitů zmaru, bezpráví, odloučenosti, což může finálně vyústit až v posttraumatickou stresovou poruchu projevivší se i po několika měsících nebo opakovanými chronickými potížemi.

⁴¹⁶ Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

⁴¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1240

opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil, uložení opatření vyžaduje potřeba ochrany zájmů poškozeného, který je fyzickou osobou, osob mu blízkých nebo ochrany zájmů společnosti, a účelu předběžného opatření nelze dosáhnout jinak.⁴²⁰

Důvod k uložení předběžného opatření se může opírat o konkrétní skutečnosti odůvodňující určitou obavu, které stejně jako je tomu u vazby, nemusí mít původ pouze v jednání samotného obviněného, ale může vyplývat i z dalších skutečností odůvodňujících obavu uvedenou v § 88 odst. 2 TrŘ. Tento dovětek v § 88b odst. 2, podobně jako dovětek v § 67 v případě vazebních důvodů, zavazuje orgány činné v trestním řízení k tomu, aby v případě rozhodování o předběžných opatřeních a) zohlednily nejen to co je v podstatě obsahem důvodu vazby podle § 67 písm. c), ale i za b) hodnotily, zda dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že:

- skutek, pro který bylo TS zahájeno, byl spáchán a má všechny znaky TČ,
- jsou zřejmé důvody k tomu, že tento čin spáchal obviněný, a
- s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost TČ, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu předběžného opatření dosáhnout jiným opatřením.

Na rozdíl od vazby jsou součástí materiálního posuzování důvodů pro uložení předběžného opatření i další hlediska, a to že:

- uložení takového opatření vyžaduje ochrana poškozeného (fyzická osoba) a jeho oprávněných zájmů, zejména jeho život, zdraví, svoboda, lidská důstojnost nebo zájmů osob jemu blízkých, nebo
- uložení takového opatření vyžaduje ochrana zájmů společnosti.

K výše uvedenému musí orgány činné v trestním řízení rozhodující o předběžném opatření přihlížet z úřední povinnosti.⁴²¹

Předběžným opatřením může být podle § 88c TrŘ (taxativní výčet) obviněnému uložen:

- zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky (§ 88d TrŘ),
- zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí (dále jen „zákaz vstupu do obydlí“ - § 88e TrŘ),

⁴²⁰ Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

⁴²¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 1243

- zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami (§ 88f TrŘ),
- zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě (§ 88g TrŘ),
- zákaz vycestování do zahraničí (§ 88h TrŘ),
- zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti (§ 88i TrŘ),
- zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky (§ 88j TrŘ),
- zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek (dále jen „zákaz her a sázek“- § 88k TrŘ), nebo
- zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti (dále jen „zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti“- § 88l TrŘ).

V ustanovení § 88m je v odstavci druhém a třetím svěřeno oprávnění rozhodovat o předběžných opatřeních do rukou státního zástupce a soudce v přípravném řízení a v řízení před soudem je k tomu oprávněn vždy předseda senátu (resp. samosoudce), protože v řízení před soudem o uložení předběžného opatření rozhoduje vždy soud. Platí, že státní zástupce rozhoduje jen u těch opatření, která nejsou tak podstatným zásahem do svobody obviněného. Státní zástupce rozhoduje v přípravném řízení o uložení těchto opatření:

- zákazu styku s určitými osobami [§ 88c písm. a), § 88d],
- zákazu držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti [§ 88c písm. f), § 88i],
- zákazu užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky [§ 88c písm. g), § 88j],
- zákazu her a sázek [§ 88c písm. h), § 88k].

Pokud ale dospěje řízení ke stádiu věci před soudem, rozhoduje i o výše uvedených opatřeních zásadně předseda senátu nebo samosoudce.

O předběžných opatřeních, jež mají závažnější dopad na zásah do lidských práv a svobod rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního soudce, v řízení před soudem předseda senátu ev. samosoudce. Příslušnost soudce k rozhodnutí o návrhu státního zástupce se určí podle § 26 TrŘ. Rozhodnutí o uložení předběžného opatření musí být odůvodněno skutkovými okolnostmi (§ 88m odst. 1 TrŘ), tj. nelze, aby se orgán, jež rozhoduje o uložení předběžného opatření,

opíral o hypotetické domněnky a soudy, ale je třeba postavit své rozhodnutí na konkrétních skutkových okolnostech.⁴²²

Při ukládání předběžných opatření jsou orgány činné v trestním řízení povinny přihlídnout i k opatřením, která již byla obviněnému uložena, včetně opatření podle jiného právního předpisu (§ 88m odst. 6 TrŘ).⁴²³ Oproti institutu vazby není ukládání předběžných opatření omezeno, jako je tomu v případě vazby u § 68 odst. 2 TrŘ, pouze na úmyslné trestné činy s horní hranicí vyšší než dvě léta a nedbalostní trestné činy s horní hranicí trestní sazby vyšší než tři léta.

V rámci rozhodování o předběžných opatřeních rozhodují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti, avšak poškozený, resp. oběť, může dát příslušnému orgánu podnět k jeho uložení. Trestní řád nezná s ohledem na ukládání předběžných opatření žádné lhůty, proto se má za to, že by orgány činné v trestním řízení měli postupovat v souladu se zásadou rychlosti řízení podle § 2 odst. 4 TrŘ, protože smyslem předběžných opatření je často jejich brzké uložení, aby nebyl zmařen jejich smysl, jelikož slouží k dočasné úpravě poměrů. Jelínek píše, že jde svým způsobem o jistou náhradu institutu vazby, a vytýká, že by nebylo od věci, omezit časové trvání předběžného opatření tak, jako je tomu v případě časového omezení nejvyšší doby trvání vazby.⁴²⁴ Trestní řád ale v § 88n odst. 1 vymezuje pouze, že *„Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž řízení končí.“* Jestliže se ale ukáže, že výkon předběžného opatření je nemožný, jeho plnění nelze na obviněném spravedlivě požadovat nebo předběžné opatření není nezbytně nutné v původně stanoveném rozsahu, rozhodne se o jeho zrušení nebo změně podle povahy uloženého předběžného opatření. Rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo na návrh státního zástupce soudce. Podle okolností případu připadá v úvahu také uložení jiného předběžného opatření, je-li to nezbytné a jsou-li splněny podmínky pro jeho uložení (§ 88n TrŘ). Úplný výčet situací, jež mohou nastat nelze přesně vypočítat, každý případ je nutno posuzovat individuálně, vzhledem k osobě obviněného, poškozeného, nastalé situaci a okolnostem případu. V úvahu přichází i zrušení nebo změna pouze některých předběžných opatření, pokud jich bylo obviněnému uloženo více. K rozhodnutí o zrušení/změně je příslušný

⁴²² Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

⁴²³ Např. předběžná opatření podle § 76 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁴²⁴ Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

orgán, který o uložení předběžného opatření rozhodl; předseda senátu, státní zástupce nebo na návrh státního zástupce soudce. Stěžejní je v tomto směru § 88m odst. 2 a 3 TrŘ.

Zákon dává právo obviněnému kdykoli žádat o zrušení předběžného opatření.⁴²⁵ O žádosti rozhoduje bezodkladně předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce. Je-li taková žádost zamítnuta, může ji obviněný opakovat, pokud v ní neuvede nové důvody, až po uplynutí tří měsíců od právní moci rozhodnutí (§ 88n odst. 3).

Rozhodnutí o předběžném opatření má formu usnesení, proti němuž je přípustná stížnost. Stížnost je oprávněn podat:

- státní zástupce proti usnesení soudce, jímž nebylo vyhověno jeho návrhu na uložení předběžného opatření v přípravném řízení, v řízení před soudem může podat stížnost proti jakémukoli usnesení předsedy senátu, a to ve prospěch i neprospěch obviněného,
- obviněný proti usnesení o uložení některého předběžného opatření a proti usnesení, jímž nebylo vyhověno jeho návrhu na zásah do již uložených předběžných opatření (§ 88d odst. 2, §88g odst. 2, §88l odst. 2), a taktéž proti usnesení, jímž nebylo rozhodnuto o zrušení či změně předběžného opatření, které již bylo uloženo (§ 88n odst. 2 věta první), proti usnesení o uložení nového předběžného opatření (§ 88n odst. 2 věta druhá), i proti usnesení žádosti, jímž nebylo vyhověno jeho žádosti o zrušení předběžného opatření (§ 88n odst. 3)
- poškozený má ale právo podat stížnost jen proti rozhodnutí o předběžných opatřeních podle § 88d (zákaz styku s určitými osobami) a § 88e (zákaz vstupu do obydlí) (§88n odst. 4).⁴²⁶

Zásadně platí, že stížnost podaná proti příslušnému usnesení nemá odkladný účinek, s tou výjimkou, že odkladný účinek má pouze stížnost státního zástupce a poškozeného proti rozhodnutí o zrušení předběžného opatření. Jestliže byl ale st. zástupce nebo poškozený přítomen při vyhlášení uvedeného rozhodnutí, jejich stížnosti je přiznán odkladný účinek pouze tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí.⁴²⁷ Stížnosti obviněného ze zákona není přiznán odkladný účinek, a proto podle obecných pravidel pro usnesení, je usnesení o předběžném opatření vůči obviněnému vykonatelné, i přestože ještě nenabylo právní moci.

Oprávnění rozhodnout o stížnosti má soud a nadřízený soud. Soud tu rozhoduje podle § 146a odst. 1 písm. b) o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce, a proti rozhodnutí soudu

⁴²⁵ Manžel, děti ani ostatní příbuzní nejsou oprávněnými osobami.

⁴²⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s.1298

⁴²⁷ Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

(míněno rozhodnutí soudce, předsedy senátu, samosoudce) rozhoduje vždy nadřízený soud (§ 146 odst. 2 písm. c) a to ve složení senátu.⁴²⁸

Stane-li se, že obviněný, jemuž bylo některé z předběžných opatření uloženo, neplní dané podmínky i přestože je nadále dán důvod pro jeho uložení, může orgán činný v trestním řízení rozhodnout o důsledcích takového neplnění. Tento postup upravila novela připojená k zák. o obětech trestných činů, jež byla systematicky probírána v diskuzích v Poslanecké sněmovně.

Jako důsledek neplnění uloženého předběžného opatření může příslušný orgán uložit:

- a) pořádkovou pokutu podle § 66,
- b) jiný druh předběžného opatření, nebo
- c) vzít obviněného do vazby podle podmínek TrŘ.

Jedním z návrhů byla také myšlenka zavést, jako postih při závažnějších případech neplnění uloženého předběžného opatření, uložení trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 TrZ, jež bylo následně odmítnuto jako ne zcela efektivní řešení, protože vzetí do vazby je podstatně rychlejší a účinnější z hlediska podstaty zajištění ochrany poškozeného a celé společnosti než prověřovat, zda byl spáchán trestný čin podle § 337 TrZ.

Příslušným k uložení jsou všechny orgány činné v trestním řízení (§ 12 odst. 1), nejen orgán, který o uložení předběžného opatření rozhodl nebo rozhodl o jeho trvání. Orgány činné v trestním řízení mají možnost fakultativnosti zvoleného postupu, tedy nemají přesně vymezený postup bez možnosti odchylek. Postup, který orgán činný v trestním řízení pak určí, závisí zejména na závažnosti porušení povinností obviněného, jeho osobě, ochraně poškozeného a dalších společenských zájmů. U méně závažných porušení povinností bude dostačující uložení pořádkové pokuty, u nejzávažnějších porušení povinností se zřejmě uplatní postup uvedený pod písm. c), a tedy vzetí obviněného do vazby.⁴²⁹

5.7 Započítání vazby a trestu

Započítání vazby a trestu nalezneme upraveno v § 92 TrZ (§ 93 pak upravuje započítání vazby a trestu vykonaných v cizině), a § 334 TrŘ, přičemž je dle mého nezbytné zde tento institut zmínit, protože jde o aplikaci zásady, že nikdo nemůže být za stejný čin potrestán dvakrát, tedy o naplnění čl. 40 odst. 5 LZPS.

⁴²⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s.1298-99

⁴²⁹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s.1305-07

Odstavec první § 92 konstatuje, že pokud se vedlo proti pachateli řízení ve vazbě, a ten je následně v tomto řízení i odsouzen, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, popř. trestu úhrnného nebo souhrnného, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. Podle odstavce druhého, jestliže byl pachatel opětovně odsouzen pro týž skutek, započítá se mu vykonaný trest do uloženého trestu, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. Uložil-li pachateli trest úhrnný nebo souhrnný (§ 43) nebo společný trest za pokračování v trestném činu (§ 45), postupuje soud obdobně. Uvedený postup je pro soud obligatorní v tom smyslu, že pokud tomu odpovídá druh trestu, soud musí rozhodnout o započítání a nemá možnost volné úvahy ani co do rozsahu započítání. Vždy se započítává celá doba vykonané vazby a celý vykonaný trest.

Ustanovení § 92 se užije i v případě mladistvých pachatelů, neboť ZSM nemá speciálního ustanovení. V případě PO se ustanovení § 92 odst. 1 neužije vůbec, avšak ustanovení § 92 odst. 2 a 3 jsou již použitelná.

Vazbou, která se započítává dle § 92 odst. 1 se myslí omezení osobní svobody vzetím do vazby dle § 67 a násl. TrŘ, zadržení podle § 75, § 76 odst. 1 a 51 ZSM, omezení osobní svobody podle § 76 odst. 2 TrŘ.⁴³⁰ Stejně jako vazba by se mělo započítávat i omezením osobní svobody podle § 26 zák. o Policii ČR, pokud k takovému zajištění došlo v souvislosti s trestným činem, za nějž byl posléze uložen trest odnětí svobody, do něhož se má takové zajištění započítat.

Ustanovení odstavce třetího je pak subsidiární a použije se v případě, kdy není započítání vazby ani trestu podle § 92 odst. 1 a 2 možné. ⁴³¹ „Podle soudní praxe totiž zápočet vazby ve smyslu § 92 odst. 1 trestního zákoníku není omezen jen na v předchozím odstavci uvedené případy, v nichž odsouzenému byl uložen trest odnětí svobody. Zákon přece vylučuje tento postup jen tehdy, není-li započítání vazby vzhledem k druhu uloženého trestu vůbec možné.“⁴³²

V tomto důsledku lze pak doba strávená ve vazbě započítat i do trestu obecně prospěšných prací, přičemž přepočet je takový, že každý den strávený ve vazbě se rovná jedné vykonané hodině trestu obecně prospěšných prací. Totéž platí i o trestu domácího vězení, kdy jeden den

⁴³⁰ Dále potom ještě předběžná, předávací, vydávací v extradičním řízení a vazba v souvislosti s uznáním cizozemského rozhodnutí.

⁴³¹ TR NS 51/2009-T 1150. Ustanovení § 92 odst. 3 TrZ se použije již při ukládání trestu, pokud započítání vazby podle § 92 odst. 1 TrZ není možné, takže je třeba stanovit druh a výměru trestu i s přiměřeným zřetelem na vykonanou vazbu.

⁴³² Libor Vávra: Já už si to odseděl, ctihodnosti! Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ja-uz-si-to-odsedel-ctihodnosti>

vykonané vazby odpovídá jednomu dni trestu domácího vězení.^{433, 434} „*Toto ustanovení (myšleno § 92 odst. 3) se tedy použije již při ukládání trestu, pokud není možné započítání vazby nebo trestu podle § 92 odst. 1 ve vykonávacím řízení, takže je třeba stanovit druh a výměru trestu i s přiměřeným zřetelem na vykonanou vazbu nebo dříve uložený trest (srov. TR NS 51/2009-T 1150.). Započítání není možné, jestliže jsou druhy trestů, o jejichž započítání jde, svými účinky natolik odlišné, že mezi nimi nelze stanovit kvantitativní proporce tak, aby bylo možné jednoznačně a přesně stanovit, v jaké míře lze považovat nově uložený trest za již odpykaný předtím vykonanou vazbou nebo vykonaným jiným druhem trestu. Nezapočitatelnost vazby nebo trestu nelze vyvozovat pouze z jiného názvu ukládaného trestu.*“⁴³⁵

Vazbu lze započítat pouze do trestu, který byl uložen ve stejném řízení, ve kterém je pachatel ve vazbě, popř. o trestní řízení vedené ve vazbě ve smyslu § 92 odst. 1 se bude jednat i tehdy, jestliže byl pachatel původně ve vazbě pro jiný TČ, pro který jej následně zprostiti obžaloby, ale byl v témže trestním řízení odsouzen za další TČ, pro který bylo trestní stíhání zahájeno až dodatečně. Jestliže se obviněný nachází ve vazbě, započte se vazba k datu, kdy předseda senátu (samosoudce) nařídí výkon trestu odnětí svobody (vyhotoví nařízení výkonu trestu a odešle věznicí doklady nutné k nástupu).⁴³⁶

Do úhrnného trestu se vazba započítá s tím, že nezáleží na tom, v kterém z původně odděleně probíhajících řízení o sbíhajících se trestných činech téhož pachatele byl pachatel ve vazbě, pokud došlo ke spojení věcí do společného řízení teprve později.

Do souhrnného trestu se započítává doba, kterou pachatel strávil ve vazbě v řízení, ve kterém mu byl uložen souhrnný trest a zároveň doba, kterou strávil ve vazbě v řízení dřívějším.

Komentář říká, že „*Dřívější trest lze do nově uloženého započítat jen v tom rozsahu, v jakém byl vykonán. Nebyl-li předchozí trest vykonán ani zčásti, nepřichází rozhodnutí*

⁴³³ Libor Vávra: Já už si to odseděl, ctihodnosti! Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ja-uz-si-to-odsedel-ctihodnosti>

⁴³⁴ R 23/2008 Zápočet vazby podle § 92 odst. 1 TrZ není omezen jen na případy, v nichž odsouzenému byl uložen pouze trest odnětí svobody, neboť zákon tento postup vylučuje jen tehdy, není-li započítání vazby vzhledem k druhu uloženého trestu vůbec možné. V důsledku toho lze dobu strávenou ve vazbě započítat i do trestu obecně prospěšných prací uloženého v řízení, v němž byl odsouzený ve vazbě, a touto započítanou vazbou odsouzený vykonal trest obecně prospěšných prací v části odpovídající přepočtu podle ustanovení § 65 odst. 2 TrZ, tj. každý den vykonané vazby odpovídá výkonu jedné hodiny trestu obecně prospěšných prací.

⁴³⁵ Šámal a kol. Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář. 7. Vydání. Praha. C. H. Beck, 1118-1125

⁴³⁶ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 3822-27

*o započítání trestu v úvahu.*⁴³⁷ U trestu odnětí svobody, z něhož byl odsouzený podmíněně propuštěn, u trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu, zákazu činnosti a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, u nichž bylo podmíněně upuštěno od výkonu zbytku trestu, platí zákonná fikce podle § 91 odst. 2 a 3, že uvedené tresty byly vykonány celé, byť tomu tak ve skutečnosti nebylo.⁴³⁸ L. Vávra ve svém článku poukazuje na problémy soudní praxe, kdy se stane, že soud mající uložit souhrnný trest shledá, že potrestání je již dostatečně přísné i za skutky které právě projednává a rozhodne se tak od souhrnného trestu upustit. Zde se nabízí otázka, jak se bude situace řešit, pokud byl v tomto novém trestním stíhání obviněný již ve vazbě. Soudní praxe dospěla k závěru, že pokud soud upustí od uložení souhrnného trestu, musí dobu, kterou pachatel strávil ve vazbě v tomto řízení, započítat do trestu uloženého dřívějším rozsudkem.⁴³⁹ Analogicky se bude postupovat v případě, pokud soud podle § 188 odst. 2 TrŘ zastaví trestní stíhání, v němž byl obviněný ve vazbě z důvodu uvedeného v § 172 odst. 2 písm. a).⁴⁴⁰

Nejvyšší soud s ohledem na problematiku započítávání judikoval, že „Podle § 92 odst. 2 tr. zákoníku soud započítá do uloženého souhrnného trestu trest vykonaný na podkladě dřívějšího rozsudku, jenž byl zrušen rozsudkem, kterým ukládal souhrnný trest. Jestliže byl pachatel z výkonu trestu uloženého tímto dřívějším rozsudkem podmíněně propuštěn a soud podle § 91 odst. 2 tr. zákoníku vyslovil, že se podmíněně propuštěný osvědčil, má se za to, že celý uložený trest, a nikoli jen jeho skutečně odpykaná část, byl vykonán dnem, kdy byl podmíněně propuštěn. Proto při započítání trestu ve smyslu ustanovení § 92 odst. 2 tr. zákoníku se započítá celý uložený trest, a nikoli jen jeho skutečně vykonaná část.“⁴⁴¹ Nabízí se tedy otázka „on si tedy odsedí jen půlku a započítá se mu všechno?“ Odpověď nalezneme v § 91 odst. 2 TrZ, který říká „vysloví-li soud, že se podmínečně propuštěný osvědčil, má se za to, že

⁴³⁷ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 3822-27

⁴³⁸ Osvědčení nebo fikce vzniká při *podmíněném odsouzení trestu odnětí svobody (nebo podmíněném odsouzení trestu odnětí svobody s dohledem)*, nemá takový účinek, že by se na uložený trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen, hledělo, jako by byl vykonán. Při novém odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody proto nelze započítat dříve uložený podmíněný trest odnětí svobody do nově uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody.

⁴³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 1997 sp. zn. 2 Tzn 84/97 (R 21/1998)

⁴⁴⁰ R 12/1999 I v případě, kdy soud zastaví trestní stíhání podle § 188 odst. 2 TrŘ z důvodu uvedeného v § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ, neboť dospěje k závěru, že by přicházelo v úvahu upuštění od uložení souhrnného trestu (§ 44 TrZ), musí dobu, kterou pachatel v tomto řízení strávil ve vazbě, započítat do trestu uloženého dřívějším rozsudkem (§ 92 odst. 1 per analogiam TrZ), pokud je započtení možné.

⁴⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. 4 Tz 63/2013

trest byl vykonán dnem, kdy byl podmíněně propuštěn“. Prakticky tedy pachatel vykoná jen část trestu, ale právní mocí rozhodnutí o osvědčení vzniká zákonná fikce, že trest byl vykonán celý, což je relevantní pro započítání takového trestu.⁴⁴²

Započítání vykonaného trestu do nově uloženého trestu se provádí pod podmínkou, že je to možné vzhledem k oběma druhům trestů. Zejména u trestů stejného druhu ve smyslu § 52, jež se kryjí obsahem a rozsahem, ovšem v některých případech není možné ani započítání trestů stejného druhu. Liší-li se obsah již vykonaného trestu od obsahu nově uloženého trestu tak, že působení trestu nově uloženého nelze zajistit započítáním trestu již vykonaného, nelze započtení provést (typicky např. pokud byl při novém odsouzení uložen zákaz jiné činnosti než v původně uloženém trestu). Naopak je zase možné započítání i mezi tresty různého druhu, u trestů, jež to dovolují, např. pachatel vykoná trest propadnutí věci nebo peněžitý trest, jež budou moci být započítány do trestu propadnutí majetku, nebo např. trest domácího vězení lze započítat do trestu odnětí svobody a opačně, podle přepočítacího poměru.

Do úhrnného a souhrnného trestu se započte taktéž i předtím vykonaný trest, byl-li původní úhrnný nebo souhrnný trest zrušen na základě mimořádného opravného prostředku/ústavní stížnosti a v novém řízení je pravděpodobná možnost opětovného uložení úhrnného nebo souhrnného trestu.

O započítání vazby a trestu rozhoduje podle § 334 odst. 1 TrŘ předseda senátu (popř. samosoudce, § 314b odst. 1) usnesením, proti němuž je přípustná stížnost (§ 334 odst. 2 TrŘ). Podaná stížnost proti usnesení o zápočtu vazby nebo trestu nemá odkladný účinek (§ 141 odst. 4 a contrario).⁴⁴³ Předseda senátu (samosoudce) vydá usnesení, aniž by musel nařizovat jednání, zákon mu neukládá nařizovat veřejné (§ 232) ani neveřejné zasedání. O započítání vazby a trestu rozhoduje předseda senátu *zpravidla* zároveň s nařízením výkonu trestu. Zpravidla značí, že z této zásady existují i výjimky, a to především tehdy, jestliže výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody nařídí podle § 321 odst. 1 předseda senátu odvolacího soudu po vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu.

⁴⁴² Libor Vávra: Já už si to odseděl, ctihodnosti! Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ja-uz-si-to-odsedel-ctihodnosti>

⁴⁴³ Předseda senátu může pověřit justiční čkatele nebo soudní tajemníky samostatným výkonem rozhodnutí o zápočtu vazby a trestu. Proti tomuto rozhodnutí, které vydá soudní úředník, lze podat stížnost jež může zcela vyhovět předseda senátu.

5.8 Náhrada škody způsobené nezákonnou vazbou

Náhrada škody ve smyslu odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření (kategorie rozhodnutí vydaných v trestním řízení) se řídí § 9 až 11 zák. o Odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem č. 82/1998 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Vzhledem ke specifickému charakteru rozhodnutí vydaných v trestním řízení je odpovědnost státu upravena zvláštním způsobem, tj. z části odlišně od obecných podmínek odpovědnosti za škodu. Zvláštní úprava se pak projevuje např. i odlišnou úpravou délky a jiným počátkem běhu promlčecí doby. První odstavec § 9 zní „*Právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě má také ten, na němž byla vazba vykonána, jestliže bylo proti němu trestní stíhání zastaveno, jestliže byl obžaloby zproštěn nebo jestliže byla věc postoupena jinému orgánu.*“ Novelou č. 160/2006 Sb. bylo do tohoto odstavce přidáno slovo „*také*“, což dokládá, že jde o speciální úpravu vůči § 8, protože bylo-li zrušeno nebo změněno rozhodnutí o vazbě pro nezákonnost, postupuje se podle zmíněného ustanovení.⁴⁴⁴

Poškozeným subjektem je pro účely tohoto ustanovení osoba, na níž byla vazba vykonána, tj. byla na základě rozhodnutí soudu (§ 68 odst. 1) vzata do vazby. Pro odškodnění je podstatné, že poškozený na základě vazebního rozhodnutí vazbu vykonal a v příčinné souvislosti s tím mu vznikla škoda, ale už není vyžadováno, aby bylo rozhodnutí o vzetí do vazby/o prodloužení vazby pro nezákonnost zrušeno. Rozhodující okolností je výsledek/způsob skončení trestního řízení, který musí být takový, při němž nedojde k pravomocnému odsouzení, resp. vyslovení viny dotyčného za skutek, v souvislosti s nímž, byl vzat do vazby.⁴⁴⁵ Je tedy třeba podotknout, že zákon odškodňuje i vazbu *zákonnou*, tedy vazebně stíhaná osoba byla vzata do vazby v souladu s Listinou i Úmluvou, ale nebyla pravomocně odsouzena.

Škoda musí být v příčinné souvislosti se vzetím do vazby, poté vznikne nárok na náhradu v případech, kdy:

- a) trestní stíhání zastaví státní zástupce v přípravném řízení, protože se skutek, pro který je vedeno stíhání nestal, tento skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci, není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný, nebo zanikla trestnost činu,

⁴⁴⁴ Vojtek, Bičák: Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 4. vydání, 2017, s.118-124

⁴⁴⁵ Jedná se tedy o zastavení trestního stíhání, zproštění obžaloby nebo postoupení věci jinému orgánu. Ale ne všechny případy zastavení TS a zproštění obžaloby znamenají odpovědnost státu za škodu.

- b) ve stadiu věci před soudem soud zproští obžalovaného obžaloby, a to jestliže na základě důkazů předložených v hlavním líčení státním zástupcem a případně doplněných soudem nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem, nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný, nebo trestnost činu zanikla.

V souvislosti s odpovědností za škodu spojuje zákon odpovědnost státu jen se zastavením TS z důvodu, že je trestní stíhání (nebo brání trestnímu stíhání):

- promlčeno (§ 11 odst. 1 písm. b) TrŘ)
- procesní exempce (§ 11 odst. 1 písm. c) TrŘ)
- závazek plynoucí z mezinárodní smlouvy (§ 11 odst. 1 písm. m) TrŘ)
- překážka vyplývající ze zásady *ne bis in idem*.⁴⁴⁶

O postoupení věci rozhoduje státní zástupce v přípravném řízení, po podání obžaloby rozhoduje soud v předběžném projednání obžaloby, v hlavním líčení a v řízení odvolacím.

Nárok na odškodnění ze strany státu je vyloučen v případech zastavení TS z důvodu:

- nepříčetnosti trestně odpovědného v době spáchání TČ a zproštění obžaloby z téhož důvodu (§ 172 odst. 1 písm. e) TrŘ)
- udělení milosti nebo amnestie prezidenta republiky (§ 11 odst. 1 písm. a) TrŘ)
- nedostatek věku osoby, která není za své jednání trestně odpovědná (§ 11 odst. 1 písm. d) TrŘ)
- nedostatek souhlasu poškozeného s TS tam, kde ho zákon vyžaduje (§ 11 odst. 1 písm. l).

Navíc je třeba brát v potaz ještě některé případy odklonu trestního řízení uvedené v § 12 odst. 2 písm. b) a c) OdpŠk, tj.:

- podmíněné zastavení trestního stíhání s tím, že nastaly účinky zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. TrŘ),
- zastavení trestního stíhání v rámci tzv. narovnání (§ 309 a násl. TrŘ)
- zastavení řízení z důvodů uvedených v § 172 odst. 2 TrŘ.
- vznik nároku je vyloučen i v případě, kdy si vzetí do vazby zavíní sám poškozený.

V situaci, kdy rozhodnutí o vzetí do vazby bylo pro nezákonnost zrušeno, se užije režimu podléhajícímu pod § 8 OdpŠk, protože ten pojednává o škodě způsobené nezákonným rozhodnutím, bez ohledu na výsledek trestního stíhání, tedy i ten, kdo byl pravomocně

⁴⁴⁶ Vojtek, Bičák: Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 4. vydání, 2017, s.118-124

odsouzen, má nárok na náhradu škody za splnění podmínek § 8 OdpŠk, bylo-li rozhodnutí, kterým byl pravomocně odsouzen zrušeno pro nezákonnost.

A jak je to s formou odškodnění? Rozlišuje se zde újma majetková a po novele č. 160/2006 Sb. i újma nemajetková. Je nasnadě říci, že nemajetková újma je zde citelnější než ztráta majetkových hodnot, protože jde o jisté vykořenění člověka z jeho běžného života, přímý zásah do jeho osobní integrity, omezení svobody, ztráta soukromí a kontaktu s rodinou, psychický stav poškozeného, stres z neznámého prostředí a újma na pověsti a dobrém jméně. „*Samotné držení ve vazbě má z povahy věci negativní dopady do svobody pohybu či do práva na soukromí a samo o sobě působí újmu na základních právech, svobodách a důstojnosti dotčené osoby. Adekvátním odškodněním za výkon vazby, neskončilo-li trestní řízení pravomocným odsuzujícím rozsudkem, je částka v rozmezí 500 Kč až 1 500 Kč za jeden den trvání vazby, v jejímž rámci soud promítne všechny okolnosti svého posuzování. Jde o rozmezí orientační, neboť podléhá toliko úvaze soudu v konkrétním případě, k jaké částce dospěje.*“⁴⁴⁷ Jestliže nastane situace, kdy je obviněný ve vazbě delší dobu, tak „*Pro posouzení výše náhrady za nemajetkovou újmu při vazbě trvající 495 dnů je hlavním kritériem intenzita tohoto zásahu a nárok na peněžité odškodnění nemůže být vyloučen ani trestní minulostí obviněného a jeho rozsáhlými zkušenostmi s trestnou činností.*“⁴⁴⁸ Z uvedeného rozsudku vyplývá, že rozhodovací praxe NS se ustálila na třech rozhodovacích kritériích, která mohou pomoci indikovat rozsah a vznik nemajetkové újmy v případech zahájení trestního stíhání (vzetí do vazby v řízení) které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem. Těmito kritérii jsou:

- 1) **povaha trestní věci** neboli závažnost trestného činu kladeného poškozenému za vinu, protože tato závažnost zpravidla přímo úměrně zvyšuje to, s jakou intenzitou poškozený negativně vnímá konkrétní trestní řízení.
- 2) **délka trestního řízení (délka trvání vazby)**, neboli jak dlouho trval zásah do osobnostních složek jednotlivce v důsledku řízení, jež proti němu bylo vedeno.
- 3) **následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozené osoby**, takže lze říci, že toto kritérium v sobě mísí zohlednění individuálních následků TS v osobnostní sféře poškozeného, jež mohou mít buď umocněny, nebo naopak zmírněny v důsledku objektivních skutečností daného případu formulovaných pod body 1 a 2. Jde tedy o to, že na jedné straně negativní dopady TS na člověka jako např. morální narušení integrity, narušení profesní, soukromé, rodinné a dalších sfér života poškozeného mohou být na

⁴⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 914/2011

⁴⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu, 30 Cdo 4025/2014, [NS 6151/2016]

straně druhé buď ještě zvýrazněny nebo naopak potlačeny podle intenzity naplnění prvních dvou výše uvedených kritérií. Nelze předem říci, které konkrétní osobnostní složky budou trestním stíháním narušeny, proto je toto úkolem soudů, aby to v každém konkrétním případě zjišťovaly.⁴⁴⁹

Nemůže být opomenuta ani újma na zdraví (bolestné či ztížení společenského uplatnění) vzniklá v příčinné souvislosti s výkonem vazby. „Škodou, za kterou odpovídá stát, může být i zhoršení zdravotního stavu fyzické osoby způsobené stresem či jiným psychickým strádáním v průběhu výkonu vazby.“⁴⁵⁰

Nejběžnější majetkovou újmou v souvislosti s výkonem vazby je pak ztráta na výděлку (ušlý zisk) po dobu výkonu vazby, taktéž náklady řízení (např. uhrazení odměny advokáta v případě nutné obhajoby). Jak konstatoval Nejvyšší soud „I podle § 30 OdpŠk ve znění zákona č. 160/2006 Sb. platí, že náhrada ušlého zisku za vykonanou vazbu se poskytuje v prokázané výši, zatímco paušální částkou za každý započatý den 170 Kč jen tehdy, není-li její výši možno prokázat, ačkoliv je vznik škody v podobě ušlého zisku prokázán.“⁴⁵¹

Byl-li vazebně stíhán jednatel nebo společník obchodní společnosti, nenáleží této společnosti náhrada škody způsobené tímto rozhodnutím.⁴⁵²

Jedno z historicky nejvyšších odškodnění, které kdy Ministerstvo spravedlnosti vyplatilo jednotlivé fyzické osobě, obdržel z titulu zadostiučinění za nemajetkovou újmu kurdský lékař Yekti Uzunoglu, a to ve výši 435.000,- Kč, na náhradě ušlého výděлку mu bylo vyplacena částka ve výši 2.260.591,- Kč a na nákladech obhajoby částka 3.256.776,- Kč. Celkem bylo MUDr. Uzunoglovi v souvislosti s jeho trestním stíháním, včetně zadostiučinění za nemajetkovou újmu, vyplaceno 5.952.367,- Kč.⁴⁵³ Bohužel, soudy neevidují, kolik obviněných bylo celkem ve vazbě zbytečně. Justice tato čísla nezná. „Soudy si totiž nevedou žádnou statistiku o počtu stížností. Nikdo také centrálně nezjišťuje, ke kolika zproštěním obžaloby u vazebně stíhaných nakonec soudci dospěli. Stejně tak stát neví, kolika jednotlivcům vyplatil odškodnění za nezákonnou vazbu. Tedy ani to, jestli se tento represivní nástroj nadužívá a jestli není pro stát zbytečně drahý. Vzhledem k tomu, že tyto údaje se zpravidla do databází zaznamenávají v jiných fázích řízení a mnohdy mezi jednotlivými případy existuje velký časový

⁴⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu, 30 Cdo 4025/2014, [NS 6151/2016]

⁴⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3545/2010

⁴⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu 28 Cdo 605/2009

⁴⁵² Usnesení NS ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 2855/2012

⁴⁵³ Ministerstvo spravedlnosti prošetřilo odškodnění kurdského lékaře, Právní zpravodaj, PZ 229/2010, C.H. Beck, 2.7.2010, dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgbpxa6s7gizds&groupIndex=3&rowIndex=0>

*odstup, nejsou v současné době tato statistická data propojena," sdělil mluvčí ministerstva spravedlnosti Robert Schuster.*⁴⁵⁴ Ministerstvo spravedlnosti tedy bohužel nerozlišuje stížnosti za celé trestní stíhání od stížností za nezákonný pobyt ve vazbě.⁴⁵⁵ Dle mého názoru by měly být známy veřejnosti přesná čísla, kolik osob bylo nezákonně vazebně stíháno, kolik stížností bylo shledáno jako důvodné a kolik jich bylo zamítnuto a jaká suma byla celkem vyplacena osobám, které byly ve vazbě zbytečně za počet dnů, které zde strávily včetně každoročního souhrnu za uplynulý kalendářní rok.

5.9 Obhajoba obviněného ve vazbě

*„Právo na obhajobu je dnes považováno za základní právo každého a je imanentní součástí práva na spravedlivý proces“*⁴⁵⁶. Dosažení současné úrovně práva na obhajobu je až výsledkem dějinného vývoje. Právu na obhajobu ve formálním pojetí je věnována významná pozornost již od doby Rakousko – Uherska, přičemž platí, že teprve až ve spojení materiální obhajoby s formální lze hovořit o plném právu na obhajobu.⁴⁵⁷ Nelze nesouhlasit, že vazební stíhání obviněného značně usnadňuje trestní stíhání orgánům činným v trestním řízení, ať už z hlediska toho, že se jako obviněný dostaví v daný čas k výslechu, nebo, že získá daný soud jistotu přítomnosti obviněného u hlavního líčení. Co je jednomu ku prospěchu a jistotě, to je jinému naopak k tíži celé situace. Lze tedy říci, že vazební stíhání naopak znesnadňuje pozici obviněného, proto v případě vzetí do vazby musí mít obviněný obhájce dle § 36 odst. 1 písm. a) TrŘ.⁴⁵⁸ Jedná se tedy o jeden z případů nutné obhajoby, kdy musí mít obviněný obhájce bez ohledu na své stanovisko. Je tomu tak z důvodu kompenzace nerovného postavení a umožnění obviněnému co nejširší právo na obhajobu v trestním řízení. Důvod nutné obhajoby v případě vzetí obviněného do vazby je zcela na místě, neboť obviněný je izolován od okolního světa, omezen na osobní svobodě a není objektivně v jeho silách vykonávat svoji obhajobu.⁴⁵⁹ Jeden z důvodů nutné obhajoby, sice ten, že obviněný je podle § 36 odst. 1 písm. a) ve vazbě, vzniká až vzetím obviněného do vazby (§ 68 TrŘ), nikoli již zadržením obviněného (§ 75 TrŘ) popř.

⁴⁵⁴ Kolik obviněných bylo celkem ve vazbě zbytečně justice neví. Soudy počty neevidují. Dostupné na <https://domaci.ihned.cz/c1-60291630-vazba-ministerstvo-spravedlnosti-odskodneni-justice>

⁴⁵⁵ Tamtéž.

⁴⁵⁶ Gřivna T. a kol. Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století. Plzeň. Aleš Čeněk, 2016

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 33

⁴⁵⁸ Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. Doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2010, s. 336

⁴⁵⁹ Jelínek, Uhlířová. Obhájce v trestním řízení. 1. Vydání. Praha: Leges 2011, s. 106

vznesením obvinění proti osobě podezřelé, která byla zadržena (§ 76 TrŘ⁴⁶⁰). Obhajoba je nutná, i pokud byl obviněný vzat do vazby v jiné trestní věci.^{461, 462} Jestliže probíhá trestní přípravné řízení v obou věcech samostatně, musí mít obviněný obhájce v obou těchto věcech, protože zvolený nebo ustanovený obhájce v jedné trestní věci není bez dalšího oprávněn vykonávat obhajobu i v jiné trestní věci, i pokud by šlo o totožného obviněného.^{463, 464}

Obhájce má vůči vazebně stíhanému obviněnému stejné povinnosti jako vůči kterémukoli obviněnému stíhanému na svobodě. Obhájce je povinen poskytovat obviněnému účelnou právní pomoc, využívat k hájení jeho zájmů všech dostupných prostředků uvedených v zákoně, dbát na to, aby byli náležitě a pečlivě zjištěny skutečnosti, jež zbavují obviněného viny nebo jeho vinu zmírňují. Nevýhodu izolace obviněného ve vazbě by se měl obhájce snažit vyrovnávat častější *korespondencí* a včasnými a častými *návštěvami* vazební věznice. Odborná literatura taktéž hovoří o tom, že je vždy nutné přihlédnout k důvodu vzetí obviněného do vazby, protože odlišná taktika obhajoby může být v případě vzetí do vazby útěkové, odlišná v případě vazby koluzní a taktéž odlišná v případě vazby předstižné. Je nutné se také zaměřit na to, zda skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, se stal, má všechny znaky trestného činu, zda jsou zřejmé důvody k podezření, že tento čin spáchal obviněný a účelu vazby nelze dosáhnout v době rozhodování jiným opatřením. Poměrně rozsáhlé podmínky vytváří široké pole působnosti pro obhajobu.⁴⁶⁵

Obhájce by se měl řídit obecnými pravidly, hlavně vyřizovat *písemný styk i veškeré porady* s obviněným s co největším *urychlením*, přičemž by měl každý obhájce respektovat plně princip presumpce nevinu, což by mělo být dostatečně jasné z uvedené korespondence a způsobu jednání s obviněným (např. i zavádějící tón hlasu není žádoucí), protože duševní stav člověka, jehož svoboda je omezena vazbou, může vykazovat větší znaky psychického zatížení než duševní stav obviněného stíhaného na svobodě. Obhájce by měl v neposlední řadě vynaložit veškeré úsilí a všemi dostupnými právními prostředky obhajoby usilovat o ukončení vazby. Procesní aktivita se obvykle očekává od obhájce vazebně stíhaného klienta.⁴⁶⁶ Součinnost obviněného nelze zásahy státu nikterak vynucovat, právo státu stíhat a potrestat pachatele patří

⁴⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 15. 12. 1978 sp. zn. 6 Tz 65/78

⁴⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 1969 sp. zn. 6 Tz 83/69

⁴⁶² Vondruška, Šámal, Novotný, Růžicka, Novotná. Přípravné řízení trestní. 2. Doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck. 2003, s. 844

⁴⁶³ R 16/1970

⁴⁶⁴ R 40/1994-II

⁴⁶⁵ Grívna T. a kol. Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století. Plzeň. Aleš Čeněk 2016, s. 148

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 151

k veřejnoprávním oprávněním státu, musí ale respektovat vůli obviněného, jak svá procesní oprávnění využije. „*Nesmí být nucen k žádné procesní aktivitě – může zůstat i zcela nečinný, nebo naopak může již od počátku trestního stíhání využívat všech svých práv v plném či jen částečném rozsahu. Nemá zejména důkazní povinnost ani povinnost vyvracet obvinění a z hlediska výsledku dokazování těží z výhody, která plyne z domněnky neviny (in dubio pro reo). Judikatura i literatura přitom uznávají, že nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu jeho obhajoby.*“⁴⁶⁷ Obhájce vazebně stíhaného obviněného musí být ve své obhajobě aktivní, nemůže být obviněnému přítěží a jeho situaci ještě znesnadnit. Pasivitu obviněného musí vyvážit aktivně jednajícím obhájce, avšak naopak přílišná iniciativa obhájce v rámci obhajoby vazebně stíhaného obviněného je naopak hodnocena negativně, protože obhájce nemůže být osobou, jež by nabízela záruku za chování obviněného.⁴⁶⁸

Není důležité, zda je obhájce ustanoven státem nebo si jej obviněný sám zvolí, klíčové naopak je, aby se obhájce seznámil s dosavadním stavem vyšetřování. Důležité je, aby si co nejdříve sjednal návštěvu obviněného ve vazební věznici a informoval ho o stavu řízení, o tom, jaké další úkony budou následovat nebo se dají očekávat a taktéž se seznámil se skutkem, z nějž byl jeho klient obviněn a podílet se na přípravě obhajoby.⁴⁶⁹ Obviněný musí mít obhájce od počátku, kdy dojde ke vzniku nutné obhajoby, přičemž hlavně včasné zahájení činnosti obhájce je předpokladem toho, aby bylo vedení obhajoby efektivní.⁴⁷⁰

I přestože se jedná o nutnou obhajobu, obviněný má nejdříve právo, zvolit si obhájce sám, až pokud tak neuskuteční, je mu obhájce přidělen soudem. (§ 33 odst. 1 a 5 TrŘ). Obviněný musí být o možnosti zvolit si obhájce řádně poučen, protože volba obhájce má vždy přednost před jeho ustanovením. Obviněný taktéž může ihned prohlásit, že si obhájce sám zvolit nechce, v tom případě mu bude podle § 39 TrŘ ustanoven předsedou senátu, popř. soudcem v přípravném řízení. Podle § 37 odst. 1 TrŘ neužije-li obviněný práva zvolit si obhájce, a nezvolí mu jej ani jeho opatrovník, může to udělat i příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, popř. zúčastněná osoba. Je-li obviněný omezen ve svéprávnosti, mohou tak tyto osoby učinit i proti jeho vůli. Rozhodne-li se obviněný

⁴⁶⁷ Mandák V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Trestněprávní revue, 7/2003, s. 193

⁴⁶⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 558/2003 ze dne 30.6.2003 in Gřivna T. a kol. Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století. Plzeň. Aleš Čeněk 2016, s. 152

⁴⁶⁹ Jelínek, Uhlířová. Obhájce v trestním řízení. 1. Vydání. Praha: Leges 2011, s. 117

⁴⁷⁰ Mandák V., Zajištění obhajoby obviněného v československém trestním řízení, Praha. Orbis, 1975, s. 213

zvolit si obhájce nakonec sám, jemu ustanovený obhájce nebo obhájce zvolený mu jinou osobou se ruší, a obhajobu převezme obhájce nový. Volba obviněného má vždy přednost.

V případě, že je obviněný stíhán pro trestný čin, na který stanoví zákon trest odnětí svobody s horní hranicí převyšující pět let, musí mít obviněný obhájce už v přípravném řízení (§ 36 odst. 3 TrŘ), což znamená tu skutečnost, že by obhájce měl být ustanoven tak, aby již mohl být přítomen u výsledku obviněného podle § 77 odst. 2 TrŘ.

Obviněný má právo mluvit se svým obhájcem *ve vazbě bez přítomnosti třetích osob* (§ 33 odst. 1 předposlední věta), čemuž nebylo vždy tak. Trestní řád z roku 1965 neumožňoval rozhovor mezi obviněným ve vazbě a jeho obhájcem od počátku vazby. Teprve novela provedená zák. č. 57/1965 Sb. přinesla o něco světlejší vize a připustila rozhovor obviněného s jeho obhájcem od počátku vazby, ale pouze v případě vazby útěkové a předstižné. Nacházeli se obviněný ve vazbě z koluzních důvodů, rozhovor měl probíhat za přítomnosti třetí osoby (vyšetřovatel, jiná osoba než vyšetřovatel). Vyšetřovatel mohl, ale nemusel dát souhlas k rozhovoru o samotě, pokud jej nedal, probíhal rozhovor vždy za přítomnosti třetí osoby. Další z tehdejších úkonů spočíval v tom, že obhájce musel ve věznici předkládat potvrzení (vystavené prokurátorem nebo vyšetřovatelem), že se v jeho případě nejedná o koluzní vazbu a tím si s klientem zajistit potřebné soukromí k nastavení obhajoby. Rázný konec tomu udělala novela trestního řádu č. 178/1990 Sb. a umožnila mluvit obviněnému s obhájcem od počátku vazby bez přítomnosti třetí osoby a bez ohledu na to, jaký je přítomen vazební důvod.⁴⁷¹

Protože propuštění obviněného na svobodu je významným předpokladem pro zlepšení jeho součinnosti s obhájcem, musí obhajoba využívat každou reálnou možnost pro napadení rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby, jak reálná existence důvodů obsažených v § 67 odst. 1 písm. a) - c) po vzetí do vazby i v jejím průběhu, tak i napadení v případě pochybností o tom, zda existují skutečnosti obsažené v dovětku § 67 TrŘ.

Jestliže se obhájce domnívá, že je vazba příliš přísným zajišťovacím opatřením vzhledem ke stupni škodlivosti činu pro společnost, může podat stížnost proti usnesení o vzetí obviněného do vazby, pokud ještě neuplynula lhůta k jejímu podání. Problém nastane tehdy, pokud se již obviněný stížnosti výslovně vzdal, což mohl udělat buď při oznámení usnesení o vazbě nebo v průběhu lhůty k podání stížnosti, pak již nemůže obhájce podat stížnost za něj, je-li obviněný plně způsobilý k právním úkonům. Zjistí-li však obhájce, že výslovné vzdání se stížnosti nebylo zřejmě namístě a mohlo by být chybné, protože shledává reálnou možnost, že by stížnost mohla

⁴⁷¹ Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. Doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2010, pozn. pod čarou č. 379

vést k úspěchu a propuštění obviněného z vazby na svobodu, bude iniciovat podání u některé z dalších osob, jež mají právo podat stížnost proti usnesení o vzetí do vazby. Stížnost může působit také jen proti odůvodnění usnesení o vzetí do vazby, obhájce může poukazovat na nekonkrétnost, neurčité důvody vazby a tím tvrdit nepřezkoumatelnost daného usnesení.⁴⁷²

Bez ohledu na vyřízení stížnosti může obviněný zastoupený obhájcem nebo sám podat žádost o propuštění z vazby na svobodu. Žádost o propuštění je stěžejní v průběhu řízení, protože v průběhu řízení mohou odpadnout některé z vazebních důvodů, a proto musí obhájce průběžně zvažovat, zda mají být přezkoumány důvody novou žádostí. Pozor musí dát obhájce také na skutečnost možné překvalifikace činu, pro který byl obviněný vzat do vazby na čin uvedený v § 68 odst. 2 TrŘ, pro který vzetí do vazby není možné. Vantuch píše, že se nezřídká v praxi stává, že policejní orgán vědomě nepřekvalifikuje TČ obviněného a nepodá návrh na propuštění z vazby jen proto, aby mohl obviněného stále stíhat vazebně. V takovém případě musí na uvedenou skutečnost upozornit obhájce a podat návrh na změnu právní kvalifikace TČ a následné propuštění z vazby na svobodu sám s odůvodněním, že se jedná o TČ s nižší trestní sazbou, jež patří do kategorie činů v § 68 odst. 2 TrŘ.

Obhájce je taktéž povinen důsledně dbát o propuštění obviněného z vazby, pokud doba trvání vazby přesáhne maximální možnou délku. V praxi se může vyskytnout problém u koluzních důvodů vazby, kde uplyne zákonná doba 3 měsíců a může být účelově dovozováno, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil skutečnosti důležité pro trestní stíhání, a obhajoba je názoru ryze opačného, přičemž pro to má logické argumenty. I přestože je doba trvání vazby vesměs důsledně sledována soudem i státním zástupcem, je povinností obhájce důsledně sledovat lhůty, po jejichž uplynutí má obviněný právo na okamžité propuštění z vazby (§ 72 odst. 1 a 3). Zvláštní pozornost je také třeba dávat na skutečnost, aby celková doba vazby v přípravném řízení nepřesáhla jednu třetinu celkové doby trvání vazby (§ 72a odst. 2).

Obhájce musí každé prodloužení vazby hlídat a to musí být s náležitou péčí odůvodněno tak, aby podle Ústavního soudu „z odůvodnění vyplýval účel, pro který je základní právo (v projednávaném případě osobní svoboda) omezováno, přičemž účel omezení Listina základních práv a svobod buď u některých základních práv výslovně vymezuje, anebo předvídá, že účel omezení vymezí zákonodárce v zákonu, na jehož vydání odkazuje. Přitom ponechává *prima facie* diskreci při výběru účelů zákonodárci. To je také případ ustanovení čl. 8 odst. 2

⁴⁷² Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. Doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2010, s. 339-340

a 5 Listiny základních práv a svobod, které předvídají úpravu účelu omezení osobní svobody vazbou stanovenou trestním řádem....., je třeba trvat na tom, že jednak musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu při omezování osobní svobody seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav, a dále musí soud v odůvodnění zdůvodnit, že jde o omezení osobní svobody, které je, opět v návaznosti na zjištěný skutkový stav, přiměřené.“⁴⁷³

Dále by měla strana obhajoby využívat svého práva nahlížet do spisu, dělat si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí, což je zákonem upraveno v § 65 odst. 1 TrŘ. Spisem je myšleno kromě základního trestního spisu i všechny jeho části, doklady, listiny, věci doličné apod., obsažené v jeho přílohách. Toto právo ovšem není neomezené, a tak lze odepřít nahlédnutí do spisu a práva s tím spojená, ale jen v přípravném řízení, přičemž tato práva nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy a při sjednávání dohody o vině a trestu. Jinak lze právo nahlížet do spisu odepřít v přípravném řízení obviněnému a obhájci postupem podle § 65 odst. 2 TrŘ^{474, 475} Právo obviněného nahlížet do spisu patří k základním složkám práva na obhajobu, zaručeného čl. 40 odst. 3 LPS, a tak i přesto, že je připuštěno toto právo zákonem omezit, je třeba jej náležitě zdůvodnit, jinak by totiž uvedené omezení bylo nepřezkoumatelné.⁴⁷⁶ „Oprávnění policie a státního zastupitelství odepřít obviněnému právo nahlédnout do vyšetřovacího spisu však končí před vazebním soudcem.

⁴⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 12. prosince 2005 sp. zn. IV. ÚS 689/05, 225/2005 USn.

⁴⁷⁴ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 712

⁴⁷⁵ ÚS 197/2010-n. Právo obviněného a obhájce na nahlížení do spisů je možno v přípravném řízení odepřít postupem podle § 65 odst. 2 TrŘ. Tato zákonem předpokládaná možnost omezení práva nahlížet do spisů vyplývá ze skutečnosti, že v počátcích vyšetřování nelze často zabezpečit ochranu důkazních pramenů před jejich poškozením a zničením nebo před jinými aktivitami, sledujícími cíl mařit vyšetřování. Ohroženy mohou být i jiné společenské a individuální zájmy, např. bezpečnost svědků, citlivé osobní údaje nezúčastněných osob, skutečnosti podléhající utajení, přičemž časová tíseň neumožňuje zajistit ochranu těchto legitimních zájmů jiným způsobem. Všechna tato rizika, obsažená v realizaci práva obviněného (obhájce) nahlížet již v přípravném řízení do spisu, je třeba zvláště pečlivě zvažovat v případech nebezpečných forem kriminality, jako je např. organizovaná kriminalita s mezinárodními prvky. Za situace, kdy koliduje oprávněný zájem státu na účinném postihu kriminality, resp. jiné důležité společenské a individuální zájmy s právem obviněného na obhajobu, připouští právní úprava, jakož i trestně procesní teorie i praxe, dočasné omezení práva na nahlížení do spisů v přípravném řízení (nález ze dne 16. září 2010 sp. zn. III. ÚS 3221/2009, uveřejněný pod č. 197 ve sv. 58 Sb. nál. a usn. ÚS ČR).

⁴⁷⁶ Herczeg J., Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34

*V řízení před soudem ztrácí státní zástupce své výsadní postavení pána přípravného řízení a stává se z něj procesní strana, která by neměla mít v zájmu spravedlivého procesu žádnou podstatnou výhodu vůči obviněnému.*⁴⁷⁷ Soud je povinen zajistit kontradiktornost zbraní, a státní zástupce by tak neměl mít možnost tajit před obviněným důkazy a dokumenty z vyšetřovacího spisu, kterými dokládá svůj návrh na jeho vzetí do vazby. S odkazem na čl. 5 odst. 3,4 a čl. 6 EÚLP a navazující judikaturu ESLP musí mít obviněný nebo jeho obhájce možnost nahlédnout do vyšetřovacího spisu v takové míře, aby mohl mít obviněný příležitost účinně zpochybnit důkazy, na nichž spočívá jeho vzetí do vazby, aby mohl vyvracet důvody státního zástupce pro vzetí do vazby nebo trvání vazby. Rovnost stran není přítomna, pokud je obviněnému nebo obhájci odepřen přístup k částem vyšetřovacího spisu, které jsou relevantní pro napadení zákonnosti vazby klienta. Jestliže nemá obhájce možnost nahlédnout k těm částem spisu podstatným pro rozhodnutí o vazbě, je tím porušeno právo na *fair proces*, jinak by byl porušen článek 5 odst. 4 EÚLP.⁴⁷⁸ Bude se jednat zejména o důkazy, které státní zástupce používá k odůvodnění:

1. návrhu na vzetí do vazby;
2. rozhodnutí o dalším trvání vazby;
3. návrhu na zamítnutí žádosti obviněného o propuštění z vazby.

Herczeg ve svém článku zcela výstižně zakončuje, a sice „*státní zástupce si musí řádně promyslet, které materiály chce před obviněným utajit. Pokud si totiž chce některé důkazy ponechat v rukávu jako eso pro další fázi vyšetřování (např. telefonní odposlechy), pak jimi nemůže odůvodňovat návrh na vzetí do vazby. Pokušení rozhodovat za zavřenými dveřmi bez dotěrných otázek obhajoby a kontroly veřejnosti je v policejních složkách silné, avšak ani pod záminkou boje proti závažné kriminalitě nelze porušovat práva obhajoby.*“⁴⁷⁹

Souhrnně lze říci, že porušení práva na obhajobu je důvodem pro podání řádných i mimořádných opravných prostředků.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Herczeg J., Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34

⁴⁷⁸ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 708

⁴⁷⁹ Herczeg, J., Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34

⁴⁸⁰ Čemuž svědčí i bohatá judikatura např. Ústavního soudu, Nejvyššího soudu nebo vrchních soudů (nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 153/96 (59/1997 USn.), usnesení VS v Praze sp. zn. 11 To 38/94, usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 946/2006-I, rozsudek NS sp. zn. 8 Tdo 721/2006

6 Vazba mladistvého

Krátkým úvodem bych ráda zmínila, že v případech vazebně stíhaných mladistvých osob je třeba ještě více klást zvláštní důraz na ochranu takových mladistvých pachatelů, protože v jejich případě je vazba ještě větším zásahem do psychického a sociálního vývoje, sociální integrace a jejich běžného života než v případě pachatelů dospělých. Proto je třeba zvláštní zákonné úpravy, která vazbu mladistvých ošetřuje. Podle důvodové zprávy k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže se předpokládá, pokud je to možné, uplatnit místo vazebního stíhání vůči mladistvému raději náhradní zajišťovací opatření.

6.1 Směrnice EU o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými v trestním řízení

Ráda bych se v této kapitole zprvu věnovala krátce evropské úpravě týkající se procesních záruk mladistvých v trestním řízení, neboť poměrně nedávno vzešla v účinnost směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/800 ze dne 11. května 2016, která si dává jako obecný cíl zavést procesní záruky, které zajišťují, že osoby mladší 18 let jsou schopny toto řízení chápat a uplatňovat své právo na spravedlivý proces a zároveň zabránit dětem v opakování trestné činnosti a podpořit jejich sociální integraci, jako i zvýšit vzájemnou důvěru mezi členskými státy v rámci justiční spolupráce a usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí.⁴⁸¹

Směrnice stanovuje v čl. 1 společná minimální práva dětí:

- a) které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení nebo
- b) na které se vztahuje řízení týkající se evropského zatýkácího rozkazu podle rámcového rozhodnutí 2002/584/SVV.

Jako specifické cíle si směrnice dává za úkol zajistit poskytnutí náležité pomoci v trestním řízení a přístupu k obhájci pro osoby mladší 18 let, a navíc zajištění adekvátních procesních záruk, které odpovídají specifickým potřebám dětí ve všech fázích trestního řízení. Taktéž je třeba posoudit zranitelnost osob již na začátku a během celého trestního řízení. Směrnice sama o sobě představuje úpravu *lex specialis* tehdy, jestliže ve srovnání s jinými směrnicemi obecně upravujícími procesní práva všech podezřelých a obviněných stanovuje

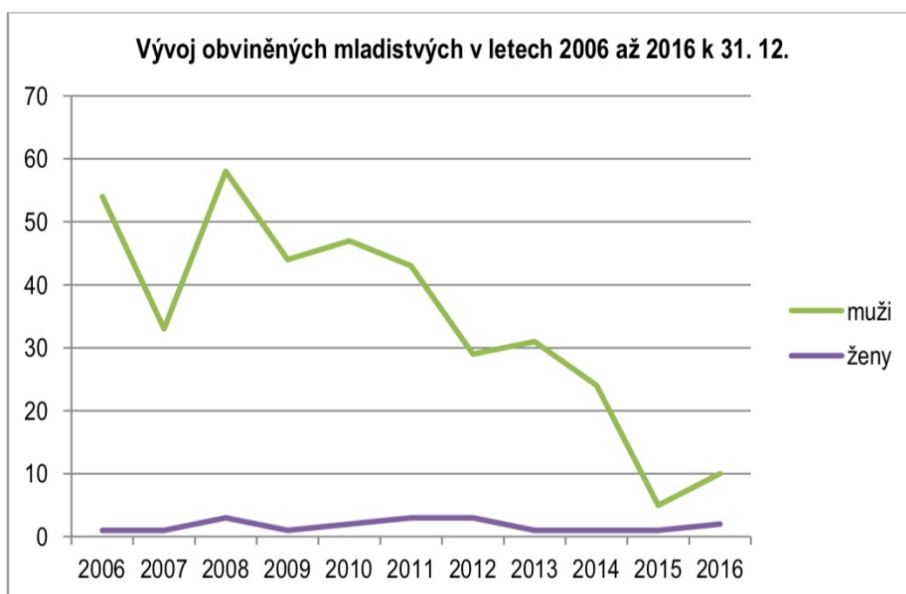
⁴⁸¹ Směrnice evropského parlamentu a rady (EU) 2016/800 ze dne 11.května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&qid=1498480278397&from=en>

vyšší standardy ochrany.^{482, 483}

Ze statistik lze s uspokojením říci, že počet obviněných i odsouzených mladistvých pachatelů je meziročně klesající. Mezi lety 2006–2016 (*stav ke dni 31.12. 2016) je úbytek obviněných mladistvých velmi markantní, lze říci, že v roce 2016 je to pět krát méně osob, než v roce 2006. Kdyby se taková čísla dařilo držet i nadále, bylo by to jistě velmi uspokojující. V grafu můžeme vidět, že počet obviněných mladistvých žen je výrazně nižší oproti počtu obviněných mladistvých mužů. Obě křivky se nyní drží spíše při dolní hranici.⁴⁸⁴

4.6.3 Počet obviněných mladistvých v letech 2006 až 2016 (k 31. 12.)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
muži	54	33	58	44	47	43	29	31	24	5	10
ženy	1	1	3	1	2	3	3	1	1	1	2
Celkem	55	34	61	45	49	46	32	32	25	6	12

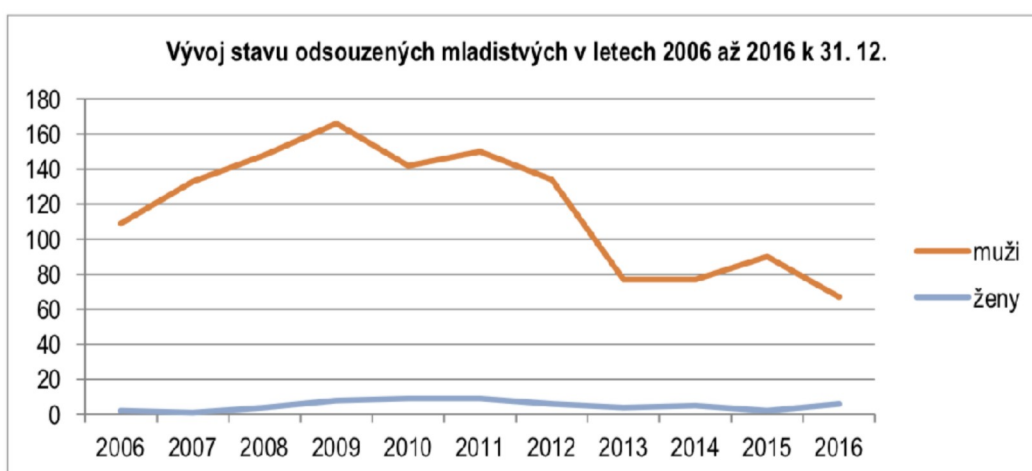
⁴⁸² Šámal P., Pokorná A. Ke směrnici o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení, Trestněprávní revue 6/2017, s. 131

⁴⁸³ Úprava vychází z mezinárodních standardů stanovených zejména v Úmluvě o právech dítěte (1989) a v Pokynech výboru ministrů rady Evropy o justici vstřícné k dětem (2010)

⁴⁸⁴ Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2016, dostupné na http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%202016.pdf

4.6.5 Počet odsouzených mladistvých v letech 2006 až 2016 (k 31. 12.)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
muži	109	133	148	166	142	150	134	77	77	90	67
ženy	2	1	4	8	9	9	6	4	5	2	6
Celkem	111	134	152	174	151	159	140	81	82	92	73
Procentuální podíl mladistvých na celkovém počtu odsouzených	0,69%	0,80%	0,84%	0,90%	0,78%	0,77%	0,69%	0,57%	0,50%	0,49%	0,36%

I přestože je počet obviněných vazebně stíhaných mladistvých pachatelů klesající, je zajisté jen na místě, že i evropská legislativa myslí na toto citlivé téma s cílem chránit osoby mladší 18 let, přičemž do osobní působnosti uvedené směrnice spadají podle čl. 2 Směrnice osoby mladší 18 let nesoucí odpovědnost za své činy, které jsou podezřelé nebo obviněné v trestním řízení nebo zatčeny na základě evropského zatýkacího rozkazu. Obsahuje základní procesní záruky dětí podezřelých nebo obviněných v trestním řízení, přičemž z pohledu české úpravy se jeví významné hlavně otázky týkající se:

- práva na informace (čl. 4 a 5)
- práva na pomoc obhájce (čl. 6)
- práva na individuální posouzení a lékařské vyšetření (čl. 7,8, a 22)
- pravidel ve vztahu k dětem zbaveným svobody (čl. 10 a 12)
- práva na ochranu soukromí (čl. 14)
- práva na doprovod osoby vykonávající rodičovskou zodpovědnost (čl. 15)

Šámal je toho názoru, že čl. 6 týkající se práva na pomoc obhájce byl zřejmě nejdiskutovanějším tématem, ze všech procesních záruk podezřelých nebo obviněných dětí v trestním řízení. Podle obecné směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení⁴⁸⁵ má dítě možnost zvolit si obhájce, avšak tato obecná směrnice již nezajišťuje, že pomoc obhájce bude skutečně poskytnuta např. z důvodu nedostatku finančních prostředků. Právo na pomoc obhájce podle čl. 6 Směrnice o procesních zárukách pro děti je právem odlišným. I pokud nemá dítě nebo zástupce nesoucí rodičovskou odpovědnost možnost obhájce zajistit, je povinností státu, zajistit dítěti obhájce v situacích uvedených ve Směrnici tak, aby byla zajištěna účinná pomoc ve smyslu čl. 6 a čl. 18 uvedené Směrnice. V českém právním řádu je tato situace řešena prostřednictvím ZSM konkrétně v § 42 odst. 2, jež říká, ve kterých případech je obhajoba mladistvého nutná, a to včetně bezplatné obhajoby nebo obhajoby za sníženou odměnu podle § 33 odst. 2 a 4 TrŘ.⁴⁸⁶

V souvislosti s českou právní úpravou se Směrnice nedotýká řízení ve věcech dětí mladších 15 let podle III. hlavy ZSM. V textu Směrnice se výslovně uvádí, že se vztahuje pouze na trestní řízení, tedy řízení ve věcech mladistvých, nelze ji tedy použít v řízení týkajících se dětí mladších 15 let, které vedou k uložení nápravných, ochranných nebo výchovných opatření, tedy takových opatření, které se podle § 93 ZSM ukládají dětem mladším 15 let.⁴⁸⁷ ZSM v určitých případech vylučuje některá práva mladistvého po dosažení věku 18 let. Směrnice apeluje na členské státy, aby uplatňovaly procesní záruky této směrnice i tehdy, „*Pokud osoba v okamžiku, kdy se stane osobou podezřelou nebo obviněnou v trestním řízení, dosáhne věku 18 let, avšak trestný čin byl spáchán v době, kdy byla daná osoba dítětem, doporučuje se členským státům, aby uplatňovaly procesní záruky podle této směrnice do doby, než tato osoba dosáhne věku 21 let, alespoň pokud jde o trestné činy, které spáchala tatáž podezřelá nebo obviněná osoba a které jsou společně vyšetřovány a stíhány, protože jsou neoddělitelně spojeny s*

⁴⁸⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. 10. 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody.

⁴⁸⁶ Šámal P., Pokorná A.: Ke směrnici o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení, *Trestněprávní revue* 6/2017, s. 131

⁴⁸⁷ Směrnice evropského parlamentu a rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&qid=1498480278397&from=en>

trestnými činy, u nichž trestní řízení bylo proti dané osobě zahájeno před tím, než dosáhla věku 18 let.“⁴⁸⁸

Vzhledem ke zvláštním potřebám a zranitelnosti dětí představuje právo na informace v trestním řízení důležitou procesní záruku podezřelého nebo obviněného dítěte. Neprodleně poté, co je dítěti sděleno, že je podezřelý nebo obviněný, musí mu být poskytnuty informace o jeho základních právech.⁴⁸⁹ Dále má dle Směrnice dítě právo na včasné a řádné projednání věci (čl. 13) a právo osobně se účastnit a být přítomen při soudním řízení (čl. 14),⁴⁹⁰ právo na ochranu svého soukromí (čl. 14), právo na individuální posouzení každého dítěte podezřelého nebo obviněného v tr. řízení (čl. 7), právo informovat osobu vykonávající rodičovskou odpovědnost (čl. 5) a na doprovod této osoby (čl. 15), přičemž členské státy jsou povinny zajišťovat účinný výkon práva na pomoc obhájce (čl. 6 a čl. 18) jako i odborné vzdělávání zaměstnanců orgánů činných v trestním řízení a vazebních zařízení, které mají co do činění s věcmi týkajícími se dětí (čl. 20). V případě řízení podle evropského zatýkacího rozkazu musí dle čl. 17 Směrnice členské státy zajistit, aby se práva uvedená v člancích 4, 5, 6 a 8, člancích 10 až 15 a článku 18 použila obdobně v případě dítěte, které je vyžádanou osobou, po jeho zatčení v rámci řízení podle evropského zatýkacího rozkazu ve vykonávajícím členském státě.

V souladu s čl. 24 směrnice jsou členské státy povinny tuto směrnici implementovat do 11. června 2019, přičemž o těchto krocích musí neprodleně informovat Komisi. Uvedené implementační předpisy musí obsahovat odkaz na tuto Směrnici, nebo musí být takový odkaz učiněn při jejich úředním vyhlášení, přičemž způsob odkazu si stanoví sami členské státy. Členské státy budou povinny sdělit Komisi znění předpisů, které přijmou v souvislosti s touto směrnicí. Naproti tomu bude Komise povinna v souladu s čl. 25 do dne 11. června 2022 předložit EP a Radě zprávu, jež bude obsahovat posudek Komise, ve kterém zhodnotí, v jakém rozsahu přijaly členské státy opatření nezbytná pro dosažení účelu směrnice, včetně

⁴⁸⁸ Směrnice evropského parlamentu a rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&qid=1498480278397&from=en>

⁴⁸⁹ V souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 5. 2012 o právu na informace v trestním řízení, jež znamená právo na přístup k právníkovi, poučení o bezplatném právním poradenství a podmínkách pro jeho získání, právu na seznámení se s obviněním, na tlumočení a překlad a o právu nevypovídat. Dále musí být dítě neprodleně informováno o *obecných aspektech průběhu řízení* (stručné objasnění následujících procesních kroků řízení, pokud je to možné s ohledem na zájmy řízení, a úlohy zúčastněných orgánů).

⁴⁹⁰ Jestliže by došlo na situaci, že dítě nebylo přítomno při soudním řízení týkající se jeho věci, má právo na nové soudní řízení nebo jiný prostředek právní nápravy v souladu s podmínkami Směrnice EU 2016/343.

vyhodnocení uplatňování čl. 6 (právo na přístup k obhájci) a v případě potřeby k ní připojí legislativní návrhy.

6.2 Předpoklady pro vzetí mladistvého do vazby

Základními ústavními články zabezpečujícími a chránícími v obecné rovině nedotknutelnost osoby mladistvého a jeho soukromí jsou čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 LPS. Nedotknutelnost osoby mladistvého a jeho soukromí je tedy ústavně proklamovaným a zaručeným právem. Tomuto právu odpovídá zákaz porušování osobní integrity mladistvého a jeho soukromí, který směřuje jak do oblasti veřejnoprávní, tak do oblasti soukromoprávní. Vzorem právní ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let byl Listině základních práv a svobod čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.) a čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.).⁴⁹¹

Dnem 1. ledna 2004 nabyl účinnosti stěžejní zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, podle nějž musí být vzetí mladistvého do vazby opatřením zcela výjimečným a striktně zákonem omezeným, neboť má na mladistvé obviněné, jejichž tělesný a duševní vývoj není ještě ukončen, velmi nepříznivý vliv. Repík uvádí, proč má vazba na osobu mladistvého tak negativní důsledky, říká že (vazba mladistvého) „*zbavuje osobní svobody osobu presumovaně nevinnou před definitivním zjištěním její viny, izoluje mladistvého od jeho rodinného a sociálního prostředí, má závažné důsledky sociální a psychologické, může sloužit jako prostředek nátlaku mladistvého obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání.*“⁴⁹² Vazba má na osobu mladistvého vždy velmi negativní dopady, zejména pociťuje náhlou ztrátu svobody, projevuje se u něj negativismus, což má za důsledek zvýšené obranné reakce v návaznosti na sociální izolaci mladistvého.⁴⁹³

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže věnuje vazbě mladistvého a souvisejícím ustanovením § 46 až 50 ZSM. Mladistvý obviněný může být vzat do vazby podle § 68 TrŘ jedině tehdy, jestliže jsou u něj shledány vazební důvody podle § 67 TrŘ a účelu vazby nelze dosáhnout jinak (§ 46 odst. 1 ZSM). Ustanovení § 46 ZSM se užije jak v přípravném řízení, tak

⁴⁹¹ Sotolář, A. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část, Právní rozhledy, 7/2004, s. 234

⁴⁹² Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 423 In Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, s. 228.

⁴⁹³ Růžicka, Zezulová, s. 552 in Mandák V., Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Praha: Orbis, 1975, s. 200–201

i v řízení před soudem pro mládež po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání.⁴⁹⁴ Státní zástupce v přípravném řízení a stejně tak soud v řízení před soudem pro mladistvé se musí vždy nejdříve zabývat možností nahrazení vazby (§ 49 ZSM). V řízení podle ZSM je třeba dodržovat a chránit osobní údaje osob, proti nimž se řízení vede, jejich soukromí, aby taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy a striktní dodržení zásady (presumpce neviny), že je taková osoba považována za nevinou, dokud jí nebyla vina prokázána. (§ 3 odst. 5 ZSM a navazující § 52, § 53 a § 54 ZSM). *Právní úprava ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let, obsažená v zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, a s ní spojené vyloučení veřejnosti hlavního líčení, veřejného zasedání a ústního jednání před soudem pro mládež a omezení práva na informace o mladistvých a dětech mladších patnácti let je ústavně konformní a plně v souladu s mezinárodními úmluvami, jimiž je Česká republika vázána.*⁴⁹⁵ V souvislosti s trestáním mladistvých pachatelů je zvlášť zdůrazněna zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání věcí mladistvých, promítající se např. v rozšíření principu oportunity trestního stíhání, ve specializaci orgánů a osob provádějících úkony v trestním stíhání mladistvých, ochrana mladistvého před nežádoucí publicitou, v preferenci výchovných opatření nad represivními, atd.⁴⁹⁶

O vzetí mladistvého do vazby rozhoduje vždy soud pro mládež podle obecného ustanovení § 68 odst. 1 TrŘ z důvodů uvedených v § 67 TrŘ. Nestanoví-li ZSM jinak, užije se na mladistvého pachatele obecných právních předpisů (§ 1 odst. 3 ZSM). Ve smyslu § 68 odst. 2 TrŘ nelze vzít do vazby mladistvého obviněného, který je stíhán pro úmyslné provinění, na které zákon stanoví trestní opatření odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro provinění spáchané z nedbalosti, na které zákon stanoví trestní opatření odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Toto omezení se neužije, jestliže mladistvý obviněný již uprchl nebo se skrýval, opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast, nebo je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, či již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování

⁴⁹⁴ Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 424

⁴⁹⁵ Sotolář, A. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část, Právní rozhledy, 7/2004, s. 234

⁴⁹⁶ Jelínek, J. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11-12/2003, s. 34

skutečností závažných pro trestní stíhání, anebo pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán.⁴⁹⁷

Možnost náhrady vazby jiným opatřením jsou orgány činné podle ZSM povinny zkoumat v každém stadiu trestního řízení ve věcech mladistvých z úřední povinnosti. Tedy nejen prvotní rozhodnutí o vazbě, ale i každé další následující rozhodnutí o vazbě mladistvého je nutné zvažovat s přihlédnutím k okolnostem, zda nepřichází v úvahu jiná forma zajištění mladistvého, k čemuž musí všechny orgány činné podle ZSM důsledně zjišťovat poměry mladistvého.⁴⁹⁸ Před podáním návrhu na vzetí mladistvého do vazby je třeba náležitě se zabývat možnostmi nahrazení vazby náležitě se zabývat možnostmi nahrazení vazby

- a) zárukou zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby,
- b) dohledem probačního úředníka,
- c) slibem mladistvého,
- d) jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby nebo
- e) peněžitou zárukou.⁴⁹⁹

Dospěje-li státní zástupce k uvedenému řešení, že je možno nahradit vazbu některým ze zde uvedených opatření a vzhledem k tomu, že není oprávněn sám ponechat mladistvého na svobodě za současného nahrazení vazby postupem podle § 49 odst. 1 nebo 2, § 50 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. a § 73 odst. 1, 3, § 73a odst. 1, 2 písm. a) TrŘ, předloží soudu návrh na to, aby vazba byla u mladistvého některým z těchto opatření nahrazena, a svůj návrh náležitě odůvodní. Předloží-li státní zástupce návrh na vzetí do vazby OS pro mládež dříve, než mladistvý nebo jiná osoba podá návrh na nahrazení vazby jiným opatřením a byl-li st. zástupce přítomen výslechu mladistvého před soudcem, může se k takovému návrhu vyjádřit a shledá-li, že jsou důvody k opatření nahrazujícímu vazbu, navrhne soudci, aby je přijal. Neúčastnil-li

⁴⁹⁷ Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 425

⁴⁹⁸ Pokyn obecné povahy ze dne 12. prosince 2003, poř. č. 10/2003 nejvyššího státního zástupce, jímž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jímž se mění další pokyny obecné povahy

⁴⁹⁹ Pokyn obecné povahy ze dne 12. prosince 2003, poř. č. 10/2003 nejvyššího státního zástupce, jímž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jímž se mění další pokyny obecné povahy

se st. zástupce z nějakého závažného důvodu výsledku mladistvého před soudem, vyjádří se k uvedenému návrhu popřípadě písemně.⁵⁰⁰

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozšiřuje v § 46 odst. 2 oproti obecné úpravě trestního řádu okruh osob, které musí být vyrozuměny vždy, a to bez zbytečného odkladu o zadržení, zatčení nebo vzetí mladistvého do vazby, i za předpokladu, že si to mladistvý obviněný nepřeje. Jsou jimi:

- a) zákonný zástupce mladistvého,
- b) zaměstnavatel mladistvého, ať už jde o právnickou nebo fyzickou osobu,
- c) příslušné středisko Probační a mediační služby,
- d) příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a
- e) výchovné zařízení, ve kterém příp. mladistvý vykonává dříve uloženou ochrannou výchovu.⁵⁰¹

6.3 Trvání vazby mladistvého

Trvání vazby v případě mladistvých pachatelů upravuje § 47 zák. o soudnictví ve věcech mládeže. Obecně lze říci, že úprava trvání vazby v případě mladistvých pachatelů je mírnější, vazba může trvat pouze kratší časový úsek, než je tomu v případě § 72a TrŘ. Podle odstavce prvního nesmí vazba mladistvého trvat déle jak dva měsíce a jde-li o zvlášť závažné provinění, déle jak šest měsíců. Ve výjimečných případech může po uplynutí této doby dojít k prodloužení až o další dva měsíce, v případě závažného provinění až o dalších šest měsíců, za předpokladu, že nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů ukončit trestní stíhání v této lhůtě a propuštěním mladistvého obviněného na svobodu by hrozilo zmaření nebo podstatné ztížení dosažení účelu trestního stíhání. K uvedenému prodloužení může dojít maximálně jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež. Maximální možná doba trvání vazby tedy činí celkem šest měsíců, v případě zvlášť závažných provinění celkem osmnáct měsíců.

Podle tzv. *doktríny zesílených důvodů*, již vyvinul Evropský soud pro lidská práva „*musí obecné soudy respektovat požadavek nezbytnosti existence zesílených důvodů pro trvání*

⁵⁰⁰ Pokyn obecné povahy ze dne 12. prosince 2003, poř. č. 10/2003 nejvyššího státního zástupce, jímž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jímž se mění další pokyny obecné povahy

⁵⁰¹ Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 430

omezení osobní svobody, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody, byť k uvalení vazby mohlo dojít na základě důvodného podezření, aprobovat.“ Soud pro mládež se tedy musí vypořádat při posuzování přiměřenosti omezení osobní svobody mladistvého především s tím, „zda je posilováno či oslabováno podezření ze spáchání provinění, pro které je mladistvý obviněný trestně stíhán. Konkrétně vzato je trvání podezření podmínkou sine qua non pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě více nepostačuje. V takových případech musí soud určit, zda existují jiné (relevantní a dostačující) důvody předložené orgány činnými podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody“.⁵⁰²

Hlava dvacátá trestního řádu, oddíl první, § 291 TrŘ stanoví „Řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zvláštní zákon. Pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona.“ Ustanovení § 47 ZSM navazuje na obecná ustanovení TrŘ, přičemž i zde platí, že vazební věci musí být vyřízeny přednostně a s co největším urychlením. Vazba koluzní podle § 67 odst. b) TrŘ může trvat nejdéle 3 měsíce, pokud již obviněný nepůsobil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak nemařil objasňování skutečností důležitých pro trestní stíhání. Vazba mladistvého podle první části věty § 47 odst. 1 ZSM nesmí trvat déle než dva měsíce, a je speciální vzhledem k úpravě v § 72a odst. 3 TrŘ a pro mladistvého příznivější. Druhá část věty § 47 odst. 1 říká, že u zvlášť závažných provinění může trvat vazba mladistvého až šest měsíců. Podle § 72a odst. 3 TrŘ však může trvat jen 3 měsíce. Pokud by se vycházelo důsledně z § 291 TrŘ, mohla by pak koluzní vazba u mladistvého trvat až šest měsíců, zatímco u ostatních obviněných pouze tři měsíce (nebyl-li by zjištěn zpřísněný důvod vazby). V tomto případě by byla úprava koluzní vazby pro mladistvého nevýhodná, byť je ustanovením speciálním. Růžička píše, že „Je možno oprávněně vycházet ze závěru, že takový výklad není pojmově možný a namísto je jednoznačně právní názor, že obě úpravy je třeba vykládat ve vzájemném souladu, tedy že i koluzní vazba může u zvlášť závažného provinění mladistvého trvat nejvýše po dobu tří měsíců (nebude-li možno dovodit zpřísněný důvod vazby).“⁵⁰³ Článek 32 Pop NSZ říká, že jde-li o koluzní důvod vazby, musí státní zástupce dbát o to, pokud nebude zjištěno, že obviněný již působil na svědky nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, a tato skutečnost nebude konstatována soudem, byl obviněný z vazby propuštěn na

⁵⁰² Rozhodnutí ze dne 7. 4. 2005 ve věci Rokhlina proti Rusku

⁵⁰³ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 550

svobodu nejpozději den následující po uplynutí lhůty *dvou měsíců*, a jde-li o *zvlášť závažné provinění, ve lhůtě tří měsíců*, nebyl-li propuštěn na svobodu před uplynutím této lhůty.⁵⁰⁴

Má-li být vazba prodloužena, rozhoduje o tom v přípravném řízení soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce, který je povinen dodržet lhůtu pro podání návrhu nejpozději 15 dnů před skončením lhůty.⁵⁰⁵ V řízení před soudem rozhoduje o prodloužení vazby nadřízený soud soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo již projednává. Návrh na prodloužení lhůty je povinen doručit nadřízenému soudu předseda senátu nejpozději 15 dnů před skončením lhůty.⁵⁰⁶ Doby uvedené v § 47 odst. 1 ZSM, o něž lze prodloužit vazbu, jsou stanoveny jako nejvýše přípustné, je tedy samozřejmé, že vazbu lze prodloužit i na dobu kratší, přičemž je následně ve výroku rozhodnutí podle § 47 odst. 2,3 ZSM vždy časově vymezit dobu dalšího trvání vazby ustanovením počtu dnů, týdnů, měsíců nebo ustanovením konkrétního data, a to i tehdy, pokud by byla vazba prodloužena na dobu nejdéle možnou.⁵⁰⁷ Následkem nedodržení lhůty doručení návrhu na prodloužení vazby soudu pro mládež je vždy propuštění mladistvého na svobodu, nejpozději den po uplynutí lhůty, na níž bylo trvání vazby omezeno. (§ 47 odst. 4 ZSM). V přípravném řízení propouští mladistvého obviněného dozorující státní zástupce a v řízení před soudem příslušný předseda senátu soudu pro mládež.⁵⁰⁸

Za závažné důvody, které ospravedlňují prodloužení vazby mladistvého, nelze považovat nadměrné zatížení soudu počtem projednávaných vazebních věcí,⁵⁰⁹ onemocnění soudce,⁵¹⁰

⁵⁰⁴ Pokyn obecné povahy ze dne 12. prosince 2003, poř. č. 10/2003 nejvyššího státního zástupce, jímž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jímž se mění další pokyny obecné povahy, čl. 37 odst. 7

⁵⁰⁵ R 58/1994 Lhůta k podání návrhu na prodloužení vazby uvedená v § 71 odst. 6 TrŘ (nyní v § 47 odst. 2, 3 ZSM) je zachována jen tehdy, je-li návrh doručen soudu plných patnáct dnů před skončením příslušné lhůty trvání vazby. To znamená, že návrh musí být doručen nejpozději toho dne, který předchází dni, jenž je patnáctým dnem počítaným zpět od konce lhůty trvání vazby.

⁵⁰⁶ TR NS 8/2004-T 726. Nadřízeným soudem, jehož soudce je ve smyslu § 47 odst. 3 ZSM oprávněn rozhodnout o prodloužení vazby mladistvého, je ten soud pro mládež, vůči němuž je podřízeným soud, který věc mladistvého projednává v prvním stupni. Koná-li řízení v prvním stupni okresní soud pro mládež, pak je tímto nadřízeným soudem příslušný krajský soud pro mládež; je-li k projednání věci v prvním stupni věcně příslušný krajský soud pro mládež, pak je tímto nadřízeným soudem příslušný vrchní soud pro mládež.

⁵⁰⁷ TR NS 7/2004-T 713

⁵⁰⁸ Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 445

⁵⁰⁹ SR 52/1997

⁵¹⁰ SR 54/1999

nemožnost jednání soudu kvůli zapůjčení spisů jinému soudu k řízení o jiné věci,⁵¹¹ nebo také kvůli průtahům zaviněným organizačními potížemi na straně orgánů činných podle tohoto zákona nebo jejich nesoustředěným a liknavým přístupem k vyřizování trestní věci.⁵¹²

Vedle obecných důvodů podle § 67 TrŘ je k prodloužení lhůty vazby mladistvého podle § 47 odst. 1 ZSM třeba splnit ještě další podmínky (s ohledem na § 68 odst. 2, 3, v případě § 67 písm. b) musí přistoupit ještě podmínka uvedená v § 72a odst. 3 poslední věta), a to že:

- a) nebylo možno pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této věci skončit a
- b) propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Zde uvedené podmínky *musí být splněny současně* (spojka „a“), jejich nedostatek nelze nahradit úvahami o závažnosti provinění, pro které je mladistvý obviněný stíhán.^{513, 514}

Vazební lhůty uvedené v § 47 odst. 1 ZSM počínají plynout podle odstavce pátého cit. ust. od doby, kdy došlo k zatčení nebo zadržení mladistvého, a nepředcházely-li tyto skutečnosti, tak od doby, kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody mladistvého.

Pro účely rozhodování o prodloužení vazby podle § 47 odst. 2 a 3 se bere v úvahu pouze doba, kdy byl mladistvý ve vazbě na území ČR a v pravomoci českých orgánů činných podle tohoto zákona.⁵¹⁵

Vrací-li se věc k projednání státnímu zástupci, je třeba v důsledku pozměněné soudní praxe nálezem Ústavního soudu zajistit, aby v případech, kdy končí lhůta trvání vazby pro přípravné řízení ve smyslu § 47 odst. 1, kterou lze ještě prodloužit, bylo vždy také rozhodnuto za splnění zákonných podmínek (§ 47 odst. 2) o dalším prodloužení lhůty trvání vazby v souvislosti s rozhodnutím o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, jinak by mladistvý musel být po vrácení věci do přípravného řízení propuštěn z vazby na svobodu.⁵¹⁶

Pokud nebyla doba trvání vazby nepřetržitá, je třeba jednotlivé doby sčítat, přičemž u každé doby trvání vazby se lhůta počítá od okamžiku k okamžiku (a momento ad

⁵¹¹ SR 51/1997

⁵¹² Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 19. 5. 2005, sp. zn. 4 Ntmo 3/2005

⁵¹³ Šámal P., K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 2/2004, s. 33

⁵¹⁴ R 26/1998

⁵¹⁵ R 14/1996

⁵¹⁶ Nález Ústavního soudu (III. senátu) ze dne 13. listopadu 1997 sp. zn. III. ÚS 337/97

momentum). Naproti tomu se délka vazby, o níž bylo rozhodnuto v rámci mimořádných opravných prostředků, posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení (§ 47 odst. 6 ZSM).

6.4 Přezkoumávání důvodů vazby u mladistvých

Ustanovení § 48 zák. o soudnictví ve věcech mládeže ukládá všem orgánům činným podle tohoto zákona obecnou povinnost *průběžně*⁵¹⁷ v každém období trestního stíhání zkoumat,⁵¹⁸ zda důvody vazby ještě trvají nebo zda se nezměnily. Jestliže důvod vazby pomine, musí být mladistvý ihned propuštěn na svobodu. O propuštění mladistvého může rozhodnout v přípravném řízení jen soud pro mládež a státní zástupce, v řízení před soudem soudce, senát nebo samosoudce soudu pro mládež a za podmínek uvedených v § 72 odst. 4 i předseda senátu soudu pro mládež.⁵¹⁹ Policejní orgán nemá pravomoc propustit obviněného, ale podá návrh (na změnu vazebních důvodů, na propuštění mladistvého) dozorujícímu státnímu zástupci.

Zjistí-li státní zástupce, že některý z vazebních důvodů podle § 67 písm. a), b) nebo c) odpadl, ale některý stále trvá, čímž došlo k *zúžení důvodů vazby*, rozhodně neprodleně usnesením⁵²⁰ o změně důvodů vazby podle § 48 odst. 1 věta první před středníkem ZSM, a bez průtahů vyrozumí věznicí, v níž mladistvý vykonává vazbu.⁵²¹ Dojde-li naopak k *rozšíření vazebních důvodů*, tj. vedle důvodů, pro které je mladistvý ve vazbě přibyl ještě nově vzniknuvší vazební důvod, navrhne soudu pro mládež, aby o změně důvodů vazby rozhodl.⁵²²

Je-li shledán u mladistvého některý u důvodů vazby podle § 67 písm. a) až c) TrŘ, jsou orgány činné podle tohoto zákona povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby nahradit některým jiným opatřením. Při zjišťování podkladů pro nahrazení vazby mladistvého jiným opatřením postupuje SZ ve spolupráci s Probační a mediační službou, a s org. soc.-právní

⁵¹⁷ Slovo „*průběžně*“ není obsaženo v § 48 ZSM, ale nachází se v § 71 odst. 1 TrŘ, Komentář Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, na s. 446 slovo *průběžně* užívá i pro potřeby zák. o soudnictví ve věcech mladistvých.

⁵¹⁸ Pojem *průběžně zkoumat* znamená nutnost *zvažovat vazebních důvody* po celé trestní stíhání a v každém jeho období.

⁵¹⁹ R 26/1993 Souhlasí-li však státní zástupce s propuštěním obviněného (mladistvého) na svobodu, může v řízení před soudem o propuštění z vazby rozhodnout předseda senátu (§ 72 odst. 4 TrŘ).

⁵²⁰ § 119 odst. 2 TrŘ

⁵²¹ § 70a odst. 1 písm. b) TrŘ

⁵²² Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně, č. 7/2009 ze dne 8. září 2009 o trestním řízení ve věcech mládeže, čl. 30 odst. 3 a 4

ochrany dětí. Jakmile dojde k zajištění náhradního opatření, znamená to propuštění mladistvého na svobodu bez zbytečného odkladu.⁵²³

6.5 Náhrada vazby mladistvého jiným opatřením

V ustanovení § 49 zák. o soudnictví ve věcech mládeže je stanoveno několik opatření, jimiž lze nahradit vazbu mladistvého. Jsou jimi:

- a) *záruka za další chování mladistvého*, kterou nyní může nabízet zájmové sdružení občanů uvedené v § 3 odst. 1 nebo důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat mladistvého,
- b) *písemný slib*, který může dát osobně jen mladistvý,
- c) *dohled probačního úředníka* nad mladistvým,
- d) *peněžitá záruka*, kterou může složit mladistvý nebo jiná osoba.

Všechna tato opatření lze použít samostatně nebo vedle sebe, a lze jimi nahradit vazbu jen u důvodů podle § 67 písm. a) a c). Mimo tato uvedená opatření zákon o soudnictví mládeže doplnil u mladistvých dalším opatřením, jímž je *umístění mladistvého v péči důvěryhodné osoby* (§ 50 ZSM), jímž lze vzhledem k jeho povaze nahradit vazbu mladistvého, u kterého jsou dány veškeré důvody vazby podle § 67 písm. a), b) i c). Toto opatření je třeba odlišovat od nahrazení vazby zárukou důvěryhodné osoby, kdy nejde o soustavnou starost o obviněného, ale pouze o jednorázový akt poskytnutí záruky bez aktivního zapojení mladistvého. Použití náhrady vazby tímto institutem, jež je založen na charakteru péče o mladistvého, lze i v případě vazby koluzní podle § 67 písm. b) TrŘ. Mladistvého, u kterého jsou dány důvody vazby podle § 67 písm. a), b), c) TrŘ, je možné svěřit do péče důvěryhodné osoby, jestliže:

- a) *důvěryhodná osoba je ochotná a schopná se ujmout péče o něho a dohledu nad ním*, písemně se zaváže, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle tohoto zákona a splní i další podmínky, které určí soud pro mládež,
- b) *mladistvý souhlasí s tím, že bude svěřen do její péče*, a písemně se zaváže, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež.

Důvěryhodnou osobou bude osoba, která vzhledem ke svým poměrům osobním, rodinným a vzhledem ke své osobnosti a přirozené i sociální autoritě vůči mladistvému, u něž je důvodné podezření, že se dopustil provinění, bude o mladistvého pečovat a příznivě

⁵²³ Tamtéž čl. 30 odst. 5

ovlivňovat jeho chování, aniž by byl odňat ze svého přirozeného prostředí a od své rodiny. Takovou osobou může být pouze fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, u níž budou splněny podmínky důvěryhodnosti, např. nadřízený zaměstnanec, vychovatel, příbuzný obviněného, jenž bude příznivě ovlivňovat chování obviněného a bude o něj pečovat. Takové podmínky nejsou splněny u rodičů mladistvého, kteří měli s jeho výchovou výrazné problémy, které mimo jiné vyústili i ve spáchání provinění.⁵²⁴ Důvěryhodnou osobou může být i výchovné zařízení nebo výjimečně i jiná právnická osoba.

Stane-li se, že mladistvý nebo důvěryhodná osoba neplní své závazky, rozhodne orgán rozhodující o vazbě (soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce) na návrh mladistvého, důvěryhodné osoby, v jejíž péči se mladistvý nalézá nebo i bez návrhu z úřední povinnosti, že tuto osobu a mladistvého zproští závazků a současně určí jinou důvěryhodnou osobu (za podmínek podle § 50 odst. 1 ZSM) nebo přijme jiné opatření nahrazující vazbu. Nepřichází-li takový postup v úvahu, tak v řízení před soudem soud pro mládež rozhodně o vazbě nebo vydá příkaz k zatčení mladistvého.⁵²⁵

Neplní-li důvěryhodná osoba nebo mladistvý v její péči své závazky už v přípravném řízení, anebo vzal mladistvý svůj souhlas s péčí důvěryhodné osoby zpět, v případě, kdy takto nahradil vazbu státní zástupce,⁵²⁶ státní zástupce důvěryhodnou osobu i mladistvého zproští závazků, které přijali a podle povahy, závažnosti věci, dle osoby mladistvého a důvodům, které vedly k tomuto postupu, určí jinou důvěryhodnou osobu, nebo rozhodne o přijetí jiného opatření nahrazující vazbu⁵²⁷, anebo navrhne soudci okresního soudu pro mládež, aby rozhodl o vazbě nebo vydal příkaz k zatčení mladistvého.⁵²⁸

Nejméně využívaným opatřením nahrazujícím vazbu mladistvého je statisticky peněžitá záruka. Podle poznatků autorů empirického výzkumu sankcionování mladistvých, je peněžitě opatření v České republice mladistvým pachatelům dlouhodobě ukládáno jen zcela výjimečně, pohled na aktuální celostátní údaje obsažené ve Statistické ročence kriminality ukázal, že např. v roce 2013 nebylo peněžitě opatření mladistvému uloženo ani jednou v rámci celé České republiky. Je to zřejmě vzhledem k nastavení podmínek pro uložení peněžitého

⁵²⁴ R 51/1995

⁵²⁵ Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011

⁵²⁶ § 73b odst. 3 věta druhá TrŘ ve spojení s § 50 odst. 1 ZSM

⁵²⁷ V úvahu přichází podle § 73 a 73a TrŘ záruka za další chování obviněného, písemný slib mladistvého, dohled probačního úředníka, peněžitá záruka

⁵²⁸ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně, č. 7/2009 ze dne 8. září 2009 o trestním řízení ve věcech mládeže, čl. 31 odst. 2

opatření mladistvému. Zejména nutnost, aby byl mladistvý výdělečně činný nebo aby uložení peněžitého opatření umožňovaly majetkové poměry mladistvého, staví toto trestní opatření na naprostý okraj využitelnosti.⁵²⁹

⁵²⁹ Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu Ščerba, F., Coufalová B., Hrušáková, M., Trestněprávní revue 2/2015, s. 33

7 Výkon vazby

Účelem zakotvení podmínek k výkonu vazby v právním řádu je zejména upravit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení Vězeňské služby ČR a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a dozoru nad tímto výkonem (§ 1 VýkV). Výkon vazby je upraven předně zákonem o výkonu vazby č. 293/1993 Sb., který byl přijat jako nový zákon 10. listopadu 1993, protože dosavadní výkon vazby byl upraven pouze předpisem vydaným ministerstvem spravedlnosti. Na tento zákon navazuje vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Každá jednotlivá vazební věznice má pak svůj vnitřní řád, jenž je vyvěšen ve vnitřních prostorách věznice, nebo jiných, obviněným obvykle přístupných místech.⁵³⁰

Vytvoření samostatného zákona o výkonu vazby bylo nezbytné, jelikož výkonem vazby je podstatně zasahováno do občanských práv a svobod, a je zcela nasnadě, že je třeba zákona, který takový výkon omezení podrobně a konkrétně upraví. Trestní řád v § 360 na tento zvláštní zákon přímo odkazuje. Ustanovení § 360 se plně uplatní i v trestním řízení proti mladistvým, protože ZSM nemá speciální ustanovení, a naopak jeho užití je vyloučeno v trestním řízení proti právnickým osobám, neboť výkon vazby je u právnických osob zcela vyloučen.⁵³¹

Zákon o výkonu vazby vychází z mezinárodních konvencí a dokumentů, které mají vztah k problematice vazby a jejího výkonu. Jedná se například o Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, která přijala Hospodářská a sociální rada OSN v r. 1958, o Rezoluci k vyšetřovací vazbě přijatou 8. kongresem OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli v r. 1990 a o další relevantní dokumenty Rady Evropy.⁵³²

7.1 Hlavní zásady výkonu vazby

Zásadním principem, ze kterého vychází všechna klíčová usnesení zákona o výkonu vazby, je princip *presumpce neviny*. Dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem

⁵³⁰ Podle § 3 odst. 2 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, se ve vnitřním řádu se upraví podrobnosti týkající se práv a povinností obviněných, denního pořádku ve věznici, zejména časový rozvrh preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů, vycházek, koupání, nákupů, půjčování knih a společenských her, poskytování diagnostické a léčebné péče a uspokojování dalších nároků obviněných tak, aby vnitřní řád poskytoval obviněným ucelený přehled informací o způsobu zajišťování těchto práv a o jejich povinnostech. Ve vnitřním řádu se také upraví odlišnosti při zabezpečování výkonu vazby u zvláštních skupin obviněných v souladu se zákonem a touto vyhláškou.

⁵³¹ Šámal a kol. Trestní řád I. § 1-156. Komentář. 7. vydání. Praha C. H. Beck, s. 4020-21

⁵³² Karabec Z., Nové zákony o výkonu vazby a o výkonu trestu odnětí svobody, Právní rozhledy 1/1994, s. 10

vyslovena vina, nelze na toho, kdo byl vzat do vazby, hledět jako by byl vinen. Během pobytu obviněného ve vazbě může být dotčený podroben jen těm omezením, která jsou nezbytná ke splnění účelu vazby, zachování vnitřního pořádku a bezpečnosti (§ 2 VýkV).

Dalším důležitým principem, který prostupuje celým trestním řádem, je požadavek *přiměřenosti a zdrženlivosti*, projevující se zejména lidským zacházením s obviněnými, nutností dbát o to, aby nebyla ponižována lidská důstojnost, rovněž také nevyvíjet na obviněného žádný psychický nebo fyzický nátlak.⁵³³ Svého času toto významně kritizoval např. bývalý středočeský hejtman, politik, lékař a vazebně stíhaný D. Rath, který mj. vytýkal, že platná právní úprava nerespektuje základní lidská práva a svobody zejména vazebně stíhaných.⁵³⁴

Vazba je vykonávána ve vazebních věznicích nebo ve zvláštním oddělení věznice. Ostrahu obviněných a další úkoly spojené s výkonem vazby zajišťuje Vězeňská služba, která je vůči obviněnému oprávněna použít takových prostředků, jež jí připouští zákon.⁵³⁵

7.2 Přijímání obviněných, jejich umístování do cel a propouštění obviněných

Proces přijímání, umístování a propouštění obviněných je upraven v Hlavě II § 5 až § 10 zákona o výkonu vazby.

Přijímání do výkonu vazby se provádí nepřetržitě. Do vazby lze přijmout obviněného pouze na *písemný příkaz soudu* vydaný na základě rozhodnutí o vzetí do vazby. Písemný příkaz musí obsahovat údaje potřebné k rozhodnutí o umístění obviněného, zejména z něj musí být patrný důvod vazby, alespoň uvedením citace příslušné části ustanovení § 67 TrŘ nebo § 350c TrŘ nebo příslušných ustanovení zák. o mez. Justiční spolupráci ve věcech trestních, dále rodné číslo, st. občanství, údaje o obviněných, proti nimž je vedeno společné řízení nebo jejichž trestní věci spolu souvisí. V přípravném řízení je navíc vyžadováno, aby bylo v příkazu uvedeno státní zastupitelství a policejní orgán činný v přípravném řízení, včetně uvedení sp. značek, pod nimiž je věc vedena. Není-li tak, vyžaduje se jejich bezodkladné vyžádání u příslušného soudu.⁵³⁶

⁵³³ K tomu např. článek Právo osob vo výkone trestu odňatia slobody a výkone väzby na zdravie pohľadom judikatury Európskeho súdu pre ľudské práva, Trestněprávní revue 5/2014, s. 116

⁵³⁴ D. Rath, List z vězení XXI: Výkon vazby si zaslouží změny, dostupné na <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-rath.php?itemid=19257&catid=149>

⁵³⁵ Zák. č. 555/1992 o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁵³⁶ § 5 odst. 1 VýkV., § 5 odst. 1 ŘVV

Poté, co je obviněný přijat do výkonu vazby, je povinností zaměstnanců Vězeňské služby seznámit obviněného s jeho právy a povinnostmi⁵³⁷, včetně předání písemného provedení v jazyce, jemuž rozumí. O poučení o všech právech a povinnostech se vyhotoví záznam. Taktéž je zapotřebí ověřit totožnost obviněného, aby nedošlo k záměně s jinou osobou, včetně osobní prohlídky a prohlídky věcí, které má u sebe. Prohlídku je povinna provádět osoba stejného pohlaví jako obviněný.⁵³⁸

Umísťování obviněných do cel upravuje § 6n. VýkV ve spojení s § 9n. ŘVV. Při umísťování obviněných je třeba klást důraz na to, aby byl dodržen účel vazby a mravní pořádek.

Novela zákona č. 276/2013 Sb. přinesla nový způsob *obligatorního a fakultativního umísťování obviněných*, který vychází z potřeb praxe a nutnosti předejít případům mimořádných událostí, především sebevražd. Návrh uvedené novely předložilo Nejvyšší státní zastupitelství a Vězeňská služba se s návrhem ztotožňuje. Cílem úpravy fakultativního a obligatorního umísťování obviněných do cel je eliminovat rizika plynoucí z jednání osob, které organizují, podněcují nebo jiným způsobem nabádají ostatní obviněné k narušování pořádku a kázně. Tyto osoby je třeba umístit odděleně od ostatních obviněných.⁵³⁹

Umožňují-li to podmínky a obviněný o to požádá, může být umístěn do cely samostatně. V odůvodněných případech může také požádat o umístění do jiné cely, neohrožuje-li to účel vazby, a dovolí-li to kapacitní podmínky věznice.⁵⁴⁰ V § 7 jsou dále uvedeny podmínky, které je třeba dodržovat při umístění obviněných, např. oddělené umístění mužů a žen, obvinění, proti nimž je vedeno společné řízení, obvinění a pravomocně odsouzení, obvinění s infekčním nebo duševním onemocněním. Na žádost lze umístit obviněného i do cely pro kuřáky nebo nekuřáky.

Citovaná novela také změnila dikci § 8 odst. 1 VýkV, který nyní zní „*Obviněného lze umístit do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem, pokud tím nebude ohrožen účel vazby nebo nebrání-li tomu jiné okolnosti*“. Oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem disponuje společným sociálním a kulturním zařízením, ve kterém se mohou obvinění v určitém daném čase volně pohybovat a stýkat se s ostatními obviněnými z totožného oddělení. Nelze sem však umístit obviněné, kteří porušují pořádek, kázeň nebo to nedovoluje umístění z bezpečnostních nebo zdravotních důvodů. Umístění do výkonu vazby s mírnějším režimem

⁵³⁷ Práva a povinnosti podle zák. o výk. vazby, řádu výkonu vazby, a interního řádu vazební věznice

⁵³⁸ § 6; § 7; § 8 ŘVV

⁵³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 276/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴⁰ § 6 odst. 2 a 3 zák. o výk. vazby

více koresponduje se zásadou presumpce nevinny a ponechání rozhodnutí o vině a trestu pouze v rukou soudu.

Povinné základní vybavení cel, uvedené v § 9 VýkV ve spojení s § 14 a 15 ŘVV stanoví, že každý obviněný v cele musí disponovat samostatným lůžkem, uzamykatelnou skříňkou a stoličkou, včetně jednoho společného sociálního zařízení odděleného neprůhlednou zástěnou. Minimální ubytovací plocha v cele, kde se nachází více obviněných, musí připadat na jednu osobu alespoň 4 m². Je-li obviněný ubytován sám, musí to být alespoň 6 m², nejméně však 3 m² na jednu osobu za předpokladu, jsou-li ubytovací kapacity věznice zcela přeplněny.

Obviněný musí být bezodkladně z vazby propuštěn, jestliže věznice obdržela písemný příkaz, aby byl obviněný propuštěn na svobodu a to buď na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí státního zástupce v případech § 71, § 72 a § 72a odst. 3 trestního řádu, dále na základě příkazu státního zástupce, který byl vydaný při dozoru nad dodržováním zákonnosti právních předpisů při výkonu vazby, taktéž rozhodnutí vydané v řízení o udělení milosti a nakonec rozhodnutí ministra spravedlnosti v řízení o mimořádných opravných prostředcích nebo v řízení o vydání do ciziny (§ 10 VýkV).

7.3 Práva a povinnosti obviněných ve výkonu vazby

Právům a povinnostem obviněných se věnuje Hlava III § 11 až § 21b zákona o výkonu vazby.

Obviněným je poskytnuto pravidelné stravování s ohledem na udržení zdraví a s ohledem k jejich zdravotnímu stavu a věku, přičemž je přihlédnuto ke kulturním a náboženským tradicím obviněných. Obvinění mohou používat vlastní oděv, prádlo a obuv za předpokladu, že mají alespoň jednou týdně možnost výměny na vlastní náklady a tento oděv splňuje podmínky hygienické a estetické nezávadnosti. Není-li obviněný schopen toto zajistit, je mu k dispozici vězeňský oděv, prádlo a obuv a své věci odevzdá do úschovy věznice. Obviněný může taktéž přijímat a odesílat korespondenci na své náklady bez omezení, která ovšem podléhá kontrole. Kontrola korespondence je podle § 13 odst. 3 nepřípustná mezi určitými subjekty, jimiž se myslí typicky vztah obviněného a jeho obhájce, obviněného a advokáta nebo třeba korespondence obviněného a státních orgánů ČR. Taková korespondence se odesílá a doručuje neprodleně a nemá-li obviněný finanční prostředky, tak na náklady věznice.

Obviněnému, u kterého není dán koluzní důvod vazby, je umožněn telefonický kontakt s osobou blízkou v době, která je k tomu určena vnitřním řádem věznice. Náklady na používání telefonu si hradí obviněný sám, pouze pokud kontaktu využívá k domluvě se svým obhájcem nebo advokátem a nemá možnost uhradit náklady na telefon, jdou tyto hovory na účet věznice.

Jiné telefonické nebo záznamové zařízení včetně jejich součástí není obviněný oprávněn mít u sebe. Telefonické hovory je Vězeňská služba oprávněna až na výjimky odposlouchávat. (§ 13a VýkV)

Obviněný má právo na uskutečnění návštěvy v počtu nejvýše 4 osob jednou za dva týdny v délce trvání devadesát minut. V případě koluzní vazby je třeba, aby podmínky návštěv stanovil v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud. Návštěva běžně probíhá v místnosti k tomu určené, za dozoru Vězeňské služby, v odůvodněných případech může ředitel věznice povolit návštěvu bez sluchového nebo zrakového dozoru. Na druhou stranu, může ředitel věznice také rozhodnout, že se návštěva uskuteční v prostoru odděleném přepážkou. Porušuje-li návštěva nebo obviněný pořádek i přes veškerá upozornění, je příslušník vězeňské služby oprávněn tuto návštěvu přerušit nebo předčasně ukončit bez náhrady. (§ 14 VýkV)

Obviněný má také právo poskytování duchovních a sociálních služeb, uspokojování kulturních potřeb, např. nákupem knih, tisku, půjčováním beletrie i odborných publikací, jež nabízí vězeňská knihovna a další. Jednou za tři měsíce může obviněný přijmout balík do hmotnosti 5 kilogramů, obsahující potraviny a věci osobní potřeby. Balíky podléhají důkladné kontrole Vězeňské služby. Peníze může obviněný přijímat neomezeně, avšak tyto peníze jsou převzaty do úschovy, kde s nimi může posléze obviněný na své náklady disponovat. Držení finanční hotovosti na cele není dovoleno.

Stejně tak je upraven pravidelný osmihodinový čas spánku a vycházky v prostoru věznice. Zdravotní služby jsou poskytovány v rozsahu a za podmínek daných zák. č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách. Dostupná lékařská pomoc nemusí být na takové úrovni jako v nejlepších veřejných zdravotnických zařízeních, stát má ale povinnost zajistit, že zdraví a osobní pohoda vězněných osob je zabezpečena, a to mj. i v podobě náležité lékařské péče.⁵⁴¹ Navíc může být obviněný na vlastní žádost pracovně zařazen, podle možností věznice. Věznice zaměstnávají obviněné buď v rámci vlastní podnikatelské činnosti, nebo uzavírají smlouvy s jiným podnikatelským subjektem nebo organizací. (§ 58 ŘVV) Dle mého názoru je pracovní zařazení obviněných/obžalovaných nebo i odsouzených jimi samými vítáno, protože jednak čas strávený ve vazbě nebo i trestu odnětí svobody lze využít smysluplným způsobem, obviněný (obžalovaný, odsouzený) má pocit, že někam patří, dostává za svou práci příslušnou odměnu (i

⁵⁴¹ Matiaško, M., Právo osôb vo výkone trestu odňatia slobody a výkone väzby na zdravie pohľadom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, Trestněprávní revue, 5/2014, s. 116 in Pitalev proti Rusku, stížnost č. 34393/03, rozhodnutí ze dne 30.7.2009, § 54

když to není mnoho), a celkově to pomáhá k resocializaci vězně a jeho začlenění se po propuštění do normálního života.

Obviněný je oprávněn podávat podle § 20 VýkV stížnosti a žádosti k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů, jež musí být orgánu, jemuž je adresována neprodleně odeslána. Stížnosti a žádosti může obviněný adresovat jak státním orgánům ČR, tak mezinárodním orgánům a organizacím, jež jsou vypočteny v § 60 pod písm. a) – t) ŘVV.⁵⁴²

Obviněný má samozřejmě ve vazbě spoustu povinností, které je nezbytné dodržovat pro udržení pořádku, bezpečnosti a vnitřního řádu celé věznice. Uvedený výčet nalezneme v § 21 VýkV a obsahuje povinnost dodržovat řád výkonu vazby a řád celé věznice, plnit příkazy a pokyny a šetřit majetek věznice i ostatních obviněných, povinnost chovat se slušně k osobám, s nimiž přijde do styku. Ve věznici panuje zákaz nedovoleného styku s jinými osobami, výroba, přechovávání a konzumace alkoholických a jiných návykových látek, přechovávání nebezpečných předmětů nebo tetovat sebe nebo jiného a držet pomůcky k tomu určené. Obviněný nesmí přechovávat a rozšiřovat materiály propagující jakoukoli formu nesnášenlivosti, hnutí směřující k potlačování práv a svobod člověka, násilí, krutost, tiskoviny a materiály popisující výrobu a použití jedů, zbraní, střeliva nebo návykových látek.

Obviněný je povinen umožnit kontrolu svých věcí, strpět úkony související s jeho osobou, ohlašovat a oznamovat důležité věci o své osobě nebo třeba i dodržovat zásady hygieny a noční klid.

Porušení povinností podle § 21 VýkV je kázeňským přestupkem, za nějž může být uložen obviněnému kázeňský trest, napomenutí nebo převedení obviněného z oddělení pro výkon vazby se zmírněným režimem do oddělení vazby s běžným režimem. Uložením některého z výše uvedených postihů není dotčena povinnost obviněného uhradit případně způsobenou škodu. Trest musí být úměrný závažnosti kázeňského přestupku. Mezi kázeňské tresty se řadí:

- a) důtka,
- b) pokuta do výše 1000 Kč,
- c) zákaz nákupu potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygieny) až po dobu jednoho měsíce
- d) propadnutí věci
- e) umístění do samovazby až na 10 dní.

⁵⁴² Namátkou např. Výbor pro lidská práva v Ženevě, Komise pro lidská práva OSN v Ženevě, Úřad pro lidská práva v Ženevě, Výbor proti mučení, Výbor pro práva dítěte, ESLP ve Štrasburku, Amnesty International a řada dalších.

Nejpřísněji se jeví zřejmě poslední z uvedených trestů, a to umístění do samovazby, jíž se rozumí zvláštní cela, kde nesmí obviněný přijímat návštěvy (s výjimkou obhájce a advokáta). Před umístěním je nutné zdravotní stanovisko lékaře. Obviněný nesmí v samovazbě například přijímat balíčky, nakupovat potraviny a věci osobní potřeby (s výjimkou hygienických), číst knihy ani časopisy, využívat rádia ani televizoru. Je dovoleno přijímání a odesílání korespondence a čtení denního tisku. (§ 22 odst. 7 VýkV). Uvedený kázeňský trest nelze uložit těhotné a tomu, jemuž by výkonem takového trestu byla způsobena újma na zdraví.

Kázeňskou pravomoc vykonávají generální ředitel Vězeňské služby, ředitelé věznic a jimi pověřeni zaměstnanci. Kázeňský trest musí být uložen a rozhodnutí o něm oznámeno do 15 dnů ode dne, kdy se orgán oprávněný k uložení kázeňského přestupku o přestupku dozvěděl, nejpozději však do jednoho měsíce od porušení pořádku a kázně. Proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu je přípustná do tří dnů od oznámení (nebo doručení) stížnost, která má odkladný účinek.⁵⁴³ K rozhodování o stížnosti je příslušný do pěti dnů od jejího podání ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec.

7.4 Výkon vazby zvláštních skupin osob

Hlava V, VI a VII zák. o výkonu vazby se věnuje podmínkám, které jsou stanoveny pro mladistvé obviněné (§ 25, 26 a § 26a), cizince (§ 27 a § 28) a matky s nezletilými dětmi (§ 28a). Tyto skupiny osob mají stanoven mírnější odlišný režim s ohledem na fyzickou a psychickou nevyzrálost v případě mladistvých, sociální postavení žen – matek, nebo postavení cizinců, jež se stali obviněnými v zemi, kde nejsou státní občané.

Pokud není v hlavě páté cit. zákona uvedeno jinak, použijí se pro výkon vazby mladistvého ustanovení zákona o výkonu vazby. S ohledem na psychický a fyzický vývoj a nevyspělost mladistvých mají mladiství mírnější výkon vazby, než je tomu u dospělých pachatelů. Mohou přijímat častěji návštěvy, kázeňský trest zákazu nákupu potravin a věcí je podstatně zkrácen, stejně jako délka samovazby, stejně jako kratší lhůta pro přijímání balíků (jednou za dva měsíce, max. váha 5 kg). Pro mladistvé, kteří ještě neukončili povinnou školní docházku je věznice povinna tuto docházku zajistit.

Mladiství jsou umístováni do cel odděleně od dospělých, pouze výjimečně dohromady, má-li se důvodně za to, že je takový postup pro mladistvého vhodnější.

⁵⁴³ Odkladný účinek není možný v případě trestu umístění do samovazby, a udržení pořádku a kázně ve věznici vyžaduje okamžité vykonání trestu.

Opět, pokud není v hlavě šesté uvedeno jinak, použijí se na obviněného cizince ustanovení zákona o výkonu vazby. Cizince je nutné poučit bezprostředně po přijetí do vazby o jeho právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu, jehož je občanem. Poučení se provádí v jeho mateřském jazyce nebo jazyce, jemuž rozumí. Uprchlíci a osoby bez domova jsou poučeni o právu obracet se na diplomatickou misi státu, který je pověřen chránit jejich zájmy, popř. mezinárodní orgány.

Výkon vazby na matkách nezletilých dětí upravuje § 28a zák. o výkonu vazby. Jedná se o matky, jimž se během výkonu vazby narodí dítě. Obviněná se o něj může starat, pokud není soudem svěřeno do péče jiné osoby. Žena ve vazbě, jež je matkou dítěte, může na svou žádost po rozhodnutí ředitele věznice mít u sebe své dítě a starat se o něj zpravidla po dobu do jednoho roku jeho věku. Proti uvedenému rozhodnutí může matka podat stížnost do 3 dnů od oznámení, opakovaně po 14 dnech od právní moci rozhodnutí, pokud důvody, pro které byla žádost zamítnuta, pominuly. Nezbytná je spolupráce se sociálně-právním orgánem, který pravidelně sleduje vývoj dítěte, o nějž žena ve věznici pečuje.

8 Mezinárodní srovnání právní úpravy vazby na Slovensku

Stěžejním právním předpisem a základem ústavního pořádku je Ústava Slovenské republiky, publikovaná ve Sbírce zákonů pod č. 460/1992 Z.z., která podle čl. 17 odst. 2 Ústavy stanoví, že „*Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*“ a čl. 17 odst. 5 „*Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.*“ Vazba je tedy přípustným zásahem do osobní svobody, ale pouze z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Trestní proces je upraven v zákoně č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, vazba pak ve čtvrté hlavě části první a druhé § 71 až § 84. Právní úprava výkonu vazby je zakotvena v zákoně č. 221/2006 Z.z., a vyhlášce č. 437/2006 Z.z., kterou se vydává Řád výkonu vazby. Podle trestně procesní teorie i praxe zde vazba plní, stejně jako u nás, výhradně zajišťovací funkci a nikoli opatření sankční povahy. Slovenské vazební řízení ovládají i stejné zásady a principy, hlavně je třeba dodržení principu fakultativnosti, přiměřenosti a zdrženlivosti.⁵⁴⁴

Podle § 71 odst. 1 TrP může být obviněný vzat do vazby tehdy, jestliže dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání se stal, má znaky trestného činu, je důvodné podezření, že tento skutek spáchal obviněný, a z jeho konání anebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že:

- a) uteče anebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu, hlavně pokud nelze jeho totožnost ihned zjistit, nemá stálé bydliště nebo mu hrozí vysoký trest (vazba útěková),
- b) bude působit na svědky, znalce, spoluobviněné nebo jinak mařit skutečnosti důležité pro trestní stíhání (vazba koluzní),
- c) bude pokračovat v trestné činnosti, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (vazba preventivní neboli předstižná).

Důvody vazby, které uvádí trestný poriadok jsou totožné jako vazební důvody, které uvádí trestní řád, pouze s výjimkou, kde u písm. b) v případě koluzní vazby trestný poriadok výslovně zmiňuje možnost působení na osobu znalce, kterou trestní řád neuvádí, ale dá se vztáhnout pod obecné „*nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání*“.

Odstavec druhý, který byl vložen novelou zákona č. 444/2015 Z.z. s účinností od 1.1.2016, je reakcí na zvyšující se hrozbu rozličných druhů teroristických útoků v členských státech Evropské Unie, a dovoluje vzetí do vazby obviněného, který je stíháný pro některý

⁵⁴⁴ Ivor, J., a kol. Trestné právo procesné, Edícia učebnice, Iura Edition, 2006, s. 319

z trestných činů terorismu bez toho, aniž by musely být naplněny důvody v § 71 odst. 1 písm.

a) - c).⁵⁴⁵Odstavec druhý tedy nově zní:

*2) Obvinený môže byť vzatý do väzby aj vtedy, ak je trestne stíhaný pre trestné činy terorizmu, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu a sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený.*⁵⁴⁶

Důvodová zpráva k cit. zákonu to zdůvodňuje tak, že „*Vo vzťahu k trestným činom terorizmu sa navrhuje upraviť možnosť súdu rozhodnúť o vzatí obvineného do väzby aj bez splnenia dôvodov väzby upravených v § 71 ods. 1 písm. a) až c) Trestného poriadku. Súd pri rozhodovaní o väzbe obvineného z trestných činov terorizmu overí len základné podmienky väzby, t.j. či doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu a sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený.*

⁵⁴⁷ Rozhodnutí o důvodech vazby podle odstavce druhého nevylučuje, aby zároveň byl naplněn některý z důvodů vazby podle odstavce prvního cit. ustanovení. Trestné činy terorismu patří do výlučné působnosti Specializovaného trestního soudu a Úřadu speciální prokuratury. Takový vazební důvod jako je ten uvedený v § 71 odst. 2 TrP se v českém trestním řádu nenachází.

Odstavec třetí cit. ustanovení řeší situace, kdy už jednou propuštěný obviněný z vazby může být opětovně do vazby vzat v té samé věci poté, co byl už jednou propuštěn na svobodu.

Podmínkou je, aby došlo ke vzniku některého z vazebních důvodů podle tohoto ustanovení pod písm. a) až f). Na rozdíl od důvodů v odstavci prvním, zde nepostačuje pouze existence konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu, ale musí i některá z těchto skutečností i reálně nastat (např. obviněný je na útěku nebo se skrývá, působí na subjekty trestního řízení nebo maří skutečnosti důležité pro trestní stíhání...etc.) Z hlediska zákonného postupu není

⁵⁴⁵ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký Komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 228

⁵⁴⁶ Novelou zákona č. 444/2015 Z.z., došlo ke změně zák. č. 300/2005 Z.zn, trestný zákon, vložím nového § 140b, který pojednává o trestných činech terorismu a zní: „Trestné činy terorismu jsou trestný čin založení, zosnování a podporování teroristické skupiny podle § 297, trestný čin terorismu a některých forem účasti na terorismu podle § 419, zločin spáchaný členem teroristické skupiny a zločin spáchaný ze zvláštního motivu podle § 140 písm. e).

⁵⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 444/2015 Z.z., kterým se mění a doplňuje zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů a kterým se mění a doplňují některé zákony

rozhodující, z jakých důvodů došlo k propuštění z vazby, tj. zda došlo k zániku vazebního důvodu, nahrazení vazby apod., kromě důvodu uvedeného v odst. 3 písm. d).⁵⁴⁸

V § 72 odst. 1 nalezneme druhy rozhodnutí o vazbě. Tento výčet rozhodnutí o vazbě obsahuje:

- rozhodnutí o vzetí nebo nevzetí obviněného do vazby,
- rozhodnutí o žádosti o propuštění obviněného na svobodu,
- rozhodnutí o dalším trvání vazby,
- rozhodnutí o změně důvodů vazby,
- rozhodnutí o návrhu na prodloužení lhůty vazby,
- rozhodnutí o prodloužení celkové lhůty vazby v trestním řízení,
- rozhodnutí o propuštění zatčeného obviněného na svobodu, včetně rozhodnutí o jeho ponechání na svobodě a nahrazení vazby např. slibem, dohledem nebo peněžitou zárukou.

Rozhodnutí o vazbě vždy doručuje soud, který označené rozhodnutí vydal.⁵⁴⁹

Odstavec druhý § 72 upravuje postup soudu a zákonné podmínky při rozhodování o vazbě. Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby má vždy formu *usnesení* a musí být odůvodněno konkrétními skutkovými okolnostmi. Před vydáním rozhodnutí o vzetí (nebo nevzetí) do vazby musí být obviněný vyslechnut. Jedná se o realizaci práva být slyšen před soudem. Bez výslechu obviněného je možné o vazbě rozhodnout jen v taxativně určených případech, tedy jen pokud o to požádá nebo jeho zdravotní stav brání výslechu. Výslech by se měl ideálně konat za přítomnosti prokurátora, který podal návrh na vzetí do vazby a obhájce obviněného, za předpokladu je-li dosažitelný. Jestliže byli o termínu výslechu řádně uvědoměni (stačí telefonický hovor), a přesto se nedostaví, nebrání to uskutečnění výslechu.⁵⁵⁰

Vzít do vazby je možné pouze fyzickou osobu proti které bylo vzneseno obvinění podle § 206 odst. 1 trestného poriadku, skutek, pro který bylo započato trestní stíhání je objektivizovaný skutečnostmi zjištěnými v trestním řízení, má všechny znaky trestného činu, existuje důvodné podezření, že tento skutek spáchal obviněný a je daný některý z důvodů vazby (nebo více důvodů) uvedených v § 71 trestného poriadku.

⁵⁴⁸ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 228

⁵⁴⁹ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 232

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 233

O vazbě obviněného (obžalovaného) rozhoduje senát nebo samosoudce a v přípravném řízení vždy *soudce pro přípravné řízení* na základě písemného návrhu prokurátora. Návrh musí být písemně odůvodněný konkrétními okolnostmi. Podle čl. 17 odst. 2 Ústavy SR má soudce pro přípravné řízení lhůtu 48 hodin a při zvlášť závažných trestných činech 72 hodin od převzetí obviněného vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo propustit na svobodu. O vzetí do vazby podle § 74 je třeba vyrozumět rodinného příslušníka obviněného, popř. jinou osobu, kterou obviněný označí, a jeho obhájce. Vzetí do vazby příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů se oznamuje stejně, jako předpokládá § 70 TrŘ. Výjimku zde tvoří výslovné uvedení vyrozumění úřadu práce, je-li obviněný veden jako nezaměstnaný. Vzetí cizího státního příslušníka do vazby se oznamuje příslušnému konzulárnímu úřadu, neurčí-li jinak vyhlášená mezinárodní smlouva. Podle § 75 odst. 1 TrP se vyrozumí o výkonu vazby i příslušný ústav výkonu vazby. Toto vyrozumění podle odstavce prvního vykoná prokurátor nebo soud, podle toho, kdo vede trestní řízení v čase, kdy nastala skutečnost, která se má příslušnému ústavu oznámit.

Vazba je stejně jako u nás rozdělena na časový úsek, kdy je vedeno přípravné řízení a druhý úsek tvoří řízení před soudem. Vazba musí v přípravném řízení i v řízení před soudem trvat jen nezbytně dlouhou dobu, protože vazební věci je třeba vyřizovat přednostně a urychleně (§ 76 odst. 1 TrP). Základní doba trvání vazby v přípravném řízení je maximálně 7 měsíců a obviněný musí být nejpozději v poslední den této lhůty propuštěn, pokud prokurátor nepodá alespoň dvacet pracovních dní před koncem této lhůty návrh na její prodloužení, návrh na schválení dohody o vině a trestu nebo nepodá obžalobu (§ 76 odst. 2 TrP). Lhůta dvaceti dnů je lhůtou propadnou, při jejím nedodržení musí být obviněný propuštěn na svobodu. O trvání této lhůty rozhoduje soudce pro přípravné řízení na návrh prokurátora.

Aby mohla být vazba v přípravném řízení prodloužena, musí být splněny zákonné podmínky, mezi ně patří a) obtížnost věci nebo jiné závažné důvody pro které není možné trestní stíhání skončit ve stanovené době, b) hrozba zmaření nebo podstatného ztížení trestního řízení propuštěním obviněného na svobodu, c) doručení návrhu prokurátora soudci pro přípravné řízení nejméně dvacet pracovních dní před koncem lhůty. Kdykoli v průběhu přípravného řízení může prokurátor dospět k názoru, že došlo ke změně důvodů vazby, podá v takovém případě soudci pro přípravné řízení návrh na změnu důvodů vazby, který o tom musí rozhodnout bez zbytečného odkladu.⁵⁵¹

⁵⁵¹ Tittlová M., Zákon o výkonu vazby. Komentár. Wolters Kluwer, 2017. s. 18

Podle odstavce šestého cit. ustanovení celková doba vazby v přípravném řízení a v řízení před soudem nesmí přesáhnout:

- 12 měsíců je-li vedeno trestní řízení pro přečin,
- 36 měsíců je-li vedeno trestní řízení pro zločin,
- 48 měsíců v případě, je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin.

Z výše uvedených lhůt připadá podle odst. 7 na přípravné řízení nejvíce:

- 7 měsíců je-li vedeno tr. stíhání pro přečin,
- 19 měsíců je-li vedeno tr. stíhání pro zločin,
- 25 měsíců, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin.

Výjimku tvoří ustanovení § 76a, které dovoluje prodloužit celkovou dobu vazby až na šedesát měsíců (5 let), a to v případě, je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin, za který je možno uložit trest odnětí svobody v délce 25 let nebo doživotí, za předpokladu, že pro obtížnost věci nelze trestní stíhání ukončit včas a propuštěním obviněného z vazby by bylo zcela zmařeno nebo zvlášť ztěženo dosáhnutí účelu trestního stíhání.

Proti rozhodnutí o vazbě (§ 72 odst. 1 TrP) je přípustná stížnost. Stížnost není přípustná proti rozhodnutí odvolacího nebo dovolacího soudu. Jestliže rozhodne soudce o nevzetí obviněného do vazby, rozhodne tak usnesením, proti kterému je přípustná stížnost prokurátora pouze ihned po vyhlášení takového rozhodnutí. Odkladný účinek má stížnost prokurátora proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby nebo proti rozhodnutí, kterým nebyla prodloužena lhůta vazby. Jestliže byl při vyhlášení takového rozhodnutí prokurátor přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek pouze tehdy, podal ji ihned po vyhlášení takového rozhodnutí. Stížnost není přípustná proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby po vyhlášení osvobozujícího rozsudku.⁵⁵²

Obviněný musí být ihned propuštěn z vazby na svobodu (z úřední povinnosti), jestliže a) pominuly důvody jeho vazby, b) pominul důvod pro další trvání jeho vazby nebo c) uplynula lhůta trvání vazby (§79 odst. 1 TrP). Rozhodnutí o propuštění obviněného na svobodu je ve formě usnesení a řadí se mezi rozhodnutí o vazbě. V přípravném řízení je rozhodnutí v rukou prokurátora.

Orgány činné v trestním řízení (resp. policajt, prokurátor, soudce pro přípravné řízení a soud) jsou povinny v každém úseku trestního stíhání zkoumat, zda důvody vazby v určeném případě trvají nebo zda se změnily (§79 odst. 2 TrP).

⁵⁵² Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 267

Obviněný nebo obžalovaný může v průběhu trestního stíhání žádat o propuštění z vazby, avšak toto právo přísluší pouze jemu. Žádost podaná např. některým z rodinných příslušníků je brána pouze jako podnět k přezkoumání existence důvodů trvání vazby podle odstavce druhého. Prokurátor je oprávněn takové žádosti o propuštění buď vyhovět, a pokud nevyhoví, předá návrh žádost o propuštění spolu se svým návrhem na rozhodnutí a dalším spisovým materiálem soudci pro přípravné řízení, který musí rozhodnout bez zbytečného odkladu. Obviněný a jeho obhájce jsou o tomto kroku informováni. Novou žádost může obviněný podat až po uplynutí třiceti dnů od právní moci rozhodnutí o předešlé žádosti, pokud neuvede v nové žádosti jiné důvody. Zákon neuvádí pro rozhodnutí soudu žádnou lhůtu, ale podle ustálené praxe Ústavního soudu Slovenské republiky nebo Evropského soudu pro lidská práva, se jedná vždy o lhůtu v rozpětí týdnů, nikoli měsíců v závislosti na složitosti případu.⁵⁵³

Stejně jako u nás je možné podle § 80 a 81 TrP využít alternativních opatření nahrazujících vazbu. O použití takových opatření nahrazujících vazbu rozhoduje soud nebo v přípravném řízení soudce pro přípravné řízení. Vazbu je možné podle § 80 odst. 1 nahradit zárukou zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby, písemným slibem nebo dohledem a podle § 81 složením peněžitě záruky. Využití těchto opatření nahrazujících vazbu však lze aplikovat jen v případech, kdy se jedná o vazební důvod pod písm. a) nebo c), tedy útěková a preventivní vazba. Nahrazení opatřeními uvedenými v § 81 odst. 1 není možné, stejně jako v českém trestním řízení v případě koluzní vazby. Komentář k trestnému poriadku však píše, že „s ohľadom na rozhodovací činnosť EÚLP a Ústavného soudu SR není vyloučené nahrazení vazby peněžitou zárukou i v případě, jedná-li se o důvod vazby podle § 71 odst. 1 písm. b), jakkoli to není výslovně uvedeno.“⁵⁵⁴ Tuto možnost nahrazení koluzní vazby peněžitou zárukou komentář k trestnímu řádu výslovně vylučuje.⁵⁵⁵ Nahrazení vazby zárukou, písemným slibem nebo dohledem je v zásadě možné u všech trestných činů s výjimkou toho, pokud je obviněný stíhán pro zvlášť závažný zločin, zde je třeba existence výjimečných okolností případu, aby taková náhrada byla možná.⁵⁵⁶

Nastane-li porušení některého z opatření nahrazujících vazbu, automaticky to neznamená, že nastaly důvody vazby. O tom, zda bude obviněný po porušení takových opatření

⁵⁵³ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 251

⁵⁵⁴ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 259

⁵⁵⁵ Šámal 744

⁵⁵⁶ Čentěš J. a kol, Trestný poriadok. Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex 2017, s. 256

vzat do vazby nebo ponechán na svobodě nebo o dodání už jednou propuštěného obviněného do dalšího výkonu vazby rozhoduje vždy soud nebo soudce pro přípravné řízení. Toto rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby (ve formě usnesení) vydává soud z úřední povinnosti i bez návrhu prokurátora, soudce pro přípravné řízení na návrh prokurátora.

Je – li rozhodnuto o některém z opatření nahrazujících vazbu podle § 81 nebo 82 TrP a obviněný se ponechává na svobodě anebo se z vazby propouští na svobodu, může orgán rozhodující o vazbě navíc uložit jedno nebo více přiměřených omezujících opatření, jejichž demonstrativní výčet je uveden v § 82 TrP.

V závěru lze podotknout, že slovenská úprava trestního procesu dbá, stejně jako úprava česká, v souladu s mezinárodními standardy, na ochranu práv vazebně stíhaných obviněných (obžalovaných), a toto stíhání se tak děje za přesně vymezených podmínek, kde vědomě nedochází k porušování lidských práv vlivem omezování osobní svobody vazbou. Dále lze říci, že slovenská úprava trestního procesu reaguje na zvyšující se hrozbu teroristických útoků v Evropě a zasazuje do svého trestně-procesního rámce rysy právě takových možných událostí.

9 Možné tendence dalšího vývoje

Institut vazby, jak jsem měla možnost jej v průběhu času nutného mj. pro přípravu této práce blíže poznat, v sobě zřetelně koncentruje úskalí, která jsou trestnímu právu vlastní, tedy proklamovaná ochrana lidských práv na straně jedné, a zájem na co nejefektivnějším potírání trestné činnosti na straně druhé. I do budoucna bude samozřejmě třeba nalézat vhodnou rovnováhu mezi těmito dvěma póly, na což bude třeba dbát v rámci aplikační praxe. V rovině legislativní naopak bude třeba zajistit pro aplikační praxi dostatečně přiléhavý právní rámec, který reaguje na změny ve společnosti, vývoj páchané trestné činnosti a v neposlední řadě i na technologický pokrok, který se stihl udát kupříkladu s ohledem na trestní řád z roku 1961.

Novou výzvou je například zhoršená bezpečnostní situace v Evropě, přičemž i sousední Německo již bylo v relativně nedávné době svědkem teroristického útoku na své domácí půdě. Ohrožení útoky, zejména na tzv. *měkké cíle* je takřka stabilně nejvyšší v zemích jako je Francie, Velká Británie, Belgie, v nedávné době vzrostlo i v České republice, a k datu uzavření rukopisu této práce je stupeň teroristického ohrožení v České republice na stupni jedním. Jakkoli se nejedná o bezprostřední nebezpečí a dle mého názoru intenzita ohrožení teroristickým útokem v tuzemsku z mnoha důvodů ani uvedeného prvního stupně ohrožení nedosahuje, jistě se moderní trestně-procesní předpis nemůže obejít bez dostatečného zohlednění této nejzávažnější trestné činnosti. Jelikož se u terorismu v žádném případě nejedná o izolovaný fenomén, je třeba na úrovni vnitrostátní normotvorby dbát na soulad s mezinárodními závazky. Tento soulad je nejen povinný v případě sekundárního unijního práva, ale v obecné rovině také přínosný, jakkoli by se mohlo jednat i o pouhou inspiraci právním systémem státu, který má již s uplatňováním „protiteroristických“ institutů zkušenosti.

Co se týče sekundárního práva Evropské Unie, je třeba zde zmínit směrnici Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV, přičemž členské státy musí přijmout nezbytná opatření dle směrnice, o kterých podá do 8. září 2020 Komise zprávu EP a Radě, v níž posoudí, do jaké míry členské státy přijaly svá opatření pro dosažení souladu se směrnicí.⁵⁵⁸

Na vnitrostátní úrovni je v tuto chvíli stěžejním krokem, že Vláda české republiky schválila dne 27. července 2016 novelu TrZ, která má zefektivnit trestněprávní postih trestných činů spojených s terorismem. Novela zavádí samostatné trestné činy financování terorismu,

⁵⁵⁷ <http://www.mvcr.cz/cthh/terorismus-web-aktuality-aktuality.aspx>

⁵⁵⁸ <http://www.eurlex.cz/dokument.aspx?celex=32017L0541>

propagace terorismu a podpora terorismu, přičemž zpřesňuje dosud zavedenou obecnou úpravu v § 311 TrZ, s cílem zajistit vyšší míru právní jistoty⁵⁵⁹. Dle mého názoru by v reakci na skutečnost, že TrZ nově zná tyto skutkové podstaty, procesní stránka věci neměla zaostávat a naopak by měla adekvátně reflektovat totéž, přičemž by přicházela v úvahu možnost zadržen podezřelého nebo obviněného z trestných činů souvisejících s terorismem na časový úsek delší osmačtyřiceti hodin, a poté buď propustit na svobodu nebo předat soudu k rozhodnutí o vzetí do vazby. Jelikož vyšetřování teroristických činů vč. rozkrývání je notoricky náročné, mohlo by i prodloužení nejvýše přípustné délky zadržení orgánům činným v trestním řízení dopřát potřebný prostor pro opodstatněné rozhodnutí o uvalení vazby. Podobná úprava již našla své místo v právním řádu Slovenské republiky, kdy ve slovenské Ústavě byla provedena změna čl. 17 odst. 3 věty druhé: „*Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu do 96 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu.*“⁵⁶⁰ I z tohoto důvodu si myslím, že rovněž v tuzemském právním řádu je vhodné uvažovat o prodloužení zadržení na alespoň 72 popř. 96 hodin.

Samostatnou kapitolu dále tvoří změny pramenící z technologického pokroku, který zároveň se svými nespornými pozitivy v minulosti přinesl rovněž nutnost zavedení řady nové skutkových podstat trestných činů. Dopady technologických změn na zamýšlenou novelu TrŘ se v tomto ohledu pravděpodobně omezí na přizpůsobení procesních ustanovení některým elektronickým komunikačním prostředkům, jejichž využití zajistí nejen větší hospodárnost trestního řízení, ale zejména v časově citlivých kauzách přispěje také k jeho efektivnosti. Neočekávám, ani tomu nenasvědčují zveřejněné záměry Ministerstva spravedlnosti⁵⁶¹, že by institut vazby prošel sám o sobě rozsáhlými změnami, nicméně doufám, že i zde se projeví zájem na zrychlení a zjednodušení trestního řízení, a v konečném důsledku by např. s ohledem na účel vazby mohlo být účinně předcházeno případům, kdy obviněný setrvá ve vazbě po neúčelně dlouhou dobu z procesně-formálních důvodů. K tomuto urychlení by v neposlední řadě mohlo přispět i využívání již zavedených videokonferenčních zařízení, což by mohlo nahradit například leckdy zdlouhavé cestování OČTŘ do vazebních věznic. O hospodárnosti zavádění takových nových řešení, které vyžaduje rozsáhlé nákupy techniky prostřednictvím zdlouhavých výběrových řízení, lze samozřejmě hovořit až v delším časovém horizontu.

⁵⁵⁹ Vláda: Vláda schválila novelu trestního zákoníku proti financování a podpoře terorismu, Právní rozhledy 17/2016, s. II

⁵⁶⁰ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky v aktuálním znění, účinném od 1. června 2017

⁵⁶¹ <https://tpp.justice.cz/uvod/>

Nicméně taková doba by mohla umožnit provedení analýz nutných k posouzení okolností, za kterých by bylo např. provádění výsledků pomocí videokonferenčních zařízení dostatečně efektivní, jakož i k proškolení personálu, aby se předešlo například zbytečně dlouhým či opakovaným „videovýslechům“ v důsledku chybné obsluhy takové techniky. Zdá se, že i připravovaná novela TrŘ, o níž byla zmínka už výše, pamatuje i na aplikaci nového řešení pomocí existující techniky, přičemž dokonce dává variantně ke zvážení možnost provádění výslechu osoby též prostřednictvím běžného telefonu.⁵⁶² V obou nastíněných případech zůstává otázkou, jakým způsobem by uvedený výslech probíhal, jakým způsobem by byla zjišťována totožnost obviněného, tak aby nemohlo dojít k záměně s jinou osobou, nicméně by nepochybně došlo k urychlení např. i vazebního řízení, jež disponuje relativně krátkými lhůtami. Nepochybně stojí za zmínku, že tato forma by jistě nezatěžovala finanční stránku Ministerstva spravedlnosti tolik, jako jiná nákladnější elektronická zařízení.

Samostatnou kapitolou v oblasti technologického pokroku s dopadem na institut vazby je pak přijetí zákona⁵⁶³, jež zakomponoval do trestního řádu možnost nahrazení vazby systémem elektronické kontroly prostřednictvím tzv. elektronických náramků. Je otázkou času a soudní praxe, jak frekventovaným se tento způsob kontroly stane. Osobně si myslím, že by bylo vhodné uvádět posléze statistiku konkrétních počtů nařízených a instalovaných „náramků“, aby bylo evidentní, zda uvedená novela přinesla svůj zamýšlený cíl a přinést např. srovnání s náklady ušetřenými v porovnání se setrváním obviněného po stejný čas ve vazební věznici. Dle mého názoru by v některých případech taková „domácí“ vazba mohla přispět mimo předpokládanou peněžní úsporu i k částečnému potlačení negativních dopadů pobytu ve vazbě na osobu obviněného, a to zejména v případech, kde by následně nedošlo k jeho odsouzení.

Stěžejním je dle mého názoru právní pomoc advokáta ve vazebním řízení, a to nejen z důvodu toho, že majoritní většina vazebně stíhaných a odsouzených osob jsou lidé se základním nebo učňovským vzděláním,⁵⁶⁴ ale mám za to, že obvinění obecně neznají dokonale svá práva a nejsou schopni obhájit svou osobu a uchránit se vazebnímu stíhání, tak, jako odosobněný odborník ve své profesi. Stěžejní je zajištění informovanosti obviněných o jejich

⁵⁶² Hrozí judikatorní blouznění? Odborníci hodnotí návrh části trestního řádu. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/2018/01/hrozi-judikatorni-blouzneni-odbornici-hodnoti-navrh-casti-trestniho-radu/>

⁵⁶³ Zák. č. 150/2016 Sb.

⁵⁶⁴ Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2016, dostupné na http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%202016.pdf, s.99

právech a povinnostech, k čemuž také přispěla novela zák. o výkonu vazby č. 276/2013 Sb., účinná od 1.1.2014, jež doplnila povinnost Vězeňské služby předat obviněnému při nástupu do vazby písemné vyhotovení seznámení se s právy a povinnostmi. Zajištění informovanosti a pomoci obviněným ze strany jejich obhájce nebo i ze strany orgánů státu, se kterými přijdou do styku, je nejen žádoucí, ale s přihlédnutím k jejich intelektu, stupni dosaženého vzdělání a sociální sféře, ve které byli obvinění zvyklí pobývat po celý svůj život, přímo nezbytné. Jenom tak lze totiž dosáhnout toho, aby obviněný skutečně porozuměl poskytovaným informacím a alespoň v hrubých rysech celému průběhu trestního řízení, a věděl, jakým způsobem s ním bude nakládáno, jednáno a k čemu může celé trestní řízení dospět. Zákon o výkonu vazby stanoví právo obviněného na použití telefonu pro účely kontaktu s obhájcem nebo advokátem, ale nestanoví už, v jaké časové souvislosti. Může svého práva zatelefonovat a poradit se s advokátem využít ihned? Řád výkonu vazby stanoví jen žádost k vrchnímu dozorcí o umožnění telefonického hovoru, nikoli už časový úsek, ve kterém se má vrchní dozorce vyjádřit k povolení.

Za jeden z nejpálčivějších problémů spojených s institutem vazby považují podmínky pro obviněné ve vazebních věznicích. Český helsinský výbor ve spolupráci s veřejným ochráncem práv opakovaně kritizují podmínky v tuzemských vazebních věznicích.⁵⁶⁵ Svého času byl velkým kritikem a opakovaným navrhovatelem zlepšení vazebních podmínek MUDr. Rath, toho času držen ve vazbě, již nazýval „novodobou torturou.“⁵⁶⁶ Na „vině“ je podle uvedených zdrojů a z logiky věci nedostatek finančních prostředků ve vězeňství. Bohužel, i přesto, že naše republika je vyspělým státem, v této oblasti již dlouho přetrvávají výrazné rozdíly oproti evropským státům, jako je např. Německo, Rakousko, či Švýcarsko. Opakovaná kritika je cílena hlavně na zajištění důstojných materiálních podmínek, jež se nyní pohybují sotva na hranici minimálních standardů. Jde např. o prostor pouhých 4 m², který připadá na jednoho obviněného, a podle zjištění ČHV na uvedeném prostoru bývají ubytováni vězni i po dvou nebo třech lidech. Dále můžeme zdůraznit např. nedostatečný vycházkový prostor, více volnočasových aktivit, možnost vzdělávání nebo zlepšení hygienické situace. Řád výkonu vazby stanovuje, že možnost sprchování má být zajištěna alespoň 2x týdně a pokud to doporučí

⁵⁶⁵ Málo místa a mytí jen občas. Výbor kritizuje podmínky ve vazbě. Dostupné na https://zpravy.idnes.cz/podminky-ve-vazbe-helsinsky-vybor-d5q/domaci.aspx?c=A130329_122733_domaci_jw

⁵⁶⁶ Lepší jídlo, návštěvy denně. Rath chce změnit podmínky ve vazbě. Dostupné na https://zpravy.idnes.cz/rathuv-navrh-na-zlepseni-vazby-dme-domaci.aspx?c=A130223_101101_domaci_wlk

lékař, nebo si to žádají hygienické důvody, zajistí správa věznice sprchování častější. Osobně si myslím, že třeba takové omezení v člověku, kterému ještě navíc ani nebyla sdělena vina odpovídajícím způsobem a musí na něj tudíž být nahlíženo jako na nevinného, a který může být kdykoli propuštěn na svobodu, může zanechat psychické následky na dlouhou dobu. Představitelka ČHV uvedla, že EU sice stanovuje minimální požadavek na „koupání 2x týdně“, ale tato směrnice se týká všech zemí EU, přičemž Česká republika nepatří k zemím s tím nejnižším standardem, tudíž se od země s materiálními podmínkami jako má ČR čeká standard vyšší.⁵⁶⁷

Za předmět k diskusi bych označila taktéž otázku přiměřenosti délky vazby. Zde bych poukázala na úpravu našeho západního souseda Německa, jež má ve svém trestně-procesním předpisu (StPO) zakotveno, že trvání vazby je bez ohledu na vazební důvod ze zásady omezeno na šest měsíců, a z důvodů zvláštního zřetele hodných může vyšší zemský soud (Oberlandesgericht) rozhodnout o prodloužení takového trvání o přiměřenou dobu dle vlastního uvážení.⁵⁶⁸ Německá judikatura cituje několik ojedinělých případů, kdy takto bylo trvání vazby prodlouženo takřka na dobu pěti let (opravdu extrémní ojedinělé případy) a lze tedy dovozovat, že průměrné trvání vazby v Německu bude ve srovnání s tuzemskou aplikační praxí spíše nižší. Specifická úprava se dále uplatní u předstižné vazby uvalené pro některé taxativně stanovené trestné činy, přičemž trvání vazby zde bez ohledu na případná prodloužení nesmí překročit dobu jednoho roku.⁵⁶⁹

Vzhledem k tomu, že je za dveřmi přijetí nového trestního řádu, který má reagovat na pokroky moderní doby a usilovat o zrychlení a zjednodušení trestního řízení včetně postupného zavádění elektronizace justice, je otázkou, zda tento nový řád přinese i nějaké změny ve vazebním řízení, či nikoli.

⁵⁶⁷ Český helsinský výbor shledal ve vazbách řadu nešvarů. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1108318-cesky-helsinsky-vybor-shledal-ve-vazbach-radu-nesvaru>

⁵⁶⁸ § 121 StPO

⁵⁶⁹ § 122a StPO

Závěr

Vazba, považovaná za nutné zlo trestního řízení, je již po dlouhou dobu součástí vyspělých trestních řádů a neodmyslitelně patří k fungujícímu právnímu státu demokratické společnosti. Celá společnost by se bez tohoto důležitého institutu jen těžko obešla a je zajisté potřeba se k němu chovat s respektem. Je ale nutné mít na paměti, že jde také o nástroj, který nezřídka přináší mnoho překážek a křivd, proto je nezbytné k němu přistupovat s opatrností a zdrženlivostí. Jak už jsem nastínila i v textu samotné práce, čím hlouběji jsem měla možnost v průběhu času proniknout do tématu vazby, tím více jsem nabývala dojmu, že právní úprava může občas lehce kolidovat se zásadou presumpce neviny. Vazba sama o sobě nemůže zajisté vycházet z žádné jistoty, ale pohybuje se pouze v rovině pravděpodobnosti. Pokud je obviněný pouze „pravděpodobně vinným“ a z tohoto důvodu je držen ve vazbě, jsem toho názoru, že by všem těmto vazebně stíhaným obviněným, u nichž ještě nebyla vyslovena vina adekvátním způsobem v zákonem daném procesu, měly být poskytnuty takové podmínky, jaké jsou hodné (prozatím) nevinných osob ve vší účtě ke stěžejnímu principu presumpce neviny.⁵⁷⁰

Mým cílem v uvedené práci bylo představit ucelenou právní úpravu vazby tak, jak je nyní používána v aplikační praxi ve spolupráci s dostatečným množstvím judikatury nejen na vnitrostátní úrovni, ale i na půdě ESLP. Podstatnou část práce hned z počátku věnuji právě lidskoprávní stránce věci z pohledu především judikatury Evropského soudu pro lidská práva, jakož i samostatných mezinárodních úmluv, neboť si myslím, že právě ochrana oprávněných zájmů a práv obviněného ve vazbě před orgány činnými v trestním řízení je jedním z nejdůležitějších aspektů pro správné fungování celého vazebního práva v moderní společnosti.

Do vazebního práva v novém tisíciletí nejvýznamněji zasáhla novela č. 265/2001 Sb., která měla za úkol zrychlit a zjednodušit vazební řízení a novela č. 459/2011 Sb., která je přímo také nazývána novelou vazební, a právě tato posílila práva obviněného zavedením nové formy vazebního zasedání, jež představuje pro obviněného jedno ze stěžejních práv, a to právo na osobní slyšení a rovněž přinesla možnost používání videokonferenčního zařízení při rozhodování o vazbě. Nelze si přitom nevšimnout, jak se trestní zákonodárství snaží využívat prostředků moderní techniky. Uvedenou novelou bylo rozhodování o dalším trvání vazby v přípravném řízení vyňato z působnosti státního zástupce, neboť Ústavní soud měl za to, že státní zástupce nesplňuje záruky nezávislosti a nestrannosti v takové míře, aby mohl rozhodovat

⁵⁷⁰ Nevyhovující podmínky ve vazebních věznicích vedou k nerespektování práv obviněných, dostupné na <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2010/neyhovujici-podminky-ve-vazebnich-veznicich-vedou-k-nerespektovani-prav-obvinenych/>

o prodloužení trvání vazby v přípravném řízení, s čímž nelze než souhlasit. Taktéž bylo výrazně posíleno a zdůrazněno to, že přezkum nejdříve nastává na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby a není-li taková žádost, nastupuje přezkum z úřední povinnosti. Taktéž si myslím, že za zmínku stojí zcela jistě novela provedená zák. č. 45/2013 Sb., jež přinesla do trestního řádu dosud nový a neznámý institut tzv. předběžných opatření. Rovněž bych ještě chtěla vyzdvihnout novelu zák. o výkonu vazby č. 276/2013 Sb., která přispěla ke zlepšení informovanosti obviněných při vzetí do vazby díky povinnosti písemného vyhotovení o jejich právech a povinnostech, nové členění umístování obviněných, včetně upřednostnění umístování do oddělení vazby se zmírněným režimem, nebo třeba přistouplila k nové úpravě využívání telefonu obviněným, když změnila možnost telefonického kontaktu obviněného, kterého není dán koluzní důvod vazby s osobou blízkou místo dosavadní formulace *v odůvodněných případech* na formulaci *zpravidla*. Dále výslovně zavedla právo obviněného na použití telefonu se svým obhájcem nebo advokátem, který ho zastupuje v jiné věci.

Neopomněla bych dodat, že se ztotožňuji s momentální tendencí využívání moderních prostředků, jako je například nedávno schválená novela týkající se využívání elektronických náramků jako alternativa k vzetí do vazby. Tento trend využívání různých alternativ k vazbě je, myslím si, prospěšný a vlídnější nejen k obviněným, ale i k finanční zátěži a přeplněné kapacitě vězeňského systému.

Konečně bych hodnotila úpravu vazby jako takovou celkem zdařilou, kdy zákonodárce od dob přijetí současného trestního řádu ušel velkou cestu kupředu hlavně po roce 2000. Silící tendence a tlak na rychlost rozhodování a rychlost vazebních věcí nesmí převážet požadavek na kvalitu rozhodování. Je to rozhodování, které se dělá, aniž má soud dokonalou povědomost o tom, co je vlastně kladeno za vinu, důkazní situace je na začátku a má být rozhodováno o omezení člověka na osobní svobodě, proto je třeba přistupovat k uvedenému institutu s respektem a opatrností.

Seznam zkratek

LPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.)
TrŘ, tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
TrZ, tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976.
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP/Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 3, 5, 8 (Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.).
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992
ŘVV/ řád výk. vazby	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.
VýkV/zák. o výk. vazby	Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
zák. o policii	Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů.

TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
TrP/tr. poriadok	Zákon č. 301/20005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.
zák. o odpovědnosti	Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů.
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
StPO	Trestní řád Spolkové republiky Německo (<i>Strafprozessordnung</i>)

Seznam použitých zdrojů

Monografie, komentáře, učebnice:

- Bianchi, L., Dějiny státu a práva na území Československa v období kapitalizmu, Bratislava, 1. vydání, Slovenská akademie vied, 1971
- Císařová, D., Fenyk, J., Mandák, V. a kol. Trestní právo procesní. 2 podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2002
- Čentéš, J., a kolektiv: Trestný poriadok, Velký komentár, 3. aktualizované vydanie, Eurokodex, 2017
- Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C. H. Beck, 2015
- Fenyk J., Císařová D., Gřivna T., a kolektiv: Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání, Wolters Kluwer, 2015
- Gřivna, T. a kol. *Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016
- Hendrych, Dušan a kol. *Právníký slovník*, 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Ivor, J. a kolektiv, Trestné právo procesné, Bratislava: Iura Edition, 2006
- Jelínek J., a kol. Trestní právo procesní, 4. Aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.10.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb., Leges 2016
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2017
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2016
- Jelínek, Uhlířová. Obhájce v trestním řízení. 1. Vydání. Praha: Leges 2011

- Klíma, Karel et al., Komentář k Ústavě a Listině. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- Kmec, Jiří, Kosař, David, Kratochvíl, Jan, Bobek, Michal. Evropská úmluva o lidských právech Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012.
- Mandák, Václav. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975
- Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státní věda, II. Díl. Ústavní právo České republiky. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011
- Repík, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac s.r.o., 2002
- Růžička M., Zezulová J., Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C. H. Beck, 2004
- Storch, F., Trestní řízení rakouské. II. Díl, Praha. Wolters Kluwer, 2011
- Šámal P., Musil J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha. C. H. Beck, 2013
- Šámal, P. a kolektiv. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- Šámal, P., Válková H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011
- Ščerba F., Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2014
- Šimák, J., Tolar, J., Růžek, A., Dolenský, A., Trestní řád a předpisy souvisící, Praha: Orbis, 1953
- Tittlová M., Zákon o výkonu vazby, Komentář, Wolters Kluwer, 2017

- Vantuch P.: Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, Praha C. H. Beck 2010
- Vojtek, Bičák. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 4. vydání, C. H. Beck, 2017
- Vondruška F., Šámal P., Novotný F., Růžička M., Novotná J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003.
- Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012

Články:

- Šámal P., Pokorná A.: Ke směrnici o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení, Trestněprávní revue 6/2017, s. 131
- Šámal, P. K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue, 2/2004, s. 33
- Mandák V., Předstižná vazba s přihlédnutím k novele trestního řádu z roku 1995. Bulletin advokacie, 1996, č. 4, s. 24-27.
- Mandák, Vazba není trest, Bulletin advokacie č. 9/1996, s. 17
- Mandák V.. Důvody koluzní vazby po novele trestního řádu z roku 1995. Bulletin advokacie, 1996, č. 6-7, s. 27.
- Repík B.: Zbavení svobody za účelem zjištění totožnosti ve světle štrasburské judikatury, Bulletin advokacie 4/2002

- Kmec J., Evropský soud – pro lidská práva červenec a srpen 2010, Soudní rozhledy 10/2010 s. 387
- Kmec J., Evropský soud pro lidská práva – říjen a listopad 2012, Soudní rozhledy 1/2013, s. 35
- Herczeg J.: Habeas corpus v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie, 4/2004, s. 34
- Repík B.: Musí být řízení o přezkoumávání zákonnosti vazby podle čl. 5 odst. 4 EÚLP veřejné? (K rozsudku ESLP Reinprecht vs. Rakousko z 15.11.2005) Bulletin advokacie 6/2006, s. 38
- Repík B.: Některé otázky rozhodování o vazbě ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie 9/2003, s. 32
- Púry F. Zamyšlení nad nejnovější judikaturou k rozhodování o vazbách, Soudní rozhledy 1/1999, s. 1
- Mandák, V., Důvody vazby v československém trestním řízení. Univerzita Karlova: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 1971, č.3, s. 147
- Šámal P.: K rozhodování o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Soudní rozhledy 4/2003, s. 109
- Král V., K nové právní úpravě vazebního řízení. Trestněprávní revue, 2001, č. X, s. 39
- Václav Mandák: Důvody koluzní vazby po novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie 6-7/1996, s. 27
- Václav Mandák: Předstižná vazba s přihlédnutím k novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie 4/1996, s. 24

- Herczeg. J., K právu být slyšen v řízení o přezkoumávání trvání vazby, Bulletin advokacie 10/2005, s. 15
- Herczeg J., Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě, Bulletin advokacie, 12/2007, s. 34
- Karabec Z., Nové zákony o výkonu vazby a o výkonu trestu odnětí svobody, Právní rozhledy 1/1994, s. 10
- Právo osôb vo výkone trestu odňatia slobody a výkone väzby na zdravie pohľadom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, Trestněprávní revue 5/2014, s. 116
- Jelínek, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2013, č. 5, s. 27-31.
- Jelínek, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny vtrestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). Bulletin advokacie, 2003, č. 11-12, s. 34-50.
- Kmec, Jiří. K právu obviněného na výslech v řízení o vazbě. Trestněprávní revue, 2004, č. 10, s. 288-292.
- Zeman, P., Biedermanová, E., Diblíková, S., Holas, J., Vlach, J. Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení: poznatky z výzkumu, Trestněprávní revue, 5/2011, s. 142
- Mandák V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Trestněprávní revue, 7/2003, s. 193
- Vláda: Vláda schválila novelu trestního zákoníku proti financování a podpoře terorismu, Právní rozhledy 17/2016, s. II
- Matiaško, M., Právo osôb vo výkone trestu odňatia slobody a výkone väzby na zdravie pohľadom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, Trestněprávní revue, 5/2014, s. 116

- Jelínek, J. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11-12/2003, s. 34
- Sotolář, A. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část, Právní rozhledy, 7/2004, s. 234
- V. Mandák, Vazba není trest, Bulletin advokacie č. 9/1996, s. 17
- Šámal P., K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 2/2004, s. 33
- Ščerba, F., Coufalová B., Hrušáková, M. Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu, Trestněprávní revue 2/2015, s. 33
- Kallab, J., Učebnice trestního řízení platného v Čechách a zemi Moravskoslezské. Brno, nakl. Právník, s. 123

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu III. ÚS 916/13 ze dne 17.2. 2015
- Rozhodnutí TsF 2/71,
- Rozhodnutí NS SSR 1 To 24/71,
- Rozhodnutí NS SSR 1 To 48/71
- Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 29/98 ze dne 2.6.1999
- Nález Ústavního soudu I. ÚS 98/05
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/04
- Usnesení Ústavního soudu, III. ÚS 18/98, [41/1998 USu.]
- Nález Ústavního soudu ze dne 21.6.2001, III. ÚS 766/2000, [94/2001 USn.]
- Nález Ústavního soudu ze dne 1.8.2005, IV. ÚS 31/05, [147/2005 USn.]
- Nález Ústavního soudu ze dne 24.3.2005, IV. ÚS 3/04, [66/2005 USn.]
- Nález Ústavního soudu ze dne 21.8.2006, I. ÚS 636/05, [153/2006 USn.]
- Nález ze dne 20. května 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/2007 (ÚS 90/2008-n.)

- Nález ze dne 15. září 2009 sp. zn. Pl. ÚS 18/2007 (ÚS 202/2009-n.)
- Usnesení ÚS II. ÚS 3861/13, [16/2014 USu.] ze dne 12. listopadu 2014
- Nález Ústavního soudu ze dne 12.8.1998, IV. ÚS 305/97, [87/1998 USn]
- R 19/1990
- Nález Ústavního soudu ze dne 4.3.2010, III. ÚS 2170/09, [42/2010 USn.]
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15.12. 1978, sp. zn. 6 Tz 65/78, [R 39/1979 tr.]
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 1. 1994 sp. zn. 4 To 43/94
- Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 6. 1998 sp. zn. Stn 4/97 [R 39/1998 tr.]
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 3.1994 sp. zn. 9 To 168/94 [R 29/1994 tr.]
- R 35/2007-II
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 1995 sp. zn. 7 To 7/95), R 19/1996] :
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15.1.2014, [5/2014 USn.]
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 2. 12. 1999 sp. zn. 4 To 1012/99
- R 19/1996
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 8. 4. 2004, sp. zn. 3To 134/2004, {R 15/2005 tr.}
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. května 2002 sp. zn. II. ÚS 185/02
- R 16/1991
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. května 2002 sp. zn. II. ÚS 185/02
- Nález ústavního soudu ze dne 30. září 2014 sp. zn. I. ÚS 1123/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2014 sp. zn. I ÚS 1694/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2002 sp. zn. III. ÚS 121/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2014 sp. zn. I ÚS 1694/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 21.6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 226/05, [126/2005 USn.]
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 185/14
- nález ÚS ze dne 22. května 2008 sp. zn. I. ÚS 734/08
- Nález ÚS ze dne 26. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 1/94, č. 101/1994 Sb.
- Nález ÚS ze dne 26. dubna 1994 sp. zn. Pl. ÚS 1/94, č. 101/1994 Sb.
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 10. 1996 sp. zn. 7 To 579/96

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. září 1994 sp. zn. II. ÚS 138/93
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2000 sp. zn. 8 Tz 163/2000
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. 9 To 47/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 1999, III. ÚS 188/99, [156/1999 USn.]
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 2 To 54/2005
- Nález ÚS ze dne 1. listopadu 2007 sp. zn. IV. ÚS 1770/07, [181/2007 USn.]
- ÚS 20/2011-n.
- ÚS 126/2005-n.
- ÚS 227/2009-n
- R 39/1998
- Nález Ústavního soudu (II. senátu) ze dne 27. května 2004 sp. zn. II. ÚS 93/04
- ÚS 227/2009-n.
- Nález ÚS ze dne 15. ledna 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13:
- I. ÚS 3287/14 [50/2015 USn.]:
- Nález Ústavního soudu z 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13
- R 26/1998
- R 31/1998
- R 17/1990
- R 57/1981
- Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 515/14 ze dne 15. dubna 2014
- Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 8 Tvo 35/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012 sp. zn. 11 Tvo 9/2012
- R 29/1994
- R 39/1998
- ÚS 46/1993-94-n.
- ÚS 79/1998-n.
- ÚS 129/1998-n
- ÚS 169/2010-n.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2003 sp. zn. IV. ÚS 613/01
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 20. května 2003, sp. zn. 4 Tz 24/2003
- R 39/1998

- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 4 To 558/2003
- Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 263/05 ze dne 9. 2. 2005 [35/2006 USn.]
- R 51/1995
- R 29/1993
- R 18/2008
- R 14/1994
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2004, sp. zn. 11 Tdo 509/2004.
- NS 26/2004-T 639
- Nález ÚS ze dne 14. června 2016 sp. zn. III. ÚS 2787/15 [112/2016 USn.]
- TR NS 51/2009-T 1150
- R 23/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 1997 sp. zn. 2 Tzn 84/97 (R 21/1998)
- R 12/1999
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. 4 Tz 63/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 914/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu, 30 Cdo 4025/2014, [NS 6151/2016]
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3545/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu 28 Cdo 605/2009
- Usnesení NS ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 2855/2012
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 15. 12. 1978 sp. zn. 6 Tz 65/78
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 1969 sp. zn. 6 Tz 83/69
- R 16/1970
- R 40/1994-II
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. prosince 2005 sp. zn. IV. ÚS 689/05, 225/2005 USn.
- ÚS 197/2010-n.
- Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 153/96 (59/1997 USn.),
- Usnesení VS v Praze sp. zn. 11 To 38/94,
- Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 946/2006-I,
- Rozsudek NS sp. zn. 8 Tdo 721/2006
- R 58/1994
- TR NS 8/2004-T 726.

- TR NS 7/2004-T 713
- SR 52/1997
- SR 54/1999
- SR 51/1997
- Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 19. 5. 2005, sp. zn. 4 Ntmo 3/2005
- R 26/1998
- R 14/1996
- Nález Ústavního soudu (III. senátu) ze dne 13. listopadu 1997 sp. zn. III. ÚS 337/97
- R 26/1993
- R 51/1995
- Rozsudek ESLP Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii ze dne 13. 1. 2009, č. stížnosti 38048/04
- Rozsudek ESLP Guzzardi proti Itálii ze dne 6. 11. 1980, č. stížnosti 7367/76
- Rozsudek pléna ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii ze dne 18. 6. 1971, č. stížnosti 2832/66
- Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Mooren proti Německu ze dne 9. 7. 2009, č. stížnosti 11364/03
- Rozsudek páté sekce senátu ESLP ve věci Žirovnický proti České republice ze dne 30. 9. 2010, č. stížnosti 23661/03
- Rozsudek ESLP ve věci Gatt proti Maltě ze dne 27. 10. 2010, č. stížnosti 28221/08
- Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Chodorkovskij proti Rusku ze dne 26.3.2009, č. stížnosti 39298/04 a 8723/05
- Rozsudek ESLP ve věci Jėčius proti Litvě ze dne 31.7.2000, č. stížnosti 34578/97
- Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Ťupa proti České republice ze dne 26.5.2011, č. stížnosti 39822/07
- Rozsudek senátu druhé sekce ESLP ve věci Singh proti ČR ze dne 25.1.2005, č. stížnosti 60538/00
- Rozsudek ESLP ve věci Caballero proti Spojenému království ze dne 8. 2. 2000
- Rozsudek ESLP ve věci Stögmüller proti Rakousku ze dne 10.11. 1969
- Rozsudek ESLP ve věci Punzelt proti České republice 25.4.2000, č. 31315/96
- Rozsudek páté sekce ESLP ve věci Žirovnický proti ČR ze dne 30.9.2010, stížnost č. 23661/03

- Rozsudek páté sekce ESLP, ve věci Krejčíř proti ČR, č. stížnosti 39298/04 a 8723/05)
- Rozsudek Raimondo proti Itálii, č. 12954/87, ze dne 22. 2. 1994
- Rosengren proti Rumunsku, č. 70786/01, ze dne 24. 4. 2008)
- rozsudek Riener proti Bulharsku, č. 46343/99, ze dne 23. 5. 2006
- Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku, Luordo proti Itálii, č. 32190/96, část. ze dne 23. 5. 2002, resp. 17. 7. 2003, Labita proti Itálii, č. 26772/95, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000

Právní předpisy:

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.
- Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.
- Zákon č. 555/1992 o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. 10. 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody.

- Směrnice evropského parlamentu a rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&qid=1498480278397&from=en>
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 5. 2012 o právu na informace v trestním řízení.

Internetové zdroje:

- Jak pečlivě je postupováno při vazebních řízeních? Dostupný na <http://www.epravo.cz/top/clanky/jak-peclive-je-postupovano-ve-vazebnich-rizenich93752.html>
- Vicherek R., Co je nového v trestním řádu od 1.1.2012- II. část, dostupný na www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-ii-cast-80505.html
- Bradáčová: Počet vazebně stíhaných od roku 2001 souvisle klesá, 5.1.2014, dostupné na https://www.denik.cz/z_domova/bradacova-pocet-vazebne-stihanych-od-roku-2001-souvisle-klesa-20140105.html
- Kriminalita v ČR klesla o 12 procent, vražd bylo nejméně za čtvrt století, 24. 1. 2017, dostupné na https://zpravy.idnes.cz/kriminalita-cesko-pokles-0he-/krimi.aspx?c=A170124_131525_krimi_jkk
- Právní zpravodaj 5.2.2018, PZ 27/2018 dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrhbpaxa6s7gi3q#>
- Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka, dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahrazeni-vazby-dohledem-probacniho-urednika-97644.html>
- Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 6/2013, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

- Libor Vávra: Já už si to odseděl, ctihodnosti! Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ja-uz-si-to-odsedel-ctihodnosti>
- Ministerstvo spravedlnosti prošetřilo odškodnění kurdského lékaře, Právní zpravodaj, PZ 229/2010, C.H. Beck, 2.7.2010, dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgbpxa6s7gizds&groupIndex=3&rowIndex=0>
- Kolik obviněných bylo celkem ve vazbě zbytečně justice neví. Soudy počty neevidují. Dostupné na <https://domaci.ihned.cz/c1-60291630-vazba-ministerstvo-spravedlnosti-odskodneni-justice>
- Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2016, dostupné na http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%202016.pdf
- D. Rath, List z vězení XXI: Výkon vazby si zaslouží změny, dostupné na <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-rath.php?itemid=19257&catid=149>
- Hrozí judikatorní blouznění? Odborníci hodnotí návrh části trestního řádu. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/2018/01/hrozi-judikatorni-blouzneni-odbornici-hodnoti-navrh-casti-trestniho-radu/>
- <http://www.eurlex.cz/dokument.aspx?celex=32017L0541>
- <http://www.mvcr.cz/cthh/terorismus-web-aktuality-aktuality.aspx>
- Nevyhovující podmínky ve vazebních věznicích vedou k nerespektování práv obviněných, dostupné na <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2010/nevyhovujici-podminky-ve-vazebnich-veznicich-vedou-k-nerespektovani-prav-obvinenych/>
- Český helsinský výbor shledal ve vazbách řadu nešvarů. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1108318-cesky-helsinsky-vybor-shledal-ve-vazbach-radu-nesvaru>

- Hrozí judikatorní blouznění? Odborníci hodnotí návrh části trestního řádu. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/2018/01/hrozi-judikatorni-blouzneni-odbornici-hodnoti-navrh-casti-trestniho-radu/>
- Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2016, dostupné na http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%202016.pdf
- Málo místa a mytí jen občas. Výbor kritizuje podmínky ve vazbě. Dostupné na https://zpravy.idnes.cz/podminky-ve-vazbe-helsinsky-vybor-d5q-/domaci.aspx?c=A130329_122733_domaci_jw
- Lepší jídlo, návštěvy denně. Rath chce změnit podmínky ve vazbě. Dostupné na https://zpravy.idnes.cz/rathuv-navrh-na-zlepseni-vazby-dm/domaci.aspx?c=A130223_101101_domaci_wlk

Zajištění osoby obviněného se zaměřením na institut vazby

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá tématem zajištění obviněného se zaměřením na institut vazby jakožto zajišťovacího prostředku v trestním řízení, jež je vnímána jako prostředek ultima ratio trestního procesu. Práce se skládá z úvodní části, devíti na sebe navazujících kapitol a závěrečné části.

První kapitola se věnuje historickému nástinu institutu vazby na našem území, jež vytváří úvod do celého děje rigorózní práce. Historický vývoj institutu vazby je sám o sobě zajímavou kapitolou a vydal by na celé samostatné dílo, ale tato práce je věnována spíše aktuální platné a účinné právní úpravě s přesahem do sekundárního práva EU. Následuje kapitola druhá, která se zabývá ústavněprávním aspektem vazebního práva, jež vnímám jako jeho zcela neodmyslitelnou součást, protože je třeba pamatovat, že do vazby jsou brány osoby presumovaně nevinné a stejným způsobem by s nimi také mělo být zacházeno. Kapitola třetí čtvrtá a pátá je již věnována hlavnímu tématu celé práce, pojednává o způsobech, kterými lze v českém právním řádu zajistit osobu obviněného, a dále následuje kapitola popisující materiální stránku vazebního práva. Stěžejní část práce je věnována vazbě po stránce procesní, především vzetí obviněného do vazby, trvání vazby, vazební zasedání, stížnost proti rozhodnutí o vazbě, nahrazení vazby jiným opatřením, započítání vazby a trestu, náhrada škody způsobené vzetím do vazby nebo neméně důležitá obhajoba obviněného ve vazbě. V dalších kapitolách je rozebrána vazební úprava mladistvých pachatelů, výkon vazby a srovnání nejdůležitějších úseků právních úprav vazby se Slovenskou republikou. Poslední kapitola se věnuje stručnému nástinu vazby de lege ferenda.

Cílem mé rigorózní práce bylo poskytnout čtenáři čtivý a poutavý historický úvod do děje, podat ucelenou charakteristiku současné právní úpravy vazebních věcí u nás v kontextu nejdůležitějších novel, jež se staly v průběhu času nevyhnutelnými a ukázat klady i zápory vazebního řízení jakož i vystihnout nejdůležitější znaky vazebního práva.

Klíčová slova:

vazba, obviněný, zajištění

Restraint of an accused person with focus on the institution of custody

Abstract

Doctoral thesis concentrates on the topic of placing an accused person in custody as a security measure in the course of criminal proceedings, considered to be an *ultima ratio* measure within criminal procedure. The thesis consists of an introduction, nine separate chapters and the conclusion.

The first chapter is dedicated to the historical background of the criminal custody institute in the Czech Republic, providing an introduction into the topic. The historical development is in itself an interesting chapter that would provide for an entire new thesis, but this thesis shall rather reflect the constitutional aspects of the criminal custody law, which are of an utmost importance, as persons taken into custody under the presumption of innocence and need to be treated accordingly. The third, fourth and fifth part all regard the main topic of this thesis, referring to ways by which the accused party can be secured in the course of criminal proceedings. The following chapter describes the material aspects of the criminal custody law. A significant part of the thesis is further dedicated to the procedural aspects of criminal custody, in particular the taking into custody, duration of custody, custody hearing, complaint against a decision on custody, substitution of custody by a different measure, counting of time spent in custody towards the time of imprisonment, compensation of damage arisen as a result of wrongful custody or the ever so important defence of the person in custody. The following chapters further regard the custody institute in relation to minors, the serving of custody time, as well as the comparison with key segments of legal regulations of the criminal custody institute in the Slovak Republic. The last chapter then aims to provide a brief outlook, as to what can be expected from the upcoming amendment of the Czech Criminal Procedure with respect to recent challenges, i.e. the worsening of security situation in Europe, threat of terrorism or even opportunities, i.e. advances in the field of technology that allow for a more effective functioning of criminal proceedings as a whole.

The aim of my thesis is to provide the reader with a comprehensive and yet easy to read overview of the institute, describe in detail the effective legal regulation of criminal custody in the context of most important amendments and to show both pros and cons of the custody procedure as well as to address the most important aspects of criminal custody law.

Keywords:

custody, defendant, accused party, detention